

T.C
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

İSRAİL DEVLETİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI, İSRAİL'İN
TÜRKİYE TARAFINDAN TANINMASI VE BU DURUMUN
TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ ROLÜ
(1948-1958)

Eda TAŞDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2019

©2019- Eda TAŞDEMİR

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

İSRAİL DEVLETİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI, İSRAİL'İN
TÜRKİYE TARAFINDAN TANINMASI VE BU DURUMUN
TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ ROLÜ
(1948-1958)

THE EMERGENCE OF THE STATE OF ISRAEL,
RECOGNITION OF ISRAEL BY TURKEY AND ITS ROLE
IN TURKISH FOREIGN POLICY
(1948-1958)

Hazırlayan Eda TAŞDEMİR
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

KIRŞEHİR-2019

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Eda TAŞDEMİR tarafından hazırlanan “İsrail Devleti'nin Ortaya Çıkışı, İsrail'in Türkiye Tarafından Tanınması ve Bu Durumun Türk Dış Politikasındaki Rolü (1948-1958)” adlı tez çalışması 16/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN (İmza)

Unvanı Adı Soyadı

Üye Prof. Dr. Lütfi Gürkan GÖKÇEK (İmza)

Unvanı Adı Soyadı

Üye Dr. Öğr. Üyesi Mahmut BOLAT (İmza)

Unvanı Adı Soyadı

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2019

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezinin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezinin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2019

Eda TAŞDEMİR

İmza

ÖZET

İSRAİL DEVLETİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI, İSRAİL'İN TÜRKİYE TARAFINDAN TANINMASI VE BU DURUMUN TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ ROLÜ (1948-1958)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Eda TAŞDEMİR

Danışman: Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

2019-149

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Prof. Dr. Lütfi Gürkan GÖKÇEK

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut BOLAT

Ortadoğu'nun tarihi süreç boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı bilinen bir gerçektir. Temelleri çok eskilere dayanan Siyonizm' in doğuşu çerçevesinde İsrail'in kuruluşu, tarihi süreç içinde İsrail-Türkiye ilişkilerinin yaşanılan olaylar nezdinde değişkenlik göstermesi dikkat çekicidir.

Siyasetinin kaynağını Tevrat'tan alan Siyonizm ile Batı desteğini arkasına alan İsrail, Ortadoğu siyasetinde etkin bir rol oynamıştır.

1948-1958 tarihleri arasında Türkiye-İsrail arasında kurulan siyasi ilişkilerin temelinde, bahsedilen jeopolitik siyasi, askeri ve politik fikirlerden yola çıkılarak Ortadoğu coğrafyasında İsrail 'in kurulması ile dengelerin değiştiği görülmüştür.

Tarihsel arka planda Yahudilerle Türklerin birbirlerine karşı menfi tutum izlememiş oldukları görülmekte olup, dış politika tehditlerine karşı benzer yaklaşım gösteren her iki taraf, menfaatleri doğrultusunda stratejik ortaklık ilkesini benimsemiş, muhtelif zaman aralıklarında ilişkilerine yön veren bir diplomasi içerisinde olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İsrail, Diaspora, Siyonizm, Ortadoğu.

ABSTRACT

THE EMERGENCE OF THE STATE OF ISRAEL, RECOGNITION OF ISRAEL BY TURKEY AND ITS ROLE IN TURKISH FOREIGN POLICY (1948-1958)

M.S.c Thesis

Preparer: Eda TAŞDEMİR

Advisor: Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

2019-149

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

History Department

Jury

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Dr. Öğr. Üyesi Prof. Dr. Lütfi Gürkan GÖKÇEK

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut BOLAT

It has been a known fact that Middle East has been home to many civilizations throughout the history. Within the birth of Zionism whose roots date back to the very ancient times, the foundation of Israel within the course of history, the Israel-Turkish relations have changed in the historical process.

Israel, which received the source of its politics from the Torah and was backed by Zionism and the west, has played an active role in Middle East politics.

On the basis of the political relations between Turkey and Israel established between 1948 and 1958, from the opinions mentioned on geopolitical, political, military and political, we have seen that with the foundation of Israel the balance in the geography of Middle East has changed. In the historical background, it has been seen that Jews and Turks against each other have not shown any negative attitude.

The two countries, taking advantage of each other and adopting the principle of strategic partnership in line with their interests, followed a policy that guided their relations over time.

Key Words: Turkey, Israel, Diaspora, Zionism, Middle East.

ÖN SÖZ

Ortadoğu, insanlığın ilk ortaya çıktığı kabul edilen bir yer olarak geçmişten bu yana üzüntü verici mücadelelere sahne olmuş, bu mücadeleler bahsi geçen coğrafyada yoğun ilişkileri beraberinde getirmiştir.

Bu çalışma; temeli, MÖ 1750'lere kadar uzanan ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde hızlanan, 1948 yılında İsrail'in kurulması ile artarak devam eden Türkiye-İsrail ilişkilerine yönelik genel bir perspektifi içermektedir.

Çalışmada, Yahudilerin tarihinin Siyonizm ile resmi bir fiil halini aldığı, kuruluş dönemi İsrail-Türkiye ilişkisi ele alınmış, İsrail, Ortadoğu'da mevcut diğer komşu ülkeler ile olan münasebetleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde “Araştırmanın Problemi, Amacı ve Önemi” ve “Araştırmanın Yöntemi” hakkında bilgi verilirken “Konuyla İlgili Araştırmalar” başlığı ile çalışma için faydalı olan eserler gösterilmiştir. Çalışmanın temelini oluşturan Yahudiliğin doğuşu ve Siyonizm'in yayılması ile paylaşılamayan kutsal toprak olan Filistin'in İsrail ile olan ilişkisine ve bölgedeki güç dağılımının zaman zaman değiştiği göz önünde bulundurularak, Türk-İsrail ilişkileri bağlamında araştırma konusu; birinci elden kaynaklar, telif ve tetkik eserler, gazete ve arşiv belgelerinden yararlanılarak yön verilmeye çalışılmıştır. Bu konunun oldukça geniş bir perspektif ile incelenebileceği düşünülmele birlikte, çalışmanın adı “İsrail Devleti'nin Ortaya Çıkışı, İsrail'in Türkiye Tarafından Tanınması ve Bu Durumun Türk Dış Politikasındaki Rolü (1948-1958) olarak tespit edilerek sınırlandırılmıştır.

Birinci Bölümde, “*İsrail Devletine Giden Yol*” başlığı altında tarihi süreç içerisinde Yahudiliğin doğuşu ve Siyonizm hareketinin başlaması ile Siyonist bir devlet kurma fikri ele alınmıştır. Ayrıca, bu fikri ilk ortaya atan Theodor Herzl ve Holokost, Diaspora, Aliyah kavramlarına binaen Yahudilerin tarih boyunca yaşadıkları sürgünler, gördükleri baskı, zulüm ve soykırımlar üzerinde durulmuştur. Akabinde I. ve II. Dünya savaşları esnasında Filistin'in durumu değerlendirilerek, İsrail Devleti'nin kuruluşuna doğru süreç neticelendirilmiştir.

İkinci Bölümde, “*İsrail'in Türkiye Tarafından Tanınması*” başlığı altında tarihi süreç içerisinde Yahudilerle Türklerin temasları bağlamında İsrail bölgesel ve inancaşal olarak kısaca tanıtılarak, başlangıcından Erken Cumhuriyet dönemine kadar Türkiye-İsrail

ilişkilerine değinilmiş, Türkiye tarafından İsrail'i tanımasına giden süreç ve ilişkilerin akıbeti üzerinde durulmuştur.

Üçüncü Bölümde, “*Türkiye-İsrail İlişkileri Bağlamında Ortadoğu’da Belli Başlı Gelişmeler*” başlığı altında öncelikle İsrail Devleti’nin kuruluşunun Ortadoğu’ya etkileri ile 1948-1958 dönemi Türk-İsrail ilişkileri çerçevesinde Ortadoğu’da belli başlı oluşumlar ve stratejik işbirliği konuları üzerinde durularak, “Türkiye-İsrail Çevresel Paktı” konusuna değinilmiştir.

Bu çalışmada araştırmanın başından beri destek olan, tez konusunun tespit edilmesinde, sınırlandırılmasında ve yönlendirilmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Sayın Yaşar ÖZÜÇETİN’e teşekkürü bir borç bilirim. Tashihte emeği olan Öğretim Görevlisi Sayın Sıddık YILDIZ’a, çalışmanın hazırlık ve sonrası safhalarında desteklerini eksik etmeyen aileme ve eşim Okan TAŞDEMİR’e müteşekkirim.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ.....	1
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	2
BÖLÜM 1.....	5
1. İSRAİL DEVLETİ'NE GİDEN YOL.....	5
1.1 Yahudiliğin Doğuşu ve Siyonizm.....	15
1.2. Yahudiler.....	16
1.3 Mevcut Başlıca Unsurlar	18
1.3.1 Theodor Herzl	18
1.3.2 Antisemitizm.....	21
1.3.3 Holokost.....	25
1.3.4 Diaspora.....	27
1.3.5 Aliyah	28
1.3.5.1 Birinci Aliyah (1881-1903).....	29
1.3.5.2 İkinci Aliyah (1904-1914).....	29
1.3.5.3 Üçüncü Aliyah (1919- 1923).....	31
1.3.5.4 Dördüncü Aliyah (1923- 1932).....	31
1.3.6 Yahudilerin Göçleri ve Etnik Hareketlilikler	32
1.4. Filistin.....	35

1.4.1. I. Dünya Savaşı Sonunda	37
1.4.1 II. Dünya Savaşı	42
1.5. İsrail Devleti' nin Kuruluşu'nun İlanı	44
BÖLÜM 2.....	47
2. İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU SAFHASINDA TÜRKİYE'NİN POZİSYONU	47
2.1. Tarihî Süreç İçerisinde Yahudilerle Türklerin Temasları ve İlişkileri 49	
2.1.1. İsrail'in Konumu	52
2.1.2. Başlangıçtan Osmanlı Devleti'nin Dağılışına	53
2.1.3. Cumhuriyet'in Kuruluşundan Erken Cumhuriyet Dönemine	54
2.2. 28 Mart 1949 Türkiye'nin İsrail Devleti'ni Tanıması	58
2.2.1. İçinde Bulunulan Konjonktür.....	60
2.2.2. Türkiye'nin Batı Kampını Tercihi.....	63
2.2.3. İlk İlişkiler.....	64
2.2.3.1 Siyasal İlişkiler.....	66
2.2.3.2 Ekonomik ve Teknik İlişkiler.....	68
2.2.3.3 Kültürel ve Diğer İlişkiler.....	71
BÖLÜM 3.....	73
3. TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA ORTADOĞU'DA BELLİ BAŞLI GELİŞMELER.....	73
3.1 İsrail Devleti'nin Kurulmasının Ortadoğu'ya Etkisi.....	77
3.1.1 İsrail-Arap Mütareke Antlaşmaları	80
3.2. Truman Doktrini ve Kore Savaşı	83
3.3. Nato	89
3.4. Bağdat Paktı.....	92
3.5. Süveyş Savaşı	96
3.6. Einsenhower Doktrini.....	101
3.7 Türkiye-İsrail Çevresel Paktı	103
ÖZGEÇMİŞ	148

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Bileşmiş Milletler
Bkz.	Bakınız
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CENTO	Merkezi Antlaşma Teşkilatı (Bağdat Paktı)
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
DP	Demokrat Parti
Ed.	Editör
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
İHH	İnsani Yardım Vakfı
MC	Milletler Cemiyeti
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Milletler Meclisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
UNSCOP	Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu
ZC	Zabıt Ceridesi

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ

Kendilerinin Tanrı tarafından seçilmiş olduklarına inanan Yahudiler, “Arz-ı Mev’ud” yani Hz. İbrahim (Abraham) ve onun soyundan gelenlere vaad edilen kutsal topraklara ulaşma arzusu ile yıllarca mücadele etmişlerdir. Bu mücadelede 1948 yılı olan İsrail Devleti’nin kuruluşu safhalardan biri olarak görülmüştür.

“İsrail Devleti’nin ortaya çıkışı, İsrail’in Türkiye tarafından tanınması ve bu durumun Türk Dış politikasındaki Rolü (1948-1958)” adlı çalışmada tarihi süreç içerisinde Yahudiliğin doğuşu ve Siyonizm’in bir fikir olarak Yahudilerin amacı haline gelmesi değerlendirilirken;

Bu temelde, Tevrat’a göre MÖ 1750’lerde başladığı varsayılan İsrailoğulları’nın tarihi, İbranilere dayanmaktadır ve Yahudi dininin kurucusunun Hz. İbrahim olduğu kabul edilmektedir. İsrail siyasetinin kaynağı, Tevrat’tan alınarak Siyonizm kavramının oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Siyonist bir devlet kurma fikrini ilk ortaya atan Theodor Herzl olup, Dünya Siyonist kongrelerinin Yahudiliğin gelişiminde ve Siyonizmin resmi bir hareket olarak yön bulmasında önemi büyüktür. Yahudilerin Filistin toprakları üzerindeki yerleşimi bölgesel ve inançsal olarak, Filistin topraklarına entegrasyonu Türk-Yahudi ilişkilerini de beraberinde getirecektir. 1948-1958 tarihleri arasında Türkiye-İsrail arasında kurulan siyasi ilişkilerin temelinde bölge üzerindeki siyasi politik anlayış, ortak bir yönelime doğru uzanırken, Ortadoğu’nun jeopolitik önemi ve bölge üzerindeki devletlerin politik emelleri, ilişkilerin çok yönlü ve değişken bir hal almasında etkili olmuştur.

Çalışmanın amacı; İsrail, Siyonizm kavramı ile tarih sahnesinde yer aldığı rol ile vücut bulurken, çalışmanın temelini oluşturan Yahudiliğin doğuşu ve Siyonizm’in yayılması konusu ile paylaşılabilen kutsal toprak olan Filistin’in İsrail ile olan ilişkisine ve bölgedeki güç dağılımının zaman zaman değiştiği göz önünde bulundurulmuş, Türk-İsrail ilişkileri bağlamında Ortadoğu coğrafyasındaki gelişmeler incelenmeye çalışılmıştır.

1948 yılında kurulan İsrail Devleti’nin varlığı bölge coğrafyası açısından önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Tarihsel arka planda Yahudilerle Türklerin birbirlerine karşı menfi tutum sergilememiş oldukları tespit edilmiş, dış politika tehditlerine karşı benzer yaklaşım gösteren her iki tarafın birbirlerinden faydalanarak menfaatleri doğrultusunda stratejik ortaklık ilkesini benimseyerek belirlenen zaman aralığı içerisinde ilişkilerine yön veren bir politika izledikleri görülmüştür.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Ortadoğu'nun tarihi süreç boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Araştırmada, temelleri çok eskilere dayanan Siyonizm' in doğuşu çerçevesinde İsrail'in kuruluşu tarihi süreç içinde İsrail-Türkiye ilişkilerinin yaşanan olaylar nezdinde nasıl yön bulduğu irdelenmiştir.

Siyasetinin kaynağını Tevrat'tan, Siyonizm ile de Batı desteğini arkasına alan İsrail, Ortadoğu siyasetinde etkin bir rol oynamıştır.

Araştırmaya konu olan bahsin geniş bir perspektif ile incelenebileceği bilinmekle beraber, Türkiye-İsrail arasında kurulan siyasi ilişkilerin temelinde, bahsedilen jeopolitik siyasi, askeri ve politik fikirlerden yola çıkılmış, 1948-1958 tarihleri aralığı, kuruluş dönemi İsrail araştırmanın temelini oluşturmuştur.

Bu amaçla araştırmaya yönelik; TBMM Zabıt Cerideleri, telif ve tetkik eserler, kanun ve kararnameler; arşiv belgeleri, gazete ve diğer süreli yayınlar, kaynak tarama modeli yöntemine başvurularak oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırma da doğrudan alıntılar yapılarak betimsel araştırma yöntemi de kullanılmıştır. Betimsel araştırma yöntemi, elde edilen verilerin özgün şekline mümkün olduğunca bağlı kalınarak kullanılan bir araştırma yöntemidir (Yıldırım, Şimşek, 2008:221).

Konu içeriği ile alakalı olaylar, dönemin şartları ve koşulları değerlendirilerek incelenmeye çalışılmıştır. İncelenen konu ile alakalı elde edilen veriler, zaman ve mekan konusu göz önünde bulundurularak bir bütün halinde araştırılmıştır. Doğru, güvenilir ve geçerli bir araştırma yöntemi esas alınarak, eleştirel bir değerlendirme, çalışmanın temel amacı olacaktır.

KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Armaoğlu (1994) tarafından yapılan "Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları" adlı çalışmada İsrail'in kuruluşu sonrasında Ortadoğu'da meydana gelen gelişmeler kapsamında, Arap-İsrail mücadeleleri konusunda ve Filistin'in siyasi-politik düzen içerisinde, Ortadoğu siyasetindeki rolü ve akabindeki gelişmeler esas alınarak bu çalışmadan faydalanılmıştır.

Kocabaş, (1987) tarafından yapılan "Vaadedilmiş Toprak Filistin İçin Mücadele Türkiye ve Siyonizm" adlı çalışmada Yahudilerin tarih sahnesine çıkışı, buldukları

coğrafyadaki farklı istilalara maruz kalışları, Siyonizm'in bir hareket olarak oluşumu ve Yahudi göçleri konuları için bu eser temel kaynak olmuştur.

Bengio, (2009) tarafından yapılan “Türkiye-İsrail, Hayalet İttifaktan Stratejik İşbirliğine” adlı çalışmada Türkiye-İsrail arasındaki siyasi politik işbirliğine yönelim ve bunun Ortadoğu siyasetine yansımaları işlenerek, araştırmanın temelini oluşturan Türkiye-İsrail ilişkilerinin tarihi süreci hakkında yararlanılmıştır.

Dursunoğlu, (2005) tarafından yapılan “Stratejik İttifak, Türkiye-İsrail İlişkilerinin Öyküsü” adlı çalışmada Menderes Dönemi Türk-İsrail ilişkileri ve Ortadoğu’da İsrail-Türkiye temaslarına yönelik alanlarda bu eserden istifade edilmiştir.

Besalel, (2003) tarafından yapılan “Yahudi Tarihi” adlı çalışmada tarih öncesi çağlardan Yahudilerin durumu ve Türkiye-İsrail İlişkileri bağlamında yararlanılmıştır.

Karaman, (1992) tarafından yapılan “Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu” adlı çalışmada Filistin’in coğrafi sınırları dahilinde İsrailoğulları’ nın bölge üzerindeki faaliyetleri ile I. Dünya Savaşı’nda ve sonrasında Filistin topraklarının akıbeti konuları üzerinde durulmuştur.

Öke, (1990) tarafından yapılan “Kutsal Topraklarda Masonlar, İhanetler, Komplolar, Siyonistler, Aldanmalar” adlı çalışmada Siyonizm ve Yahudiler hakkındaki bilgilerden istifade edilmiştir.

Göze, (1995) tarafından yapılan “Siyonizmin Kurucusu Theodor Herzl’in Hatıraları ve Sultan Abdülhamit” adlı çalışmada Theodor Herz ‘in Abdülhamit ile temasları ve Filistin meselesinde Osmanlı Devleti’nin tutumu ele alınmış, çalışmaya katkı sağlamıştır.

Arı, (2005) tarafından yapılan “Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset Savaş ve Diplomasi” adlı çalışmadan paylaşılamayan toprak olan Ortadoğu coğrafyasında yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Sadece siyasi değil, tarihsel açıdan Ortadoğu’daki bilinemezlerin, karmaşık ilişkilerin, sorunların, çatışmaların, ihanetlerin ve dostlukların, belirsizlikleri bu eser ile aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Kürkçüoğlu, (1972) tarafından yapılan “Türkiye’nin Arap Ortadoğu’suna Karşı Politikası 1945-1970” adlı çalışmadan Türkiye’nin Arap Ortadoğu’suna karşı izlediği politika ve bu politikanın, genel plandaki Türk dış politikası içindeki yeri ve gelişiminin seyri tespit edilmeye çalışılmıştır. Türkiye, stratejik Balkan ve Ortadoğu bölgeleri arasında

bir geçiş noktası teşkil ettiği için Türkiye’yi yakından ilgilendiren bu bölgelerle ilgili olarak ve Türk diplomasisine ışık tutacak nitelikte olan bu çalışmadan yararlanılmıştır.

Sander, (1998) tarafından hazırlanan “Siyasi Tarih” adlı çalışmada 1918-1994 tarihleri arasındaki I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemlerindeki gelişmeler, Ortadoğu siyasetinin ve bağlantılarının Türkiye ile olan ilişkisine değinilmiştir.

Özcan, (2005) tarafından yapılan “Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi” adlı çalışmadan Filistin sorunu endeksli Türkiye-İsrail ekonomik, siyasi, askeri stratejik işbirliğinin 1948 yılı itibariyle iki ülke arasındaki gelişmeler bağlamında yararlanılmıştır.

BÖLÜM 1

1. İSRAİL DEVLETİ'NE GİDEN YOL

Ortadoğu'nun sahip olduğu coğrafi konum, stratejik önemi, üç semavi dinin burada ortaya çıkması ve zengin yer altı kaynakları tarih boyunca mücadelelere sebep olmuştur. Emperyalist güçlerin bölge üzerindeki emelleri, tarih boyunca baskılara ve zulümlere neden olmuştur. Bölgede kanlı sonuçlar doğuran uzun mücadelelere sahne olan Ortadoğu, yani Filistin topraklarının tarihi, çok eski zamanlara dayanmaktadır. Bölgeye zamanla Yunan-Makedon baskısı hakim olacak ve buraya "Palestina" adı verilecektir. Yerli halk, İbraniler tarafından "Pleshed" ve ya "Plashet", "Plishtin Ülkesi" veya Filistinliler'in ülkesi anlamına gelen "Palishtin" adını alacaktır (Kızıloğlu, 2012:36).

Filistin'in en eski yerleşik kavmi olduklarını iddia eden Yahudiler, bölgedeki üstünlüklerini sürdürme fikrinde olmuşlardı. Ancak, Ortadoğu'nun coğrafi konumu ve verimli topraklarının farklı medeniyetler tarafından yerleşime açık olduğu ve birçok medeniyet tarafından yurt edinildiği gözlemlenmektedir. Tevrat'ın yaratılışa ait ilk kitabı Genesis'e göre, Yahudi kavramının başlangıcı İbranilerdir. Yahudi dininin kurucusu da İbrahim'dir. İbraniler kendilerini "Tanrı'nın seçilmiş kavmi" olarak görmektedirler. Bu gerekçe ile Yahudilik, yalnızca bu topluluğa ait bir din olma özelliği ile yaşatılmıştır. (Kızıloğlu, 2012:38).

Yahudilerin en eski vatanları Mezopotamya'dır. "Yeşil Hilal" (Münbit Hilal) olarak adlandırılan elverişli toprakların bulunduğu Tevrat'a göre Hz. İbrahim (Abraham), Yehova (Allah)'nın emriyle kabilesinin başında Babil'deki Ur şehrinden Tanrı'nın vaadettiğine inanılan "vaadedilmiş toprak" olan Kenan diyarına göç etmiştir. Tanrı, Hz. İbrahim'e "Mısır Nehri'nden büyük nehir olan Fırat'a kadar Kenaniler, Keniziler, Kadmoniler, Hettiler, Perizziler, Refailer, Amoriler, Girgaziler ve Jebusilerin memleketini senin nesline veriyorum" demiştir. Tanrı'nın vaadi ile Kenan topraklarına gelen Yahudiler, bölgede yaşayan Filistin'in ilk halkı olan Sami ırkına mensup kabilelerden Kenaniler ile mücadele edemeyerek göç etmek zorunda kalmışlardır. Yahudilerin yeniden "yurtlarına" dönme fikri, en büyük dayanağını Tevrat'tan almaktadır (Kızıloğlu, 2012:38).

Tevrat'a göre Hz. İbrahim'in torunlarından Hz. Yakub'un oğlu Hz. Yusuf (Hotep), Firavun'un nazırı olmuştu. Kenan diyarından Mısır'a göç eden İsrailoğulları'nın sayısı Hz. Yusuf zamanında çoğalmış, ancak Yahudiler zenginleşip ülkenin önemli bölgelerini ele geçirdikleri için Mısır firavunlarının zulüm ve baskısına uğrayarak zamanla esir

düşmüşlerdi. MÖ 1200'lere kadar orada esir kalmışlar, Hz. Musa öncülüğünde Mısır'dan ayrılarak esaretten kurtulmuşlardır. Mısır'da esir olarak yaşayan Yahudiler, kent ve piramit yapımında çalıştırılıp, birçok zulüm ve baskı gördüler. Nihayet Peygamber Musa (Moşe) tarafından Mısır'dan çıkarılan Yahudiler, devlet olma yolundaki ilk adımlarını atmışlardır. Tevrat'a göre; "Ve onlara yükleri ile eziyet etsinler diye üzerlerine angarya nazırları koydular. Ve Firavun için Pitom ve Ramses şehirlerini yaptılar (Çıkış, 1:11).

Bu kentlerin, Firavun İkinci Ramses zamanında (MÖ 1290-1224 dolaylarında) kuruldukları bilinmektedir. Tevrat'a göre bu dönem Exodus (Çıkış) olarak nitelendirilir. Tevrat'a göre İbraniler Mısır'da bir hesaplama göre 270 yıl, başka bir hesaplama göre 400 yıl yaşamışlardır. "ve İsrail Oğulları'nın Mısır'da oturdukları süre 430 yıldır" (Çıkış, 12:40). Tevrat'a göre Yahudiler Musa Peygamber ile Sina Dağı'na geldi. Hz. Musa'ya Tanrı tarafından On Emir bildirilmiş olup, bu emrin gerçekleşmesi ancak Hz. Yuşa (Musa'nın yardımcısı) zamanında olacaktır. (Kitab-ı Mukaddes, 1976: 1). Kenan diyarı olarak bilinen, (Arz-ı Mev'ud, vaadedilmiş kutsal topraklar) bugünkü Filistin'e yönelmişlerdir. Yahudiler bölgede bulunan birçok Filistinli ve başka milletlerle savaşmışlardır. MÖ 1234 tarihi sonrasında bölgedeki hakimiyetlerini sağlayabilmişlerdir (Kocabaş, 1987:9).

İsrailoğulları' nı Mısır esaretinden kurtaran Peygamber Musa, Musevi dininin kurucusu ve tarihindeki en büyük önderi olmuştur. Musa ulusuna ve insanlığa Tek Tanrı'lı dinin yasalarını vermiş (On Emir), bu dine dayanan bir ahlaki düzen inşa etmiştir (Basalel, 2000:35).

Hz. Yuşa döneminde Kenan diyarı fethedilmiş ve on İsrail kabilesine paylaştırılmıştır. Yuşa döneminden, İbrani monarşisinin kurulduğu döneme kadar geçen zaman, "Hakimler Dönemi" olarak adlandırılmıştır. 200 yıl kadar konargöçer yaşam süren Yahudiler tarım ve el sanatları ile uğraşarak toplumsal ve ekonomik açıdan gelişim göstermişlerdir. Sonraki dönemlerde yerleşik hayata geçen Yahudiler, düzenlerini sağlamak ve uzun süreli sükûnet ortamı oluşturmak amacı ile kendilerine bir yönetici seçmeye karar vermişlerdir. MÖ 1020' de ilk Yahudi kralı Seul, seçilmiş ve bir düzen kurmayı amaçlamıştır (Turan, 2002:17). Oğlu Hz. Davut MÖ 1004-965 yerine geçti. Davut zamanında Tevrat' a eklemeler yapılmış ve devletin sosyal yapısı geliştirilmiştir. Sonrasında Davut önderliğinde Kudüs alınarak, Yahudi devleti kuruldu (Arı, 2004:36).

MÖ 965-930 tarihleri Hz. Süleyman'ın krallık dönemi olmuş ve Yahudiler bu dönemde oldukça iyi yaşamışlardır. Süleyman ilk Yahudi tapınağını inşa etmiş ve Kudüs'ü İbraniler'in kutsal şehri olarak ilan etmiştir (Turan, 2002:17). İsrailoğulları adını alan On İki Kabile (Güngör, 1998: 78). Süleyman'ın ölümü sonrası iç çekişme ve dış mücadeleler sebebi ile zayıflamışlardır. Özellikle Süleyman'ın oğlu Rehoboam'ın tahta çıktığı dönem karışıklıkların bilhassa arttığı dönem olmuştur. 70 yıl süren ilk İsrail Devleti varlığı yıkılarak, Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrılmışlardır. Yahudi Devleti, Asurlular tarafından onuncu yüzyılda yıkılmıştır. Yahudi kabileleri çeşitli coğrafyalara yayıldılar (Arı 2004: 36).

Filistin'in durumu MÖ X. Yüzyılda Tivrattan ve Asur kral yıllıklarından öğrenilmektedir. Bu yıllıklardan edinilen bilgiye göre On iki kabileden oluşan İsrailoğulları ikiye ayrılarak Yahudi devletinden biri kuzeyde iki kabileyi alarak başkenti Samaria (Samariye veya Nablus) olan İsrail Krallığı ismini almış, diğeri İsrail kabilesinden on tanesini içine alan ve güneyde Davud'un soyundan gelen Yahuda ve Benyamin kabilelerinin yönetiminde olan, Kudüs şehrine sahip Yahuda (Juda) Krallıkları olarak kurulmuştur. 200 yıl kadar varlığını sürdüren kuzeydeki krallık, hanedanlar arasındaki mücadeleler ile uğraşmıştır. Başkenti Samariye'nin düşmesi ile MÖ 722'de yıkılan İsrail Krallığı Asur İmparatorluğu'nun hakimiyetine geçmiştir. Yahudi Devleti ise yaklaşık 350 yıl boyunca varlığını sürdürmüş, MÖ 612'de Asur İmparatorluğu yıkıldıktan sonra kurulan Bâbil Krallığı'nın istilasına uğramıştır (Kızıloğlu, 2012:39-40).

Yeni Babil imparatorluğunun kurucusu kral Nabopolassar'ın oğlu olan Nebukadnezzar, imparatorluğun gerçek anlamda kurucusu kabul edilmektedir. Nebukadnezzar, tahta geçişinin hemen ardından fetih seferlerine başlamış, aynı zamanda farklı bölgelerdeki isyanları bastırmakla meşgul olmuştur. Filistin ve Suriye'deki hâkimiyetini pekiştiren Nebukadnezzar, 601 yılının sonunda Mısır'ı fetih seferlerini başlatmıştır. Fakat bunda başarılı olamamıştır. Bu durum Yahuda da dâhil, Suriye ve Filistin'deki bazı krallara Babil'e karşı isyan etme cesareti vermiştir. Yine Nebukadnezzar Elamlılara karşı savaşırken, bir yandan da Akad'daki bir ayaklanmayı bastırmaya çalışmıştır. Bu olaylar, Suriye ve Filistin krallarını isyan konusunda bir kez daha cesaretlendirmiştir. Nebukadnezzar, çıkan bu isyanları başarılı bir şekilde bastırmıştır. Kudüs'ü ele geçirmiş ve Yahuda'yı Babil'e bağlı bir vilayet yapmıştır. Ardından Sur (Tyre) ve Ammonî gibi bazı krallıkları da ülkesine kattıktan sonra, 562 yılında ölmüştür. Nebukadnezzar'ın Yahudi tarihinde de önemli bir

yeri vardır. Nebukadnezzar'ı Yahudi tarihi açısından önemli kılan; Yahuda'nın ele geçirilmesi, Süleyman mabedinin yıkılması ve Yahudilerin Babil'e sürgüne gönderilmesiyle sonuçlanan bir dizi askerî seferin onun zamanında ve onun emriyle gerçekleşmiş olmasıdır. Nebukadnezzar'ın Yahudiler üzerindeki etkisi, Babil'in Persler tarafından ortadan kaldırılmasından sonra da devam etmiştir. Onun Yahudi tarihinde bıraktığı izlerin etkisi yüzyıllar boyunca devam etmiş ve hikâyesi Tanah'ın çeşitli kitaplarında yerini almıştır. Nebukadnezzar, erken dönem rabbanî yazınlarda ve geç dönem Tanah metinlerinde zalim, acımasız ve bazen da deli olarak nitelendirilir. Ona atfedilen bu olumsuz imaj oldukça karmaşık bir yapı gösterir. Tanah'ın değişik yerlerinde, çoğunlukla onun hainliğine vurgu yapılırken, bazen ondan olumlu şekilde de bahsedilir. İsrail tarihi boyunca, Yahudi toplumu üzerinde Nebukadnezzar'ın yaptığı etki oldukça fazladır. Yahudiler onu, Tanrı'nın evinin yıkıcısı ve meşhur Babil Sürgünü'nün mimarı olarak hatırlarlar (Kurt, 2006:11-12).

Bütün bu olaylar sebebi ile Yahudiler Bâbil' e sürülmüş, Kudüs tapınağı da yıkılmıştır. Daha sonra Yahudilerin göçe zorlandıkları dağılma dönemleri başlamış, bu olaylar Yahudilerin tarihinde "Bâbil Sürgünü Devri" olarak yerini almıştır (Kızıloğlu, 2012:39-40).

Bâbil sürgünü Yahudilerin milli duygularının daha fazla güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Milli duyguları gelişen Yahudilerin Filistin'e yeniden dönme fikri ortaya çıkmıştır. Yahudiler bu gelişme ile dayanışma içinde varlıklarını korumuşlardır. Bâbillilerin zaferi Birinci Tapınak Dönemi'nin sonu olmuştur. İlk tapınağın Bâbilliler tarafından yıkılmasının ardından sürgün edilmişleri diaspora'nın (yayılış) başlangıcıdır. Bu sürgünün ardından Yahudilik, dini anlayış olarak benimsenmenin dışında yaşam tarzı haline dönüşmüştür. Sürgün edilen ve kutsal gayeleri gerçekleşmeyen İsrailoğulları'nın Bâbil esareti yaklaşık 70 yıl sürmüştür. Pers Hükümdarı Kiros MÖ 538'de Bâbil Krallığı'na son vermesi ile Yahudilerin yurtlarına dönmelerine izin vermiş ve akabinde Yahudiler' in Filistin topraklarına ilk dönüşü gerçekleşmiştir. Yahudiler Pers Hükümdarı II. Darius döneminde refah ve özerk yönetime kavuşan, Kudüs'te Babililer tarafından yıkılan tapınağın yerine MÖ 515'te ikinci bir tapınak inşa etmişlerdir (Armaoğlu, 1994:9).

Filistin üzerinde Pers hakimiyeti MÖ 535-332 tarihleri arasında devam etmiş, MÖ 332'de Makedonya Kralı Büyük İskender'in Fırat'tan Mısır'a kadar uzanan toprakları zapt etmesi ile Filistin üzerindeki Pers hakimiyeti bitmiştir. Böylece İsrailoğulları' nın peygamberler dönemi, MÖ 444'te Pers kralının Hz. Musa'nın yasalarına sadık kalma

çağrısı ile son buldu. Pers kralı, Tevrat'ın büyük bölümünün yazıya geçirilmesini, sözlü yasaların toplanmaya başlanmasını ve Musa'nın yasalarının tüm ülkede geçerli olmasını sağladı. Tevrat'ın beş kitabı, Süleyman Meselleri, Rut, Rahipler Kitabı, Eyüp Kitabı, Naşideler Naşidesi bu dönemde tamamlanmıştır (Kocabaş, 1987:19).

Büyük İskender'in Filistin'in de içinde olduğu Suriye topraklarını ele geçirmesi ile Helenistik dönemi başlamıştır. VII. yüzyıl İslamiyet'in doğacağı döneme kadar, Yahudi dini ve kültürü üzerindeki Yunan etkisi sürmüştür. Büyük İskender'in ölümü ile imparatorluk parçalanmış, Filistin ve Mısır, General Batlamyus' un hakimiyetine girmiş ve bu dönemde Yahudilere Mısır'da yeni kurulan İskenderiye şehrine göç için çağrıda bulunulmuştur. Suriye, Anadolu, Bâbil ve özellikle İskenderiye'de önemli Yahudi merkezleri bu dönemde var oldu. Makedonya Krallığı'nın Filistin'de Helenizm'i yerleştirmek istemesiyle, Putperest olan Yunanlı yöneticiler Tevrat'ı yasaklayıp, kutsal tapınağa putperestliğin sembolü olan Zeus heykelini yerleştirmişlerdir. Yunan baskısı ve zulmü karşısında Yahudiler ayaklanma başlatmıştır. Bu nedenle Makabi isyanı ortaya çıkmıştır. Yunan ordusu MÖ 163'te Makabi ailesinin öncülüğünde başlatılan isyanı bastırarak Kudüs'ü almayı başardı ancak, Yahudilerin başkaldırmaları ile bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır (Turan, 2002:17).

MÖ 175' te Selevkos İmparatorluğu'nun başına geçen Antiokus, Yahudilerin dini ibadetlerini kısıtlamaya başladı. Bu sebeple kırsal kesimden bir rahip olan Haşmonayim ailesinden Modiinli Matatyahu, Yunan tanrılara ibadete karşı çıktığından Selevkos İmparatorluğuna karşı ayaklandı. Matatyahu, bir idole kurban sunmak isteyen Helenist Yahudiyi öldürdü. Beş oğluyla birlikte Yehuda'daki çöllere kaçtı. Matatyahu'nun ölümünden bir yıl sonra MÖ 166'da oğlu Yehuda Makkabi, Yahudi muhaliflerden oluşan ordusuyla başta Helenist Yahudileri hedef alan gerilla hareketinde Selevkos hanedanlığına karşı zafer kazandı. Makkabiler, köylerdeki pagan altınları parçaladı, çocukları sünnet etti ve Yahudileri yasalara uymaması için zorladı (Lange, 1997:320). Makkabi terimi İbranice "çekiç" kelimesinden türemiş olup Yahudi ordusu için kullanılmaktaydı. Nitekim ayaklanma birçok çatışmayı da içinde barındırdı, Makkabi güçleri Suriye ordularına karşı zafer kazandı. Kudüs'e giren Makkabiler Kudüs Tapınağı'nı kutsal yolla temizledi ve Yahudi ibadetini hizmete açtı (Lange, 1997:320).

Yahudiler daha sonra Romalıların baskı ise yüzleşmişlerdir. MÖ 64-MS 324 yılları arasında Filistin Romalıların elindeydi. Roma İmparatorluğu Suriye üzerine yürüyerek, Yahudileri hâkimiyeti altına almıştır. Roma hakimiyeti döneminde önceleri Yahudilere iyi

davranılmış, hatta hoşgörölü kanunlarla korunarak bir takım yetkiler verilmiş. Yahudi halkının cemaat işlerini Kudüs'te yaşayan büyük rahipler görüyordu. Zamanla Roma idaresinde Yahudilere uygulanan vergilerin ağırlığı, feodal yöneticilerin zulmü ve dini gerekçeler yeni isyanlara sebep olmuş, Yahudiler için bağımsız bir Yahudi devleti kurma fikri kaçınılmaz hale gelmiştir. Yahudiler Tevrat'a mutlak bağılıklarını sürdürerek, tüm dünyanın Yahudi hakimiyetine gireceğini ve kutsal gayelerine ulaşacaklarına inanıyorlardı. Bu gaye ile Yahudiler, MS 66-73 tarihleri arasında tekrar ayaklandılar. Bu nedenle Roma orduları Kudüs'e yönelerek Babil sürgünü dönüşünde yapılmış olan ikinci tapınağı yıkmışlardır (Armaoğlu, 1994:9). Bu olaydan sonrasında Yahudiler bölgeden göç etmeye zorlanmışlar, başta Mısır olmak üzere Romalıların hakimiyetinde olan başka ülkelere sürülmüşlerdir. Roma baskısından kurtulabilen Yahudiler farklı ülkelere dağılmışlar ancak mücadelelerinden vazgeçmemişlerdir.

Yaşanan gelişmeler değerlendirildiğinde İsrailoğulları'nın bir devlet olarak bölgeye siyasi açıdan kısa bir süre hakim olabildiklerini görmekteyiz. Bu sebeple sadece tapınağın yıkıldığı 70 tarihi ile İsrail Devleti'nin kuruluşunun resmen ilan edildiği 1948 yılına kadar geçen toplam 1878 yıllık süre "Yabancıların Hakimiyeti Dönemi" olarak bilinmektedir. Bu dönemde Filistin bölgesindeki Yahudiler kültürel açıdan kısıtlanmış, başka yerlere sürülmüş ve bölgeyle bağlantıları kesilmiştir. Babil sürgünü sonrası Yahudi tarihindeki "İkinci Diaspora ya da Büyük Diaspora Dönemi" olarak adlandırılabilir. Büyük Diaspora döneminde bölgenin, farklı uygarlıkların ve devletlerin hakimiyeti altına girdiği görülmektedir (Kocabaş, 1987:19).

Romalılara karşı ikinci Yahudi isyanı, Mesih olduğunu iddia eden Simon Bar Cocheba liderliğinde gerçekleşmiştir (MS 132-135'te). Cocheba, Yahudi Krallığı'nın bağımsızlığını ilan etmiş, Kudüs ve Yahuda bölgesini yeniden ele geçirilmiştir. Romalıların üstünlüğü karşısında direnemeyen Yahudiler kısa süre sonra sürgün edilmiş, Kudüs yeniden tahrip edilmiştir. Yahuda ve Samariya isimleri değiştirilerek bu bölge Filistin adını almıştır. Romalılar tarafından Suriye'ye bağlanarak, Filistin'e dönmeleri yasaklanan Yahudiler dünyanın dört bir tarafına göç etmişlerdir. Devamında Yahudi tarihinde "İkinci Sürgün Hayatı" başlamıştır (Kocabaş, 1987:19).

Yahudiler, Kuzey Afrika, Anadolu ve Doğu Avrupa'ya göç etmişlerdir. Romalılar tarafından bir kısmı köle veya esir olarak Batı Avrupa'ya götürülmüşler, bir kısmı da Mezopotamya ve Hicaz'a gitmişlerdir. Yahudiler daha sonra Filistin'de çok az bir nüfusa sahip olmuşlardır. Yahudiler, olumsuzluklara rağmen varlıklarını sürdürmeye devam

etmişlerdir. Yahudilerin varlıklarını sürdürebilmesindeki en önemli etken dinleri olmuştur. Yahudilerin tüm insanlık üzerinde Tanrı egemenliğinin gerçekleşmesi beklentisinin güçlendiği dönemde Hıristiyanlık dininin ortaya çıkması ve gelişmesi Yahudi-Hıristiyan çatışmalarını başlatmıştır. Roma İmparatoru Konstantin'in 325'te Hıristiyanlık dinini kabul etmesi ile bu din Roma İmparatorluğu'nun resmi dini oldu. Bu sebeple Kudüs dahil, kutsal topraklarda kiliseler yapılmış, ülkenin birçok yerinde manastırlar kurulmuştur. Hıristiyanlar ile Yahudiler arasındaki dinsel çatışmalar Hıristiyanlığın yayılması ile başlamıştır. Roma'nın Hıristiyanlığı kabul etmesi ile Yahudiler üzerindeki baskılar artmış, Yahudiler eski özerkliklerinden mahrum kalmışlardır. 395'te Roma İmparatorluğu bölününce Filistin toprakları Bizans İmparatorluğu'nun payına düşmüştür. Bizans yönetimindeki Yahudiler, devlet işlerindeki görevlerinden alıkonulmuşlardır. Gelişmeler neticesinde Yahudilik hakkında yürütülen önyargılar ve devamında ortaya çıkan karışıklıklar Yahudi sorununu tetiklemiştir. Yahudiler hakkındaki iki iddiadan birincisi; Yahudilerin Hz. İsa'nın ölümünden sorumlu olduğu, diğeri Yahudilerin yurtsuz kaldıkları için tüm dünyaya yayılma arzularının bir ceza olduğu inancıydı. Hıristiyanlarda Yahudi düşmanlığına sebep olan bu iddialar yüzyıllarca geçerliliğini korumuş, Yahudi sürgününün asırlarca sürmesinin nedenlerini oluşturmuştur. Yahudiler Roma'ya defalarca ayaklanma başlatmış ve başarısız olmaları sebebiyle Bizans'a karşı İranlılarla işbirliği içinde Filistin'in İran tarafından işgalini sağlamaya çalışmışlardır. Fakat 629'da Bizans'ın Filistin'i tekrar ele geçirmesi ile mücadeleleri sonuçsuz kalınca umutları zedelenmiştir (İsrail Enformasyon Merkezi:2008:18).

İslamiyet'in doğuşu Yahudiler için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Romalıların yaptığı katliam ve sürgün sonrası dünyanın her tarafına yayılan (diaspora) Yahudilerin Filistin ile bağları kalmamıştır. Arabistan yarımadasına ve Arap topraklarına göç eden Yahudiler, Medine şehri ve çevresinde nüfus olarak fazlaydılar. 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret eden Hz. Muhammed, Medine halkı ile Arap ve Yahudi kabilelerinin anlaşmazlıklarını çözecek bir sözleşme yaptı (Turan, 2002:20).

Medine sözleşmesi adındaki bu vatandaşlık anlaşması ile Yahudiler dinlerini yaşama hakkına sahip olmuşlardır. Anlaşmaya göre birlik beraberlik esas amaç olacaktı. Bu şart ile kabileler iç işlerinde serbest, dış ilişkilerinde ortak hareket etmek zorundaydılar. Yahudilerin anlaşma şartlarına uymadıkları için, Medine'yi terk etmek, Hayber ve Şam'a göç etmek zorunda kalmışlardır. Müslümanların Şam ile olan ticaretinde Yahudilerin tehdit oluşturması ile Müslümanlar Hayber'e sefer düzenleyip Yahudilerin teslim olmalarını

sağlamışlardır. Hz. Muhammed'in Yahudiler ile onların lehine yapmış olduğu anlaşmalar ile Yahudilerin din ve inançları hoşgörü ile karşılanacaktır. Ayrıca Yahudilerin öldürülmeleri yasaklanmış, İslam Devleti'nin hakimiyetini tanıyarak vergi vermek şartı ile her türlü ticari, sınaî ve zirai faaliyetlerde bulunmaları imkanı tanınmıştır (Kocabaş, 1987:31).

Suriye ve Filistin Hz. Muhammed'in ölümünden sonra, İslami faaliyetlerin başladığı Dört Halife döneminde Bizans hakimiyeti altındaydı. 637'de Araplar Kudüs ve çevresini hakimiyet altına aldılar. Kudüs'ün fethinde Yahudiler Bizans'tan zulüm gördükleri için, Müslümanlara yardım etmişlerdir. Yahudi ve Hıristiyanların kutsal şehir olarak nitelendirdikleri Kudüs, İslâm dünyasında da önemli bir dini merkez olmuştur. Selçuklular tarafından 1071'de ele geçirilen Kudüs, Hıristiyan toplumunda özellikle XI. yüzyıl ve sonrasında Haçlı Seferleri ile hedef haline gelmiştir. Haçlı Seferleri'nin başlaması ile Hıristiyan dünyasındaki Yahudi düşmanlığı siyasi, iktisadi ve sosyal etkilerle daha da fazla artmıştır. Kilise saygınlığını azalmaya başlayınca politik isteklerini yönlendirmek için Hz. İsa'nın içinde yattığı kutsal lahdin kurtarılması gerekliliği gibi dini alet ederek mevcudiyetini korumaya çalışmıştır. Avrupa'dan kutsal toprakları kurtarma amacıyla gelen Haçlılar, 1099'da Papa II. Urban'ın çağrısı ile Kudüs'ü ele geçirerek Kudüs Latin Krallığı'nı kurmuşlar ve Hıristiyanlığı yaymaya çalışmışlardır. Haçlıların Selahattin Eyyubi'nin yönetimindeki Müslüman ordusu tarafından 1187'de bu topraklardan çıkartılmasından sonra Kudüs yeniden İslam egemenliği içerisinde kalmıştır (Koç, 2005:48).

Müslümanlar tarafından Yahudilere bazı özgürlükler tanınmış, Kudüs'e dönmeleri ve orada yaşamalarına müsaade edilmiştir. Selahattin Eyyubi' nin ölümünden sonra Haçlı orduları 1193'te bu bölgeyi tekrar ele geçirmişler fakat Haçlıların Eyyubi' den sonra Mısır'da iktidara gelen Memlûklere 1291'de yenilmeleri ile kutsal topraklar üzerindeki hakimiyetleri sona ermiştir. Hakimiyeti ele alan Memlûkler zamanında Yahudiler için yine benzer sıkıntılar başlamıştır. Bu dönemde Memlûkler tarafından limanlar Haçlı seferlerinden korunmak için yıkılmış, bölgenin deniz ile bağlantısı kesilmiş, kara ticaretinin durdurulması ile şehirler harabeye dönmüştür. Memlûkler döneminde siyasi ve ekonomik ayaklanmalar yaşanmış, ağır vergiler ve yaygın hastalıklar ortaya çıkmıştır (Dursun, 1995:40).

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1517 yılında bölgede egemenliği sağlaması ile 200 yıl devam eden Memlûk hakimiyeti bitmiştir. Osmanlılar bölgeyi hakimiyeti idari olarak dört

alt bölgeye ayırarak Şam'a bağlamışlardır. Yüzyıllardır ihmal edilmiş ve sefalet içindeki Kudüs ve çevresinde düzen sağlanmış, bütün dinlere mensup halklara özgürlük tanınmıştır. Gelişmeler neticesinde Yahudi varlığı ve kültürü yeniden canlanmıştır. Yahudilerin dini faaliyetleri devam ettirilerek diasporadaki diğer Yahudilere de kültür birliğinin sağlanmasına katkıda bulunulmuştur. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru gerileme dönemindeki Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisinin bozulması ve yaşanan olumsuzluklar nedeni ile bölgedeki etkisi azalmıştır. Yahudileri Filistin topraklarında kendilerine ait bir devlet kurma konusunda cesaretlendiren başka bir etken ise XIX. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan "Siyonizm" hareketi olmuştur. "Sion", Yahudilerin başta Kudüs şehrine verdikleri bir isimken, bu isim daha sonra bütün Filistin bölgesini kapsamıştır. Siyonizm, Yahudilerin bağımsız ve egemen bir siyasi güç kazanmasını ve Filistin'e yeniden yerleşmesini savunan bir harekettir. Siyonizm'in uluslar aşırı bir örgüt olarak ortaya çıkmasında Theodor Herzl'in payı büyük olmuştur. Herzl, 1896'da yayınladığı "Yahudi Devleti" adlı kitabında Siyonizmin teorik temellerini anlatmıştır (Dursun, 1995:40).

1897'de Basel'de toplanan Birinci Siyonist Kongresi, Siyonizm'in amaçlarının anlatıldığı ve Yahudilerin Filistin'de bağımsız bir Yahudi devletini temellerinin atıldığı bir toplantı olması bakımından önem taşır. Kongreden sonra Siyonist örgüt oluşturulmuş ve tarihi gaye olan Yahudi devleti için uluslararası alanda büyük devletlerin desteği kazanılmıştır (Dursun, 1995: 41).

XIX. yüzyılda İngiltere, Fransa ve ABD bölgedeki faaliyetlerini artırmaya başlamış, özellikle Hıristiyan misyoner çalışmalar için okullar açılmıştır. Sonraki yıllarda İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve ABD bölgede konsolosluk açmıştır. Her biri bölgede ulaşım ve iletişimle ilgili yatırımlar yapmış, sahil kesimiyle Avrupa arasında düzenli deniz ulaştırma seferleri başlamıştır. Süveyş Kanalı'nın açılışıyla (1869) ekonomi canlanmıştır. Bu sırada Suriye ve Filistin'e yerleşmiş Rus asıllı Yahudiler İngiltere tarafından himaye edilmişlerdir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], 1890:HR. İD.140-44). Bölgeye göçü engellemek amacıyla da Osmanlı yönetimi tarafından kanunlar çıkartılmış, toprak alım/satımı kısıtlanmış, inşaat izni doğrudan İstanbul'a bağlanmıştır. Bu uygulamalar bölgeye Yahudi göçünü yavaşlatmış olmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı 1914 yılında bölgedeki Yahudi nüfusun 85.000 olduğu tahmin edilmektedir. 1917'de İngiliz kuvvetleri bölgeyi ve Kudüs şehrini ele geçirmiş, 400 yıl süren Osmanlı hakimiyeti sona ermiştir (Armaoğlu, 1994:10).

I. Dünya Savaşı'nın başlaması İngiltere'den alınan yardım ile Yahudiler açısından güzel bir gelişme olmuştur. I. Dünya Savaşı başlangıcında Filistin ve çevresi Osmanlı Devleti'nin egemenliğindeydi. Savaşta yapılan gizli anlaşmalarla 1918'de bölge İngiltere'nin hakimiyetine geçmiş (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], 1918:HR. SYS., 2453-66) ve 1920'de Milletler Cemiyeti'nin kararı ile İngiliz mandasına geçmiştir. Yahudiler için tarihi fırsat ise İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un 2 Kasım 1917'de Araplardan habersiz olarak Yahudi patronlarından Rothschild'e gönderdiği mektupla ortaya çıkmıştır. Balfour, gönderdiği belgeyle Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasını İngiltere Hükûmeti'nin destekleyeceğini ifade etmişti (Arı, 2008:140).

Balfour Deklarasyonu sonrası cesaretlenen Yahudiler, Filistin'de yaşayan Araplar üzerindeki baskılarını iyice artırmışlardır. İngiltere Yahudi-Arap çatışmalarına çözüm bulamayınca konuyu Birleşmiş Milletler Komisyonuna taşımak zorunda kalmıştır (Armaoğlu, 2005: 483).

Birleşmiş Milletler 2 Nisan 1947 tarihinde Filistin sorununa çözüm oluşturma amaçlı toplanma kararı almıştır. UNSCOP adında özel bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyona göre Filistin'i Araplarla Yahudiler bölüşecek ve Kudüs uluslararası bir statü ile yönetilecekti. "Çoğunluk Planı" ve Kudüs'ün başkent olacağı federatif bir devlet kurulmasını amaçlayan ve Hindistan, Yugoslavya ve İran tarafından desteklenen "Azınlık Planı" adında iki farklı plan hazırlamıştır (Dursun, 1995:46).

Yahudiler çoğunluk planını, Araplar ise azınlık planını benimsemişlerdir. Komisyonun teklifleri BM Genel Kurulu'nda değerlendirilmiş ve 29 Kasım 1947'de çoğunluk planı kabul edilerek Filistin'in Yahudiler ile Araplar arasında taksimine karar verilmiştir. ABD, SSCB ve Fransa taksim lehinde, İngiltere çekimser oy vermiş, Türkiye Arap ülkeleriyle birlikte taksim aleyhinde oy kullanmıştır (Arı, 2008:223).

1917 Balfour Deklarasyonu gibi bu karar da Yahudilerin çıkarları için önemlidir. Raporun çizdiği sınıra göre, Arap devleti Filistin topraklarının yaklaşık %43'ünü, Yahudi devleti ise Filistin topraklarının yaklaşık %57'sini oluşturmaktaydı (Cristian. C, Josephine. L, 2003:29-30). Balfour Deklarasyonu ile fiili olarak desteklenen Siyonistler, uluslararası platformun desteğini de alarak çalışmalarını hızlandırmış oluyorlardı. Yahudiler Milletler Cemiyeti üzerinde baskı kurmaya çalışıyordu. İngilizler'in desteği ile pekiştirilen Yahudilerin Filistin'deki varlığı için engel kalmamış oluyordu. Manda yönetimi Yahudilerin devlet olmasının en önemli faktörü olmuştur. Bu esnada Filistin'deki Arap

halkı nüfusun %91'ini oluşturmakta, toprakların da %97'sine sahip bulunmaktaydı (Hollstein:1975:122) BM 'in Taksim kararı ile İsrail Devleti'nin kurulması için en büyük engel aşılmış oldu ve Yahudilerin Filistin topraklarına göçü hızla başlamış oldu. Çoğunluğu Filistin halkından oluşan topraklara Yahudilerin yerleşmesi ile Filistinli halk ötekileştirildi. Bu da Arap devletlerinin tepkisine yol açtı (Çevik, 2005:242).

Balfour sonrası Yahudilerin tarihi amaçları olan ve yıllarca süren çabaları ile resmen İsrail Devleti'ni kurmayı başardıklarını görülmektedir. David Ben Gurion başkanlığında 14 Mayıs 1948 tarihinde Tel Aviv'de toplanan Yahudi Milli Konseyi İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilan edecektir. İsrail'i tanıyan ilk devletler ABD ve SSCB olacaktır (Armaoğlu, 2005:486).

1.1 YAHUDİLİĞİN DOĞUŞU VE SİYONİZM

Hz Yakup'un oğullarından birinin adı Yuda ve ya Yahuda' dır. Yahudilerin kurdukları Yahuda devletinin adının buradan esinlenerek geldiği varsayılmaktadır. Hazreti Yakub'a yakıştırılan bir kahramanlık efsanesi ile İsrailoğulları adını alan kavim, Hazreti Musa'dan sonra Musevi, Süleyman'dan sonra Yahudi adlarıyla anılmış ve tüm bu isimler aynı kavimi ifade etmektedir (Tekvin Bap:1/20).

Yahudiler diaspora sonrası dünyanın dört bir tarafına yayılmışlardır. XIX. yüzyılda Avrupa'da milliyetçilik akımının gelişmesine bağlı olarak Yahudilerin de milli duyguları kabarmış ve tarihi amaçları olan Siyonizm ve yeni bir Yahudi devleti kurma fikri gündeme gelmiştir. Siyonizm, XIX. yüzyılın sonlarında gündeme gelmiş bir fikir değildir. Tevrat'ta "Dünya Krallığı'nın merkezi haline gelecek bir Yahudi Devleti'nin kurulacağından bahsedilir. Siyonizmin tarihi Tevrat'a kadar dayanır. Kurulacak olan bu devletin sınırları Tevrat'ta şöyle bahsedilir;

"Ayak tabanınızın bastığı her yer sizin olacak. Sınırlarınız çölden Lübnan'dan ırmaktan, Fırat Irmağı'ndan Garp Denizine kadar olacaktır. Önünüzde kimse duramayacak, Allah'ınız Rab size söylediği gibi dehşetinizi ve korkunuzu ayak basacağınız bütünü diyar üzerine koyacaktır" (Tekvin Bap:12/25).

Siyon, Kudüs'e hâkim bir tepenin adıdır. Hz. Davud Kudüs'ü başkent yaptığı zaman bu tepe Kudüs için bir sembol olmuştur. Filistin'deki birinci Musevi tapınağının Babilliler tarafından yıkılmasının ardından Siyon kelimesine özel bir anlam verilmiş ve "Siyon" yurtlarından kovulmuş Yahudi halkının Filistin'e dönme arzu ve özlemini anlatmaktadır (Öke, 2012:28).

Siyon kelimesi tarihi olarak çok eski zamanlara dayandırılır ancak terim olarak ilk kez kullanan, XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde bir Rus yahudisi olan Nathan Birnbaum'dur (1864-1937). Birnbaum'un çıkarttığı, "Kendi Kendine Kurtuluş" isimli derginin 1 Nisan 1890 tarihli sayısında, Siyonizmi Musevileri Filistin'e yerleştirme amacıyla olan ve üyelerinin Yahudilerden oluştuğu bir siyasal parti örgütünün kurulması olarak anladığını ifade etmiştir. Öke'ye göre; XIX. yüzyılın ikinci yarısında Batı siyasal düşünce sistemleri içerisinde filizlenen Siyonizmi, "Yahudilerin Filistin'de bağımsız bir devlet şeklinde yerleşmesi ve orada Yahudiliğin tüm kurumları ile dirilmesini amaçlayan evrensel bir hareket" diyerek nitelendirmiştir (Öke, 2012:28,29).

1.2. YAHUDİLER

Yahudilerin tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Daha önce kısmen bahsedildiği gibi Tevrat'a göre İsrailoğulları'nın tarihi MÖ 1750 tarihinde Yahudilerin Kenan ülkesi olarak bilinen Filistin adı verilen ülkeye gelmeleri ile başlar. Kahire Müzesinde (Mısır) granit bir stelde Firavun Merneptah'ın zaferleri yazılıdır. Bilginlerin tahminlerine göre II. Ramses'in on üçüncü oğlu olan Merneptah, eski İsrail'deki Hâkimlerin son dönemlerine doğru, MÖ 1212-1202 yılları arasında hüküm sürmüştür. Merneptah stelinin son iki satırında şunlar yazar: "*Kenan zorlukla yağmalandı. Aşkelon alındı, Gezer kuşatıldı, ve Yano 'am tamamen harap edildi. İsrail yıkıldı, tohumu kalmadı.*" M.Ö. 1200 yıllarına ait olan "Merheptah Steli" tarihteki ilk tek Tanrılı din olan Yahudiliğin binlerce yıldır İsrail diyarında yaşadığına kanıt olarak gösterilen tek metindir (Çıkış, 5:1,2).

Asırlar boyunca, kabileler halinde yaşayan Yahudiler, MÖ XI. yüzyılın ikinci yarısında, Saul zamanında bir krallık haline geldiler. Davut zamanında ise, Kudüs'ü merkez yaparak daha da güçlendiler. Süleyman zamanında en parlak dönemini yaşayıp iki ayrı Yahudi devletine zemin hazırlamışlardır. Yahuda (Juda) ve İsrail adında biri kuzeyde diğeri güneyde olmak üzere mevcudiyetini sürdürmeye çalışmışlardır. Daha sonra Asur ve Babilliler istilalarına maruz kalan Yahudiler MÖ 586 da Babil'e sürüldüler. Ardından Persler ve Hellenler döneminde dört asır kadar yarı bağımsız bir devlet halinde yaşadılar. Helenistik dönem ile Suriye, Anadolu, Bâbil ve özellikle İskenderiye'de Yahudiliğin önemli merkezleri ortaya çıkmıştır. Yahudiler bu dönemde Yunan hakimiyeti altında Yunanlaştırma politikasının baskısını yaşamak zorunda kalmışlardır. MÖ 64-MS 324 yılları Filistin'de Romalıların hakimiyeti söz konusudur. Roma baskıları sebebiyle farklı ülkelere göç etmek zorunda kalan Yahudiler, sürgün hayatı ile birlikte Kuzey Afrika, Anadolu ve Doğu Avrupa, Mezopotamya ve Hicaz'a göç etmişlerdir. 395'te Roma

İmparatorluğu bölününce Filistin toprakları Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetine geçmiştir (Kocabaş, 1987:19).

XVIII. yüzyıldan sonra Yahudi aydınlanması olarak ortaya çıkan Haskala hareketi, Rusya'da ruhbanlık karşıtı bir harekete dönüşerek, toplumsal ve ekonomik reform talepleriyle birlikte gelişerek yayılmaya başladı. Batı Avrupa'da 1800-1815'te Napolyon döneminde başlayan "Yahudi Reformu Hareketi" de Haskala ile ilişkilendirilir. Reformcu Yahudilik Almanya'da 1840'larda kurumlaşırken Avrupa'nın büyük bölümünde başarısız kaldı. Ancak, ABD'de yaygınlaştı. Bölge Araplar, Selçuklular, Haçlılar, Eyyubiler, Memlûkler ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından Ortaçağ'da işgal edilmiştir. Bu işgaller sırasında, Yahudilerin az bir kısmı Filistin'de kalmış, tamamına yakını memleketlerini terk ederek dünyanın çeşitli yerlerine dağılmışlardır (Tesniye, Bap:1).

II. Dünya savaşı zamanında Nazi Almanya'sının başlattığı Yahudi soykırımı ile Yahudilerin yerleşim yeri olarak Avrupa'nın dışında İsrail, SSCB ve ABD'de toplandıkları görülmektedir. Dünyanın her tarafına yayılan Yahudiler' in tarihi amacı olan bu topraklarında yeni bir devlet kurma fikri XIX. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır (Tesniye, Bap:1).

Kutsal kitapta adı geçen ve İsrailoğullarına Tanrı tarafından vaadedildiği iddia edilen topraklar Tevrat'ta şöyle tanımlanmaktadır: *"Bu dağda oturmanız yeter, dönün ve göç edin ve Amoriler'in dağılığını ve ona yakın olan Arabada, dağlıkta ve Şefelada ve Cenupta ve deniz kenarında bütün yerlere, büyük ırmağa, Fırat ırmağına kadar Kenanlılar diyarına ve Libnana girin. İşte diyarı önünüze koydum, girin ve Rabbin atalarınıza, İbrahime, İshaka ve Yakuba kendilerine ve kendilerinden sonra onların zürriyetine vermek için and ettiği diyarı kendinize mülk edinin"* (Tesniye, Bap:1).

Siyonizm genel anlamda dini ve milli değerleri ön plana çıkaran bir ideoloji olmasının yanısıra "İsrailoğulları tarihini ve ırkçılığını içermektedir. "Eretz İsrail" adında Yahudi gelenek göreneklerine sahip çıkılmasını İsrail vatanının Filistin olarak kabul edilmesi ve sahip çıkılması amaç edinilmiştir. Dini siyonizm ilham kaynağı olarak Hıristiyanların Eski Ahit olarak tanımladıkları ve Yahudilerin Tanah adını verdikleri kutsal kitaba dayanmaktadır. Kutsal olan bu kitaba göre, Filistin toprakları Tanrı Yahuda tarafından İbrahim (Abraham) Peygamber ve ümmetine verilmiştir, bu nedenle Filistin bölgesinin "Arz-ı Mev'ud", yani "Vaadedilmiş Topraklar" olduğuna ve Yahudilerin burada yaşamaları gerektiğine inanılır. Siyasi Siyonizm, aşırı milliyetçilik akımlarının hızla

yayıldığı XIX. yüzyıl Avrupa'sında, Theodor Herzl'in önderliğinde ortaya çıktı. Theodor Herz ile Yahudilik önemli ölçüde güç kazanmıştır. Yahudi zenginlerinin yardımı ile Filistin'de 1870-1896 yılları arasında 17 zirai koloni kuruldu. Siyasi siyonizmin önde gelen liderlerinden olan Budapeşteli bir Yahudi gazeteci Theodore Herzl (1860-1904) sahneye çıktı (<https://www.turkcebilgi.com/yahudiler>).

Yahudiler tarihi amaçlarını gerçekleştirmek üzere mesih arayışındayken Theodor Herz'in ortaya çıkması hareket adına bir mucize olmuştur. Çünkü Herz, İsrail Devleti'nin fikri kurucusu ve Siyonizm'in öncüsü olacaktır.

1.3 MEVCUT BAŞLICA UNSURLAR

1.3.1 Theodor Herzl

Yahudiler Avrupa'da çok fazla dışlandıkları ve birçok bölgeye sürgün edilerek dağıldıkları için kutsal amaçlarını gerçekleştirmek üzere kendilerini vaadedilmiş topraklara götürecek modern bir Mesih arayışına girmişlerdir. Tabiki İsrail'in kurulmasında büyük etkisi olan ve Siyonizm fikrinin öncüsü 21 Mayıs 1860'ta Budapeşte'de doğan ve aslen Macar Yahudisi olan Avusturyalı Theodor Herzl'dir (Turan, 2003:147).

Theodor Herzl tarafından XIX. yüzyıl sonlarında başlatılan "Siyonist Hareket" Yahudiler açısından oldukça önemlidir. Herzl, orta öğretimini tamamladıktan sonra Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Gazeteciliğe ilgi duyan Herzl, 1891'de Avrupa'nın tanınmış gazetelerinden Neue Freie Presse'in Paris temsilciliğine başlamıştır (Öke, 2002:42).

Siyonizm, Filistin dışındaki tüm Yahudileri bir arada toplamak ve Süleyman Mabedi'ni Siyon Dağı üzerinde yeniden inşa etme idealidir (Arz- ı Mev'ud). Siyonizm teriminin kökü olan Siyon sözcüğü, İlkçağ'dan beri Kudüs anlamına gelmektedir. Babilliler tarafından Yahudilerin ilk kutsal tapınakları MÖ 587'de, yıkılmış, Yahudilerin Babil'e sürgün edilmesi ile yurtlarına dönme arzu ve özlemi olarak bahsedilmiştir (Öke, 2002:23). Herzl'e kadar Siyonizm duygusal, kültürel ve milli bir hareketi ifade ederken Herzl ile birlikte bu hareket toprağa, yani devlete dayalı Siyasal Siyonizm'e dönüşmüştür. Siyasal Siyonizm ise Yahudilerin de bir devlet kurma hakkına sahip oldukları fikridir. Siyon kelimesi tarihi olarak çok eski zamanlara dayandırılır. Ancak, terim olarak ilk kez kullanan, XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde bir Rus yahudisi olan Nathan Birnbaum'dur (1864-1937). Birnbaum'un çıkarmış olduğu "Kendi Kendine Kurtuluş" isimli derginin 1 Nisan 1890 tarihli sayısında Siyonizm'i, Yahudileri Filistin'e yerleştirme amacını güden ve

üyelerini Yahudilerin oluşturduğu bir siyasal parti örgütünün kurulmasının amaçlandığı görülmektedir. Yahudiler tarafından bu fikir kısa zamanda benimsenmiş ve Yahudi milliyetçileri tarafından faaliyete geçirilmiştir (Soy, 2007:127).

Tanrı'nın İbrahim Peygamber ve onun ümmetine vermiş olduğu kutsal görev ile Yahudiler için Siyon dedikleri Kudüs ve çevresine dönme, kralları Süleyman tarafından yapılan kutsal mabetleri Beyt-i Makdis'i yeniden inşa etme, Nil'den Fırat'a kadar Yahudi ırkını ekonomik ve diğer tüm yönlerden dünyaya hakim bir güç haline getirmek Tevrat'ın emrettiği hususlardır. Kutsal idealleri doğrultusunda Siyonizm, ırkçı ve emperyalist Yahudi milliyetçiliği olarak tanımlanabilir. Diasporadaki bütün Yahudilerin bir araya geleceğine, onları kutsal topraklara yeniden götürecek bir mesihin öncülüğünde Kral Davud'un altı köşeli yıldızı altında toplanacağına sonsuz inanan Yahudiler, sabırla bu günün geleceğini beklemişlerdir (Öke, 2002:23). Boşnak bir Haham olan Yehuda Alkalay tarafından Yahudi Devleti'nin kurulacağı fikri 1843'te ilk defa fikri olarak bahsedilmiştir (Soy, 2007:127).

XVIII. yüzyıl sonlarında Avrupa'nın birçok yerinde artan Yahudi düşmanlığı sonucu, Siyonizm hareketi ile Yahudilere boş bir toprakta, Herzl'e göre Arjantin Kıbrıs ve Uganda'da kurulabilecek bir Yahudi devletine fikrine sıcak bakılmıştır. Ancak, Yahudi köktencilerin baskısıyla, kurulacak Yahudi devletinin Kudüs ve çevresinin dışında boş herhangi bir yerde kurulması fikri kabul edilmemiştir (Turan, 2003:157).

1900 yıl önce Roma tarafından bu kutsal topraklardan sürülerek diaspora ile çeşitli bölgelere göç eden Yahudiler açısından tekrar Filistin topraklarına dönme fikri gündeme gelmiştir. Siyonistler, XIX. yüzyıl Avrupası'nda Hıristiyan dünyasının artarak devam eden, Yahudi düşmanlığının baskı ve katliama dönüşmesiyle kendi çözümleri ile müdahale etmeyi düşünüyorlardı (Armaoğlu, 1994:16). Yüzyıllar boyunca Avrupa'da dışlanarak yaşayan Yahudiler, modern çağa kadar hiçbir Avrupa ülkesinde Hıristiyanlarla eşit haklara ve doğrudan siyasi güce sahip olamadılar (Kara, 2006:13).

1894'te Alfred Dreyfus adlı Yahudi asıllı bir yüzbaşı Alman lehine casusluk yaptığı iddiası ile yakalanarak, yeterli delil olmamasına rağmen hapsedilerek ordudan çıkarıldı. Dreyfus hadisesi Fransa'da yeni bir antisemitizm krizine neden oldu (Armaoğlu, 1994:16). Bu durum daha üniversite yıllarında Avrupa'daki Yahudi düşmanlığı ile yakından ilgilendiğinden, bir antisemitizm şeklinde ortaya çıkan Dreyfus davasını takip eden Theodor Herzl'i çok etkiledi. Herzl, Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasını mantıklı

bularak çalışmalarına devam etti ve 1896'da Yahudi Devleti (Der Judenstaat) adlı bir kitapla fikirlerini resmiyete döktü. Kitabında Yahudilerin bir ulus vücuda getirecek ve bir devlet kurabilecek özelliklere sahip olduklarına inancının tam ve kesin olduğunu, Yahudi meselesini ne sosyal ne dini bir mesele, keza onun milli bir mesele olduğunu dile getirmiştir (Öke, 2002: 42). Herzl' e göre, Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulabilmesi için tüm Yahudilerin ortak hareket etmesi ve siyasal bir dünya meselesi haline getirilmesi gerekmektedir (Kocabaş 1987:145).

Herzl: *“Biz bir devlet, hem de örnek bir devlet kuracak kadar güçlüyüz. Bu amaç için gerekli beşeri ve maddi malzemeye sahibiz... Bir ülkenin tüm haklı ihtiyaçlarını tatmin edecek büyüklükte dünya üzerinde bir yerde bize egemenlik verin, gerisini kendimiz tamamlarız”* sözüyle Yahudilerin bir ulus meydana getirecek ve bir devlet kurabilecek güce sahip olduklarını ifade etmiştir(Öke, 2002:42). Yahudi sorununu uluslararası bir sorun haline getirmek temel amaçtı. Herzl, Siyonizmi devletlerarası politikada duyulması için ilk olarak zengin Yahudilere başvurdu, olumlu bir sonuç alamadı, umduğu ilgiyi halkta aramaya başladı. Herzl'in bu beklentisi menfi sonuçlanmadı ve halk konuya oldukça sıcak baktı. Musevilerden Siyonizm'e sıcak bakan kişilerin de olacağı aynı zamanda Yahudileri bir araya getirme amacını gerçekleştirecek olan kongrenin hazırlıklarına başlayan Herzl, 27 Ağustos 1897 tarihinde İsviçre'nin Basel kentinde üç gün sürecek olan, Birinci Siyonist Kongresi'ni toplayabildi. Kongreye 200'den fazla delege katıldı. Her sosyal tabakadan ve düşünceden Yahudileri aynı çatı altında toplayan bir fikir akımı olması sebebiyle önem taşır. Basel Kongresi'nde Dünya Siyonist Teşkilatı'nın ilk adımı atılmış; ilk başkanı da Theodor Herzl olmuştur. Bu kongre siyonist hareketin amaçlarını, bu amaçlara ulaşmak için gerekli araçları ve bu araçları kullanacak bir yürütme heyetinin kararlaştırılmasını sağlamıştır (Öke, 2002:45). Kongrenin bitiminden üç gün sonra Herzl anı defterine şunları not etmiştir:

“Ben Basel'de bir Yahudi devleti tesis ettim. Ben bunu bugün yüksek sesle söylesem bütün dünyadan bir kahkaha tufanı yükselir. Fakat bundan beş sene sonra belki elli sene sonra ise muhakkak herkes bunun böyle olduğunu anlayacaktır” (Göze, 1995:54).

Yahudilerin Filistin'e yerleşmesi amacıyla Herzl'in sık sık Sultan II. Abdülhamit'i ziyaret ettiği bilinmektedir. Bu amaçla 1896 ile 1902 yılları arasında İstanbul'a beş sefer yapmıştır (Öke, 2002:41). Herzl, “Kuzeyde Kapadokya dağlarından, güneyde Süveyş Kanalı'na kadar olan toprakların Yahudilerin sınırları olarak belirlenmesini II. Abdülhamit' e iletmiştir. Sonrasında İsrail'in kurulmasında etkili olan Ben Gurion ve diğer

İsrailli yetkililerin de sloganı olacak ve bu sınırlar tam olarak Kitab-ı Mukaddes'in bahsettiği Filistin coğrafyası olacaktır (Kitab-ı Mukaddes, 1976: 13-15).

Herzl, Osmanlı Devleti'nin maliyesinin sıkıntılı olduğunu biliyordu bu amaçla toprak karşılığında maddi destek teklif etmiştir. Herzl, II. Abdülhamit ile görüşmelerinde herhangi bir sonuca varılamamış ve Abdülhamit, Polonyalı soylu Kont Philipp de Newlinsky aracılığı ile Herzl'e gönderdiği şu cevapla onun bu isteklerini sonlandırmıştır:

“Eğer Bay Herzl senin bana arkadaşım olduğun gibi bir arkadaşın ise, ona nasihat et, bu konuda bir diğer adım atmasın. Ben bir karış bile olsa toprak satamam. Zira bu vatan bana ait değil, milletime aittir. Benim milletim bu imparatorluğu savaşta kanlarını dökerek kazanmışlar. Onu kanlarıyla verimli kılmışlar. Bu toprak bizden sökülüp alınmadan evvel, biz onu tekrar kanlarımızla sularız. Benim Suriye ve Filistin alaylarının efradı birer birer Plevne'de şehit düşmüşlerdir. Onlardan bir tanesi dahi dönmek üzere muharebe meydanlarında canlarını vermişlerdir. Türk İmparatorluğu bana ait değildir. Türk milletine aittir. Ben onun hiçbir parçasını veremem. Bırakalım Yahudiler milyonlarını saklasınlar. Benim imparatorluğum parçalandığı zaman, onlar Filistin'i hiç karşılıksız ele geçirebilirler. Fakat bizim yalnız cesetlerimiz taksim edilebilir. Ben canlı bir vücut üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade edemem” (Öke, 2002:52).

Sultan II. Abdülhamit, Yahudilerin Filistin'e yerleşmemesi için tedbirler almış ve toprak almalarını engelleyici kanun çıkarmıştır. II. Abdülhamit ile Herzl arasında yapılan 19 Mayıs 1901 ve 4 Temmuz 1902 tarihlerinde sonuçsuz kalan iki görüşme ile ilgili olarak Herzl anılarında: *“Siyonizmin amacına ulaşması için Osmanlı'nın dağılmasını beklemeliyiz demiştir”* (Arı, 2005:119). Osmanlı Devleti'nden bekledikleri karşılığı bulamayan Yahudiler İngiltere ile temasa geçmişlerdir. İngiltere XIX. yüzyılda en büyük sömürge imparatorluğudur. İngiltere Siyonist idealizm fikrine soğuk bakmamaktadır. Herzl ile başlayan İngiltere hayranlığı sonraki 10 yıl ve I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile daha da artarak devam etmiştir.

1.3.2 Antisemitizm

Antisemitizm teolojik, psikolojik, sosyolojik ve politik boyutları olan çok yönlü ve karmaşık bir terimdir. Bu kavram bütün yönleriyle sadece Yahudiliği ilgilendiren bir kavram değildir. Var olduğu antik zamanlardan bugüne küresel açıdan doğru yorumlanması gereken bir kavramdır. Özellikle modern dünyanın şekillenmesinde etkin olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlığın karşılıklı ilişkilerinin tarihsel sürecinin

birlikte değerlendirilmesi, konunun bütünlüğünü anlamak adına önem taşımaktadır. Antisemitizm değerlendirilirken özüne ilişkin ipuçları verecek etimolojik yapısının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü antisemitizm kavramına ilişkin birtakım yanlışlıklar, terimin kökü açıklanarak daha net ifade edilebilir. Dünya gündeminde eski zamanlardan beri söz sahibi olan bu kavramı doğru ve anlaşılır bir şekilde yorumlamak, olayları açığa kavuşturmak için gereklidir (Yılmaz, 2017:2).

Antisemitizm, geçmişten günümüze kadar dünya gündeminde yer alan önemli bir kavramdır. 1879 yılında Wilhelm Marr tarafından ilk defa kullanılan bu kavramın tarihi daha da eski zamanlara dayanmaktadır. Marr; Yahudilerle ilişkilendirilen çeşitli liberal, kozmopolit ve uluslararası siyasi eğilimi işaret ederek, antisemitizm sözünü ortaya attı. Saldırıya maruz kalan eğilimler arasında eşit medeni haklar, anayasal demokrasi, serbest ticaret, sosyalizm, finans kapitalizmi ve barışçılık vardı (Yılmaz, 2017:2-10).

Antisemitizm kavramı teolojik, politik daha birçok açıdan değerlendirilebilir. Teolojik açıdan bu kavramın temeline bakıldığında Tanrı-insan ilişkisinin şekillendirildiği bazı yönler vurgu yapılabilir. Bireylerin ve toplumların varlığını ortaya koymasını sağlayan birçok etken bulunmaktadır. Yahudi aleyhtarlığı olarak tanımlanan antisemitizmin, anlaşılabilirliği açısından Yahudi-Hıristiyan-Müslüman ilişkilerine değinmek gerekmektedir. Antisemitizm kavramı Batı'nın icadı olarak düşünülebilir. Ancak, bu kavram aslında, bu düşüncenin uzun bir geçmişten bugüne ilişkide olduğu ötekini tanımlama çabasının bir ürünüdür. Antisemitizm terimi, anti ön ekinin eklenmesiyle Sâmi kökünden türetilen bir kavramdır. Bir anlamda bu kökün tercihi, Batı düşüncesinin dini, kültürel ve beşerî farklılıkları ifade ederken insanların geldikleri asılları dikkate aldığını göstermektedir. Sâmi kelimesi; Akadca, Babilce, Aramca, İbranca, Arapça vb. dilleri konuşan Ortadoğu halklarını ifade etmek amacıyla genel bir kavram olarak literatürde yer almaktadır. Yahudiler de Sâmi kökenli oldukları için antisemitizm terimiyle sâmi kökene ilişkilendirilmektedir. Zamanla bu terim sadece Yahudi aleyhtarlığını ifade edecektir (Yılmaz, 2017:2).

Lewis, her ne kadar etimolojisi antisemitizmin tüm Sâmi halklarına yönelik olabileceğini söylese de terim ortaya çıktığından beri Yahudilere yönelik saldırganlığı belirtmek için kullanılmış olduğu fikrindedir (Lewis, 1973:213).

Bernard Lewis' e göre; antisemitizm diğerlerinden farklı olan insanlara yöneltilen özel bir önyargı, nefret veya baskı durumudur. Ona göre antisemitizm iki önemli özellik

gösterir: Yahudiler, diğerlerine uygulanandan farklı bir standarda göre yargılanır ve "evrensel kötülük" ile suçlanırlar (Lewis, 2006:25-36).

Paul Johnson'na göre modern Yahudilerin, kendisini Yahudi hisseden herkesin Yahudi olduklarını düşünmelerine rağmen, Yahudilerin ve onlarla alakalı kavramların tanımlarını, kendileri değil, Yahudi aleyhtarı gruplar yapmaktaydı (Johnson, 2001:624). Bu tutum, sadece bugünü değil, Avrupa'nın geçmişini de muhafaza eder.

Antisemitizm kavramının tarihi Hz. Musa ile başlayan çok eski zamanlara dayansa da bu kavramın içeriğinin şekillenmesinde Yunanlıların, Büyük İskender'le doğuyu işgal etmesi önemli bir etki olmuştur. Akabinde Grek-Yahudi kültürleri arasında zorlu mücadeleler yaşanmış ve Grek mirasını devralan Roma düşüncesiyle antisemitizm kökleşmiş ve yeni bir döneme girilmiştir. Yahudilikte bir reformasyon hareketi olarak başlayan Hristiyanlık, Pavlus eliyle pagan bir içerikle yorumlanarak dönüştürülmeye başlamış, Yahudi kökenli Hristiyanlık ise ikinci Tapınağın yıkılmasının ardından İmparator Konstantin'le yeniden güçlenerek Yunan Hristiyanlığı zaferini ilan etmiştir. Yahudiler antisemitizmi daha da geliştirerek Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinin sorumlusu olarak suçlanmışlardır ve Aziz Augustine tarafından tolerans doktrini ile Yahudiler, Tanrı tarafından seçilmiş millet olma özelliğini kaybetmiş bir millet olarak damgalanmıştır. Bu bakış açısı antisemitizmin, modern dönemlere kadar karakteristik yapısının kaynağı olmuştur (Şenay, 2002:119).

Anti-Semitizm'den ayrıntılı bahsedebilmek için öncelikli olarak Yahudi- Hristiyan ilişkilerine göz atmak gerekir. Yahudi-Hristiyan ilişkilerinin oluşumunda ve anti-Semitizmin ortaya çıkışında teolojik, sosyal, siyasal ve hatta ekonomik faktörlerin de etkili olduğu görülmektedir. Batı Hristiyan dünyasının Yahudilere karşı kin tutmasının bazı sebepleri vardır: Dînî sebepler: Yahudilerin Hz. İsa'yı öldürdüğü veya öldürttüğü inancı (deicide charge) ve Hz. İsa'nın 'İkinci Gelişi'nden önce tüm Yahudilerin ya Hristiyan olmaları ya da Deccal tarafından yok edilmelerini öngören Hristiyan mesihi inanç. Ekonomik sebepler: Yahudilerin ekonomik rekabette önde oluşları ve "faizli borç verme" uygulamaları. Sınıf çatışması: Monarşi, asiller, orta ve alt-sınıflar arasındaki çatışmalarda Yahudilerin hep ezilen taraf olarak görülmesi. Psikolojik sebepler: Bireysel ve toplumsal konulardan doğan ve doğacak olan her sorunun suçlusunun Yahudilerin olduğu inancı. Anti-Semitizmin içeriğini oluşturan bu sebepler bu terimin içerik muhtevasını oluşturur (Şenay, 2002:119-122).

Müslümanların Hz. Muhammed'le ile başlayan medeniyet kurma çabaları Yahudilerin daha rahat bir nefes almalarını sağlamıştır. Ancak, Müslümanlar da antisemitizmden nasibini almıştır. Haçlı Seferleri ile İspanya'da başlayan Reconquista hareketi ile Yahudilerin bir kısmı Hıristiyan topraklarında yaşamaya başlamıştır. Antisemitizm fikri ile Batı düşüncesine göre Yahudiler, bütün felaketlerin sorumlusu olarak yaftalanmışlardır (Avcı, 2006:47).

Kilise'nin sorgulanması, Reformasyon ve Aydınlanma hareketleri Haçlı Seferleri'nin başarısız olmasının bir sonucudur. Bu gelişmeler Yahudiler açısından olumlu gibi görünse de Kilise'nin davranışları ile Yahudilik günah keçisi olarak görülmeye devam edecekti. Yahudiler, yaşadıkları coğrafyanın değerlerini benimsedikleri, Fransız ve Amerikan devrimlerinden sonra geleneksel milliyetçilikten çağdaş milliyetçiliğe geçiş sürecinde iktidarların işine yaradıkları sürece kabul görmüşlerdir. Bunda Yahudi Aydınlanması olarak bilinen Haskala'nın etkisi büyüktür. Yahudilik dindar nezdinde eleştirilse de söz konusu geçiş sürecinde antisemitik algıdan Haskala da payını almış ve dünya savaşlarına neden olan gelişmelerde Yahudi vatanının kurulması amacı ile hareket eden Siyonizm'e dönüşmüştür. Çok kültürlü yaşam Odessa vb. pogromlar ile Fransa'da casuslukla haksız yere suçlanan Albay Dreyfus olayı ile çok kültürlü yaşam hayal olmuştur. XIX. Yüzyılda Antisemitizm teriminin bulunuşuna kadar, Yahudilere karşı duyulan tepkinin asıl nedeninin dini olduğunu da söylenebilir. Pek çoklarına göre sapma ya da dinsizlik olarak nitelenen bir inanışının takipçileri olan Yahudiler, eşit sivil haklar ve din özgürlüğünün savunulduğu Aydınlanma çağında bile hala toplumun dışında tutulmaktaydı. XIX. Yüzyıla kadar bütün muhafazakar Yahudiler, kendilerini sürgünde yaşayan ancak mutlaka bir gün yurtlarına dönecek Abraham'ın çocukları olarak gördüler. Hatta bu duygu Yahudilerin benliklerine o kadar yerleşmişti ki dünyanın dört bir yanına dağılmış olmalarına rağmen, Kutsal Mesih'in gelişi ile Kral Davut'un altı köşeli yıldızı altında birleşecekleri günü sabır ve tevekkül ile beklemeye razı olmuşlardı (Avcı, 2006:47).

XX. yüzyılda, Yahudiler Avrupa'da yaşanan olayların tek suçlusu olarak görülmüş, Hitler'le birlikte antisemitizm kavramı daha farklı bir boyuta ulaşmıştır. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan Holokost, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile Batı kamuoyunda mahkûm edilmiş ve bir nevi' günah çıkarılmıştır. Antisemitizmin mahkûm edilişi, tam anlamıyla gerçekleştirilememiş ve sorun, İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte söz konusu algının bir diğer mağduru olan Müslümanların kucağına itilmiştir. Kavramsal

olarak antisemitizm, Yahudi aleyhtarlığı şeklinde tanımlanarak İslam düşmanlığından ayrıldığı vurgulanmaktadır. Bu düşmanlık için ise İslamofobi gibi terimler üretilmiş ve son üç yüzyıldır yaşadıkları buhran ve mağduriyetler de kullanılarak özelde Araplar, genelde Müslümanlar antisemitizmin yeni temsilcileri olarak ilan edilmişlerdir. Bu bağlamda Siyonizm de küresel güçlerin desteğiyle beslenerek antisemitizmden tarih boyunca faydalanmıştır (Yılmaz, 2017:2).

1.3.3 Holokost

Holokost, Nazi Almanyası tarafından düzenlenen bürokratik, devlet destekli zulüm ile altı milyon Yahudi'nin hunharca katledilmesi olayıdır. Naziler, 1933 yılının Ocak ayında iktidar oldular ve Almanların ırk bakımından üstün olduğuna inandılar. Bu gerekçe ile Yahudileri aşağılayarak Almanlar açısından sorun oluşturabileceklerini düşündüler. Holokost döneminde, Alman makamları siyasi, ideolojik ve davranışsal sebeplerle Romanlar (Çingene), engelli insanlar, Polonyalılar, Sovyet siviller, komünistler, sosyalistler ve siyahiler gibi grupları da hedef aldılar. 1933 yılında Avrupa'da Yahudi nüfusu dokuz milyondan fazlaydı. Avrupalı Yahudiler Nazi Almanyası'nın II. Dünya Savaşı'nda işgal ettiği ülkelerde yaşıyordu. 1945 yılına kadar Almanlar ve işbirlikçileri Nazilerin Avrupalı Yahudileri öldürme politikası " Nihai Çözüm" ün bir parçası olarak neredeyse üç Yahudi'den birini öldürmüştür. Yahudiler başta Nazi ırkçılığının kurbanı olsalar da, diğer gruplardan yaklaşık 200.000 Roman (Çingene) katledilmişti. Bunun dışında çoğunluğu Almanlar' dan oluşan fiziksel ve zihinsel engeli olan bir çok hasta ötenazi programı dahilinde öldürüldü (Lochner, 1948:147-148).

Avrupa'da artarak devam eden Nazi zulmü Yahudiler dışında milyonlarca insanı hapse attı veya katletti. İki, üç milyon Sovyet savaş esirinin bir kısmı açlık, hastalık gibi nedenlerle hayatlarını kaybetti. Bu olayların dışında Yahudi olmayan Polonyalı ve Sovyet milyonlarca halk Almanyası ve işgal altındaki Polonya'da zorla çalıştırıldı. Nazi rejiminin ilk yıllarından beri, Sosyal normlara uyum sağlamadıkları gerekçesiyle Alman yetkililer tarafından eşcinsellere de zulmedildi. Siyasi ve dini sebeplerle birçok insan zulüm ve baskılarla canından oldu. II. Dünya Savaşının sona ermesinin ardından Holokost sonunda zorla göç ettirilen birçok insan Müttefik güçler tarafından kamplara yerleştirildi. Daha önce Avrupa'ya göç ettirilen 136.000 Yahudi de dâhil olmak üzere, 1948-1951 yılları arasında yaklaşık 700.000 Yahudi İsrail'e göç etti. Başka bir Yahudi topluluğu da Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti. Holokost ile birçok Yahudi topluluğu tahrip edildi ve binlerce insan hunharca öldürüldü (Lochner, 1948:147-148).

Hitler'in propaganda şefi Joseph Goebbels'in günlüğünden:

14 Şubat 1942: *Führer (Hitler) Avrupa'daki Yahudileri insafsızca temizleme azmini tekrar zikretti. Bu konuda hiçbir korkakça duygusallık olmamalı. Yahudiler sonunda başlarına gelen felaketi hak ettiler. Onların mahvedilmesi düşmanlarımızın mahvıyla birlikte gidecektir. Bu süreci serinkanlı bir acımasızlıkla hızlandırmalıyız (Lochner, 1948:147-148).*

27 Mart 1942: *Bu yöntem oldukça insanlık dışı ve burada daha kesin açıklanmamalı. Yahudilerden geriye fazla bir şey kalmayacak. Toplam % 60'ı yok edilip % 40'ı da zorunlu işçi olarak kullanılacak.*

Schutzstaffel (S.S.) şefi Heinrich Himmler'in 4 Ekim 1943'te kayıt altına alınmış konuşmasından:

Simdi Yahudilerin tahliyesinden, Yahudi halkının yok edilmesinden söz ediyorum. Bu kolayca söylenen şeylerden biri: "Yahudi halkı yok ediliyor," diyor parti üyeleri, "doğrudur, bu planlarımızın bir parçası, Yahudilerin elenmesi, yok edilmesi, bunu yapıyoruz (Öndegelen Savaş suçluları Mahkemesi, 1948:145).

Yahudiler neden ortadan kaldırılmak istendi?

Hitler dünyaya egemen olmak için bir Dünya Savaşı başlattı. Bu savaşın insan bedeli altı milyonu Yahudi olmak üzere toplam 47 milyon siville birlikte yaklaşık 72 milyon ölüydü. Yahudiler Holokost'un hedefiydi, çünkü Hitler Yahudilerden nefret ediyor ve onları dünyadaki tüm problemlerden sorumlu tutuyordu. Hitler Viyana'da, Yahudilerin politik ve kültürel yaşamda önde gelen kişiler olduğu şehirde büyüdü. Özellikle I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilgisinden Yahudileri sorumlu tuttu. Alman halkına, Yahudiler ve yandaşları onları "arkadan bıçaklamasaları" ilk savaşı kazanabileceklerini söyledi. Hitlerin Yahudilere olan nefreti o kadar derindi ki, pek çok biyografi yazarı bunu bir "takıntı" olarak tanımlıyordu. Hitlerin yakın dostu Albert Speer 1977'de şöyle yazdı:

Hitler'in Yahudilerden nefret etmesi, belki de ona güç veren tek şeydi. Neticede Alman halkı, Alman üstünlüğü, Alman hükûmeti hepsi anlamsızdı onun için. Böylece vasiyetindeki son söz de o korkunç yenilgiden sonra biz Almanları acımasız bir Yahudi düşmanlığıyla bağlıyordu.

Ben 30 Ocak 1939'da Hitlerin "Savaş çıkarsa Almanların değil, Yahudilerin yok edileceğini garanti ediyorum" dediği Reichstag toplantısında idim. Bu cümleyi o kadar

emin söyledi ki, bunu sonuna kadar yerine getireceğinden hiç bir şüphem olamazdı (<http://www.projetaladin.org/holocaust/tr/40-soru-40-cevap/basic-questions-about-the-holocaust.html>).

Holokost'un eşi benzeri olmayan bir soykırım şeklinde anılmasının en büyük nedeni uygar bir millet tarafından etnik veya dinsel azınlığı erkek, kadın, çocuk, demeden herkesi sistematik bir şekilde yok etmesidir. Bu sebeple eşi benzeri olmayan bir kıyım olarak tarihte yer almıştır.

1.3.4 Diaspora

Yahudi diasporasını ifade etmek için, uzun zamandan beri kullanılan "diaspora" terimi, günümüzde Yunanlılar ve Ermenilerin dışında 30 farklı etnik grup için kullanılan çok daha geniş bir perspektifi ifade eder (Cohen, 1999:266).

Diaspora kelimesi etimolojik olarak, Yunanca "dia" ve "sperien" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen ve dağılmak anlamına gelen "diaspeiro" fiilinden türemiştir. Köken bakımından Yunanca olmasına rağmen terim ilk kez 70 Yahudi tercüman tarafından Yunanca'ya çevrilen Tevrat'ın ünlü Yunanca çevirisi olan Septuagint'de kullanılmıştır (Oxford English Dictionary, 1971:1).

Yunan kültürünün etkili olduğu İskenderiye (Alexandria) şehrinde Yahudiler, Yunan diline ve Helenik kültüre adapte olarak yaşamakla birlikte gerçek vatanlarına ve tapınaklarına bağlılıklarını devam ettirmişlerdir. Diaspora terimi; bu iki kültürün etkileşiminin bir ürünü olarak düşünülebilir. Diaspora kelimesinden spor, spread, disperse gibi çok çeşitli İngilizce kelimeler türetilir. Bugün diaspora kelimesi bir bitkinin tohumlarının etrafa dağılması gibi dağılmış, tamamen asimile olmamış, kültürel, sosyal ve kimliklerini kaybetmemiş bir millet olarak, yeni yerleşim yerleri kurmayı başarabilmiş, dağılmış haldeki yaşayan insanları ifade etmektedir (Yetkin, 2014:21). Bu da tam olarak Yahudileri ifade etmektedir, çünkü E. Schweid'e göre "*tohum*" *Yahudi halkının potansiyelidir. Diasporada bu tohum sadece bozuk sonuçlar verir, fakat durumları değiştirilirse tohum tekrar verimli olabilir,*" şeklinde ifade etmiştir (Schweid, 1996:133).

William Safran'a göre Diaspora "*tarihi anavatanından talihsiz bir sebeple kovulmuş, kendi anavatanına ve orada ya da diğer yerlerde yaşayan vatandaşlarına karşı sadakatini korumuş, kendi etnik kimliğinin de bilincinde olan toplumdur*" Safran'a göre anavatanına karşı sadakat, toplumsal bilinçte korunur, diaspora anavatanının refahı ve geri dönüş fikriyle yaşar. Ona göre; "*diaspora her şeyden önce parçası olduğu halkını, tarihini, kültürünü, örf*

ve adetlerini tanımalı, hatırlamalıdır ve diasporanın oluşması için sadece anavatan dışında yaşamak yeterli değildir” (Safran, 1991:83).

Diaspora kelimesi uzun yıllar sadece Yahudi diasporasını ifade etmek için kullanılmıştır. Yahudi diasporasının başlangıcı ise MÖ 586 yılında gerçekleşen Babil sürgünüdür. Bu sürgünün sonrası Yahudilik dini bir anlayış dışında bir yaşam tarzı haline gelmiştir. Yahudiler sürgün edildikten sonra bile Filistin ile bağlantılarını koparmamışlardır. Kendilerini Tanrı'nın seçilmiş kavmi olarak gören Yahudiler, varoluşlarını sürdürmek için çabalamışlardır. Yahudilerin Bâbil esareti yaklaşık 70 yıl sürmüştür (Koç, 2005:44).

Yahudiler bütün zorluklarla mücadele etmişlerdir. Ancak, Babil diasporası onları oldukça zorlamıştır. Çünkü yıkılmaz diye düşündükleri Davud Krallığı yıkılmış, dokunulmaz özellikte kutsallığı olan Mabel'd'in yerle bir edilmiş olması onları hiç olmadığı kadar derinden etkilemiştir. Yahudi tarihinin en önemli dönemlerinden birini oluşturan Babil diasporasında İsraililer, kendilerini dış kültürel etkilerden korumayı ve kendine özgü olmayı, ulus kimliklerini ve varlıklarını muhafaza etmeyi 70 yıllık Babil esaretinde öğrenmişlerdir. Bu sebepler dâhilinde bir düşünce sistemi, bir ideoloji ve çoğunluk uluslar içinde bir yaşam şekli olarak Yahudilik Babil diasporası sonucunda ortaya çıkmıştır (Akbiyık, 2010:81).

Diaspora döneminde Yahudilerin dini anlayış şekli değişmiştir. İbranicilik, Yahudilik haline gelmeye başlamıştır. Bu dönemde, Yahudiler yeniden Kudüs'e ve Kudüs tapınağına kavuşma özlemi içerisinde olup sürekli olarak yabancı bir milletin içinde “Yahudi kalabilme” endişesi yaşamıştır. Bu dönemde Yahudilerin sadece kendileriyle ilgilenecek, egemen topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmişlerdir. Diaspora'nın Yahudi dini ve kültürel hayatına büyük etkisi olmuştur (Aydın, 2000:12). Yahudiler karakteristik özelliklerini Babil Diasporası döneminde koruyarak, buldukları toplumda erimemeyi ve benliklerini koruyabilmeyi başarmışlardır.

1.3.5 Aliyah

Yahudilerin, bir ülkeden Filistin'e yerleşmek için düzenledikleri göçlere yükseliş anlamına gelen “Aliyah” denilmektedir. 1882 tarihine kadar Aliyah kavramı, politik Siyonizm'in ortaya çıktığı “*Bir Yahudi'nin Filistin'e yaptığı kutsal yolculuk*” biçiminde tanımlanmıştır. Bu tarihten itibaren ise Aliyah'lar Filistin'de Yahudi Ulusal Evi kurulması için düzenlenmiştir (Shaw, 2008:58-59; Baselel, 2000:79-82).

İbranicede kelime anlamı göç olan, özellikle Yahudilerin göçlerini anlatmak amacıyla kullanılan bu terim Yahudilerin kitleler halinde dünyanın dört bir tarafına dağıldığını kanıtlar. Balfour bildirgesi ile Filistin'e Yahudi göçü hızla artmaya başlamıştır. Yahudilerin diaspora'dan İsrail yurdu olarak adlandırılan Aliyah, Filistin'e göçün tek tek ya da gruplar halinde gelişlerini ifade etmektedir (Kızıloğlu, 2012: 50).

1.3.5.1 Birinci Aliyah (1881-1903)

İsrail Devleti'nin kuruluş temelini oluşturan en önemli göçler 1882'de başlamıştır. Rus Çarı'nın ölümünün ardından Yahudiler için zorlu bir dönem başlamış ve Yahudi karşıtlığı yeniden alevlenmiş, hatta ayrımcılığı destekleyen yeni yasalar düzenlemiştir. İlk göçmenler şehir yerine kırsal alanlara yerleşerek, tarımsal bir yaşam şekli sürmüşlerdir. Göçmenler bölgeyi iyi bilmedikleri için bu dönem bazı önemli sorun ve ekonomik sıkıntılar yaşamışlardır. Ayrıca Bulgaristan'ın Rusçuk şehrinde toplanan Siyonist Komitesi'nde Musevilğin ve Siyonizmin yaygınlaştırılması konuları da ele alınmıştır (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], 1319:A.MTZ.04/72-53).

Bu dönemde Theodor Herzl'in Yahudi Devleti isimli kitabı çıkmış ve Yahudiler üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu kitap ve Siyonist kongreler göçlerin hızını arttıran faktörler olmuştur (Şahin, 2012:26).

İlk Aliyah göç dalgasında Eretz Yisrael'e 70.000 kişi göç etti. Ancak bunların yarısı bölgeye ulaşmayı başardı, diğer yarısı ise zorlu koşullara yenik düştü. Göçmenler Yafa, Hayfa ve Yeruslayim'in yeni yerleşim bölgelerine yerleşti. Yahudilerin yaşadığı sıtma, kıtlık gibi sorunlarına Baron Edmond de Rotschild (1845-1934) yardım elini uzattı. Gönderdiği tarım uzmanları turunçgil işletme tesisleri, tütün, tekstil fabrikaları kurdu. 1903 yılı sonrasında Yahudiler yaklaşık olarak 100.000 dönüm toprak satın almış ve 23 zırai yerleşim bölgesi kurmuştu. Ticaret, bankacılık ve küçük sanayi işletmelerinin sayısı giderek arttı. Bu gelişmeler akabinde bölgedeki Yahudi nüfusu hızla arttı (Basalel, 2000:96).

1.3.5.2 İkinci Aliyah (1904-1914)

1903 ve 1905 pogromlarından sonra Rusya'dan ayrılan göçmenlerden oluşan ikinci Aliyah dalgasında çoğunluk kentlere yerleşti. Aynı zamanda tarımla uğraşarak turunçgil üretiminde Araplardan yardım aldılar. Yişuv kenti bu şekilde gelişmeye başladı. 1909'da ilk zırai kolektif yerleşim birimi (kevutsa) Haşomer 'de oluşturuldu. Yahudilerin yerleşim yeri olan Tel Aviv kenti de hızla gelişmeye başladı. İbrani dili ve kültürü ile alakalı

çalışmalar devam ettirildi. Erets Yisrael'deki Yahudilerin sayısı 24.000'den 85.000'e yükseldi ve 12.000'i zirai yerleşim yerlerinde yaşamaktaydı. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile bu gelişmeler sekteye uğradı (Basalel, 2000:99).

I. Dünya Savaşı'na Osmanlı ve Almaya ittifak grubu olarak girmiş bu gelişme de İngiltere'ye bölge üzerindeki çıkarlarıyla yakından ilgilenme fırsatı sağlamıştı. XIX. yüzyıldan beri Ortadoğu'da İngiltere ve Fransa arasında siyasi bir anlaşmazlık vardı. İngiltere Fransa'nın Eretz Yisrel kentinde koloniler kurma projesinden rahatsız oluyordu (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], 1917) HR.SYS. 410-4). 1916'da İngilizler ve Fransızlar bölgeyi kendi arasında paylaşma planı yaptılar. Bu amaçla gizli bir anlaşma imzaladılar. Diğer yandan İngiltere Siyonist hareketi desteklemeye devam ediyordu. İngiltere'de bir kimya profesörü olan Chaim Weizmann, ve gazeteci Siyonist lider Nahum Sokolow, İngiliz resmi makamların davalarına ilgi göstermesi için görüşmeler yaptı ancak beklenen destek gelmedi. 1916 yılında İngiliz Kabinesi değişti ve niheyet 1897 yılından beri Siyonistlerin istediği Balfour Bildirisi hedeflerini gerçekleştirebilirdi. Bildiriye göre Yahudiler Filistin'de bir yurt edinebileceklerdi. Ayrıca, Yahudilerin bazı hakları ve siyasi olarak yaşadıkları bölgelerin korunması da desteklenmekteydi. Balfour bildirisi İngilizlerin işine gelmedi kendi amaçlarını tehlikeye düşüreceği fikriyle itiraz etti (Basalel, 2000:99).

İkinci Aliyah ile birlikte Filistin'e siyasi olarak hakim olan ve aktif rol alan Yahudilerin gelmesi ile Filistin'deki yerleşim süreci sol merkezli bir hareket halini almıştır. İlk Yahudilerin din merkezli algılamalarından farklı olarak materyalist ve politik bir algılamaya sahip olan bu göçmenlerin yaptıkları ilk iş partiler ve toplumsal gruplar oluşturmak olmuştur. Yahudilerin tamamen kendi emeklerine dayalı yerleşme ve gelişmeye önem vererek yerli halktan bağımsız bir topluluk bilinciyle hareket etmelerine sebep olmuştur. Siyonizm'in bir politik harekete dönüşmesiyle birlikte I. Dünya Savaşı'nın başlangıcında 85.000'e ulaşmıştır. Ancak, bu rakam İsrail Devleti'nin kurulması için yeterli olamamıştır. Filistin Manda'sının kurulması ile Yahudilerin örgütlü bir şekilde Filistin'e göç etmesi (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], 1916: HR.SYS. 410-3) ve politik açıdan hâkim bir Yahudi Devleti'nin kurulmasında Siyonist hareketin etkisi büyüktür. Manda yönetiminin söz konusu devletin kurulmasındaki rolü de bir o kadar önemli görülmektedir (Balcı, 2004: 4).

1.3.5.3 Üçüncü Aliyah (1919- 1923)

Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'daki imparatorlukların yıkılması ve Rusya'da iç savaş çıkması gibi nedenlerle yavaşlayan Yahudi göçü yeniden hızlanmıştır. Avrupa'da ulusal devletler kurulmasın yol açan "self determination" kavramının ortaya çıkması ve Balfour Deklarasyonu gibi gelişmeler Yahudilerin Siyonist amaçlarının gerçekleşebileceği umutlarını yeşertti. Savaş sonrası Jezrael Ovasındaki topraklar satın alındı. Yahudi İşçi Federasyonu (istadrut) kuruldu. Ancak 1922-1923 yıllarında iktisadi bir bunalım yaşandı. İngilizler iş imkânı vermeyi bitirdi. Akabinde Aliyah durdu ve 4000 Yahudi ülkeyi terk etti (Basalel, 2000:98).

1 Ocak 1922'de resmen yeniden başlayan üçüncü göç dalgasında; 3.285 erkek, 2.446 kadın ve 2.113 çocuk toplam 7.844 Yahudi Filistin'e göç etmiştir. Aktif istihdam olanaklarını taşıyan erkek 1.943, kadın 180 kişi vardır. Göç eden Yahudiler Kudüs, Yafa, Hayfa ve Taberiye bölgelerine yerleşmiştir. Siyonist Organizasyon Filistin'in Nuris ve Nahalal bölgelerinde yeni tarım yerleşimleri açmıştır. Yahudiler Polonya, Rusya, Romanya, Doğu Avrupa ülkeleri, Almanya, ABD, İngiltere, Türkiye ve Suriye başta olmak üzere birçok ülkeden göç etmiştir (Deveci, 2017:10).

1.3.5.4 Dördüncü Aliyah (1923- 1932)

Başta Polonya, Sovyetler, Romanya, Litvanya, Yemen ve Irak gibi ülkelere 48.000 kişi daha Filistin'e göç etti. 1923 yılında Filistin'de yaşayan Yahudilerin sayısı 93.000 kişiyken bu sayının kısa bir süre sonra arttığı görülmektedir. Göç edenlerin yarısı orta sınıfın iktisadi güçlükler ve antisemitizm tarafından sarsıldığı Polonya'dan gelmekteydi, çünkü; Polonya Yahudi karşıtı yasaları arttırmış ve ekonomik bakımdan zor bir dönemden geçiriyordu. Bu nedenle bu ülkedeki daha çok orta sınıfa ait olan Yahudiler göç etmeye başladı (Basalel, 2000: 98).

Bu Aliyah ile "Halutizm" olarak isimlendirilen ve tarım konusunda eğitimli kişilerin çoğunluğu oluşturmasıyla birlikte Filistin'de zirai komünlerin (Toprakta ortak mülkiyete dayanan, iş bölümü ve sosyal tabakalaşmanın henüz başlangıç aşamasında olduğu tarımsal topluluk) sayısı artmış ve "Yahudi işçi" kavramı yayılmıştır. Histadrut ve Hagana gibi teşkilatların oluşturulmasında da Halutizm Yahudilerinin etkisi büyüktür (Özgül, 2018:189). Az sayıda dinci "halutizm" bulunmasına rağmen göçmenler çoğunlukla burjuva bir orta sınıfa mensuplardır. Göç eden Yahudilerin çoğu Tel Aviv' e yerleştiler. 1926'da ülke tekrar ekonomik krize girdi ve bu sebeple 15.000 kadar kişi ülkeyi terk etti.

Bu durumda Siyonist Fedarasyonu Yahudi Ulusal Fonu (JNF) Keren Hayesod'un sağladığı tüm kaynakları kullanarak ülkeye destek oldu. Diğer kentlerde ve zirai yerleşim birimlerinde kriz görülmedi. 1925'te yılında faaliyete başlayan İbrani Üniversitesi birçok bilim adamına ilham oldu. Hayfa dolaylarında sanayi tesisler oluştu. Bazı göçmenler Magdiel ve Herzlia gibi çiftçilerin kişisel zirai yatırımlarda buldukları kentlerde, fabrikalarda ve bayındırlık işlerinde çalıştılar. Bu dönemde Batı dünyasında zor zamanlar yaşanırken, Filistin'de önemli iktisadi ilerlemeler yaşandı (Basalel, 2000: 98-99).

İsrail'e gelen göçmen sayısının yıllara göre dağılımı:

1924 - 13.892

1925 - 34.386

1926 - 13.855

1927 - 3.004

1928 - 2.178

1929 - 5.249

1930 - 4.944

1931 - 4.075

1932 - 12.553

1924-1932 yılları arasında 88 bin civarında Yahudi Filistin'e göç etmiştir. Bu rakamın 58 bine yakını; Sovyetler, Polonya ve Romanya'dan göç etmiştir. ABD'nin göçmenlere yönelik uyguladığı sınırlamalar sonrasında göçlerin yönü ve göçmen sayısı değişmiştir. İngiliz mandasında olan Filistin bölgesi de bütün dünyayı etkileyen 1929 ekonomik buhranından nasibini almıştı. Bu buhran döneminde göçmenlerden 23 bin kadarı tekrar Filistin'i terk etmek zorunda kalmıştır (Şahin, 2012:29).

1.3.6 Yahudilerin Göçleri ve Etnik Hareketlilikler

Babil sürgünü ile dünyanın dört bir tarafına göç etmek zorunda kalan Yahudiler, Müslüman ülkelere yerleşip buralarda yaşayanlar hoşgörülü bir yaşama, din ve inanç özgürlüğüne sahip olmuşlardır. Ancak, Avrupa'da yaşayan Yahudiler çok fazla zorluklar yaşamışlar ve Hıristiyanlık dinini seçmeye zorlanmışlardır. Yahudiler Ortaçağ'da Batı Avrupa'dan, 1290'da İngiltere'den, 1392'de Fransa'dan, 1492'de İspanya'dan ve 1497 yılında ise Portekiz'den kovulmuşlardır. Bunlar arasında kendi inançlarını saklayarak

Hıristiyanlığı benimsemiş gibi davranmak zorunda kalan Yahudiler de vardı. XV. yüzyıl sonlarında İspanya’da öldürülen Yahudilerin sayısı 100.000’ dir. Göç eden Yahudilerin bir kısmı Hollanda’ya büyük bir çoğunluğu da Osmanlı’ya yerleşmiştir. Almanya’dan kovulan Yahudiler ise Polonya’ya gitmişlerdir (Kocabaş, 1987: 35-37).

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Orta ve Doğu Avrupa’da ortaya çıkan antisemitizmle birlikte canlanan Siyonizm düşüncesi ile tarihi amaçlarını gerçekleştirmek isteyen Yahudiler akın akın Filistin’e göç etmeye başladılar (Armaoğlu, 1994: 11). Siyonizm’in ortaya çıkması ile Yahudilerin Filistin’e karşı tavırlarında köklü değişiklikler oldu. Siyonizm Filistin ve çevresinde bir Yahudi devleti kurulmasını amaçlıyordu. Ancak, Siyonizm ilk zamanlardan beri amacı Filistin değil kutsal gayesini gerçekleştirebileceği herhangi bir toprak parçasıydı. Önce İngilizlerden Kıbrıs ya da Sina Yarımadası’nın alınması düşünülmüş, Doğu Afrika ve Arjantin’in adı geçmişti. Theodor Herzl, 1897 Birinci Siyonist Kongresi’ne kadar herhangi bir toprağın amaca uygun olacağını yazıyordu. Kendi Uganda’yı bile düşünüp teklif etmişti. 1897 ve 1904’deki Siyonist kongreleri Filistin’de karar kıldı ve böylece Yahudiler Filistin’i kutsal yurt edinmek üzere faaliyetlerine başlamışlardı (Ataöv, 1970:30).

Birinci Siyonist Kongresi’nde alınan karar doğrultusunda Yahudi göçleri hızla başladı. Hezl’in amacını anlayan II. Abdülhamit hemen önlem almaya başladı ve Yahudi göçlerini sınırlandırmaya yönelik tedbirler aldı. Bu amaçla II. Abdülhamit, Filistin’e göçü 1883 yılında yasaklamıştır. Artık Yahudiler Filistin’e sadece hacı olmak için gelebilecekler ve bu süre üç ay olacaktı. Kendilerine verilen kırmızı tezkeredeki ikamet süresi dolunca Filistin’i terk edeceklerdi (Kocabaş, 1991:38).

1883’te Yahudiler’e mülk satışı da durdurulmuştur. 1891’de çıkarılan bir irade-i seniyye ile hiçbir Yahudi’nin Osmanlı vatandaşlığına alınmayacağı ve Yahudilerin Osmanlı topraklarına yerleşmelerine müsaade edilmeyeceği belirtilmiştir. Filistin olmak üzere tüm Osmanlı topraklarında Yahudilere toprak ve mülk satışı yasaklanmasına rağmen Hayfa’ya yerleşen Yahudiler toprak sahibi olmayı ve mal mülk edinmeyi başarmışlardır. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], 1312: HR.HMŞ.İŞO., 219-74; Akgündüz, 1987: 27).

Bu bölgedeki etnik hareketlilikler Yahudilerle sınırlı değildi. Museviler de Filistin topraklarına yerleşmek istiyorlardı. Bu amaçla Rus ve Doğu Avrupa Musevileri önce Almanya, Avusturya veya İngiltere’ye uğrayıp bu devletlerin vatandaşlığına geçip sonra Filistin’e yerleşmişlerdir. 1898 yılında alınan bir kararla Filistin’in milliyet ayrımı

gözetmeksizin tüm Musevilere kapalı olduğunu ilan edilmiştir. 21 Kasım 1900 tarihinde de Musevilerin Filistin'e yerleşmelerini önleyecek yeni şartlar getirilmiş ve hatta 1911 tarihinde Filistin'de Musevilerin arazi satın almaları da engellenmiştir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], 1329:HR.HMŞ.İŞO., 193-59; [BOA], İ. HUS., 91-2, 01.07.1319). Filistin'i ziyaret edecek her Musevi üzerinde mesleği, milliyeti ve ziyaret nedeni yazılı bir tezkere veya pasaporta sahip olacaktır. Musevilerin elindeki bu tezkere Filistin'e ulaşınca yetkili makamlar tarafından alınıp kaydedilecek, 30 gün sürenin dolmasından sonra ise sınır dışı edileceklerdi (Öke, 1990:62).

XIX. yüzyıl sonlarında antisemitizm ile tüm dünyada Yahudilere karşı bir tutum gelişmiştir. Rusya da Yahudileri sevmeyen ve dışlayan bir politika izliyordu. Rusya sınırlarında 3.000.000 Yahudi'ye, ikinci sınıf vatandaş gibi davranılıyordu. 1881'de Rus çarının öldürülmesiyle suçlanan Yahudiler başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır (Armaoğlu, 1994: 12-13).

XIX. yüzyıl sonlarında başlayıp 1917 Balfour Bildirisi'yle hızlanan Filistin'e Yahudi göçü Almanya'da Hitler'in başa gelmesi ve Yahudi soykırımının başlamasıyla zirveye çıkmıştır. Filistin'de Yahudi nüfusunun artışı oldukça hızlı bir şekilde gerçekleşmiş, 1880'lerde Filistin'de 35.000 Yahudi varken bu sayı 1900'lerin başlarında ve I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında artarak devam etmiştir. İngiliz manda yönetiminde 10 yıl içinde yaklaşık 100.000 Yahudi göçmen Filistin'e yerleşmiş ve böylece Yahudi nüfusu Filistin nüfusuna oranla, % 10'lardan % 17'lere yükselmiştir (Davutoğlu, 2003: 280).

1930'lu yıllarda, özellikle Doğu Avrupa'da antisemitizmin çok ağır etkileri olmuştur. Antisemitizmi benimseyen Almanya, İtalya, Polonya, Avusturya, Romanya, Macaristan ve Çekoslovakya ve tüm Avrupa'da antisemitizmin giderek artması Yahudileri harekete geçirdi. Prag'da toplanan XVIII. Dünya Siyonist Kongresi, Nazilerle mücadele ve mülteci durumuna düşen Yahudileri Filistin'e yerleştirme kararı verdi (Bozkurt, 2008: 74).

1924-1929: Polonya, Macaristan ve ABD'den toplam 48.000 Yahudi, İngiliz mandasındaki Filistin topraklarına göç etmiştir (Besalel, 2001: 96).

1929-1939: 1933'te Almanya'da Nazilerin iktidar olması ve Avrupa ülkelerinin Yahudileri sınırlarında barındırmak istememesi sebebiyle, Filistin'deki Yahudi nüfusunun

iki katından daha fazlası Filistin'e göç etmiştir. 1929-1939 yılları arasında Yahudi nüfusu 175.000'den 475.000'e çıkmıştır. (Besalel, 2001: 98).

1933-1948: Almanya'da Nazi zulmü ve baskısı ile karşılaşan Yahudiler çok zorlu zamanlardan geçmişlerdir. İngiltere, Filistin'e göçü sınırladığı için İngiltere'nin izni olmadan, Alman Nazi toplama kamplarındaki kaçak göçmenlerden yaklaşık 153.000 Yahudi, Filistin'e göç etmiştir. (Besalel, 2001: 98).

1948-1950: İsrail'in kurulması ile göçler hızla artarak devam etmiştir. Doğu Avrupa ve Arap ülkelerindeki 500.000 Yahudi İsrail topraklarına göç etmiş, Yemen'deki bütün Yahudi nüfusu 49.000, Irak'tan 114.000, İran'dan 30.000 Yahudi uçaklarla İsrail'e getirilmiştir (Besalel, 2001: 98).

1.4. FİLİSTİN

Coğrafi olarak Filistin kuzeyde Lübnan, Güneyde Kızıldeniz, batıda Akdeniz ve doğuda Suriye Çölü ile çevrili, tarihi ve eski bir yerleşim merkezidir. Asya-Afrika yolu üzerinde stratejik bir öneme sahip olan bölge, (<https://www.turkcebilgi.com/filistin>) tarih boyunca birçok medeniyete ve siyasi olaylara sahne olmuş önemli bir toptaktır. Paylaşılmayan toprak olarak bilinen Filistin'in tarihi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Çünkü bu coğrafya, tarih öncesi devirlerden itibaren çeşitli kavimlerin göçlerle ve istilalarla gelip buraya yerleşmesine zemin oluşturmuştur. Bölgenin sahip olduğu zengin ve stratejik konumun yanı sıra, üç büyük ilahi dinin ortaya çıkışı, söz konusu bu dinlerin gelişmesinde oynadığı rol ve barındırdığı kutsal yerler, bölgenin talihini değiştiren ve önemine vurgu yapılan sebeplerdendir (Armaoğlu, 1991:3).

Filistin'de var olan, üç büyük semavi din için de kutsal sayılan Kudüs şehri, MÖ 1005-990 yılları arasında Hz. Davud'un İbrani kabilelerin yaşadıkları bölgenin ortasında bulunan bu şehri başkent yapmasıyla tarih sahnesine çıkmıştır. Kudüs, Müslümanlar tarafından da kutsal sayılmaktadır. Üç semavi din için de büyük önem arz eden Kudüs, "Kudüs sorunu" olarak Filistin-İsrail sorununun temelini oluşturması bakımından önemlidir. Dünyanın üç önemli dininin tek ortak merkezi olan Kudüs, bu yönüyle sadece bölgesel nitelikli bir sorun olmaktan çıkıp, daha geniş kapsamlı bir perspektifi ihtiva eder (Davutoğlu, 2001:328).

"Filistinlilerin Ülkesi" anlamına gelen Pelesheth, kelimesi kullanılmıştır ve bu sınırlar "Filistin" adı ile anılmıştır. MÖ XII. yüzyılda Filistinlilerin Girit veya Güney

Anadolu kıyılarından bugünkü Filistin kıyılarına göç ettikleri söylenmektedir. Romalılar ise bu topraklara “Palestina” adını vermişlerdir (Armaoğlu, 1991:3).

Filistin kelimesinin kökeni, Yunanca Filistinliler’ in yurdu anlamına gelen “Philistia” kelimesidir. Anti Filistinliler, MÖ XII. yüzyılda Tel Aviv, Yafa ve Gazze arasındaki küçük bir bölgeyi ele geçirmeyi başarmışlar ve ilk kez Antik Yunan yazarlar bu bölge için “Philistia” kelimesini kullanmışlardır. Filistin’de yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, MÖ 50.000-12.000 yıllarına ait bazı insan kalıntıları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda kazılar ile ilk medeniyet eserlerinin milattan önce 10.000-5.000 yılları arasında kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu bilgiye dayanarak Filistin’in bilinen tarihi dönemi, MÖ 3.000-2.000 yılları arasındaki Bronz Çağı’na uzanmaktadır (Özmen, 2006:26).

Filistin’e ilk yerleşen halkın, Arabistan Yarımadası’ndan bu sınırlara göç eden Sâmi ırkından olduğu tahmin edilmektedir. Rivayete göre buzul çağının sonunda Arabistan Yarımadası’nda ani bir iklim değişikliği sebebi ile yağmurlar kesilmiş nehirler kurumuş ve topraklar çöl haline gelmişti. Kötü iklim şartlarından olumsuz etkilenen Arabistan Yarımadası’nda yaşayan halk, başka yerlere göç etmeye mecbur kalmışlardır. MÖ 5.000-3.000 yılları arasında Filistin’e ilk göç eden Kenaniler’dir. Çünkü İncil’de Filistin adı “Kenaneli” veya “Kenan Diyarı” olarak geçmektedir. MÖ XX. yüzyılda Filistin’de Kenanlıların bu bölgede yerleşik bir toplum olarak yaşadıkları görülmektedir. Yahudiler MÖ XX. yüzyılda bu bölgeye göç ettiklerinde bölgede Kenanlılar, Gibonlular ve Filistinliler yaşamaktaydı. (Okuyan, 2008: 235). İsrailoğulları kendilerini bölgenin en eski kavmi olarak nitelendirmekteydi ancak; Yahudilerin iddia ettikleri gibi bölgenin en eski kavmi olmadığı ispat edilmektedir.

MÖ VII. yüzyılda Asurlular bölgeyi ele geçirmiş ve MÖ 720’de Yahudi Krallığı Asurlar tarafından yıkılmıştır. Bölgeye önce Babil, daha sonra Pers, Grek ve Romen işgalleri başlamıştır. Yahudiler, işgallerden sonra oldukça zayıflamışlardır. Gücünü kaybeden Yahudilerin tamamına yakını Filistin’i terk ederek dünyanın dört bir yanına göç ettiler. MS 637 yılında bölgedeki halkın çoğunluğunun Müslüman olmasıyla Hristiyan hakimiyeti sona ermiş, İslam-Arap hakimiyeti etkin olmuştur. Ardından Haçlı seferleri başlamış, Selahaddin Eyyübi’ nin Haçlılara karşı kazandığı zafer ile 1516 yılı sonrasında bölgede Osmanlı-İslam hakimiyeti görülmektedir (Çevik, 2005:235-236).

İki yüzyıl süren Memlûk-Mısır hakimiyeti sonrası Filistin topraklarının bir kısmı Yavuz Sultan Selim döneminde, 1516 yılında fethedilmiş, Kanuni Sultan Süleyman

döneminde ise tamamı Osmanlı hakimiyetine alınmıştır. I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine girmesine kadar, bölgedeki Osmanlı hakimiyeti devam etmiştir (Karaman, 1991:14).

Filistin manda rejimi altında 1922'de İngiltere'nin yönetimine verildiğinde, Filistin mandası, hem bugün İsrail'in elinde bulunan eski Filistin topraklarını hem de Ürdün'ü içine almaktaydı. Bununla beraber İngiliz hükümeti Filistin ile Ürdün'ü birbirinden ayıran kesin sınırlar çizmiştir ki, Filistin sınırları çok az bir farkla, bugün fiilen İsrail'in elinde bulunan toprakları içine almaktaydı (Armaoğlu, 1991:4). İngiltere 1922- 1939 yılları arasında Arap Yahudi uyuşmazlıkları karşısında, Filistin sorununa çözüm ararken ve Yahudi göçü ile uğraşırken, Ürdün topraklarına Yahudi göçünün kabulü hiçbir zaman söz konusu olmamıştır. Yahudiler sadece Filistin'e gözlerini dikmişlerdir. Birleşmiş Milletler Genel kurulunda 1947 Kasımında Filistin'i Araplarla Yahudiler arasında paylaştırılan taksim planında da İngiltere'nin Filistin için çizmiş olduğu sınırlar kullanılmıştı.

1.4.1. I. Dünya Savaşı Sonunda

Dünya savaşı Ortadoğu'nun kaderinin belirlenmesinde oldukça etkili olmuştur. Nitekim savaş sonrası büyük güçlerin siyasi ve politik amaçları neticesinde sınır ve toprak paylaşımları başlamıştı. I. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere ve Fransa varlıklarını göstermek ve kendilerini tüm dünyaya kanıtlamak amacındaydı. Savaşta İttifak grubu olan, Osmanlı-Alman İttifakı'nın karşısında yer alan bu devletler, bazı Arapları Osmanlı'ya karşı kışkırtmayı başarmıştır. Mekke Emiri Şerif Hüseyin ve İngiltere'nin Mısır'daki Yüksek Komiseri Henry McMahon arasında uzun yazışmalar ile mutabakat sağlanmıştır. Buna göre, Araplar İtilaf Devletleri'ne destek olacak bunun karşılığında ise içinde Filistin toprağı dahil olmak şartıyla Araplar bağımsız olacaktı. Ancak yaşanan olaylar neticesinde Araplar lehine bir gelişme olmayacaktı (Asaf, 2004:181).

Savaş sonunda yeni bir dünya düzeni kurma politikaları çerçevesinde 1919'da kurulan Milletler Cemiyeti, Filistin'i İngiltere'nin manda yönetimine bırakacaktı. Zaten Milletler Cemiyeti'nin kurulmasından sonra en fazla ele aldığı konu "Manda" meselesiydi (Hasgüler; Uludağ, 2004:117). 1516'dan I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı Devleti'ne bağlı bir bölge olan Filistin topraklarında II. Dünya Savaşı'na kadar sürecek olan İngiliz mandası dönemi başlamıştır. I. Dünya Savaşı sırasında Filistin'in geleceğı iyice belirsiz bir hal almış, bu da Siyonist hareket için önemli bir fırsat olmuştur (Asaf, 2004:181). İsrail Cumhurbaşkanı Weizmann Filistin'de başlayan İngiliz hakimiyeti için şunları ifade

etmiştir: “Manda rejiminin değeri, Siyonizm için büyük bir başarı oluşundan başka, esas olarak Yahudi halkını tanıyışında yatar. Bu ise, biz bir yandan günlük görevlerimizle uğraşırken, henüz belki güçsüz gözlerimizden saklanan yeni görüş ufuklarını açacak ve bizim için yeni gelişmelerin meyvelerini taşıyacak olması itibarıyla, ölçülemeyecek değerdedir” (Goodman,1945:179).

Herz’ci Siyonistler, Almanya’yı İtilaf devletlerinin tarafına geçmekle tehdit etmişlerdir. Weizmann grubu ise Siyonizm’in amacının İngiltere ile gerçekleşeceğini savunarak bölgede yerleşimi sağlanan Yahudilerin İngiltere için Süveyş’in kalıcı yerleşeni olacağı iddiasında bulunmuştur. İngiltere Araplarla temasa girerek, Osmanlı Devleti’ne karşı birlikte hareket etmeyi sağladıktan sonra Yahudiler ile işbirliği yapmaya başlamıştır. İngiltere kendi toprakları içerisinde çok az Yahudi olsa da Siyonizmi savunan ülke konumunu almıştır (Goldschmidt, 1991:244)

1916 yılında İngiltere ve Fransa arasında Arap topraklarını paylaşmayı öngören gizli Sykes-Picot Antlaşması imzalanmıştır. Lübnan ve Suriye Fransa’nın, Ürdün ve Irak İngiltere’nin kontrolüne bırakılırken, Kudüs ise uluslararası yönetime bırakılmıştır. Sykes-Picot Antlaşması, Siyonizm taraftarı İngiliz Hükûmeti tarafından yönetilen bir manda yerine, Filistin’in uluslararası denetimini getirdiği için bir anlamda Siyonistlerin aleyhineydi. Siyonistler, Fransız mandasına karşı çıkararak burada İngiliz mandasının kurulmasına çalışmışlardır (Fromkin,1993:287). Bu durum, Arap denetimi ihtimalini ortadan kaldırırken, Filistin’i kontrol altına almaları için Siyonistler açısından bir fırsat oluşturmuştur. 1917’de İngiliz ordularının işgaline uğrayan Filistin toprakları bu tarihten itibaren General Allenby’nin yönetimindeki askeri idarenin eline geçti. Savaş sonrasında siyasi sınırları belli Suriye’den ayrı bir idari bölge olarak tesis edilmiş ve İngiliz mandası altında yönetilmeye başlanmıştır. 1917 yılından sonra bölgede Araplar çoğunlukta, Yahudiler ise azınlıkta olarak İngiliz hakimiyeti 1948 yılına kadar devam etmiştir. I. Dünya Savaşı’nın sonucu Filistin tarihi açısından belirleyici olmuştur (Asaf, 2004:181).

Dünya savaşı sonrasında Osmanlı coğrafyasının diğer bölgelerinde olduğu gibi Filistin’de yaşayan halklar da kendi bölgelerinin geleceğiyle ilgili belirsizlikler yaşamak zorunda kaldı. Filistin halklarını ilgilendiren en önemli gelişme Balfour Deklarasyonu’yla somut bir anlam kazanan Siyonizm sorunudur. Buna bağlı olarak savaş sonrasında günümüze kadar devam eden süreçte Filistin tarihine damga vuran olay Arap-Yahudi mücadelesi olacaktır. Siyasi düzende etkin rol oynayan üçüncü taraf ise, önce işgalci sonra da mandater devlet pozisyonundaki İngiltere’dir (Asaf, 2004:181).

I. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı neticeler Filistin için hayati önem taşımaktadır. Siyonistler tarihi emellerini gerçekleştirmek üzere ciddi anlamda çalışıyorlardı. Ancak, beklenen destek henüz amaçlarını gerçekleştirecek ve seslerini kamuoyuna duyuracak kadar olmamıştı. Savaş esnasında İngiltere'de yaşanan kabine değişikliği Yahudiler için tam bir fırsattı. 1916'da Başbakan olan Lloyd George ve aynı kabinede dışişleri bakanlığı görevini üstlenen Balfour, Siyonist talepleri dikkate almak istiyordu. Lloyd George, İngiliz çıkarları için Yahudileri maşa olarak kullanmayı hedefliyordu. Yahudi devletinin coğrafi konumu stratejik açıdan önemli olduğu gibi, Yahudi sermayesi İngiltere'nin savaşını finanse edebilecek güce sahipti. Buna karşılık Siyonistler devletlerine kavuşmuş olacaktı. Karşılıklı çıkar ilişkisi Siyonistlerin amaçlarını gerçekleştirebileceği ortama zemin oluşturmaktaydı. İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un 2 Kasım 1917'de Araplar'ın haberi olmadan Yahudi patronu olan Rothschild'e gönderdiği mektup ile Filistin'de kurulacak olan Yahudi devletini İngiltere'nin destekleyeceğini şu sözlerle açıklamıştır: (Asaf, 2004:181)

“Taraflımıza iletilmiş ve sempati ile karşılanmış bulunan Siyonist özelemler ile ilgili olarak aşağıdaki sempati deklarasyonunu, Majestelerinin hükümeti adına size iletmekten büyük bir mutluluk duyduğumu bilmenizi isterim.

Majestelerinin hükümeti Filistin'de bir Yahudi vatani tesisi yolundaki çabaları sempati ile karşılamaktadır. Arzu edilenin gerçekleştirilmesi için elinden geleni yapacaktır... bu deklarasyonu Siyonist Federasyon'un bilgilerine sunarsanız size minnettar kalacağım” (Arı, 2008:140).

İngiltere'nin Siyonistlere verdiği destek Balfour'un Rotschild'e yazdığı mektup ile ortaya çıktı. İngilizler tarafından Siyonistler, ilk defa uluslararası platformda büyük bir ülkenin desteğini alacağı ve siyasi projelerinin destekleneceği, resmen açıklanmıştı. İngiltere'nin yanı sıra İtilaf devletlerinin tamamı Balfour Deklarasyonu üzerinde fikir birliğine varmışlardı. *“Bölgede yaşayan halkların isteği bir yana Balfour, Yahudi devleti konusunda kaçınılmaz olarak sayısal self determinasyon tezinin uygulanamayacağını söylemektedir. Çünkü mevcut nüfus yapısı, bu ilkenin Siyonizm lehine uygulanmasına elverişli değildir. Buradan anlaşılacağı üzere İngilizler açıkça Filistin'deki mevcut Arap çoğunluğundan ziyade Siyonizm bağlamında azınlıktaki Yahudileri daha fazla dikkate almıştır”*. Bölgeden gönderilen İngiliz raporlarında sık sık İngiltere, Fransa, Amerika ve İtalya'nın Yahudi devletinin kurulmasını kabul ettiklerine dair bilgiler yer almaktadır. Ancak, İtalya ve Fransa zaman zaman İngiltere aleyhine çalışmalar yaparak Siyonizm

karşıtı olanları desteklemişlerdir. Balfour Deklarasyonu ile Filistin meselesi uluslararası sorun haline gelmiştir. Siyonizm karşıtlığı tutumu değişince savaş sonrasında Araplara verilen sözlerin gerçekteşemeyeceği netleşti. Paris Konferansı'nda Filistinli Arapları temsil edecek bir heyetin dahi bulunmayışı, İngiltere'nin kararlılığının göstergesidir. şubat 1919'da uluslararası bir toplantıda ilk defa İbranice olarak taleplerini dile getiren Siyonistlere sunulan imkan gelecekte yaşanacakların habercisi olacaktır (Ediz, 2015:143-144).

Milletler Cemiyeti Sözleşmesi'nin 22. maddesi ile Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresi altında bulunan toprakların geçici olarak manda rejimi altına alınması ve gereken şartlar oluştuğunda bu bölgelerdeki toplumlara bağımsızlık ve kendi iradelerini tayin etme hakkının verilmesi kabul edilmişti. (Acar, 1989:42) Balfour Deklarasyonu sonrasında Yahudiler harekete geçmiş, Avrupa'dan Filistin'e büyük Yahudi göçleri başlamıştır. Bu bağlamda Eylül 1920'de 16.500 kişilik bir Yahudi grubun Filistin'e göç etmesi kararlaştırılmıştır. Yahudilerin göç etmesi Filistin'de yaşayan halkın Yahudilere karşı tepki almalarına sebep olmuştur. 1920 yılının sonları 1921 yılının başından Filistin'de büyük Arap ayaklanmaları başladı. Kudüs'te 1921 yılının mayıs ayında büyük bir ayaklanma başlamış ve bu ayaklanma silahlı kuvvetler tarafından güçlükte bastırılabilmiştir. Bölgeye gönderilen Haycraft Araştırma Komisyonu'nun raporuna göre; Yahudi karşıtı Filistin hareketinin sebebi, Yahudilerin bölgeye göç etmesiyle siyasi ve ekonomik dengelerin bozulması, Filistinliler arasında işsizliğin artması Filistinlilerin geleceğe dair endişe duymalarıdır. Arap liderlerden oluşan bir kurul, 21 şubat 1922'de Londra'ya giderek Sömürgeler Bakanlığı'na Filistin halkının Balfour Deklarasyonu'nu veya manda rejimini kabul etmediğini ve ulusal bağımsızlık istediğini bildirmiştir. Bildiri ile 3 Haziran 1922'de İngiliz hükümeti, Filistin'in tamamını Yahudileştirmek gibi bir fikri olmadığını, Filistin'de Yahudi nüfusun her geçen gün artmasına olanak sağlayan Balfour Deklarasyonu'ndan taviz verilemeyeceğini belirten "Churchill Beyaz Bildirisi"ni yayınlamıştır. Bildiriyle eski Ürdün Filistin'den ayrılmıştır. 24 Temmuz'da da Filistin topraklarındaki İngiliz mandası, Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından kabul görmüştür. 1923-1929 yılları arası olayların daha az yaşandığı sakin bir dönem olmuştur. Ancak, yaşanılan gelişmeler ile anlaşılan her iki toplum açasından da manda rejimi sonunda Filistin'in durumu, bölgedeki demografik yapı ve sahip olunan topraklara göre belirlenecekti. Bu nedenle Filistinliler Yahudi göçünü haklı olarak engellemeye, Yahudiler ise göç yoluyla nüfuslarını ve topraklarını arttırmaya çalışmışlardır (Halloum, 1989:163).

Filistin-Yahudi ilişkileri 1928 yılının ikinci yarısında çıkan ekonomik kriz ile etkilendi ve aralarındaki düşmanlık manda yönetiminin de etkisiyle yeniden başladı. Manda yönetimi İngilizlerin Araplara ve Yahudilere karşı sorumluluklarını yerine getirmek gibi masum bir amaç gibi görünse de aslında, İngilizler yönetiminin belirlenmesinde Arapları devre dışı bırakarak Yahudilerle mutabakat sağlamış olmaları gerçek gayeyi gün yüzüne çıkarmaktaydı. Görülen o ki yaşadıkları toprak üzerindeki kararlar üzerinde etkili olmayan büyük güçler tarafından kaderi belirlenen Filistin ve Filistin'deki Müslümanların varlıkları yok sayılmıştır (Halloum, 1989:163).

1928-1929 olayları bölgede gerginliği arttırmıştır. Ağlama Duvarı'ndaki Yahudi ve Filistinlilerin birbirlerine karşılık vererek gövde gösterisi yaptıkları görülmektedir. Mart 1930'da Walter Shaw önderliğinde bir Araştırma Komisyonu'nu bölgeye görevlendirilmiştir. Komiyonun yayınladığı "Beyaz Bildiri" adlı raporda, gösterilerin nedeni, Filistinlilerin siyasi ve ulusal amaçları ile Yahudilerin çıkarlarının çatışması ve Filistinlilerin gelecekte ekonomik endişe kaygıları yaşanan olayların sebebi olarak gösterilmiştir. Yaşanılan olaylar Yahudileri yıldırılmamış, aksine Filistin göçleri devam ederek, Almanya'da 1930'lardan itibaren Yahudi karşıtı hareketlerin yaşanmasına rağmen 1934'te 40.000 olan göçmen sayısı, 1935'te 62.000'e çıkmıştır (Taylor, 1992:77).

1936'da Arap liderleri Yahudilere karşı mücadele için Arap Yüksek Komitesi'ni kurmuş ve genel bir grev başlatarak, uluslararası bir ayaklanmaya dönüştürmüşlerdir. Filistin'e gelen bir komisyon, Yahudilerle Arapların aynı devlet içinde yer almasının mümkün olamayacağını, Filistin'in bölüştürülmesi gerektiğini öneren Peel Raporu'nu yayınlamıştır. Rapora göre, Filistin toprakları ikiye bölünecekti. Bu da Arapların isyanını kaçınılmaz kılmaktaydı. Filistin bağımsızlığı Peel Raporu ile tamamen yok sayılmıştır.

1936-1939 yılları arasında büyük çaplı ayaklanmalar başlamıştır. Ancak, bu ayaklanmalar ile Yahudiler değil, İngilizler hedef alınmış ve Filistinlilerin haklı tepkilerini koydukları en büyük başkaldırı hareketi olmuştur. Filistin'de yaşayan başka bir halkın varlığından bu gelişme ile haberdar olundu (Bowman, 1996:9). İngilizler, Ortadoğu'daki dengeleri korumak amacıyla "Beyaz Belge"yi yayınlamıştır (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, [BCA], 1939:030.10.265-788-22). Belge ile Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasının İngiliz siyaseti ile bağlantısının olmadığı, sonraki yıllarda yeni göçmenlerin kabulünün Arapların onayına bağlı olacağı açıklanmıştır.

Filistin'de Arap ve Yahudilerden oluşan iki uluslu bir devlet kurulmasını ve göçmen sayısının beş yıl içinde toplam 75.000 olarak belirleyen bu belge, Filistin Arapları ve Yahudiler tarafından olumlu karşılanmıştır. Böylece ayaklanma sona ermiştir. Peel raporuna tepki gösteren ABD Başkanı, İngiltere'den 100.000 Yahudi'nin Filistin'e girmesine izin vermesini ve kotanın kaldırılmasını istemiştir. Nitekim Siyonizm'in en büyük destekçilerinden biri de Amerika idi. 21 Eylül 1922 tarihinde Amerikan Kongresi Filistin'de Yahudi devleti kurulmasını kabul etti. 1922'den 1940'a kadar Yahudi nüfusu 83.790'dan 467.000'e (bu dönemde 1,5 milyon olan nüfusun üçte biri) ve Yahudilerin sahip olduğu toprak da 60.100 hektardan 155.200 hektara kadar yükselmiştir (Yaşar, Özcan, Kor, 2007:36-38).

1.4.1 II. Dünya Savaşı

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile yaptığı 1925 tarihli Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'na 1945'te son verdikten sonra 1946'da Kars ve Ardahan'ın geri verilmesini ve Boğazların birlikte korunmasını istemesi Türkiye'yi batıya yöneltmiştir (Soysal, 1999:521). Savaş sonrasında Türkiye politik tercihinde Batıya kayan bir eğilim gösterse de, 1947 tarihinde BM'nin Filistin'in bölünmesine ilişkin yapılan oylamada İsrail ile ilişkilerde temkinli bir politika takip etmeye ve Arap devletleri ile ilişkilerini belirli bir dengede tutmaya özen göstermiştir (Yavuz, 1994:245).

I. Dünya Savaşı sonrasında çözülemeyen sorunlar yeni bir savaşın başlamasına sebep olmuştur. Nitekim II. Dünya Savaşı'nın başlangıç sebebi 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya saldırmasının ardından 3 Eylül'de İngiltere'nin Fransa ve Almanya'ya savaş açması ile büyük savaş başlamıştır. Arap-İsrail sorunu farklı bir boyuta taşınmıştır. İlk olarak Filistinli Arapların ve diğer Arapların bir kısmı Nazi Almanya'sına, Yahudiler ise İngiltere ve Fransa'ya destek vermişlerdir. Ardından Hitlerin milyonlarca Yahudi'yi katletmesi, Yahudiler açısından bir an önce kendi devletlerini kurma düşüncesiyle çalışmalarına hız vererek Filistin'e Yahudi göçünü hızlandırmışlardır. Ancak, Siyonistler ve İngilizler arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Zira, İngiltere Arapların Almanların yanında yer almasını arzu etmemiştir. 1939 yılında Beyaz Belge'nin ilan edilmesi II. Dünya Savaşı'nın seyrini değiştirmiştir. Yahudi Ajansı Başkanı Ben Gurion; *"Beyaz kitap yokmuş gibi İngilizlere savaşta yardım etmemiz gerekir ve sanki hiç savaş yokmuş gibi Beyaz Kitap'a karşı çıkmamız gerekir"* sözü ile İngiltere yanlısı işbirlikçi bir politikanın sinyallerini vermiştir. Bu arada Yahudiler, savaş karmaşasından yararlanarak

çalışmalarını hızlandırmış, silah ve cephane kaçırarak savaş sonrası için hazırlıklarını tamamlamaya başlamışlardır (Koç, 2006:113).

Mayıs 1942’de New York’ta Siyonist Konferansı gerçekleştirilmiş ve Yahudi Ajansı Başkanı David Ben Gurion’un sınırsız göç, Yahudi ordusu ve Filistin’in Yahudi devleti olması talepleri kabul edilmiştir. Bu dönemde Filistin’de en önemli problem manda rejimi ve Yahudilerin Filistin’e göçü meselesiydi. İngiltere göçe karşı çıkmaktaydı. Ancak, ABD Başkanı savaş sırasında Yahudilerin topraksız kaldığını belirterek Filistin’e girmelerine izin verilmesini istemiştir. ABD ve İngiltere temsilcilerinden oluşturulan bir komisyon, Nisan 1946’da manda yönetiminin devamı, 100.000 göçmenin Filistin’e göç etmesi ve mevcudu 65.000 olarak tahmin edilen İsrail yeraltı örgütü Haganah’nın silahsızlandırılması kararını vermiştir. Ancak, bu kararları gerçekleştiremeyince 1947’de İngiltere tarafından bu konu Birleşmiş Milletler’e taşınmıştır. Kurulan Filistin Özel Komisyonu, Filistin’in Yahudi ve Araplar arasında ikiye bölünmesini, Kudüs’ün ise uluslararası bir statüye kavuşturulmasını önermiştir. 29 Kasım 1947’de Filistin topraklarının %56,47’lik en verimli kısmı Yahudilere, çölden ve verimsiz alanlardan oluşan diğer kısmı da Araplara bırakılmıştır. Yahudiler kendilerine ayrılan bölgeleri zorbalıkla işgal etmek için harekete geçmişlerdir. Taksim Planı’na göre, o dönemde Filistin’de %31’lik bir nüfusa sahip olan Yahudilere %56 oranında toprak verilmesi öngörülmüştür. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Taksim Planı Arap ülkeleri tarafından reddedilmiştir (Yaşar, Özcan, Kor, 2007:36-38). Ancak, sonrasında 29 Kasım 1947 yılında Birleşmiş Milletler Genel kurulunda oylama ile Taksim Planı kabul edilmiştir. Taksim kararına yönelik Türk delegasyonunun karara karşı oy kullanması Araplar nezdinde memnuniyetle karşılandığı görülmüştür ve hatta bunun Arap milliyetçileri tarafından daima hatırlanacağı ifade edilmiştir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, [BCA], 1947:793-49).

1897’de Siyonist hareketle başlayan ve 1948’de İsrail Devleti’nin kurulmasıyla yeni bir döneme giren Filistin topraklarına Yahudilerin yerleşmesi ile Filistinli halk topraklarından göç etmek zorunda kalacaktır. Siyonist hareket ile kutsal amaçlarını gerçekleştirmeyi başaran Yahudiler, büyük güçlerin de yardımı ile emellerine ulaşmış ve Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurmayı başaracaklardır.

1.5. İSRAİL DEVLETİ' NİN KURULUŞU'NUN İLANI

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından çeşitli uluslardan 10 milyon Yahudi göçmeni yaşadığı topraklara geri dönmüştür. Ancak, karşılaştıkları manzara ile savaşın yakıp yıktığı topraklarda evlerinin tahrip edildiğini, cemaatlerinin yok olduğunu ve çoğu Yahudileri ailelerin bazılarının öldürüldüğünü bazılarının ise dağıtıldıkları şeklinde olmuştur. Bu kargaşa ortamında hayatta kalan Yahudilerin gidebileceği bir yer kalmamıştı. Çaresizlik içinde olan Yahudiler, Fransa ve İtalya'nın Akdeniz limanlarında toplanarak yasadışı yollardan Filistin'e gitmeye kalkışmışlardı. 1945 yılında iktidar olan İngiliz İşçi Partisi Beyaz Kitap bildirisini devam ettirerek Hayfa civarında yakalanan Yahudileri Kıbrıs'taki toplama kampına sürmüştü. ABD tarafından bu durum tepkiyle karşılanmış ve Filistin'de mevcut olan ABD hakimiyetindeki topraklara 100.000 Yahudi'nin derhal yerleştirilmesi kararı verilmiştir (Armaoğlu, 1994: 92).

28 Nisan 1947'de New York'ta toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, BM Filistin Özel Komitesi'nin (UNSCOP) Filistin'de araştırmalar yapması için kurulmasına karar vermişti. Ağustos 1947'de UNSCOP, mandanın sona ermesini, Filistin'in Yahudi Devleti ve Arap Devleti olarak bölünmesini önermişti. Arapların karşı çıkmasına rağmen 29 Kasım 1947'de karar kabul edilmişti. İsrail'in bağımsızlık çabası Arap-Yahudi mücadelesi ile başlamış olmakta idi. 15 Mayıs 1948 tarihine kadar mücadeleler devam etmiş, bu süreçte tarafsız görünmeye çalışan İngiltere de gerçekte Arapları destekleyen bir politika izlemiştir. BM tarafından alınan "Taksim Kararı"na Arap dünyasının karşı çıkması ve çatışmaların artması nedeniyle, İngiltere Filistin'deki bütün kuvvetlerini geri çekme kararı almıştı. İngiltere'nin geri çekilmesi ile Yahudi Irgun ve Stern örgütlerinin, 9 Nisan 1948'de Kudüs yakınlarındaki Deir Yasin katliamı ile masum 254 köylü halk katledilmiştir. Bu olay devlet kurma amacındaki İsrail'in ilerleyen süreçteki tavrını ortaya koymaktadır. Katliamın başında bulunan Begin; *"Eğer Deir Yasin zaferi olmasaydı, İsrail Devleti de olmazdı"* (Armaoğlu, 1994: 92) diyerek, yaptıkları katliamı meşrulaştırmak istemiştir. Deir Yasin katliamı, "Filistin Mültecileri" sorununun ortaya çıkmasının altında yatan bir sebep olarak görülebilir. Çünkü katliam sonrası birçok Filistinli Mısır, Lübnan ve Ürdün'e göç etmek zorunda kalmıştır.

14 Mayıs 1948 Cuma günü öğleden sonra David Ben Gurion, Tel Aviv Müzesi'nde İsrail'in kurulduğunu ilan etmişti (Basalel, 2000:114-116). İsrail Devleti kurulduktan

sonra, önce ABD, sonra da SSCB tarafından tanınmıştır. 11 Mayıs 1949'da ise BM Genel Kurul'u İsrail'i BM üyeliğine kabul eden 273 (III) sayılı kararı almıştır (Yeni Sabah Gazetesi, 15 Mayıs 1948F; Cumhuriyet Gazetesi, 15 Mayıs 1948;).

İsrail'in kuruluş ilanı şu bildiri ile duyurulmuştur: *“İsrail toprakları Yahudi halkının doğum yeridir... Bu tarihsel bağla hareket eden Yahudiler yüzyıllar boyunca babalarının toprağına dönebilmek için ve tekrar devlet olabilmek için çaba harcadılar. Son yıllarda kitleler halinde buraya döndüler. ...Ülkenin bütün sakinlerine ilerlemenin nimetlerini getirdiler ve bağımsızlığı kazanacağı günü beklediler. ...Bu nedenlerle Mediath Yisrael (İsrail Devleti) adı verilmek üzere Filistin'de Yahudi Devleti'nin kurulduğunu ilan ediyoruz”* (Arı, 2005:230).

İsrail Devleti'nin kurulması ilan edildikten sonra Yahudilerin hakimiyetindeki bölgelerin İsrail Devleti'ne ait olduğu ve bağımsız İsrail'in tüm Yahudilerin vatanı olduğu açıklanmıştır. Siyonistler Arap yerleşimcilerinin yeni İsrail Devleti'nin gelişiminde eşit vatandaş temelinde yaşayacaklarını, tüm organ ve kurumlarda adil temsil edileceklerini bildirmişler, komşu Arap ülkelerine herkesin iyiliği için işbirliği içerisinde bir politika izleyeceklerini açıklamışlardır (Armaoğlu, 1994:93).

İsrail Devleti'ni ilk tanıyan ülke ABD, sonra Guatemala, 18 Mayıs'ta da Sovyetler Birliği olmuştur. Arap ülkesi İsrail Devleti'ni kati surette tanımamıştır. Suriye, Mısır, Ürdün, Lübnan ve Irak orduları İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilan etmesi ile harekete geçerek bu devleti ortadan kaldırma kararı almışlardır (Koç, 2005:109).

İsrail Devleti'nin ulus devlet olarak ortaya çıkması, bölgede yaşanan meseleleri farklı bir boyuta sürüklemişti. Ortadoğu'nun İslam merkezli jeokültürel ve jeopolitik bütünlüğü üzerinde olumsuz hatta yıkıcı etkisi olmuştu. Ayrıca, Yahudi meselesi de boyut değiştirmişti. Asırlardır Batı'da yaşanan Yahudi-Hıristiyan çatışması, Yahudi-Müslüman ya da Yahudi-Arap çatışmasına dönüşmüştü. Avrupa, Yahudi meselesini Ortadoğu'ya-İslam merkezli coğrafyaya ihraç etmiştir (Davutoğlu, 2010:380-382).

Politik bir amaç olarak Siyonizm, XIX. yüzyılda resmi bir amaç kazanarak Theodor Herzl önderliğinde başlamış, I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devletinden ayrılan Filistin, İngiltere'nin manda yönetimine girmesi ve Siyonizm hareketi karmaşık siyasi düzenden faydalanarak daha da hızlanarak devam etmişti. 1917 yılında Balfour Deklarasyonu ile İngiltere'nin desteğini alan Yahudilerin tarihi, II. Dünya Savaşı'nı müteakiben kuruluş sürecine doğru uzanan uzun ve çetrefilli bir dönemi ihtiva etmektedir.

Weizman'ın ifadesi ile Yahudilerin durumu;

"Beni ve çağdaşlarımı, Yahudilerin anayurtlarını yeniden kurmak üzere geri döndüğü bu büyük devre teslim eden, kaderdir. Artık ülkeden ülkeye, sürgünden sürgüne göç eden gezgin Yahudi değilim. Ancak her nesilden tüm Yahudiler kendilerine, eski nesillerde, yerlerde ve olaylarda yer almış gözüyle bakmalıdır. Dolayısıyla hâlâ gezgin bir Yahudi'yim ama dünyanın uzak yollarında dolaşmıyorum. Şimdi zaman içinde, nesilden nesle, anıların yıllarında göç ediyorum. Mısır'da köleydim. Sinay Dağı'nda Tora'yı aldım. Yeoşua ve Eliya ile Yarden Nehri'ni geçtim. David ile Yerusalayim'e girdim. Zedekya ile sürgün edildim. Ve Babil'in nehirlerinin kıyılarında iken bunu unutmadım. Tanrı Siyon tutsaklarını geri getirdiğinde, kalıntılarını inşa edenlerin arasında düş kurdum. Romalılarla çarpıştım ve İspanya'dan kovuldum. Mainz'de kazığa bağlanıp yakılarak öldürüldüm. Yemen'de Tora okudum ve Kishinev'de ailemi yitirdim. Treblinka'da kül oldum, Varşova'da başkaldırdım ve sürüldüğüm, doğduğum, geldiğim ve geri döndüğüm İsrail topraklarına göç ettim" (Yetkin, 2014:44) şeklinde özetlenmiştir.

BÖLÜM 2

2. İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU SAFHASINDA TÜRKİYE'NİN POZİSYONU

Türkiye'nin bu dönemki Ortadoğu siyaseti oldukça karmaşıktır. Zira, Ortadoğu'nun siyasi, etnik, sosyo-ekonomik, dini ve daha birçok açıdan büyük güçler tarafından şekillenen siyaseti, Türkiye'yi de kendi siyaseti açısından belli başlı gruplanmalar içinde yer almasını, zaman zaman değişken bir siyaset izlemesini mecbur kılmıştır. Nitekim I. Dünya Savaşı ile şekillenen Ortadoğu siyasetinde İngiltere'nin etkin olduğu manda yönetimi sona ermiş ve ABD ile yeni bir döneme girilmiştir (Uçarol, 1994:692).

15 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin kurulması ile Türkiye tarafsız bir tutum izlemeyi tercih etmiştir. Ancak, I. Dünya Savaşı sırasında Arapların Osmanlı Devleti'nin karşısında yer alması, II. Dünya Savaşı'nda büyük bir güç olarak Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi tehdit etmesi, Stalin'in özellikle Boğazlar üzerindeki denetim talepleri dönemin hükûmetini gittikçe Amerika Birleşik Devletleri'yle ve Batılı güçlerle ilişkilerini geliştirme amacına yöneltmiştir. Soğuk Savaş dönemine girilirken Türkiye Ortadoğu'da müttefiklerinin yanında olduğunu ve Kuzey Atlantik Paktı'na bakışını İsrail'i tanımakla belli etmişti (Uçarol, 1994:692). Ayrıca, kuruluş safhasında desteklenen İsrail'in, 'kapitalist Batı'nın etki alanına girmesi, İsrail'in Batı'nın Ortadoğu'daki aracı fikri Türkiye'nin İsrail'e mesafeli yaklaşmasında belirleyici olmuştu (Dugin, 2005:236).

Türkiye II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa devletleri ve ABD'nin yanında yer alarak dış siyasetini bu ülkelere endeksli yürütmeye başlamıştı. Bu nedenle 1948 yılında Türkiye Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Filistin'in bağımsızlığını desteklemiş ancak, oy çoğunluğu ile taksim kararı alındığında, bu taksimi reddeden 13 ülkeden biri olmuştur (<https://www.aydinlik.com.tr/turkiye-nin-israil-i-tanimasi-ozgurluk-meydani-mart-2018-1>).

Türkiye, özellikle Arapların BM Genel Kurulu'nda Filistin'e bağımsızlık verilmesi ile ilgili karar tekliflerini desteklemiştir. Bu destekte bölgede bir Yahudi devletinin kurulmasının mevcut gerginliği daha da arttıracığı endişelerinin yeri büyük olmuştur (Yılmaz, 2001:5).

Türkiye, dış siyasette hem ABD ve hem de SSCB etkisinde kalmıştır. Türkiye'nin, II. Dünya Savaşı sonrasında izlemeye başladığı Batı yanlısı dış politika, onun İsrail devletini tanıma kararı almasında önemli bir rol oynamıştır. Sovyet tehdidine karşı NATO'ya üye olmayı arzu eden Türkiye, dış politika amacını buna göre yönlendirecekti.

Nitekim ABD'nin İsrail'le samimi ilişkiler kurmasının Türkiye'nin İsrail'le ilişkilere olumlu yaklaşmasında payı olmuştur. Ayrıca, İsrail'in 1950-1953 yıllarında gerçekleşen Kore Savaşı'na ABD ile ortak hareket ederek bölgeye asker sevkinde bulunması, Türkiye'nin İsrail'e sempatisini ve güvenini arttırmıştır (TBMM. ZC., 04.12.1950:29) . Cumhuriyet ile siyasi olarak yön değiştirmiş dış politika esasları ile Araplardan uzaklaşılacak bir politika izlenmesi kaçınılmaz olmuştur (<https://www.aydinlik.com.tr/turkiye-nin-israil-i-tanimasi-ozgurluk-meydani-mart-2018-1>).

İsrail Devleti'nin 15 Mayıs 1948'de kuruluşunun ilan edilmesinin hemen ardından Arap-İsrail savaşı başlamıştı. Mısır, Irak, Ürdün, Suriye ile İsrail arasında mücadeleler 24 Temmuz 1948'e kadar devam etmiştir. Türkiye, 28 Mart 1949'da İsrail'i resmen tanıyan ilk Müslüman devlet oldu. Türk Hükûmeti bu kararı, "İsrail BM'ye üye olmuştur; dolayısıyla Türkiye de, yeni kurulan bu devleti BM örgütünün evrenselliği ilkesi çerçevesinde tanımıştır" şeklinde açıklamıştı (Yılmaz, 2001:7). Türkiye'nin bu tutumu ile dönemin şartları değerlendirilerek iç ve dış politikada yalnız kalmak istemediği, aynı zamanda karışık düzende yaşanan siyasi olaylara fazla müdahil olmadan kendi varlığını korumayı hedeflediği görülmüştür. Ancak, İsrail'in tanınması kararı dahi, Türkiye'nin, NATO'nun kuruluş toplantısına çağırılmasını sağlayamamıştır (Bulut, 2008:45).

Türkiye'nin İsrail'i tanıma kararı şöyle açıklanmıştır;

"İsrail Devleti'nin fiilen teşekkülü üzerinden zaman geçtiği halde, hükümetimizin şimdiye kadar devleti resmi surette tanımamasının gecikmesi, Arap alemine karşı beslemekte olduğumuz sevgi ve saygı duygularının en şaşmaz delilidir. Orta Avrupa yıkılıp demir perde ile kapandıktan sonra, İsrail bölgesiyle ticari münasebetlerimizin hacmi orada kurulan devleti biran önce tanımamızı gerektirecek kadar geniştir. Buna rağmen maddi menfaat endişelerini bir yana bırakarak, tarihi bağları samimi dostluk ve komşuluk münasebetleriyle bağlı olduğumuz Arap dünyasının milli dava ve duygularına azami saygı gösterdik" (Resmi Gazete, 1 Nisan 1949, Sayı: 7171; Koç, 2005:295).

2.1. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE YAHUDİLERLE TÜRKLERİN TEMASLARI VE İLİŞKİLERİ

Yahudilerin tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Yıllar boyunca Yahudilerin birçok bölgeye göç ettikleri bilinmektedir. Kenan diyarına göç eden ve Tanrı tarafından kendilerinin seçilmiş bir kavim olduğunu ilan eden Yahudiler yurt edinmek amacıyla uzun yıllar mücadele etmişlerdir.

MÖ 4.000 yıla kadar uzanan Yahudi tarihi, İslamiyet'in doğduğu döneme kadar oldukça çetrefilli bir dönemden geçmişti. Yahudiler bölgeye göç etmeden önce burada Kenanlılar, Gibonlar ve Filistinliler vardı. 400 yıl kadar Mısır'da yaşayan Yahudiler, M.Ö XII. Yüzyılda bu topraklara göç etmişlerdi. MÖ VIII. yüzyılda Asurların bölgeyi işgal etmesi ile Yahudi İsrail Krallığı da yıkılmıştı. Daha sonra bu topraklar, Babiller, Persler, Grekler, ardından Romalılar tarafından zapt edilmişti. Osmanlı hakimiyetinin başladığı zamana kadar, MS IV. yüzyıl itibariyle Hıristiyanlar, 637'de İslam- Arap fethi ve Haçlı seferleri zamanında tekrar Hıristiyanların baskısına maruz kalsa da İslamiyet'tin yayılması ile 1187 yılında Selahattin Eyyübi'nin Haçlılardan Kudüs'ü alması üzerine İslam hakimiyeti yeniden başlamıştı. Yahudilere haklar verilerek bölgeye dönmeleri için yardım edilmişti, ancak Selahattin Eyyübi'nin ölümü üzerine bölge tekrar Haçlı hakimiyetine girdi. 1291 yılında Memlûkların bölgedeki hâkimiyeti başlayınca Yahudiler açısından sıkıntılı bir dönem başlamış, siyasi ve ekonomik alanda isyanlar baş göstermiştir (Basalel, 2000:264).

Yahudiler Osmanlı Devleti kurulmadan önce Beylikler döneminde, Bizans hakimiyetinin var olduğu Balkanlar ve Slav devletler de yaşamışlardı. XII. yüzyıl sonunda küçük kentlerde hahamlar önderliğinde örgütlenmiş bir durumdaydılar. Ancak bu bölgede Bizans hakimiyeti söz konusu idi. Bursa'nın ele geçirilmesi ile Bursa Yahudilerinin kendilerine ayrılmış bir mahalleleri vardı. Edirne'nin fethedilmesi ile Bursa Yahudileri de Edirne'ye yerleştirildi. Balkanlarda bulunan Yahudiler de bu bölgeye göç etmeye başladılar. Hahamlar resmi görevli olarak toplumun devlet ile etkileşiminde rol oynamaktaydılar. İstanbul'un fethedilmesi ile tarihi anlamda önemli gelişmeler yaşanmıştır. İstanbul'un fethiyle Yahudiler açısından farklı bir dönem başlamış oluyordu. İstanbul'un başkent olması ile Balkanlar, Edirne ve Anadolu'da yaşayan Yahudiler bölgeye yerleştirilmiştir. Yahudilerin o dönemki lideri olan Moses Capsali göreve gelince Fatih Sultan Mehmet görüşmeye çağırarak ona "hoca" demiştir. Ayrıca altın, gümüş, hil'at ve çeşitli hediyeler vermiştir. Divan'da Şeyhülislam ile eşit sayılmıştır. Bizans'a karşı

Osmanlı yanında yer alacaklarına dair Sultan ile anlaştıkları için Yahudilere ibadet özgürlüğü verilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'ne Yahudiler, "cizreyi-rav" adında vergi vermekle sorumluydular (Basalel, 2000:264).

1492 yılında İspanya'dan kovulan Yahudiler, II. Bayezid döneminde Osmanlı topraklarına kabul edildiler. Yahudiler Osmanlı topraklarında huzur içinde yaşayarak ticari ve ekonomik alanda devlete katkıda bulunmuşlardır. Avrupa'dan göç eden Yahudiler beraberinde getirdikleri tüccarlar, bankerler, doktorlar, gibi nitelikli insanlar ile devlete hizmet ettiler. XV. yüzyılda İspanya'dan çok daha büyük halkalar şeklinde Osmanlıya göç devam etmiştir. İstanbul fethedilmeden önce burada üç tane Musevi topluluk bulunmaktaydı. Eski bir Bizans Musevisi olan Romaniot adındaki topluluk, uzun süre varlıklarını sürdürerek ve ibadetlerini yapmaya devam ederek, IV. Mehmet döneminde İstanbul'da ortaya çıkan büyük bir yangın ile başka yerlere göç etmiş ve İspanya Yahudilerine katılmak zorunda kalmışlardır. Karaim (Karaite) adındaki ikinci topluluk ise, inanç olarak diğer gruplardan farklıydı. Günümüzde hala var olan bir Yahudi toplumdur. Eskinazim adındaki son topluluk ise Almanya'dan gelen Yahudilerdir. Yidiş isminde dilleri olan bu topluluk İspanya'dan kovulmuş, Osmanlı Devleti'ne yerleşmişlerdir. İspanyolca- İbranice birleşiminden ortaya çıkan dile (Ladino) Bu dili konuşanlara ise Sefardim (Seferad) adı verilmiştir (Basalel, 2000:264).

Mısır'ın fethedilmesi ve Kuzey Afrika topraklarında Osmanlı hakimiyetinin başlaması ile Arapça konuşan sayıları oldukça fazla olan Yahudi bir toplum ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti bunlara Araplaşmış anlamına gelen "müsta'riba" adını vermiştir. Devletin bu uygulamayı yapmasının amacı, diğer Yahudi gruplardan ayırt etmektir. XVI ve XVII. yüzyılda Yahudiler Osmanlı toplumunda huzurla yaşamaya devam etmişlerdir. 1492 yılında İspanya'dan kovulan Yahudiler, Osmanlı Devleti'ne göç ettiklerinde burada küçük bir Yahudi toplumu bulunmaktaydı. İspanya'dan göç eden ve kültür seviyesi yüksek olan bu kesim içerisinde zamanla benliklerini kaybedip, onlara uyum sağlamaya çalışmışlardır. Avrupa'da sayıları azalan Yahudiler başka yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Selanik'in 1478 yılı nüfus kaydına göre; Ortodoks Hıristiyanların sayısı fazla, Katolik Hıristiyanların ve Müslümanların az sayıda oldukları, aralarında hiç Yahudi bulunmadığı görülmektedir. Sonraki yıllarda Yahudi nüfusunun artmaya başladığı kayıtlarda yer almıştır. 1510 yılında 4073 ev ile neredeyse nüfusun yarısına tekabül eden, 24 adet Yahudi toplumu vardı. 1613 yılında bu sayı 2933 ev ile 25'e yükseldi. XVII. yüzyıl itibari ile Sefarad Yahudilerinin Osmanlı topraklarına gelmesi ile

düzenli bir toplum oluşumuna vesile olmuştur. II. Mahmud döneminde yaşanan “Vakayi Hayriye” (1808-1839) ile Yeniçeri Ocağı kaldırılmış, Yahudi olan bir mülteziminin öldürüldüğü kayıtlara geçmiştir. Osmanlı Devleti’nde 1840- 1914 yılları arasında yerli kökenli 10.000 kadar Yahudi bölgeye göç etti (Basalel, 2000:264). Amerika’ya göç eden Rusya ve Polonya’dan geri gelen Yahudiler Filistin sınırlarına yerleşmişlerdir.

1860 yılında Fransız Yahudilerinden oluşan liberal bir kesim, Evrensel İsrail Birliği (Alliance Israélite Universelle) kurmuştur. Amaçları tüm dünyadaki yardıma muhtaç din kardeşlerine yardım etmek, Yahudilerin tarihi emelleri için siyasi çalışmalar yapmak, amaca yönelik eserler yayınlamayı teşvik etmektir. Osmanlı Devleti’nde Yahudi çocuklar için eğitim veren 60’tan fazla okul vardı. Selanik ve İstanbul’da 1863 yılı itibariyle kurularak devam etmiştir. Yahudiler tarafından önemli bir yerleşim olan Selanik, 1912 yılında Yunanlılar tarafından işgal edilince, burada sayıları fazla olan Yahudiler açısından zorlu bir süreç başlamış oluyordu (Gürkaynak, 2003:287).

1914’de başlayan I. Dünya Savaşı’ndaki karışık ortamdan sıyrılmayı başaran Yahudiler bu fırsatı değerlendirmişlerdir. Savaşın başladığı dönemde Yahudi nüfusu 85.000 kadardı. 400 yıllık Osmanlı yönetimi İngiltere’nin 1917 yılında Kudüs şehrini alması ile bitmiştir (Basalel, 2003:264).

Yahudilerin Osmanlı Devleti ile teması çok eski yıllara dayanmakla beraber, Yavuz Sultan Selim’in 1516 yılında Mısır’ı fethetmesi ile aktif olarak başladı. Osmanlı Devleti’nin bölge üzerindeki hakimiyeti ile Yahudiler açısından olumlu gelişmeler yaşandı ve Kudüs çevresi düzenlenerek çeşitli halklara ibadet özgürlüğü sağlandı. Yahudiler daha rahat bir ortama kavuştu ve Avrupa’da kötü şartlarda yaşayan Yahudilerin büyük bir kısmı göç etti. Avrupa’da başlayan milliyetçilik hareketi, Osmanlı Devleti içinde yaşanan sıkıntılar, kozmopolit bir yapıya sahip olması sebebi ile bozulmalar yaşanması, bazı kısıtlamaların zorunlu olarak gündeme gelmesine neden oldu. XIX. yüzyılda İngiltere, Fransa, ABD’nin bölge üzerindeki hakimiyeti ve bağlantılarını güçlendirme çabası Osmanlı Devleti’nin büyük güçlerin müdahalesini azaltmak ve bu coğrafyaya olan göçü azaltmak üzere yeni düzenlemeler kapsamında toprak alım satımı sınırlandırmasına neden oldu (Karaman, 1996:12; Armaoğlu, 1994:10).

Bu gelişme Yahudiler açısından olumsuzluk yaratsa da 1896’da İstanbul’a gelen Theodor Herzl önderliğinde Siyonizmin temelleri atılacaktı. II. Abdülhamit ile görüşmek üzere Anadolu ve Suriye ve Filistin’in ekonomik olarak kurmayı düşündükleri Yahudi

şirketi için (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA, Y. PRK. TŞK., 6-50, 01.03. 1319) ve İstanbul'a gelen Herzl, 5 kez talep etmesine rağmen Abdülhamit ile görüşemeyince yardımcısı Philip Newlinsky aracılığı ile karşılıklı çıkar ilişkisi ile Abdülhamit'e toprak satmasını teklif etti. Abdülhamit bu durumu tepki ile karşılamış; *"Eğer Mr. Herzl senin bana arkadaşım olduğun gibi bir arkadaşın ise ona nasihat et, bu konuda bir diğer adım atmasın. Ben bir karış toprak bile olsa satmam. Zira bu vatan bana ait değil, milletime aittir. Benim milletim bu toprakları savaşta kanlarını dökerek kazanmışlar, onu kanları ile verimli kılmışlardır. Bu toprak bizden sökülüp alınmadan evvel, biz onu tekrar kanlarımız ile sularız. Benim Suriye ve Filistin alaylarımın efradı birer birer Plevne'de şehit düşmüşlerdir. Onlardan bir tanesi dahi dönmek üzere muharebe meydanlarında canlarını vermişlerdir"* (Öke, 1991:56) sözleriyle Yahudilere karşı kati suretle toprak verilemeyeceğini belirtmiştir.

Ülke geneli var olan siyasi karmaşanın etkisi ile XIX. yüzyıla doğru Yahudiler de nasibini almıştı. Osmanlı Devleti'nin zayıflaya başlaması ile Yahudilerin devlete sağladığı tüm yararlı hizmetler azalmıştı. Yahudilerin Avrupa'dan getirdiği üstünlüklerin yerini şimdi Hıristiyanlar üstlenmiş, Avrupa ile sıkı bağlantılar kurarak, etkin rol oynamışlardı. Hıristiyanlar Yahudiler ile kıyasıya mücadele ediyordu, ancak üstünlük fazlasıyla Hıristiyanlardaydı. Çünkü nüfus ve ekonomik açıdan da Yahudilerden üstün, Avrupa ile bağları güçlü idi. XIX. yüzyılda Osmanlı topraklarında yaklaşık 150 bin Yahudi vardı ve bunların yarısı Balkanlar ve Anadolu'da yaşamaktaydı (Gürkaynak, 2003:280-286).

2.1.1. İsrail'in Konumu

İsrail (Medinat Yisrael), Yakınoğu'da Akdeniz kıyısında bulunan bir devlettir. Yüz ölçümü 20.770 km, 1991'de nüfusu 5.000.000, başkenti 1980'de Knesset tarafından ilan edilen Kudüs (Yeruşalayim)' tür. Ayrıca Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımayan büyükelçiliklerin tamamına yakını Tel- Aviv- Yafa'da bulunmaktadır (Basalel, 2003:265).

Coğrafi açıdan bakıldığında, İngiliz mandasında bulunan eski Filistin'in toprakları üzerine İsrail Devleti'nin kurulduğu görülmektedir. İsrail, Ortadoğu'da Doğu Akdeniz kıyısında bulunmaktadır. Batısında Akdeniz, kuzeyinde Lübnan ve Ürdün, güneybatısında Sina Yarımadası ve Gazze vardır. Ülkenin güney bölgesi, Necef Çölünden meydana gelir. Kuzeydoğu kısmı da Şeria Hendeğine açılır. Mısır ve Kızıldeniz ile çevrili olan güneyde dik yükseltiler bulunur. Lut Gölü burada yer almaktadır. Akdeniz kıyı bölgesinin kuzey bölümü Yafa'dan Karmel Dağına kadar uzanan Esdradelon Ovası burada yer alır ve

Taberiye Gölüne kadar uzanır. Lut Gölü'nün sadece güneybatı sahili İsrail' e aittir. Doğu bölgeleri dağlık olan İsrail sınırı Necef Dağı'na kadar uzanır. İsrail'in en yüksek tepesi 1208 metrelik Nyron Dağı, Taberiye Gölünün kuzeybatısında, Golan Tepeleri ise kuzeydoğuda yer alır. Şamiriye ve Yahudiye tepelerinde Kudüs'ün bulunduğu yaylanın bir bölümü vardır. (<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/israil.htm>)

İsrail uzun ve dar bir coğrafi şekle sahiptir. Yaklaşık 470 km uzunluğa sahip olan İsrail'in en geniş bölgesi 135 km'dir. İsrail'in şuan ki Yüzölçümü 27.817 kilometrekaredir. Nüfusu ise yaklaşık 8.712.000'dir, Para birimi Yeni İsrail Şekeli'dir (<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/israil.htm>).

2.1.2. Başlangıçtan Osmanlı Devleti'nin Dağılıma

Tarihi süreç açısından değerlendirildiğinde Türk Yahudi ilişkilerinin çok eski bir geçmişe dayandığı görülmektedir. Başlangıçtan kastedilen süreç, İsrail'in kurulduğu tarih itibari ile Türk Yahudi ilişkilerinin seyrini izleyen ve Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan olaylar konu muhtevasını oluşturmaktadır.

Mezopotamya'da Irak Türkleri ile karşılaşma olayından sonra ilk ilişkiler başlamıştır. Birçok yere göç eden Yahudiler, Anadolu topraklarında Selçuklular ve Beylikler döneminde rahatlıkla yaşama imkânına sahip olmuşlardır. Kuruluş dönemi Osmanlı topraklarına Avrupa'dan göç eden çok sayıda Yahudi olmuştur. Özellikle İspanya'dan 1492 yılında kovulan Yahudiler gruplar halinde göç etmeye başlamışlardır. Daha önceden bahsedildiği gibi Osmanlı Devleti'nde huzur ve güvenle yaşayan Yahudi halkı, özellikle Avrupa'dan gelen nitelikli nüfus, Osmanlı yönetiminde söz sahibi olarak, devlete hizmet etmişlerdir. Yahudilerin tarihi emeli olan Filistin'de bir Yahudi devleti kurma amacını içeren ve XIX. yüzyılda Theodor Herzl ile resmiyet kazanan Siyonizm düşüncesi siyasi bir nitelik kazanarak çalışmalarına devam etmiştir. Nitekim milliyetçilik akımının da etkisi ile birçok millet bağımsızlık hareketi başlatmasına rağmen, Yahudilerin böyle bir çabası yoktu ve Osmanlı tebaası altında yaşamaya devam ediyorlardı. II. Abdülhamit döneminde Osmanlı'dan toprak talep edilme sürecine kadar Yahudilere karşı olumlu bir tutum olmuştur. Bu dönemde Osmanlı siyasi politikasında Araplar ile duygusal bir yakınlık da söz konusu olduğundan Abdülhamit Siyonist önderlerin tekliflerini reddetmiştir. Ancak Abdülhamit'e karşı olan Terakki Partisi' den destek alan Siyonist önderler, Selanik sınırlarında gruplaşmışlardır. Siyonistlerin Çanakkale Savaşında Türkler'e karşı bir tutum izlemeleri İngiltere'nin hoşuna gitmiştir. I. Dünya Savaşı'nda

Abdülhamit' in uyguladığı Arap yanlısı politika Osmanlı'yı zor durumda bırakmış, nitekim Araplar İngilizler ile işbirliği yaparak tarafını seçmiştir (Şenel, 2014:160).

2.1.3. Cumhuriyet'in Kuruluşundan Erken Cumhuriyet Dönemine

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti dönemi başlı başına farklı bir süreci beraberinde getirmiştir. Siyasi olarak çalkantılı bir süreçten geçmiş olan yeni devlet içinde rejim oluşumları, dış politika prensipleri, devletin siyasi politikaları gibi konuların netlik kazanmaya başladığı bir süreç olmuştur.

Geçmiş dönemdeki Türk-Yahudi ilişkileri olumlu olarak belli bir seyirde devam etmiştir. Ancak Cumhuriyet'in ilanı ile yeni kurulan Türkiye'nin geçmişinden bazı çıkarımlar yaparak, ihtiyatlı davrandığı görülmektedir. (Oran, 1994:287) Nitekim bunun göstergesi olarak Türkiye, Lozan Antlaşmasında bulunan azınlıkların haklarına yönelik kararlara tepki göstermiş ve azınlıklara yönelik politikasını kesin çizgilerle netleştirmiştir (Sharon, 1992:102).

Yahudiler açısından bu dönemde sıkıntılı olaylar yaşanmıştır. Yahudiler aleyhine basındaki yazılar, 1934 Trakya Olayları, gayrimüslim erkeklerin zorla çalıştırılması, "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası ve Varlık Vergisi Yahudilerin yaşadığı zorlu bir süreç olarak görülmektedir (Şenel, 2014:161).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası dâhilinde Yahudilerin sıkıntı yaşadığı görülmektedir. Zira, bu nedenle devlet yaşamında kendileri açısından bir engel teşkil ediyordu. Yahudiler bu amaçla Türkçenin gelişmesi ve yayılması için çalışmalar yapmıştır. 1931 yılında Muğla'da "Türkçe konuşurma Birliği" kurulmuştur (Yetkin, 1992:241).

Yahudiler Atatürk'e büyük bir sevgi besliyorlardı. Avram Galanti bu sevgiyi şu şekilde açıklıyor: "*Mustafa Kemal'den esinlenmiş olan boynu bükük memleketler, gerçek bağımsızlıklarını elde edecekler ve kendilerine bu imkânı verdiği için, bir milyar halk, bu insanüstü Türk'le komuta etmiş olduğu Türk ordusuna secde edecekler... Mustafa Kemal geçmiş ve şimdiki zamanın en büyük adamıdır* " (Galanti, 1995:45).

Yahudi düşünürlerinden Davit Fresko 27 Ekim 1922 tarihli El Tyempo gazetesindeki "Yeni Dönemin Eşiğinde" başlığı altında şunları ifade ediyor: "*Yahudiler dört yüzyıldır Türkiye'de yaşıyorlar. Bu uzun yıllar içinde din özgürlüğü, adalet ve hoşgörü buldular. Bütün arzumuz kutsal ve sevgili vatanımızın her alanda ilerlemesini görmektir. Vatanımıza içtenlikle bağlıyız. Hiçbir art düşüncemiz yoktur. Bunu dinimiz*

emreder.(Yahudiliğin temel ilkelerinden: Yaşadığım ülkenin yasaları yasalarımıdır.) Biz yeni açılan bu dönemdeki gelişmelerle ilgilenmeliyiz ki görevlerimizi yerine getirelim. Çünkü biz bu vatanın çocuklarıyız.” Bu açıklama ile Fresko yeni dönemde Türk hükümetinin yanında yer alacaklarını açıkça belirtiyor. Lozan’da bulunan Türk heyeti ile İsviçre’deki Türk asıllı Yahudi toplumu arasındaki ilişkiler oldukça iyiye gidiyordu. İsviçre Yahudi cemaati İsmet İnönü başkanlığında Türk heyetini misafir etti. Türklerle Yahudilerin ilerleyen süreçte iyi olan ilişkilerinin daha da iyiye gideceğini, Yahudilerin her zaman devlete bağlı olacakları sözünü veriyordu. İsmet Paşa Yahudilere karşı düşüncelerinin olumlu olduğunu vurgulayarak: “ *Yazık ki diğer azınlıklar Yahudilerin izinden gitmediler,*” sözüyle memnuniyetini dile getirmiştir. 1923 yılında basında Yahudiler aleyhine çıkan antisemist yazılarla bir Yahudi düşmanlığı başlatılarak, 1927 yılına kadar süren çetrefilli bir dönem Yahudiler açısından kaçınılmaz olacaktı (Levi, 1996:22).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında iyi giden Türk Yahudi ilişkileri 1922 yılı sonlarında bozulmaya başlamıştı. Büyük Taarruz’ da Batı Anadolu ve Trakya Rumlardan temizlenmiş Ankara bölgeye hâkim olmuştu. Dönemin gazetesi olan İleri’de, Yahudiler “ Kanımızı Emenler” adındaki bir yazıyla suçlanmışlardır. İstanbul Yahudi toplumu heyeti yazıyı inceleyerek, İleri gazetesindeki bu yazının kaldırılmasını talep ettiler. Edirne’nin Paşaeli gazetesi Yahudiler tarafından köylü halkın sömürüldüğünü ve Müslüman tüccarların kandırıldığına dair yazılar yayımladı.Yahudilere karşı olumsuz bir tutum izlenmesi 1920 yılı itibari ile başlamış, 1923 yılıyla artmış ve 1926-1927 yılları arasında zirveye çıkarak zamanla azalmıştır. Nitekim Türk Yahudi ilişkilerinin temelinde hoşgörü, sadakat ve bağlılık söz konusu idi. Yahudiler Osmanlı Meclis-i Meb’usan seçimlerinde, kendilerini vatandaş sayarak seçime katılan tek Yahudi halkı olmuştur (Levi, 1996:22).

Nitekim İzmir’in alınmasının ardından 2 Şubat 1923 yılı Cuma günü İzmir’de Mustafa Kemal’in de katıldığı bir konferans düzenlenmiştir. Avukat Rafeal Amato Efendi, Mustafa Kemal’e: “*Paşa Hazretleri! Türklerin mutluluğu ile mutlu ve matemleri ile yasal olan Yahudi vatandaşları hakkında yüce düşünceniz nedir?*” diye sormuştur. Mustafa Kemal ise: “*Egemen unsur olan Türklerle kader birliği etmiş sadık unsurlarımız vardır ki özellikle Museviler ulusa ve yurda bağlılıklarını ispat ettiklerinden şimdiye kadar refah içinde yaşam geçirmişler ve bundan böyle de refah ve mutluluk içinde yaşayacaklardır*” diyerek, onlara karşı düşüncelerinin olumlu olduğunu ve ilişkilerin devam edeceğini vurgulamıştır (Galanti, 1995:213).

Musevi okullarında Türkçe okutulmaya devam edilmiştir. Museviler kendilerini geçmişten beri bu vatanın evladı gibi görmekte ve “işbu umde ahkam-ı istisnaiyenin haklarında tatbikini vatandaşlığın acabatıyla kabil-ı telif görmemektedirler” sözüyle 15 Eylül 1925 yılında belge imzalamışlardır. Lozan Barış görüşmelerinde 10 Aralık 1922 yılında Cenevre’de bulunan Yahudiler İsmet Paşa’yı ziyaret ederek, Dünyadaki karışık mücadeleden Yahudilerin sağ salim çıktıkları için Türklere minnettar olduklarını ifade etmiştir. Lozan görüşmeleri devam ederken İstanbul Yahudileri Filistin’in Türk mandası dâhilinde olmasını teklif ettiler ancak Misak-ı Milli sınırlarına dışında olduğu için bu teklif kabul edilmedi. İzmir’in işgali sırasında Yahudiler Yunanlıların değil, Türklerin yanında yer almışlardır (Bozkurt, 1993:219).

15 Eylül 1925 yılında Yahudiler Adliye Vekâletine aile hukuku ve şahsi hükümler bakımından ayrı bir tutuma lüzum olamadığını belirterek, Türklerle eşit haklara sahip olarak, Türk vatandaşlığına dâhil edilmişlerdir (Düzgün, 2006:76).

1927 yılı itibari ile Yahudi düşmanlığı karşılıklı uzlaşma sonucu bitmişti. Türkiye Cumhuriyeti resmi tanınmış bir devlet olarak azınlıklara karşı hoşgörülü bir yönetim imkânı sağlıyordu. Daha önce yaşanan Elza Niyago olayı sebebiyle kaldırılan serbest dolaşım hakkı Yahudilere tekrar verilmişti. Ayrıca İstanbul, İzmir, Edirne ve Kırklareli’nde bulunan Yahudi okullarına maddi destek sağlandığı içişleri bakanı Şükrü Kaya tarafından açıklandı. Yetkililer tarafından Yahudilerin nüfusunun artması ile Galata’da bir Sinagog yapımına karar verildi akabinde Neve Şalom Sinagog’u yapıldı. Mustafa Kemal tarafından: “*Ben Türk’üm diyen herkes Türkçe konuşmalıdır*” diyerek, “*bir savaş halinde Türkçe konuşmayanlar düşmanla iş birliği edebilirler*” sözleriyle kesin olarak, herkes tarafından Türkçe konuşulmasını istemiştir. Türkçe konuşmayan Yahudilere müdahale ediliyor ve gazeteler Türkçe konuşmadıkları sürece Yahudileri boykot etmeye devam ediyordu. (Wepster, 1939:50)

1930 yılında Türk iktisadi durumu oldukça iyiye gidiyor ve ekonomisi canlanıyordu. Yahudiler Türkiye’de yaşam standartları yüksek bir şekilde refah içinde yaşıyorlardı. Başka ülkelere göç durmuş hatta 1933 Nazi dönemi başlaması ile Türkiye’ye diğer ülkelere göç başlamıştır.

1930 yılında Menemen’deki Kubilay olayı ile rejime karşı ilk ayaklanma Menemen’de bir şeyh tarafından “şeriat isteruk” sloganı ile başlatılmış oluyordu. Yahudi Yosef Ben Hayim olayın yaşandığı sırada orada olan bir dükkân sahibiydi. Ancak olay

sırasında Kubilay'ın başı kesilirken, Yosef korkudan ellerini çırpıtığı için, bu olaya karışan otuz iki kişi içinde mahkeme kararı ile idam edildi. 1934 yılında ortaya çıkan Trakya olaylarında bu olayın etkisi de olacaktır.

Türkiye nüfusu 12.835.044 iken 81.872'sini Yahudi nüfusu oluşturmaktaydı. Yahudilerin en kalabalık olduğu şehir İstanbul idi. İstanbul'da 47.035 Yahudi, İzmir'de ise 18.157 Yahudi yaşamaktaydı. Genelde İstanbul, İzmir, Edirne, Bursa, Tekirdağ ve Çanakkale Yahudilerin yerleştiği şehirlerdir (Düzgün, 2006:78).

Almanların II. Dünya Savaşı zamanında Trakya sınırlarına yaklaşması Türkiye açısından endişe oluşturmuştur. Bu gelişme üzerine 10 Nisan 1941 tarihinde seferberlik ilan edilerek, 25-45 yaş aralığında olan Rum, Ermeni ve Yahudi erkekler tekrar askerliğe çağırılmıştır. Daha sonra “nafia asker” olarak başka yerlerde çalıştırılmışlardır. Çoğunluğunun gayrimüslim vatandaşlardan oluşması dikkat çekicidir. Askere alınan bazı dini azınlıkların ailelerine devlet tarafından yardım parası ödenmiştir. Nafia askerleri 27 Temmuz 1942'de terhis edilmişlerdir. (Karaman, 1992:56)

Savaş yıllarında artan yoksulluk ve ekonomik sıkıntılar dolayısı ile 1940 yılında Milli Korunma Kanunu yürürlüğe konularak haksız kazanç elde edilmesinin önüne geçilmiştir. Savaş yıllarında ortaya çıkan varlıkları vergilendirmek amacı ile hükümet 11 Kasım 1942 tarihinde Varlık Vergisi Kanunu'nu çıkarmıştır. Kanunun içeriğine göre, II. Dünya Savaşı sonrasında paranın değerini kaybetmesi buna bağlı olarak fiyatların yükselmesi ve silahaltında tutulan ordunun masraflarının karşılanması için devletin yeni bir finans kaynağı arayışında olması, piyasadan para çekerek enflasyonu düşürmek, karaborsacıların ve stokçuların aşırı kârını ağır vergiler ve zorunlu borç alımını engelleme yönelik çıkarılan bir servet vergisidir. Gayrimüslimlerin Müslümanlardan daha fazla vergi ödemeleri Varlık Vergisi'nin en çok tartışılan konusu olmuştur. Ayrıca çalışma kampına sadece ödeme yapmayan gayrimüslimlerin gönderilmesi, vergi sorumluları tarafından fiyatların düştüğü anda ellerinden hızla mallarını çıkarmaları sonucunda alıcı olan Müslüman tüccarların devlet tekelinde olması, buna bağlı olarak konuya yönelik herhangi bir itiraz hakkının bulunmaması, verginin ortak komisyonlar tarafından kararlaştırılmasına yol açmıştır. 16 ay yürürlükte kalan Varlık Vergisi uygulaması 15 Mart 1944'te kaldırılarak ödenmeyen borçlar da silinmiştir (Koç, 2012:13-14).

6-7 Eylül olayları olarak bilinen olaylar çerçevesinde 1954 yılında başlayan Kıbrıs meselesi Türkiye açısından önemli bir gelişmedir. Nitekim Adanın Yunanistan'a

bağlanması amacı ile Rumlar eylemler başlatmışlardır. İngiltere tarafından konunun incelenmesine yönelik, Londra’da 1955 yılında Türkiye ve Yunanistan’ın da katıldığı bir konferans toplanmıştır. Londra’da Türk yetkililer tarafından Kıbrıs bağlantıları yapıldığı sırada meydana gelen gelişme ile ilişkiler oldukça gerilmiştir. Çünkü Atatürk’ün Selanik’te bulunan evinde bomba patladığına yönelik bir haberin hükümet taraftarı olan İstanbul Ekspres Gazetesi’nde yayınlanması gerginliği artırmıştır. 6 Eylül akşamı şehre dışarıdan getirilen bazı kişiler tarafından İstanbul’da Rum, Ermeni, Yahudi ve Türk dükkânlarına, ev ve ibadet yerlerine saldırı düzenlenmiştir. 10 Eylül 1955 tarihinde dönemin İçişleri Bakanı istifa ederek, Demokrat Parti tarafından zarara uğrayanlara tazminat ödenmiştir (Koç, 2012:15).

2.2. 28 MART 1949 TÜRKİYE’NİN İSRAİL DEVLETİ’Nİ TANIMASI

Türkiye İsrail’in kurulmasının hemen ardından devleti tanıma yolunda aceleci davranmayıp, ihtiyatlı bir tutum göstermiştir. Nitekim tarihi süreç içerisinde Arap yanlısı Türkiye politikası yaşanan gelişmeler akabinde değişmeye başlamıştı. 12 Aralık 1948 tarihinde ABD ve Fransa’nın katıldığı Filistin Uzlaşma Komisyonu’na Türkiye’yi temsilen Hüseyin Cahit Yalçın’ın gönderilmesi İsrail’i tanımaya yönelik ilk tutumdur. (Özcan, 2005:13-14) Nitekim Türkiye’nin İsrail için duyduğu endişenin başında SSCB’den İsrail’e olan göç dalgası gelmektedir. BM’nin oluşturduğu komisyonun Türkiye temsilcisi Hüseyin Cahit Yalçın, İsrail’e gerçekleştirdiği ziyaret sonrasında, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye, Mart 1949’da İsrail’in komünist bir ülke olmadığını belirten bir rapor sunarak, Türkiye’nin İsrail’i tanımmasının gerekliliğini belirtmiştir (Özcan, 2003:67).

İsrail’in Türkiye tarafından tanınması İsrail’in Araplara karşı Müslüman olan bir devletin desteğini almak ve Ortadoğu siyasi politikasında saygınlık kazanmak anlamına geliyordu. Bu nedenle İsrail Türkiye’ye yönelik adımlar atmış ve 14 Mayıs 1948 tarihinde Dışişleri Bakanı Şarret Türkiye’ye İsrail’in BM Taksim Planı desteğiyle kurulduğunu açıklayan bir mektup göndermişti. Bu mektup aynı zamanda ekonomik ve politik bir işbirliği ile tanınma teklifi amacıyla Türkiye’ye gönderilmiştir. Türkiye yine de “bekle ve gör” politikası ile sessiz kalmayı tercih etmiştir (Özmen, 2006: 279-280).

Türkiye ve İsrail arasında 30 Haziran 1948 tarihinde “posta servisi düzenleme” anlaşması imzalanmıştır. Türkiye’nin İsrail yönetimine yönelik endişelerinin olması ve komünist bir ideolojiye sahip olduğunu düşünmesi ve bunun Arap ve İngiliz istihbaratı ile doğrulanması gibi sebepler süreci beklemede kalmaya yöneltiyordu. Ayrıca İsrail’in

kurulmasında etkili olan Yahudi terör örgütlerinin SSCB ile görüşmeleri, SSCB'nin desteğiyle buraya Çek yapımı silahlar gönderilmesi ve 1946'dan itibaren komünistlerin denetimi altındaki doğu Avrupa Yahudilerinin yine SSCB'nin desteği ile Filistin'e girilmesine müsaade edilmesi Türkiye açısından düşündürücü gelişmeler olmuştur (Oran, 2001: 638-639).

İsrail seçimleri 25 Şubat 1949 tarihinde yapılmış Türkiye'nin düşüncesinin aksine komünist parti düşük oy almış ve 29 Şubat 1949'da İngiltere tarafından İsrail'in tanınması, temsilci olarak gönderilen Hüseyin Cahit Yalçın'ın İsrail hakkındaki olumlu görüşleri Türkiye'nin İsrail'e yönelik tutumunu etkilemiştir (Özmen, 2006:285-286). Ayrıca Türkiye'nin bu dönemde PKK'ya destek vermesi sebebiyle Suriye'ye sert bir tavır takınması, İsrail ile yakınlaşması ile bağlantılıdır. Nitekim aynı şekilde İsrail'in Lübnan'a karşı takındığı sert tavır Türkiye ile özdeşleşmektedir (Inbar, 2001:42).

28 Mart 1949 tarihinde Türkiye İsrail'i tanıyan ilk Müslüman devlet olmuştur (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, [BCA], 1949: 30.18.1.2.,118-108-3). Türkiye'nin bu kararı vermesinde İsrail'in BM'e üye olması da etkili olmuştur. Bunu da; *“Türkiye İsrail'i BM Örgütünün evrenselliği çerçevesinde tanımıştır”* sözleriyle ifade ederek: *“Mademki BM, iki toplumdun birisinin kendi kaderini tayin hakkını kullanmasını kabul ediyor, biz de yeni kurulan bu devleti tanıyacağız. Ancak unutulmaması lazım ki, aynı prensipten hareketle kendi devletlerini kuracaklarını açıkladıkları zaman Türkiye, Filistinlilerin de bağımsızlığını tanıyacaktır”* diyerek, Filistin'e karşı da ılımlı bir yaklaşım göstermiştir.

İsrail Türkiye ile kurduğu ilişkiler neticesinde Arap devletleri kuşatmasını kırmayı başarmak amacıyla, Arap düşmanlığını Arap dünyası etrafında yer alan İran ve Türkiye'nin oluşturacağı kuzey bağlantısı ile dengelemeyi planlamıştır. Türkiye- İsrail temaslarında siyasi, ekonomik ve askeri konularda işbirliği yapılması isteğine karşılık, asıl amaç istihbarat alanında düzenli bilgi akışının yürütülmesi olmuştur. Bu işbirliği ile İsrail Türkiye'den Sovyetler Birliği'ni takip edebilecek ve Suriye'de gerçekleşen durumlardan haberdar olacaktır (Yılmaz, 2001:9). Türkiye, Arap faktörü nedeniyle İsrail ile ilişkilerinde temkinli davranmak zorunda kalmıştır. İlişkilerin belirli dönemlerde alt düzeye inmesi ile birlikte güvenlik ve istihbarat gibi konularda işbirliği aralıksız sürdürülmüştür. Türkiye'nin NATO üyesi olma yönündeki çabaları, Sovyet tehdidine karşı Türkiye'nin Batı savunması için önem kazanması iki devlet arasında ortak beklentileri oluşturmuştur. İngiltere'nin itirazlarına karşı Türkiye NATO'ya alındığı takdirde Ortadoğu savunmasında rol almayı kabul etmiştir. Nitekim Türkiye 18 Şubat 1952'de NATO'ya resmen katılmıştır. Bu

tarihten itibaren Türkiye, Ortadoğu’da gelişen olaylara karşı batı ile ortak politika takip etmiştir (Uslu,2000:103).

2.2.1. İçinde Bulunulan Konjonktür

İsrail’in kurulmasının hemen ardından 15 Mayıs 1948’de Arap-İsrail Savaşı başlamıştır. Taksim planının kabul edilmesinden sonra Irak, Pakistan, Suudi Arabistan, Suriye, Yemen delegeleri, hükümetlerinin Genel Kurulda alınan bölünme planına bağlı olmadığını ve Filistin Komisyonu’nun kurulmasında yer almayacaklarını bildirmişlerdir. Yahudilerin de hoşuna gitmeyen bu plan, tarihi amaçlarını gerçekleştirmek amacı ile kabul etmişlerdir. Araplar gerekirse bu planın uygulanmasını durdurmak için savaşabileceklerini açıklamışlardır (Kraines, 1961: 4).

İsrail’in dış politikası kuruluş yıllarında ve özellikle görevi sona erene kadar Başbakan Ben-Gurion’un önderliğinde oluşturduğu kadro tarafından sürdürülmüştür. Yahudilerin geçmişte yaşadığı acılar, soykırım ve zorluklar hayatta kalma amaçları olmuştur. Ben-Gurion, İsrail’in varlığına yönelik tehdit olarak gördüğü Arap devletlerinin organize olarak büyük bir saldırı yapmalarına engel olma amacıyla, uluslararası platformda İsrail’i güçlü bir devlet olarak göstermiş ve Arap devletlerinin İsrail’e yönelik her olumsuz hareketini, keskin bir şekilde demir duvar politikasıyla karşılık vermeye altta kalmamaya çalışmıştır. Özellikle “biz” ve “onlar” yaklaşımı ile dış politika prensipleri oluşmuş ve Arapları ötekileştirme politikası Yahudi liderler tarafından benimsenmiştir. Araplar Naziler’e benzetilerek olumsuz değerlendirmeler yapılmıştır. Zamanla bu benzetmeler daha da ilerlemiş ve Filistinli halk için “iki ayaklı hayvanlar” ve “hamamböcekleri” ifadeleriyle daha da ileriye gitmiştir (Ağdemir, 2014:66).

Ben-Gurion’un dış politika konusunda ulusal güvenliğin diplomasiye göre daha önemli olduğunu söylemiştir. Ben-Gurion’a göre “eğer güvenlik varsa her şey vardır, güvenlik yoksa hiçbir şey yoktur”, dış politika savunma politikasına hizmet etmelidir. Güvenlik endişeleri sebebiyle dış politikanın İsrail’in varlığına yönelik olması gerektiği Dışişleri Eski Bakanı Abba Eban tarafından da dile getirilmiştir:

“Bir devletin temel dış politika uğraşı yeryüzünden silinmemek olursa, tabii ki güvenlik önemli bir faktör durumuna gelir. Güvenliği başka bir konunun ardından ikincil bir konuma getiren bir dış politika anlayışı anlaşılır bir şey değildir. Dolayısıyla güvenlik değerlendirmeleri büyük önem taşımaktaydı. Dışişlerinin anlamı neydi? Silah akışının devamını sağlayarak, ekonomik destek bularak, en düşük düzeyde bile olsa uluslararası

tanınma sağlayarak İsrail'in güvenliğini artırma anlamına gelmekteydi; fakat tüm bunlar esas olarak güvenlikle ilgilidir. Bunun anlamı şudur; Savunma Bakanlığı öyle ya da böyle kendi başına bağımsız bir hükümetti. Gerçek budur” (Shlaim, 1976:166-167).

Yahudiler, İsrail'in kurulması ve tarihi süreç boyunca varlığını devam ettirebilmesinin nadir bir durum olduğu kanaatindeydiler. Savunma Bakanı olan Moshe Arens'e göre: *“İsrail'in kurulması modern bir mucize olmuştur; insanlık tarihinde istisnai bir olaydır. Orta Doğu'da kendine düşman bir çevrede Arap saldırganlığı ve teröre karşı varlığını sürdürmesi daha az mucizevî bir olay olarak gözükmemektedir... Bir halkın karşı konulamayacak kadar yoğun tehditleri bu kadar zaiyat, cesaret ve enerji ile karşılaşmasının tarihte bir örneği daha bulunmamaktadır.” (Ağdemir, 2014:58).*

15 Mayıs 1948 tarihinde Filistin topraklarının ikiye ayrılması ile Ortadoğu'da İsrail Devleti resmen kuruldu. Bu yıllarda Filistin nüfusu 1 250 000 Arap ve 650 000 kadar Yahudi halkından oluşmaktaydı. Arapların büyük bir kısmı Ürdün Haşimi Krallığı tarafından alınan Batı Şeria ve Mısır yönetimindeki Gazze sınırlarında yaşamaktadır. İsrail Devleti kurulduğunda İsrail içinde kalan Arap nüfusu toplam nüfusun beşte biri oranında; yaklaşık 156 000'dir. Toplam nüfusu 5,5 milyon (Kudüs'te, Golan Tepeleri'nde vb. yerlerde yaşayan yarım milyon Filistinliler ile birlikte) olarak belirlenir. BM Güvenlik Konseyi'nde İsrail Devleti'nin kurulması ile ilgili oylamada ABD, Batılı Devletler ile beraber Liberya, Haiti ve Filipinler taraftar, Türkiye aleyhte, İngiltere ise çekimser oy verir. SSCB'den önemli ölçüde Yahudi, bu topraklara göç ettiğinden SSCB'ninde kurulacak olan devletin iç siyasetinde etkinliği olacaktır. Neticede oylamada üçte iki çoğunlukla İsrail Devleti kurulma kararı alınır (Kaştan: 2012:1800).

İsrail Devleti'nin kurulması ile Ortadoğu'nun siyasi haritası değişmiştir. Nitekim İsrail, Filistin ve Arap devletleri arasında çetin mücadelelere sahne olan Ortadoğu, İsrail ve Arap ülkelerinin savaşlarına şahit olacaktır. 15 Mayıs 1948 tarihinde İsrail Devleti'nin kurulmasının hemen ardından Arap ülkeleri (Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak) İsrail'e savaş açtı ve akabinde Arap-İsrail Savaşları başladı. ABD ve SSCB İsrail Devleti'ni ilk tanıyan ve destekleyen ülkeler oldu (Cumhuriyet Gazetesi, 15 Mayıs 1948; 18 Mayıs 1948). ABD Arap ülkelere silah yasağı uygularken SSCB ve İsrail'e silah desteği sağlamıştır.

Filistinliler ise mücadelelerini Arap Özgürlük Ordusu ile devam ettirmekte ve savaşın hemen ardından 11 Haziran 1949'da Ürdün Kralı Abdullah İsrail ile uzlaşarak

ateşkes ilan etmiştir. Anlaşmanın hemen ardından 300.000 Filistinli toprağını terk etmiş ve Filistin topraklarından yaklaşık 750 000 Filistinli başka coğrafyalara göç etmiştir. Arap devletleri ile İsrail arasında anlaşma sağlandığı halde, İsrail'in devlet olarak bu ülkeler tarafından tanınmadığı görülmektedir. Arap-İsrail savaşı İsrail tarafından değerlendirilmiş ve sınırlarını % 75 oranında büyütme fırsatı yakalamıştır. Kudüs İsrail ile Ürdün arasında paylaşılarak, Gazze toprakları da Mısır'a dâhil edilmiştir. Filistin topraklarının % 20'sini oluşturan Batı Şeria da Ürdün'e katılmış olur. Arap-İsrail savaşı Filistin topraklarının paylaşılması açısından zemin oluşturmuştur. Filistin topraklarına sahip çıkılmayarak sahip oldukları da elinden alınmıştır. (Armaoğlu, 1984:702-703; Gönlübol, 1996: 277-279).

1950-1955 yılları arasında Ürdün'den Gazze' ye veya Lübnan'dan İsrail'e sızma çalışmaları olmuştur ancak İsrail de hemen karşılık vermiştir. Bu savaşlardan sonra Arap ve İsrail devletlerinin teşviki ile İsrail'e diğer Arap ülkeleri Yemen, Fas ve Irak'tan yaklaşık 700.000 Yahudi göç etmiştir. Yahudi nüfusu olaylar sonunda artmış ve Arapların aleyhine gelişmeler yaşanmıştır (Kürkçüoğlu,1972:249-252; Özel, 2002:5-11).

25 Mayıs 1950 tarihinde ABD, İngiltere ve Fransa İsrail ve Arap ülkelerine bölgede savaş çıkmasını önlemek amacıyla silah yasağı koyduklarını duyurdular. Mısır'da 1952 yılında Kral Faruk'un yerine Hür Demokratlar Örgütü lideri Cemal Abdülnasır bir darbe ile başa geçmiş ve Arap milliyetçiliğinin başlaması için çalışmalara başlamıştı. 1956 yılında İsrail'in Mısır'a saldırması sonucu kısa süreli bir savaş ortaya çıkmıştır. 1958 yılında Suriye ile Mısır ittifak yaparak "Birleşik Arap Cumhuriyeti" adı altında birleşme düşüncesindeydiler ancak, 1961 yılın Suriye'de yapılan darbe sonucu bu fikir gerçekleşmeyecek ve savaş sonrası 1964 yılında Doğu Kudüs'te I. Filistin Kongresi toplanacak ve Filistin Kurtuluş Örgütü kurulacaktır (Armaoğlu, 1984:488-491). 1964'te Kudüs'ün Arap kesiminde bir kongrede toplanan Filistinli mülteciler, bu kongrede FKÖ'nün kurulmasına karar vermişlerdir (Hourani: 2005:475).

Daha önce bahsedildiği gibi 29 Kasım 1947 tarihinde taksim kararı ile İngiltere Filistin'deki kuvvetlerini çekmeye başlamıştı. Ancak Yahudiler taksimle kendilerine ayrılan yerleri İngiltere çekilmeden ele geçirmiş, bölgede Deir Yassin katliamını yaparak birçok insanı katletmişti. Yaşanan bu gelişmeler Arapları daha çok kızdırmış bu duruma müdahale etme kararı almıştı. Nitekim yaşanan bu olaylar Taksim kararının hemen ardından Arap-Yahudi savaşının çıkmasına neden olmuştur (Armaoğlu, 1994: 90). Yahudilerin zalimliği karşısında duyulan korku yüzünden Arap güçlerinin bozguna uğramasında bu olayın etkisi büyüktür. Mayıs ayı itibarıyla yaklaşık üçte biri Birleşmiş

Milletler tarafından Filistin Devleti'ne ayrılmış olan topraklardan olmak üzere yaklaşık 300.000 Arap vatandaşı bölgeden kaçmak zorunda kalmıştır (Chomsky, 1993:125).

Mısır, Irak, Suriye, Lübnan, Ürdün, Suudi Arabistan ve Yemen Dışişleri Bakanları, 8–12 Aralık 1947 de Kahire'de yaptıkları toplantı sonunda yayınladıkları bildiriye, B.M. kararına karşı mücadeleye kararlı olduklarını, taksim kararının "self-determinasyon" prensibinin bir ihlâli olduğu, taksim kararı ile 500.000 Arap'ın Yahudi boyunduruğu altına gireceğini açıkladılar (Armaoğlu, 1994: 90).

Savaşın başlaması ile Filistin kıyılarını ablukaya alan ABD ve İngiltere silah sevkiyatını engellemek için tedbirler almışlarsa da, Yahudiler hava desteği ile Fransa'dan ve Sovyet Bloğu Çekoslovakya'dan silah temini etmeyi sürdürmüşler, dolayısıyla silah ambargosu sadece Arapların aleyhine işletilen tek taraflı bir tedbir olarak kalmıştır. (Özmen, 2002: 187).

2.2.2. Türkiye'nin Batı Kampını Tercihi

Ortadoğu, İsrail Devleti'nin kurulması ile yeniden şekillenmeye başlamıştır. Dünya Savaşları ile birçok ülke bağımsızlık mücadelesini kazanmış ve Soğuk Savaş sinyallerini vermeye başlamıştı. Sovyetler Birliği Türkiye'yi tehdit eden bir güç olarak siyasi düzen içerisinde yer almaktadır. Nitekim bu da Türkiye'yi Batı dünyası ile iyi ilişkiler kurmaya yöneltmiştir. 1952 yılı itibariyle Türkiye NATO'ya girmiş böylece Türkiye ile Batı arasındaki ilişkiler resmiyet kazanmıştır. Türkiye'nin ekonomik anlamda güçlenebilmesi için de Batı ile ittifak yapması gerekiyordu. Batı'nın mali ve teknik imkânlarından yararlanmak, Türkiye'nin bölgedeki siyasi güvenliği ve çıkarları açısından ekonomik bağlantılar kurmak, Batı ile ittifak halinde ortak bir siyaset yürütmek Türkiye'nin ideolojisi olmuştur. Türkiye'nin Batı ile ilişki kurmasının ana sebeplerinden biri, Sovyet tehlikesi ve gücünün önüne geçme amacıdır. Batılı devletlerin Ortadoğu üzerindeki siyasi emellerinden biri olan petrol rezervlerine ulaşma düşüncesinin Türkiye'nin kontrolünde olmasının istenmesi ve 1948 yılı itibariyle kurulan İsrail'in güvenliğini sağlama gibi düşüncelerini gerçekleştirmek amacıyla Türkiye Batı'ya karşı olumlu bir tavır takınmıştır (Halliday, 2005:97-129).

İran Batılı devletler açısından önemlidir, çünkü bu devlet üzerinde Batılıların çıkarları söz konusudur. 1953 yılı itibariyle İran'daki yönetim değişmiş ve bu durumda ABD ve İngiltere etkili olmuştur. Türkiye bu gelişmeler üzerine Batılılar ile birlikte hareket etmek amacıyla Irak ile 1955 yılında Bağdat Paktı anlaşması imzalamıştır. Nitekim

İran'da yönetimin değişmesinin hemen ardından Sovyetler Birliği ile işbirliği yapmayarak Batı yanlısı bir politika izlemiştir. Gelişmeler üzerine İran'da Bağdat Paktına katılmıştır (Soysal, 2000:500).

Türkiye Batı yanlısı siyasetin gereği olarak önceleri reddettiği NATO'ya katılmayarak bölgesel savunma üyesi olmayı istememiştir. Ancak sonraki yıllarda NATO'ya üye olan Türkiye bölgesel savunma tarafını seçerek, komünizme karşı Sovyetler'e Batı yanında yer alma teklifinde bulunmuştur. Türkiye Bağdat Paktı'nın kurulmasında etkili olmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin Batı yanlısı bir politika izlemesinin gerekliliklerinden biri de İsrail ile iyi geçinmektir. Türkiye İsrail'i tanıdıktan sonra Arap milliyetçilerinin uzun yıllar sürecek olan nefreti ile karşılaşacaktır. Çünkü "İsrail'i Arap dünyasının bağrına saplanmış hançer" olarak tanımlayan Arap dünyası için Türkiye'nin bu tavrı ihanet olarak algılanmıştır (Albayrak, 2005:1-63).

1955 yılı itibariyle toplanan "Bağlantısız Ülkeler Zirvesi"nde alınmış karar ile Türkiye her türlü tehlike karşısında Batı ile işbirlikçi bir siyaset izlemeye devam etmiştir. Bu bağlamda 1956 yılında millileştirilen Süveyş Kanalına karşı kanalın tarafsız ve ulusal bir platformda değerlendirilmesi kararını savunmuştur.

1957 yılında komünizm hareketine karşı ABD'ye yardım amaçlı askeri destek teklifini içeren Eisenhower doktrini, Türkiye tarafından olumlu karşılanmıştır. Doktrin ardından Suriye-Ürdün ilişkilerindeki gerginlik ABD- Sovyet ilişkilerine de yansımıştır. Türkiye bu olaylar sırasında Amerika'yı desteklemeye devam etmiştir. 1958 yılı itibariyle yaşanan Iraktaki Batı taraftarı bir yönetim, Arap milliyetçilerinin müdahalesi ile yıkılmıştır. Türkiye destek amaçlı askeri müdahale desteği için hazırlıklarını yapmış ve ABD'nin Irak yönetimini tanımasıyla Türkiye'de Irak yönetimini tanıdığını açıklamıştır.

2.2.3. İlk İlişkiler

28 Mart 1949 tarihinde Türkiye İsrail'i tanıyan ilk Müslüman devlet olmuştur. Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın, 28 Mart 1949 tarihinde İsraili mevkidaşı Levi Eskol'e gönderdiği mektupta: "*Ankara'nın Tel-Aviv'i tanıdığını*" ifade etmesi ile resmi ilişkiler başlamıştır (Duman, 1995:165).

İsrail'in Ankara'ya atadığı, ilk diplomatik temsilci olan Eliahu Sasson, elçi statüsünde diplomatik delegasyon başkanı olarak; 9 Ocak 1950'de Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye güven mektubunu sunmuştur. Sasson'un yanı sıra müsteşar Uriel Heyd de göreve

başlamış; buna karşılık Seyfullah Ersin ise daimi maslahatgüzar olarak 7 Ocak 1950'de İsrail'de göreve başlamıştır (Özcan, 2005:17).

4 Temmuz 1950'de imzalanan Ticaret ve Ödeme Anlaşması, İsrail'le siyasi ilişkilerin ilk somut adımıydı. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1 Kasım 1950'de TBMM'nin açılış konuşmasında; "İsrail Devleti ile normal münasebetlerimiz gelişme yolundadır. Bu memleketle elçi teati edilmiş ve bir de ticaret sözleşmesi akdedilmiştir. Arabulma komisyonunda da taraflar beynindeki pürüzlü meselelerin tavsiye şeklinde bağlanması için her türlü tarafı tatmin edecek mütemadi gayret sarf etmekteyiz" diyordu (Duman, 1995:167). Ardından bir yıl sonra 5 Şubat 1951'de ise Hava Ulaştırma anlaşması imzalandı (Dursunoğlu, 2000:33).

İsrail'in Ankara'ya atadığı ilk diplomatik temsilci Eliahu Sasson (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, [BCA], 1949:30.10.131-942-5), İsrail'in Türkiye'ye verdiği önemi gösterir bir siyasi kariyere sahipti. Sasson'un Türkçeye hâkimiyeti ve bölgesel konularda sahip olduğu derin bilgisi; kısa süre içinde Ankara'da görüşleri en fazla merak edilen diplomatlardan birisi haline gelmesine neden oldu. Özellikle güven mektubunu sunduğu sırada, İnönü'nün Sasson ile bölgesel konulara ilişkin uzun bir sohbete koyularak; birkaç dakika sürmesi beklenen törenin alışılmadık ölçüde uzaması, diplomatik çevrelerde ilgi ve hayret uyandırmıştır. Sasson'un Mayıs 1948'e kadar, Yahudi Ajansı'nın Arap ülkeleriyle ilgili bölümün başkanlığını yürütmüş olması; bağımsızlık sonrası dönemde ise Dışişleri Bakanlığında, Ortadoğu Bölümünün başına getirilmesinin yanı sıra, Ürdün ile yürütülen barış görüşmelerinde baş müzakereci olarak görev yapması, İsrail'in Türkiye ile geliştirmek istediği ilişkilerin bir işaretini taşıyordu. Sasson'un Türkçe bilmesi ise temasların daha kolay yürütülmesine olanak sağladı (Özcan, 2005:17).

Diplomatik boyutu gelişen ilişkilerle birlikte kültürel ve sportif faaliyetler geliştirse de İsrail-Türkiye ilişkileri daha çok askeri alanda gelişmiştir. Her iki devlet yaptıkları işbirliğini bu dönemde gizli tutarak, İsrail'den Ankara'ya gelen İsraili uzmanlardan çoğu zaman, İsrail'in Ankara Büyükelçisi Eliahu Sasson'un dahi haberi olmuyordu (Duman, 1995:169).

Türkiye ile İsrail ilişkileri bu dönemde ekonomik, politik ve askeri alanda olmak üzere çok kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilir (Peköz, 2007:308).

2.2.3.1 Siyasal İlişkiler

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye'nin Orta Doğu politikası siyasî ve ekonomik açıdan çok yönlü olarak değişmiştir. Genel olarak ilişkileri değerlendirdiğimizde ilk yıllardan başlayan ve bir süre devam eden karışık ilişkilerin yaşandığı bir dönemin olduğu görülmektedir. Orta doğuda pek çok olumsuzluk yaşanmasının sebebi Türkiye'nin yeni siyasi bir tutum olarak batı yanında yer almasıdır (Davutoğlu, 1994:34).

Yeni devletin siyasi tutumunun yön değiştirmesi ve Batı eksenli bir politikaya yönelmesi siyasette Arapları Türkiye'ye karşı olumsuz bir tutum geliştirmelerine neden olmuştur (Sander, 1998: 213). 1920'li ve 1930'lu yıllarda liderler Kemalist ideoloji anlayışıyla oluşan dış politika prensibi ile Batılılaşma yolunda adımlar atmıştır (Sander,1998: 214-216).

Türkiye'nin Orta Doğu'da politikasının belirlenmesinde Batılı güçlerin bölgedeki varlığı etkili olmuştur (Kürkçüoğlu, 1972: 7). Türkiye, kuruluş dönemi boyunca bölgede var olan diğer devletler ile sorun yaşamamak amacıyla tarafsız bir politika yürütmüştür (Kürkçüoğlu, 1972: 8-9).

Türkiye Ortadoğu siyasetinde etkin rol almak amacı ile "İsrail" den NATO'ya girişini kolaylaştırmak, Kıbrıs konusundaki düşüncelerini ve görüşlerini dünya basınına duyurmak ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yardımlarından faydalanmak amacı ile yardım talep etmiştir" (Yavuz, 2004:239).

Türkiye'nin konumu gereği bölgede yaşanan önemli gelişmeler siyasi açıdan Türkiye'yi cazibeli kılıyordu. 1950 yılının ilk yıllarında Nato'ya katılmak, Yunan ve Yugoslav Devletleri ile Balkan Pakt'ında yer almak ve Pakistan ile yeni bir pakt oluşturma çabaları, İsrail-Türkiye ilişkilerinin daha da gelişmesi için girişimlerini artırmıştır. 9 Mart 1950'de İsrail'in tanınmasından yaklaşık bir yıl sonra Türkiye-İsrail diplomatik ilişkileri başlamış oldu. Bu devletler ülkelerinin başkentlerinde karşılıklı olarak diplomatik temsilcilikler açtılar. İki ülke arasında kurulan diplomatik bağlantılar ile ilişkiler artmaya ve birçok alanda münasebetlerin başlamasını sağladı. Ankara'nın ile İsrail'in temas halinde olmasının bazı nedenleri vardı. İngiltere'nin Ortadoğu'da var olan hâkimiyetini ABD'ye bırakması, ABD'nin Ortadoğu siyasetinde başrol alması ve bölgede bulunan İsrail'le ile samimi ilişkiler kurması Türkiye'nin de İsrail'e yakın bir siyaset izlemesini sağlanmıştır. ABD Başkanı Truman'ın 12 Mart 1947'de doktrini açıklaması ile Amerika-Türkiye ilişkileri daha artmış, CHP iktidarının son yıllarında özellikle Demokrat Parti iktidarı

süresince, dış politikasını Amerika ile uyumlu hale getirmeye başladı. Türkiye'nin 1949'da Asya Devletleri Konferansı'na katılmaması, 1950'de Kore'ye asker göndermesi ve 1955'te Bandung Konferansı'nda Bağlantısızlar hareketine karşı çıkması gibi birçok olay karşısındaki tutumu bunu kanıtlamaktadır. ABD ile artan işbirliğinin devamının sağlanması için, Washington'da etkin faaliyet gösteren Yahudi lobisinin Türkiye yararına olabileceği düşüncesi etkili olmaya başladı. İsrail ile samimi ilişkilere kurarak Yahudi lobisinin desteğini kazanma fikri Türkiye'nin hedefleri arasındaydı (Oran, 2001:102).

İlişkilerin gelişmesinin bir başka nedeni ise Kore Savaşı'nda Arapların askeri müdahale için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararını desteklememesi, Nato'ya katılmak amacındaki Türkiye'nin İsrail ABD ile aynı tarafta yer alıp Kore'ye askeri destek fikrini savunması, Ankara hükümetinin İsrail'e güveninin artmasını sağladı. Türkiye ile ilişkilerin güçlenmesi İsrail açısından da oldukça önemlidir. İsrail'in Ankara'daki diplomatik temsilciliğine en önemli diplomatlarından Elihu Sasson'u görevlendirmesi, Washington, Paris ve Londra'dan sonra dördüncü askerî ataşeliğini Ankara'da açması bunun göstergesidir. İsraili yöneticiler tarafından Türkiye ile İsrail ilişkilerinin önemine vurgu yapılmış, bölgede bulunan demokratik ve laik Müslüman ülke olan Türkiye'nin Batı'ya yönelik dış politika uygulamalarını anlaşılmış ve Türkiye ile ortak bir siyaset yürütülmesi, İsrail'in Batı ile ilişkilerinin artmasında etkili olacağına inanmışlardır. İsrail yöneticileri Türkiye'nin desteği ile gergin olan İsrail-Arap ilişkilerinin çözülebileceği fikrindeydiler. Nitekim İsrail'in Türkiye yanlısı politik bir siyaset anlayışı İsrail açısından faydalı sonuçlar doğurmuş ve Ortadoğu siyasetindeki çalkantıları yakından takip etme olanağı yakalamıştır. Türkiye Ortadoğu siyasetinde komşu ülkelerle teması olmayan İsrail için, "Ortadoğu'ya açılan bir pencere" oldu. İsrail elçisi Elihu Sasson birçok önemli istihbarat bilgisini Ankara'dan ve Tel Aviv'e aktardı. Ankara'daki elçilik diğer yandan, Lübnan, Suriye, Irak ve Ürdün gibi ülkelerde İsrail için faaliyet gösteren ajanların buluşma noktası olarak hizmet görmeye başladı. Ankara'daki diplomatik temsilcilik sayesinde, ABD'nin Türkiye'ye gönderdiği silahları yakından gören ve inceleyen İsraili diplomatlar, silahlanma konusunda kendilerini geliştirerek Tel Aviv'i bilgilendirdiler (Oran, 2001:102-120). 1955 ve 1956 yıllarında yaşanan bazı siyasi gelişmeler, Türk-İsrail ilişkilerinde uzaklaşmaya yol açtı. ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in desteğiyle, SSCB'nin Ortadoğu'daki etkisini kırmak amacı ile 1955'te Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve İngiltere arasında imzalanan Bağdat Paketi'nin kurulması Türk-İsrail ilişkileri olumsuz etkilenmiştir.

Türkiye-İsrail ilişkilerine bakıldığında, 1955 yılında diplomatik bağlantılarının en aza indirildiği görülmektedir. Menderes Hükümeti'nin bu tutumu ile Bağdat Paktı'na dahil olma konusunda kararsız olan Arap ülkelerini etkileme amaçlanmıştır. Tel Aviv Ankara'nın diplomatik ilişkileri olumsuz devam ederken İsrail de Türkiye'nin İsrail için gerekli ürünlere sahip olmadığı gerekçesiyle Türkiye'den yaptığı ithalatı azaltmış diğer yandan da ülkedeki enflasyonun sebep olduğu bahanesiyle Türkiye'ye verdiği 5.000.000 dolarlık kredinin geri ödenmesi gerektiğini ifade etti. İsrail'in tavrı Türkiye'nin Bağdat Paktı içinde bulunmasının doğru olduğunu düşünmesine ve 1956 yılı sonlarında ilişkileri kopma noktasına kadar getirmiştir (Özcan, 2005:94).

Mısır Devlet Başkanı olan Cemal Abdunhasır'ın, Nil nehri üzerinde inşa edilecek Aswan Barajı için finansal kaynak bulmak amacıyla 31 Temmuz 1956'da Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi Kanal'da hisseleri bulunan İngiltere ve Fransa'yı harekete geçirdi. Bu iki devlet İsrail'le gizli görüşmeler yaparak Mısır'a üçlü bir saldırı planı hazırladılar. 29 Ekim 1956'da İsrail Sina'yı işgal ederek, Mısır topraklarına girerken İngiliz ve Fransız paraşütçüleri de Kanal bölgesine indirme harekâtı düzenlediler. Ortaya çıkan bunalım, ABD ve SSCB'nin BM Güvenlik Konseyi'nde birlikte hareket etmeleri sonucunda, saldırganların geri çekilmesiyle sona erdi. Süveyş bunalımı sırasında ve sonrasında Ankara, Mısır'a harekât düzenleyenlerden, NATO içindeki müttefikleri Fransa ve İngiltere'ye (İngiltere aynı zamanda Bağdat Paktı içinde de Türkiye'nin müttefikiydi) karşı herhangi bir olumsuz tutum içine girmezken, İsrail'e karşı son derece sert bir yaklaşım sergiledi ve akabinde İsrail'in Ankara'da bulunan elçisi Türkiye'den ayrıldı. Menderes dönemi Türkiye- İsrail ilişkileri mücadelelere rağmen düzeltilemedi ancak sonraki yıllarda Ortadoğu siyasetindeki değişimler sonucu ilişkiler tekrardan canlandı (https://www.altayli.net/turkiyenin-israil-ile-iliskileri-1948-2001.html#_edn15).

2.2.3.2 Ekonomik ve Teknik İlişkiler

İsrail ile Türkiye arasındaki ticari ilişki, İsrail'in kuruluşunu ilan ettiği 14 Mayıs 1948 günü içine alan yılı takip eden yıl olan ve aynı zamanda ülkeyi resmi olarak da tanıdığı 1949 yılında başlamıştır. Ankara'nın İsrail'i tanımasında, Amerika'nın desteğini sağlamak için Ortadoğu'da Washington politikalarının uygun stratejilerini izlemek istemesinin temel rol oynadığı söylenebilir (Dursunoğlu, 2000:32).

Yahudi Ajansı'nın 1938 yılına ilk defa Uluslararası İzmir Fuarı'na katılması ve daha sonraki tarihlerde yine Yahudi Ajansı'nın 1939 ve 1943 İzmir fuarına katılması ekonomik ilişkilerin önemini vurgulamaktadır.

Türkiye, resmi olarak 1949 yılında İsrail'i tanınması ile, 1949 yılında, İsrail'e 4 milyon dolar ihracat yapmış ve İsrail'den ithal ettiği ürünlere 337 bin dolar ödemiştir. İsrail ile 1950 yılında 2 milyon dolar ihracat, 54 bin dolar ithalat gerçekleştirilmiştir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, [BCA], 1950:30.18.1.2.123-64-8; TBMM. ZC., 24.01.1951:159). Türkiye ve İsrail arasında önemli ticari faaliyetlerin başlaması 4 Temmuz 1950 tarihinde imzalanan "Ticaret ve Ödeme Antlaşması" ile gerçekleşmiştir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, [BCA], 1953:30.18.01.134-102-17). Türkiye İsrail'i tanıdıktan sonra daha çok ticari açıdan ilişkiler kurulmuştur. Ticari ilişkilerin yanı sıra, düzenli hava ve deniz bağlantıları kurulmuş ve 5 Şubat 1951 tarihinde Türkiye-İsrail arasında "Hava Ulaştırma Antlaşması" imzalanmıştır. Bu antlaşmanın imzalandığı ilk yıl olan 1951 yılında 2 milyon dolar ihracat, 999 bin dolar ithalat yapılmıştır ve devamında, 1952 yılında 3 milyon dolar ihracata karşılık 1 milyon dolar ithalat yapılmıştır. 1953 yılında toplam 16 milyon dolar ihracata karşılık, 8 milyon dolar ithalat yapılmıştır. 1954 yılında toplam 12 milyon dolar ihracata karşılık 14 milyon dolar ithalat yapılmıştır. 1955 yılında toplam 13 milyon dolar ihracata karşılık 12 milyon dolar ithalat yapılmıştır. 1956 yılında toplam 7 milyon dolar ihracata karşılık 4 milyon dolar ithalat yapılmıştır. İsrail-Türkiye arasında 1956 yılına kadar ticari faaliyetlerin toplamında Türkiye'nin yeni kurulan İsrail Devleti ile yaptığı ticari faaliyetler oldukça faydalı olmuştur. İsrail Arap Devletleri'nin baskısı ve engellemelerinden Türkiye ile yakın ilişkiler kurarak kurtulabilirdi. Kendisine çok da uzak olmayan bir müttefik ile ticaret yapmak her iki ülkeyi siyasi ve askeri açılardan yakınlaştırmaktaydı (Taşhan, 1973:79)

28 Mart 1949'da Türkiye İsrail'i resmi olarak tanınmasının sonra, 30 Haziran 1948'de iki ülke arasında bir posta antlaşması imzalanmıştır. Türkiye'nin İsrail'i tanıma kararı Arap dünyasında tepkiye yol açtı. Arapların tepkisine karşılık "İsrail, Birleşmiş Milletlere üye olmuş ve Türkiye de yeni kurulan bu devleti, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün evrenselliği prensibine dayanarak tanımıştır." şeklinde yanıtlamıştır. Dışişleri Bakanı Sadak: "İsrail Devleti bir vakadır. Otuzdan fazla devlet tanımıştır. Arap temsilcileri de İsrail temsilcileriyle konuşmaktadırlar. Türkiye'ye gelince; uzlaştırma komisyonunda vazifemizi daha iyi görebilmek için bugünkü durumumuzu değiştirmeyi

daha faydalı buluyoruz.” demişti. Türkiye-İsrail ilişkilerin ilerleyen süreçte daha da artacağına ifade etmektedir (Şahin, 2012:78).

Türkiye ile İsrail arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin etkisiyle başlayan istihbarat paylaşımı, Türkiye İsrail'i devlet düzeyinde tanımadan daha önce başlamış bulunmaktaydı. İsrail Türkiye ile hemen diplomatik ilişki kurmak istemiştir, ancak düşündüğü gibi olmamıştır. İsrail'in Batı'nın desteğini arkasına alması ve Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilerini geliştirmesi, Türkiye'nin İsrail'i tanımada etkili olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kore'ye yönelik aldığı karara, İsrail'in de destek vermesi Türk-İsrail Ticaret Antlaşması'nın imzalanmasına sebep olmuştur. İki ülkenin sahip olduğu çeşitli sanayi kolları, ekonomik açıdan karşılıklı alışverişe ortam sağlamıştır. İsrail Türkiye'ye; kimyasal ürünler, eczacılık ürünleri, tarım teknoloji sistemleri ve sulama sistemleri ihraç ederken, Türkiye de İsrail'e otomotiv, maden, tekstil ve metal ağırlıklı alanlarda ihracat etmiştir (<http://istanbul.mfa.gov.il>, İsrail İstanbul Başkonsolosluğu resmi internet sitesi).

Stratejik açıdan Türkiye-İsrail ilişkilerinin temeli işbirliği çerçevesinde oluşmuş ve bu işbirliği oluşumunun ilk adımı 1950 yılında ekonomik alanda başlamıştır. Filistin'de İngiliz manda yönetiminin hâkim olduğu zamanlarda Türkiye'den Filistin'e ihracat yüksekti. 1946-1949 yılları arasında Türkiye'den Filistin'e yapılan 18.000.000 dolarlık ihracat, Filistin'i ihracat yapılan ülkeler arasında dördüncü sıraya yükseltti (Yetener, 2007:112)

İsrail'in kurulmasının ardından kurulan diplomatik ilişkiler çerçevesinde İsrail'le 4 Temmuz 1950'de imzalanan ticaret ve ödeme anlaşmalarının devamında bu ülkeyle yapılan ticaret daha da artmaya başladı. İsrail 1950 yılında tarımsal açıdan ilerlemediği için pamuk ihtiyacının tamamı, buğday ihtiyacının yarısı (150.000 ton), kuru meyve, sığır eti ve balık gibi ihtiyaçlarının büyük bir kısmını Türkiye'den temin etmeye başladı. Türkiye İsrail'den, elektrikli ev aletleri, soba, buzdolabı, kimyevi maddeler, otomobil lastiği ve çimento ithal ediyordu (https://www.altayli.net/turkiyenin-israil-ile-iliskileri-1948-2001.html#_edn15).

İsrail Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti devleti arasındaki askeri ve ticari ilişkilerin hızla geliştiğini gösteren bir diğer örnek ise, İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Moshe Galli'nin 24 Aralık 1954'te verdiği bir demeçte: *“1950 yılında iki ülke arasında bir ticaret anlaşması imzalandı ve dış ticaret hacmi 1951 yılında 9 milyon Türk Lirası iken 1952*

yılında 13 milyon 1953 yılında da 65 milyon Türk Lirasına çıkmıştır.” Sözleriyle ilişkilerin gidişatını özetlemiştir (Düzgün,2006:275).

2.2.3.3 Kültürel ve Diğer İlişkiler

İsrail ve Türkiye arasında birçok alanda işbirliği ve dostluk ilişkileri devam etmiştir. Her alanda iki ülke arasındaki paylaşımlar gün geçtikçe artmıştır. Kültürel alanda da işbirliği içinde olunan bu dönemde, 1953’de İbrani Üniversitesi, İstanbul’un Türkler tarafından fethedilmesinin 500. yılı olması nedeniyle bilimsel toplantılar düzenledi. Bu kutlama Ankara’da oldukça olumlu karşılanmış ve memnuniyet duyulmuştur. İsrail’in Hapoel takımı İstanbul’a gelmiş 2-3 Haziran 1950 yıllarında İstanbul’un iki önemli takımı Galatasaray ve Fenerbahçe ile futbol maçı tertip edilmiştir. Futbol ile gelen samimiyetin artmasını isteyen iki ülke hemen 6 ay sonra 3 Aralık 1950 tarihinde de iki ülkenin A Milli futbol takımları ile İstanbul İnönü stadyumunda bir dostluk maçı düzenlenmiş ve yaklaşık 30.000 taraftar maça gelerek bu karşılaşmayı izlemiştir. Fenerbahçe ve Hapoel futbol takımlarının bir dostluk maçında karşılaşması ve çeşitli spor karşılaşmalarının düzenlenmesi kültürel açıdan ilişkilerin artmasını sağlamıştır (Liel,2010:38-39).

5 Haziran 1952 tarihinde İsrail hükümeti 27 Şubat 1914’te İstanbul’dan Kahire’ye uçarken düşen Osmanlı İmparatorluğu ordusuna ait uçağın pilotları Yüzbaşı Fethi Bey ve Teğmen Sağdıık Bey anısına Haon Kibutz’unda anıt yaptırmıştır.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar İzmir Ekonomi Fuarı’nda Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Fethi Çelikbaş ve İsrail Ticaret Ataşesi Moshe Galli ile birlikte İsrail standının açılışını yapmıştır. İsrail Devleti ikinci Cumhurbaşkanı Yitzhak Ben-Zvi İsrail’in kuzeyinde bulunan Hayfa yakınlarındaki Karmel Dağı’nda Türkiye’den göç etmiş Türk Musevilerinin çabaları ve İsrail Devleti’nce oluşturulan Yahudi Ulusal Fonu’nun desteği ile Atatürk Ormanı’nın açılmış ve İsrail’de bulunan Türkiye Maslahatgüzarı Şevket İstinyeli Atatürk Ormanı’na ilk ağaçlardan birini dikmiştir (Liel, 2010:41-49).

Türkiye’nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyeliğine seçilmesi için Yahudi lobisinin yardım etmesi, Türk-İsrail ilişkilerinin gelişmesinde etkili olmuştur. (https://www.altayli.net/turkiyenin-israil-ile-iliskileri-1948-2001.html#_edn15)

18 Mart 1953 tarihinde Türkiye saatiyle 21.06’da Çanakkale’nin ilçesi Yenice’nin 12 kilometre doğusunda 7,4 büyüklüğünde şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. Bu depremin sonucunda 265 kişi ölmüş, 6750 bina hasar görmüş veya yıkılmıştır. Haberi alan

İsrail Devleti Başbakanı David Ben-Gurion bizzat emir vererek içi insani yardım malzemeleri ile dolu İsrail Hava Kuvvetleri'ne ait bir kargo uçağının bölgeye gönderilmesini söylemiştir. 7 Temmuz 1954 tarihinde Albay Shlomo Erell komutası altında İsrail donanmasına ait 3 gemi İstanbul'u ziyarete geliştir. Ziyaretin amacı iki ülkenin deniz kuvvetleri arasındaki ilişkilerin temelini atmaktır. İsrailli Albay Türk Amiral Rıdvan Korol ile görüşmesinin ardından İstanbul'a gelen İsrail donanma subayları ile birlikte Taksim'de bulunan Atatürk anıtına çelenk bırakılmış ve bir geçit töreni düzenlenmiştir (Liel, 2010:41-49).

BÖLÜM 3

3. TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA ORTADOĞU'DA BELLİ BAŞLI GELİŞMELER

Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleriyle olan siyasi ve ekonomik alandaki ilişkileri Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra inişli çıkışlı bir sürecin yaşanmasını da kaçınılmaz kılmıştır. Yeni rejim beraberinde farklı ideolojileri de getirmişti. Bununla beraber Cumhuriyetin ilk yılları, Ortadoğu'da bir süre yaşanan karmaşık ve çözülemeyen sürece tanıklık etmiştir. Dönemin getirdiği ideolojik tavır Türkiye açısından Batı yanlısı izlenen bir politika anlayışını da beraberinde getirmiştir. Ancak tarih boyunca var olan yakın ilişkilerin yön değiştirmesi Arap halkının hoşuna gitmemiştir (Sırım,2019:355-360; Davutoğlu, 1994:34). Çünkü yeni rejimin getirdiği ideolojik tavır var olan anlayışın tersini içermektedir. Bu politika ile Türkiye'nin Arap dünyasının genelinden farklı ulusal kimliği ve Cumhuriyetle birlikte ortaya çıkan yeni siyasi kimliği, Orta Doğu'dan uzaklaşmasına yol açan en önemli etken olmuştur (Sırım,2019:355-360; Sander, 1998: 213).

1920 ve 1930'lu yıllar arasında Cumhuriyetin kurucu liderleri Türkiye'de var olan siyasi ve toplumsal kültürün Batılılaşma yolunda ilerlemesi ve gelişmesi için ciddi çalışmalar yapmışlardır. Çünkü Kemalist düşünce Batı ile iyi ilişkiler olma amacını güdüyordu (Sırım,2019:355-360; Sander,1998: 214-216). Bu amaçla Türkiye, “ulusal çıkar” kavramını kendi toprakları ile sınırlamayı ve Arapların yaşadığı sorunlar karşısında sessiz kalmayı tercih etti. Türk dış politikasının en önemli sorunu sınırların belirlenmesi ve güvenliği oldu ve bu soruna yönelik çalışmalar yapılması için adım atıldı. Türkiye'nin Orta Doğu'da var olan komşularıyla sınır sorunlarını yaşamaması, bu ülkelerle yakın ilişkiler içine girmesini engelledi (Sırım,2019:355-360; Sinkaya, 2011).

Orta Doğu'da özellikle İngiltere ve Fransa gibi batılı güçlerin var olması, Türkiye'nin bölgeye karşı tutumunu netleştirmiştir (Sırım,2019:355-360; Kürkçüoğlu, 1972: 7). İngiltere ve Fransa'nın Milletler Cemiyeti kararı ile bölgede hâkim bir güç pozisyonunda olması, Türkiye'nin bu devletlerle muhatap olması, bölge siyaseti üzerinde etkili oldu. Türkiye, I. Dünya Savaşı ve Lozan Antlaşması ile bu devletlere karşı bağımsızlık mücadelesi vermiş, sınırlarını koruma amacıyla bu devletlerle karşılaşmış olduğu için ilişkilerinde temkinli olmayı seçti ve tarafsız bir politika izledi (Sırım, 2019:355-360; Kürkçüoğlu, 1972: 8-9).

Cumhuriyet dönemi ile gerçekleştirilecek olan yeni projeler, devletin yeni rejimini belirleme ve Kemalist modernleşme düşüncesini gerçekleştirme amacıyla harekete geçilerek, bu amaçla İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan bu sürede (1923-1939) iç politikadaki gelişmelere yönelik çalışmalar yapıldı. Dış politikada hedeflenen amaçlar ile modernleşmenin öncüsü olan Batılılaşma ve Laiklik prensiplerine karşı olabilecek tüm koşullar kesin bir tavır ile reddedildi. Buna örnek olarak Filistin meselesi verilebilir. 1931 yılında Kudüs'te İslam Kongresi'nde yapılan görüşmeler bu amaçla değerlendirilmiştir (Sırım,2019:355-360; Tür, 2007: 225).

Türkiye ile Batı dünyası arasındaki ilişkiler güçlendikçe başta Orta Doğu ülkeleri olmak üzere diğer İslam ülkeleri arasındaki ilişkiler gün geçtikçe zayıflamaktaydı. Türkiye'nin Batı ile ittifakı, özellikle Arapların nezdinde ülkemizi “düşman kamp”a yerleştirmiştir (Sırım,2019:355-360; Sander, 1998: 221). İslam dünyasında yaşanan olayların sorumlusu olarak görülen Batı dünyası, ilişkilerin bu denli zayıflamasının da şüphesiz sorumlusu olarak görülecektir (Sırım,2019:355-360; Kürkçüoğlu, 1972: 8). Başka bir neden ise, İslam ülkelerine yönelik zaman zaman değişen dış politikasını da yine Türk dış politikasının genel plandaki Batılılaşma amacına yönelik bir vasıta olarak kullanmasıydı (Sırım,2019:355-360; Kürkçüoğlu, 1972: 37). Nitekim Türkiye'nin Batı ile ilişkiler kurarak batı bloğu içinde yer almak amacı ile iç ve dış politikada yapmış olduğu her şey, Orta Doğu ilişkilerinin daha da zayıflamasına neden oldu. İsrail Devleti'nin kurulmasının hemen ardından Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak orduları 15 Mayıs'tan itibaren İsrail'e savaş ilan ettiler ve devamında Birinci Arap-İsrail Savaşı başladı. Savaş bir yıl sürdü. Araplar ateşkes imzalamak zorunda kaldılar ve İsrail-Mısır ateşkes anlaşması 24 Şubat 1949'da Rodos'ta, İsrail-Lübnan ateşkes anlaşması 23 Mart 1949'da Ras-en Nakura'da ve İsrail-Suriye ateşkesi de 20 Temmuz 1949'da Manahayim'de imzalandı. Savaştan galip çıkan İsrail, Filistin topraklarının yarısından fazlasını ele geçirmesine rağmen, BM'nin Kudüs hakkındaki taksim kararını yok sayarak, buranın da yarısını topraklarına kattı. 1967 yılında çıkan savaş ile İsrail, Kudüs'ün diğer yarısını da alacaktır (Sırım,2019:355-360; Armaoğlu, 1991: 591).

Türkiye ile Orta Doğu ülkelerini Filistin konusunda karşı karşıya getiren ilk gelişme, 12 Aralık 1948'de BM Genel Kurulu tarafından 194 sayılı karar ile kurulmasına karar verilen Filistin Uzlaştırma Komisyonu'na ABD ve Fransa'nın dışında Türkiye'nin de seçilmesi oldu. Çünkü komisyonun kurulma kararı için Arap ülkeleri aleyhte, Türkiye ise lehte oy vermiştir (Sırım, 2019:355-360; Gönlübol, 1963: 38).

Türkiye'nin İsrail'in Sovyetlerin etkisinde hareket etmeyeceğine dair güvenin oluşması ABD'nin, özellikle Başkan Truman'ın İsrail'e olan yaklaşımı ve İsrail'in Arap Özgürlük Ordusuna yönelik başarıları sayesinde Türkiye İsrail'i resmen tanıyan ilk Müslüman devlet olmuştur. Öte yandan hükümetin Arap yanlısı politikalarına karşı çıkan aydınların eleştirilerinin artmış olması da bu kararın alınmasında etkili olduğu düşünülebilir (Sırım, 2019:355-360; Kürkçüoğlu, 2001: 639). Arap-İsrail savaşı sırasında tarafların ateşkes yapması ve BM'nin 11 Mart 1949'da İsrail'in BM üyeliğini kabul etmesi Türkiye'nin bu kararı almasında etkili oldu (Koç, 2006: 295).

14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin resmen kurulmasının ardından Orta doğu siyasi olarak bloklara sahne oluyordu. Çünkü İsrail Devleti'nin kuruluşunda etkili olan tüm devletler doğal olarak Arap ülkeleri tarafından düşman olarak nitelendiriliyorlardı. Kendilerine destek olarak görebilecekleri tek alternatif ise SSCB idi. Konuyu desteklemek açısından bakıldığında, yaşanan olaylar göz önünde bulundurulursa Filistin meselesini gündeminde tutan Sovyetler Birliği, Arap ülkelerini kolaylıkla yanına çekebildiği görülmektedir. Türkiye Batı ile ilişkilerinin iyi olmasının, İsrail ile olan ilişkilerine bağlı olduğunu biliyordu. Batılı devletlerin desteklediği İsrail ile yeni bir biçim alan Soğuk Savaş ortamı ile Türkiye farklı politika geliştirme ihtiyacı duymamış ve Arap yanlısı bir politika izleme gereği görmemiştir (Sırım,2019:355-360; Tür, 2007: 249).

Arap ülkeleriyle zaman zaman yaklaşımlar olsa bile, bu yakınlaşma Batı eksenli dış politikanın uzantısı gibiydi. Irak Başbakanı olan Nuri Sait Paşa 1954 yılının Temmuz ayında İngiltere'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş, ziyaretinden dönerken Türkiye'yi de ziyaret etmişti. Türkiye ve Irak'ın birbirine yakınlaşmasının nedeni iki ülkenin de Batı olan yakın politikalarının bir sonucuuydu. İki ülke arasındaki görüşmeler neticesinde Ankara Irak'a Arap devletlerinin meşru menfaatlerine ters düşecek bir politika sürdürmeyeceği konusunda söz vermişti. Buna bağlı olarak Türkiye'nin amaçladığı bölgesel ittifakı sağlayacak bir pakta İsrail'in dahil olmayacağını ve İsrail'le yapılacak olan bir işbirliğinin dahi söz konusu olmadığını Türkiye kabul etmiş oluyordu. Türkiye ile Irak 24 Şubat 1955'te "Bağdat Paktı" adındaki ittifak anlaşmasını imzaladılar (Sezer, 1999: 449). Sekiz maddelik ve beşer yıllık sürelerle yenilenecek olan bu antlaşmaya göre; iki devlet birbirlerinin içişlerine karışmayacak ve aralarındaki anlaşmazlıkları barış içinde çözeceklerdi (Sırım,2019:355-360; Yalçın-Akbıyık, 2012: 480).

Bağdat Paktı ABD ve İngiltere tarafından olumlu karşılandı. İngiltere Irak'taki varlığını sürdürme amacı ile 5 Nisan 1955'te Pakta resmen üye oldu. SSCB ile yakın

dostluk ilişkileri kurmuş olan Hindistan karşısında, Batı Bloğuna yakın olmak isteyen Pakistan, 23 Eylül 1955'te Pakta katıldı. 3 Kasım 1955 tarihinde ise İran'ın katılımıyla Pakt son halini aldı (Yalçın-Akbıyık, 2012: 481).

1956 yılında ortaya çıkan Süveyş kriziyle Orta Doğu ve Batı ülkeleri arasındaki ilişkiler oldukça karıştı. Fransa ve İngiltere Süveyş Kanalı'nın Mısır tarafından millileştirilmesini istemedikleri için problemin çözümüne yönelik bir konferans düzenlendi. Konferansa 1888 yılında İstanbul Sözleşmesi'nde imzası bulunan devletlerle, kanalı en fazla kullanan 24 devlet davet edildi. Mısır'ın katılmadığı bu konferanstan ortak bir karar alınmadı. Türkiye'nin de içinde bulunduğu 18 devlet "Süveyş Kanalı'nı Kullananlar Birliği" kurdular. Bu olay ile Türkiye ile Arap devletleri arasındaki ilişkiler zayıflamaya devam etti (Koç, 2006: 302).

Krizin savaşa dönüşmesinin ardından önce İsrail, arkasından İngiltere ve Fransa Mısır topraklarına girmiş, Türkiye de özellikle İsrail'e karşı bu konuda tavrını değiştirmişti. Kasım ayında tekrar Tahran'da toplanan Bağdat Paktı üyelerinin aldığı karar ile İsrail'i kınayarak, İsrail'e karşı tutumunu hemen değiştirdi (Sırım, 2019:355-360; Erhan ve Kürkçüoğlu, 2001: 646). Bildiri ile İsrail kınanmış, İngiltere ve Fransa'dan ise askerlerini Mısır'dan geri çekmeleri, Mısır'ın bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı göstermeleri istenmişti (Kürkçüoğlu, 1972: 9697). Türk Hükûmeti ise Bağdat Paktı toplantısında İsrail'i Orta Doğu'da barış ve istikrara büyük tehdit oluşturan ülke olarak ilan etmişti. (Sırım, 2019:355-360). 26 Kasım 1956'da Türkiye'nin, 19 Aralık 1956'da da İsrail'in elçisini karşılıklı çekmesinin ardından, 1980 yılına kadar diplomatik ilişkiler maslahatgüzarlık seviyesinde sürmüştü. Türkiye, aldığı bu kararının devamında, Filistin meselesinin BM kararlarına uygun olarak çözülmediği süre geri çağrılan Büyükelçinin Tel Aviv'e gönderilmeyeceğini ilan etti (Sırım, 2019:355-360; Bölükbaşı, 2001:140).

Türkiye ile Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerin bozulmasında Arap ülkelerinin izlemiş olduğu yanlış izlediği politikalar da etkiliydi. Türkiye' ile farklı bir siyaset izleseler bile İsrail'e karşı iş birliği içinde olabilirlerdi. Mısır olmak üzere diğer Arap ülkeleri, BM'nin 29 Kasım 1947 kararını tanımadıkları zamanlarda ani tepki gösterip olayları iyice çıkmaza sürüklediler. Filistin topraklarına yerleşmiş Musevileri zorla ülkeden uzaklaştırmak ve İsrail devleti fikri bile daha ortada yokken sorunu tehdit olarak algılayıp savaşı tercih ettiler. BM kararı ile Filistinlere verilen topraklardan da payını alamadılar. İsrail'i haritadan silme amacıyla olsalar bile bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulmasının

hemen ardından mücadele ederek, İsrail'i saldırgan ve işgalci duruma sokup uluslararası alanda haklı çıkabilirlerdi. İzlemiş oldukları politikanın getirilerindeki yanlışı göremeyen Arap ülkeleri, defalarca kaybettiler. İsrail devleti ise daha da güçlenerek sınırlarını büyötmeye devam etti. Stratejik ortaklık kurabileceği sınır komşusu olan Türkiye'yi adeta düşman olarak görölmüş ve İsrail'e karşı yapılan askeri harekâtlardan sınır komşusu olan Türkiye ile herhangi bir temas kurulmayarak Arap ülkeleri tarafından yok sayılmıştır (Sırım, 2019:355-360).

3.1 İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULMASININ ORTADOĞU'YA ETKİSİ

İsrail Devleti'nin kurulması ile Ortadoğu'da bulunan devletler ile özellikle Arap dünyası ve İsrail arasında inişli çıkışlı bir süreç yaşanmıştır. Filistin meselesi BM döneminde uluslararası bir statükoya taşınmış ve 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasının hemen ardından bölgede çatışmalar başlamıştır. 1948'de ilk büyük Arap-İsrail savaşının başlaması da kaçılmaz olmuştur (Aras, 2010:12).

İsrail Devleti kurulduktan bir gün sonra, 15 Mayıs'ta Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak orduları tarafından işgal edilmeye başlanmıştı (Cumhuriyet Gazetesi, 24 Nisan 1948; Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 1948). BM Güvenlik Konseyi, Deir Yasin Köyüne baskın düzenleyerek kadın ve çocuklardan oluşan iki yüz elli Filistinli Arap köylüsünü önce sokaklarda dolaştırdıktan sonra hepsini kurşuna dizmişlerdir (Pappe, 2006:186).

Güç savaşının konuşulduğu kutuplaşmalar sonucunda İngiltere'nin Ürdün'ü desteklemesi, Yahudiler açısından tehlike olarak görölmüş ve ABD'nin İngiltere'ye yapmış olduğu yardımı sonlandırmasını talep etmiştir. Yahudiler ABD'den silah ve para yardımı alıyor, Araplar ise İngiltere'den destek görüyordu. Sorunun ne denli girift ilişkiler çerçevesinde olduğu ve uluslararası platformda değerlendirilmesinin gerekliliği yaşanan olaylar neticesinde kaçınılmaz olacaktır. İngiltere Ürdün'ün talebi üzerine Akabe Körfezi'ne asker göndermiştir. İsrail Devleti'nin yaşanan bu olaylar karşısında tek bir amacı vardı; ABD'nin desteği ile İngiltere ve Batı Avrupa devletleri tarafından yeni kurulan İsrail'in tanınmasını sağlamak. Araplar ise savaşın bir an önce bitmesini ve İsrail Devleti'nin başka devletler tarafından tanınmasını engellemek istiyordu. Araplar savaşın ilk günlerinde önemli toprakları alarak üstün konuma geçtiler fakat bu üstünlük uzun sürmedi. İsrail Arapların ele geçirdiği toprakları da alarak üstünlüğu almayı başardı. Savaşta en kazançlı olan ülke Ürdün olmuştur. Batı Şeria topraklarını ve Kudüs'ün yarısını

ele geçiren Ürdün, İsrail Suriye, Mısır ve Lübnan'ı yenilgiye uğratarak daha fazla toprak almayı başarmıştır (Koç, 2005: 113-114).

BM Güvenlik Konseyi, 22-29 Mayıs tarihinde aldığı karar ile ateşkes çağrısında bulunduğu halde taraflardan herhangi bir cevap gelmedi. Sorunun çözümüne yönelik Birleşmiş Milletler İsveçli bir diplomat olan Bernadotte'yi ateşkesi sağlamak amacıyla görevlendirdi. BM'nin İsveçli diplomat Bernadotte'nin desteği ile 10 Haziran 1948'de 30 günlük ateşkes sağlandı. İngiltere, BM ateşkes anlaşmasına uyararak Mısır, Irak ve Ürdün'e her türlü silah ve askeri araç sevkini durdurma kararı almıştır. Ateşkes süresince, Arap ordularının silah ithal edemediği halde, Yahudi güçleri, BM politikasını hiçe sayarak Doğu Bloku ülkelerinden çok fazla silah ithal ederek, yaptırım dikkate almadılar (Aras, 2010:19-20).

7 Temmuz'da yapılan ateşkese rağmen, çatışmalar yeniden alevlendi. BM Güvenlik Konseyi, 15 Temmuz'da, savaşı sonlandırmak üzere ateşkesi sağlamak amacıyla S/902 sayılı bir karar aldı. Karara göre; taraflar üç gün içinde ateşkesi kabul etmedikleri takdirde, Güvenlik Konseyi'nin BM Antlaşması'nın 39. Maddesine göre (yani barışın ihlali) kararının harekete geçeceği bildiriliyordu (Armaoğlu, 1994:97). Ateşkes kabul edilmesine rağmen 1948 yılı sonlarına kadar savaş devam etti. Bernadotte'nin taraflar için yaptığı anlaşma metnine göre, Filistinlilerin içinde buldukları durum, Yahudi göçlerine kısıtlamalar getirilmesinin gerektiği ve İsrail'in fazladan toprak aldığını, Filistinli mültecilerin topraklarına geri dönmesi gerektiğini ve Kudüs'ün tamamının Araplara bırakılacağını belirten bir rapor hazırlamıştır. Ancak bu durum Yahudilerin hoşuna gitmedi ve Stern örgütü teröristleri tarafından Bernadotte, 17 Eylül 1948'de Kudüs gezisi sırasında öldürüldü.

BM Güvenlik Konseyi, 17 Ekim'de aldığı karar ile ateşkes çağrısını tekrarladı. BM Genel Kurul'u 11 Aralık 1948'de kabul ettiği 194 (III) sayılı karar ile ABD, Fransa ve Türkiye temsilcilerinden oluşacak BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu kurulmasına karar verdi. Alınan bu karara göre, Kudüs, güneyde Beytüllahim'i de kapsayacak şekilde sınırları geniş tutularak corpus separatum (ayrı bir varlık olarak) askersiz hale getirilerek ve BM gözetimine bırakılmaktaydı. Kararın bir diğer önemli sonucu da, Filistinli mültecilerle ilgilidir. Buna göre, komşularıyla barış içinde yaşamak isteyen mültecilerin evlerine dönmelerinin sağlanması, mülkleri zarar gören veya dönmek istemeyenlere ise tazminat ödenmesi belirtiliyordu (Aras, 2010:13; Serbest, 2016: 65).

BM'in ateşkes kararına rağmen çatışmalar devam ediyordu. İsrail askeri güçleri üstünlüğü alarak ilerlemeye devam ediyorlardı. Aralık ayında İsrail Sina sınırlarına kadar ilerlemeye devam etmiş, Mısır açısından yenilgi anlamına gelen bu gelişme Mısır'da siyasi karmaşanın başlamasına sebep oldu. İsrail'in Mısır sınırlarında daha da ilerlemesiyle İngiltere müdahale ederek, İsrail'in bu sınırlardan uzaklaşmasını bildirdi. İngiltere'nin uyarı ile Mısır topraklarından uzaklaşan İsrail, diğer devletlerle ateşkes anlaşmaları imzalamaya başladı. 24 Şubat 1949 tarihinde İsrail-Mısır ile 23 Mart 1949'da İsrail-Lübnan, 3 Nisan 1949'da İsrail-Ürdün, 20 Temmuz 1949'da İsrail-Suriye, Ateşkesleri imzalandı (Armaoğlu, 1994:101-105).

1948 Arap-İsrail Savaşı'nda İsrail, savaştan en kazançlı olan devlet olarak çıkmayı başarmıştır. İsrail, Filistin topraklarının yaklaşık 4/5'ini ele geçirmiş, Celile, Necef'in tamamı ve Kudüs'ün batı kısmını işgal ederek, topraklarını 1/3 oranında genişletmeyi başarmış, bölgedeki varlığını ve gücünü iyice kanıtlamıştır. Savaş sonrası Kudüs, Ürdün-İsrail arasında, Gazze de İsrail ve Mısır arasında paylaşılmıştır. İsrail'den sonra savaştan en kazançlı çıkan ülke Ürdün olmuştur. Savaş sonunda İsrail, BM'nin 1947 tarihli Taksim kararıyla kendisine bırakılan yaklaşık 5.800 metrekarelik toprağı 8.000 metrekareye çıkararak Filistin topraklarının yaklaşık %80'ini ayrıca Kudüs'ün yarısını ele geçirmiş oldu (Arı, 2005:231). Yaklaşık 900.000 Filistinli vatandaş kendi topraklarından başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Uluslararası topluluk tarafından Filistin sorunu, insani yönden dikkate alınması gereken bir mülteci sorunu gibi görülmektedir. Filistinlilerin terk ettiği topraklara hızlı bir şekilde İsrail tarafından Yahudi halk yerleştirmeye çalışıldı. 11 Mayıs 1949'da BM üyeliğine kabul edilen İsrail, "1950 Geri Dönme Yasası" ile dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Yahudileri İsrail'e davet etmiş ve 1952'de tüm Yahudilere vatandaş olma hakkı tanımıştır. Filistinliler açısından savaşın onlara yaşattıkları bu acılar onların zihinlerinde "felaket, facia" anlamındaki "nakba" kelimesiyle anılacaktır (Aras, 2010:14).

Birinci Arap-İsrail savaşı sonrası Mısır'ın yenilmesinin ardından siyasi yönetim krizleri yaşanmıştır. Mısır'da Kral Faruk rejimi sona ermiş, Mısır Cumhuriyeti ilan edilerek General Necip önderliğinde tek partili bir yönetim kurulmuştur. Yarbay Cemal Abdülnasır ise partinin genel sekreterliği görevini yürütmüştür. 1954 yılı itibari ile Abdülnasır Mısır lideri olarak, Arap-İsrail savaşında yarım kalan hareketi yeniden canlandırmayı amaçlayarak, Arap dünyasının lideri olma amacıyla politikalar yürütmüştür. Ancak İngiltere bu yeni gelişmeler akabinde bölge siyasetinden uzak durmayı

amaçlamıştır. Sovyet Rusya'dan silah yardımı alan Nasır, aslında Rusya'nın Ortadoğu siyasetinde etkili olmasının da önünü açmış oluyordu. Araplar ise Sovyet Rusya tehdidine karşı çekimser bir tavırla yaklaşarak, ülke rejiminin Nasır önderliğinde şekillenmesine yardımcı olmuşlardır (Koç, 2005:127-128).

Nasır'ın izlediği Arap milliyetçiliği politikası, Çekoslovakya'dan silâh alması ve Asvan Barajı'nın finansmanı için Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi Mısır-Batı ülkeleri ilişkilerinde ciddi krize dönüştürmüştü, İsrail ile Fransa ve İngiltere arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden oldu. Kanal sorununun askıda kalması görüşmelerin sonuç vermemesi ile üzerine İsrail İngiltere ve Fransa ile birlikte Mısır'a savaş ilan etti. (23 Ekim 1956). İsrail birlikleri 29 Ekim'de Sina'ya girdiler ve kısa sürede Süveyş Kanalı'na ulaşmayı başardılar. Aynı zamanda Gazze, Tiran ve Şarmeşşeyh'i ele geçirdiler; İngilizler ve Fransızlar da 5 Kasım'da kanala askeri birliklerini çıkardılar. Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği ve dünya kamuoyunun tepkisini çeken bu olay üzerine istilâcılar daha fazla ilerleyemeyerek geri çekilme kararı aldı. Amerika Birleşik Devletleri, olayların bu denli gerçekleşmesi ve İsrail tarafından konunun kendisine bildirilmemesinden dolayı İsrail'e yaptığı silâh yardımını durdurmuş olsa da savaş sonrası iki ülke arasındaki ilişkiler düzeldi. Arap kamuoyunu kazanmaya yönelik olan Amerika'nın tepkisi, Eisenhower doktriniyle (5 Ocak 1957) Ortadoğu'da İngiltere ve Fransa'nın yerini almaya başladı (<https://islamansiklopedisi.org.tr/israil>).

Suriye ve Mısır Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Lübnan yaşanan tüm bu siyasi gelişmelere dahil olmamıştır. Irak ve Ürdün Nasır yönetimine karşı olmuşlardır. Nasır politikası doğrultusunda Arapları bir araya getirme amacı ile İngilizlerden Süveyş Kanalı'ndan geri çekilmesini istemiştir. ABD ise Asvan Barajı inşasını bırakma kararı almıştı çünkü Nasır politikası ABD'de tarafından hoş karşılanmadı. İlerleyen süreç ve politikada yaşanan değişimler ve yeni rejimler batılı devletlerin de dâhil olacağı büyük mücadelelere yol açacaktır (Koç, 2005:127-128; Tür, 2007:75).

3.1.1 İsrail-Arap Mütareke Antlaşmaları

Arap-İsrail Savaşı yaklaşık 8 ay sürmüştü ve 75.000 kişiden oluşan İsrail ordusu, Arap Devleti'ni mağlup ederek, savaştan en kazançlı devlet olarak çıkmayı başarmıştır. Birleşmiş Milletler savaş başladığından itibaren devletlerarası barışı sağlamaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Arapların savaş öncesi ve savaş esnasındaki yanlış politik hamleleri ile yenilmesi sonucu ateşkes anlaşması imzalaması kaçınılmaz oldu. İsrail-Mısır ateşkes

antlaşması, 24 Şubat 1949'da Rodos'ta, İsrail-Lübnan ateşkes anlaşması 23 Mart 1949'da Ras-en-Nakura'da, İsrail-Ürdün ateşkesi 3 Nisan 1949'da Rodos'ta ve İsrail-Suriye ateşkesi de 20 Temmuz 1949'da Manahayim'de imzalandı. Irak İsrail ile sınır komşusu olmadığı için iki ülke arasında bir anlaşma imzalanmadı (<http://www.siirt.edu.tr/dosya/personel/yakincagda-ortadogu-tarihi-filistin-meselesi-ve-israilin-kurulusu>)-siirt-20181059131774.docx).

İsrail ile bütün Arap Devletleri arasında imzalanan mütareke antlaşmalarının ortak sonucuna göre taraflar; havada, karada, denizde hiçbir saldırı içinde yer almayacaklar ve siyasi bir üstünlük kurma çabası içine girmeyeceklerdi. Antlaşmanın hükümleri, tarafların, Filistin meselesinin çözümü ile ilgili tutumlarına hiçbir şekilde etki etmeyecek ve ateşkes şartları da taraflar arasındaki siyasi sınır ve toprak sınırı olarak görülmeyecekti (Armaoğlu, 1991:101).

İsrail'in Başbakanı David Ben Gurion mütareke süreci anlaşmalarına yönelik İsrail'in tavrını şöyle özetlemiştir; *"Ele geçirdiğimiz her şeyi elimizde tutacağız. Ateşkes süresince, idari mekanizmayı daha da hırslı bir enerjiyle örgütleyeceğiz, kır ve kentteki temellerimizi güçlendireceğiz."*

Nitekim savaş sonrası en kazançlı çıkan devlet İsrail oldu. 1914'te 85.000, 1943'te 539.000, 1946'da 608.000, 1947'de 650.000 olan Filistin'deki Yahudi nüfusu, mütareke anlaşmaları sonrası, 1949 yılında 758.000'e ulaştı. İsrail' den sonra kazançlı çıkan başka bir devlet de Ürdün' dür. Ürdün'ün savaşa katılma amacı Filistin'i desteklemektir, bu amaçla Ürdün, Batı Şeria sınırına ve Gazze Şeridi'ne askeri güçlerini yığıdı. Sina'nın büyük bir kısmı, İsrail'in işgali altında kaldı. Kudüs ise, batıda İsrail ve doğuda Ürdün arasında ikiye bölündü. Arap ülkelerinde savaş sonrasında siyasi yönetim krizlerinin yaşandığı bir dönem başladı. Mısır'da Kral Faruk tahttan indirildi ve onun yerine General Necip getirildi. Diğer yandan Kral Abdullah'ın Arap Devletler Birliği'ndeki tavırları Arap dünyasının karışmasına neden oldu. Mısır ve Ürdün, arasında üstünlük mücadelesi başladı. Arap Devletler Birliği, tarafından Filistin'de yeni bir devlet kurma fikrine karşılık, Kral Abdullah ise İsrail'den geriye kalacak topraklara göz dikmiştir (Türkeş, 2004:36)

Birleşmiş Milletler Kudüs'ün tarafsız bir statüde kalması için, İsrail'in Kudüs'ten geri çekilmesini istiyordu. Bu fikir Arap ülkeleri tarafından desteklenmiştir. Çünkü Kral Abdullah için, Kudüs ve kentteki camileri kontrol altında tutmak ve Filistin'de etkisini arttırmak önemliydi. 1949 yılı Ekim ayında Arap Devletler Birliği, Kudüs'ün tarafsız

olmasına itiraz etti. Kral Abdullah, ise İsrail ile yakın ilişkiler kurarak, Mısır ile zıtlaşmaya başladı. İsrail ile anlaşma yoluna giderek Gazze' ye bir hat çekilmesi teklifinde bile bulunan Kral Abdullah, Mısır basını tarafından karalanmış, hatta Mısır'da çıkan bir gazete tarafından Arapların ve İslam'ın düşmanı olarak damgalanmıştır (Yavuz, 2001:82)

Yaşanılan olaylar ve gelişmeleri hiçe sayan İsrail, Arap ülkelerinin karşı koymasına aldırmaz etmeden 23 Ocak 1950'de Kudüs'ü başkent olarak ilan etti. Bu durum Arap devletlerinin hoşuna gitmedi ve yapılan anlaşmaları hiçe sayan Araplar, yeni bir barış anlaşmasına da sıcak bakmadı. Araplar, 17 Haziran 1950'de kendi aralarında askerî anlaşmalar yapmayı tercih etti. Batılı güçler tarafından Araplara birçok ambargo uygulanırken, Batılıların İsrail'i desteklemesi Arapları iyice kızdırdı. 25 Mayıs 1950'de ABD, İngiltere ve Fransa bir araya gelerek "Üçlü Bildiri" adında, "*Ortadoğu'da güven ve istikrar uğruna çalışan Batılı bir ülke*" amacıyla barışı savunan bir bildiri ilan etti. ([http://www.siirt.edu.tr/dosya/personel/yakincagda-ortadogu-tarihi-filistin-meselesi-ve-israilin-kurulusu\)-siirt-20181059131774.docx](http://www.siirt.edu.tr/dosya/personel/yakincagda-ortadogu-tarihi-filistin-meselesi-ve-israilin-kurulusu)-siirt-20181059131774.docx):).

Ancak söz konusu bildiri özünde İsrail'i desteklemekteydi. Üçlü Bildiri'ye göre:

- 1) Üç devlet Arap ülkeleri ile İsrail'e, ancak iç güvenliklerinin veya meşru savunmalarının gerektirdiği kadar silah satacaktır,
- 2) Üç devlet, Arap ülkeleri ve İsrail arasında bir silahlanma yarışının karşısındadırlar,
- 3) Arap ülkeleri ile İsrail'e silah satılırken, bu silahların saldırgan amaçlarla kullanılmayacağına dair, kendilerinde taahhütte bulunmalarını isteyeceklerdir,
- 4) Üç devlet, bölgede barış ve istikrarın kurulması ve devamı taraftarı olduklarından, sınırları veya mütareke çizgisini ihlal eden herhangi bir devlete karşı, Birleşmiş Milletler çerçevesinde veya onun dışında, gereken tedbirleri derhal alacaklardır.

Araplar tarafından 12 Haziran 1950'de bildiriye yönelik yapılan açıklamada; Ortadoğu'da barışın sağlanması için Birleşmiş Milletlerin desteğine gerek duyulduğunu, meşru müdafaa hakkını savunmaya yönelik silah desteği aldığını, barışın Arap devletleri tarafından istenildiğini ve desteklendiğini belirten bir açıklama yapılmıştır (Armaoğlu, 1991:129,130).

20 Temmuz 1951'de, Kudüs'teki El-Aksa Camii'nde suikasta uğrayan Kral Abdullah'ın yerine oğlu Hüseyin, 11 Ağustos 1952'de kral olmuştur. Ürdün'ün nüfusunun

üçte ikisini, kaçak Filistinli halk oluşturuyordu. Filistinliler, kısa zamanda Ürdün ekonomisini zayıflatarak, ilerleyen süreçte İsrail'in Ortadoğu'nun lideri olmasını desteklemiş olacaktı. İsrail, diplomatik bağlantıları ve mantıklı ittifakları sayesinde birçok alanda kendini geliştirmeyi ve üstün bir ülke olmayı başarmıştır. Bu sayede askeri, ekonomik ve siyasi olarak dünyanın güçlü devletleri arasına girmiştir. Arap devletlerinin izlemiş olduğu ani ve başarısız politikalar İsrail'in işini daha da kolaylaştırmış ve ilerlemesini sağlamıştır. İsrail'in ABD ve SSCB ile iyi geçinmesi ve iki büyük ülkeden destek alması, onu daha güçlü hale getirmiştir

3.2. TRUMAN DOKTRİNİ VE KORE SAVAŞI

XX. yüzyılda birçok ülke tarafından büyük kayıplar verilmiş ve tarihe damgasını vurmuş olan II. Dünya Savaşı'nda, milyonlarca insan yaşamını yitirdi. Savaş sonrası yaşanan gelişmeler ve gerginlikler psikolojik olarak "soğuk savaş" adını alarak, devam etmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra milletlerarası politika ve siyaset değişmiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Rusya arasındaki büyük yarış, milletlerarası ilişkilere etki yaparak farklı görüş ve ayrılık hareketinin fitilini ateşlemiştir. Sovyet gücüne karşı koymak amacıyla Komünist düzenin karşı cephesinde yer alan ülkeler, birlikte hareket etmeye başlamışlardı. Dünya siyaseti yön değiştirmiş, kalabalık nüfuslu yeni ülkeler ortaya çıkmıştı. Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan bu ülkelerin başında geliyordu. Aynı zamanda Japonya'nın Asya'da ekonomik gücünü tekrar ele alması ile Asya kıtası yeniden canlanmıştı (Armaoğlu 1993: 419-421).

İnönü hükümetinin yürüttüğü başarılı diplomasi sayesinde tüm Avrupa'yı içine çeken savaş ortamında Türkiye'ye bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumayı başarmıştı. Ancak, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Boğazlar konusunda Sovyetlerin baskısı ile karşılaşmıştı. Sovyetler 1946 yılında İran üzerinden Ortadoğu petrollerine, Basra Körfezi ile Hint Okyanusuna, Türkiye üzerinden Boğazlara, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz ve Yunanistan üzerinden ise Doğu Akdeniz'e ulaşma çabasıydı. (Armaoğlu 1993: 441). ABD'nin Missouri adlı zırhlı gemisinin, 5 Nisan'da 1946'da İstanbul'a gelmesi ve ABD'li kumandanların dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü ziyaret etmeleri, Türk Amerikan ilişkileri açısından oldukça önem taşımaktadır. Amerikan filosunun ziyareti, Türk basınında etkili bir şekilde bahsedilmiş ve bu ziyarete Türkiye-ABD ilişkilerinin ve dostluğunun gelişmesi amacıyla önem verilmiştir (Bulut, 2018:186).

ABD, II. Dünya Savaşı sonrası dış politika hedefleri doğrultusunda bazı kararlar aldı. Bu kararlar arasında; Uluslararası ticaretin gelişmesi, Sovyetlerin gücünü kırma, Asya ve Afrika ülkelerine yönelik politikalar belirleme, Sosyalist örgütlenmelere karşı koyma, Ortadoğu petrol rezervini kontrol altında tutma, Avrupa kapitalizmini şekillendirerek yön vermek bulunuyordu (Armaoğlu, 1991:134).

12 Mart 1947 yılında İngiltere ABD'ye Türkiye'nin Batı savunması için önemli olduğunu, ekonomik ve askerî alanda destek olmalarını belirten bir diplomatik nota göndermiştir. Bu gelişme Yunanistan ve Türkiye açısından çok önemlidir. Çünkü bu gelişme sonrası ABD Başkanı Harry Truman, Amerikan Kongresinden, Türkiye ve Yunanistan'a destek olmak amacıyla izin istemişti. Kongre tartışmaları sırasında Amerikan dışişleri yetkilileri, Türkiye'nin Sovyet baskısı altında olması, Boğazlardan Çin'e kadar tüm sınırı tehdit ettiğini ve Ortadoğu ve Asya'yı tehlikeye düşürdüğünü vurgulamıştı. Bu amaçla Truman Kongreden; Türkiye ve Yunanistan'a yardım amacıyla 30 Haziran 1948'e kadar geçerli olmak şartıyla 400 milyon \$ bütçe, Yunanistan ve Türkiye'ye sivil ve askeri Amerikan personelinin gönderilmesi, seçilecek Türk ve Yunan personelin Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitilmesi konularında istekte bulundu. (Ertem, 2009:387) Truman'ın kongreden talepleri istekleri iki ay kadar tartışılmış ve 22 Nisan 1947'de Senato'da 23'e karşı 67 oyla, 9 Mayıs 1947'de Temsilciler Meclisi'nde 107'ye karşı 287 oy ile kabul edildi. (Ülman, 1961:105, Sönmezoğlu, 2006:38). Kongre'de "Yunanistan ve Türkiye'ye Yardım Yasası" ya da "Public Law 75" olarak yasalaşan doktrin, 22 Mayıs 1947'de Başkan Truman'ın onayıyla yürürlüğe girdi (Oran, 2002: 532). ABD Yunanistan'a 300 milyon, Türkiye'ye ise 100 milyon dolarlık askeri yardım yaptı (Armaoğlu 1993: 442).

Türk basınında bu gelişme geniş yankı uyandırmış ve Nihat Erim Ulus Gazetesindeki yazında şöyle ifade etmiştir: "*Şimdi Truman'ın ağzından dünyanın en kuvvetli cumhuriyetinin bizim yanımızda yer aldığını öğrenmiş bulunuyoruz. Bu vaziyet bizim için sürpriz olmamıştır. (...) Nihayet şerefli milletlerin verdikleri sözü her ne pahasına olursa olsun tutacağından zerrece şüphemiz yoktur.*"¹⁹ Cumhuriyet Gazetesi'nin 13 Mart 1947'deki sayısında Truman'ın konuşmasının tarihi bir önem taşıdığına vurgu yapılmış ve Amerika Birleşik Devletleri'nin, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne Orta Doğu çerçevesinde önem verdiği belirtilmişti (Ertem, 2009:388).

Truman Doktrini ile Amerika Birleşik Devletleri bölgede güçlü bir konum oluşturmak istiyordu (Bağcı, 2007:37). Bu amaca ulaşmak için Sovyetlerin yayılcı politikasına karşı farklı yöntemler geliştiren ABD, ilk adım olarak Sovyet tehlikesi altında

olan devletleri askerî olarak desteklemeyi uygun görmüştü. ABD, savaşı sonrası ülkelerin güçsüz olduğunu ve Sovyet tehlikesine karşı koyamayacaklarını fark etmişti. Avrupa’da ve Japonya’da zarar görmüş sanayi kuruluşlarının, çiftliklerin ve şehirlerin yeniden kurulmasını sağlayacak ABD’nin ekonomik destekli büyük fikri, Sovyetler üzerinde bir süre etkili olacaktı. (Kennedy 1998: 439-440). Bu amaçla ABD Dışişleri Bakanı George Marshall, 5 Haziran 1947’de yaptığı açıklama ile Avrupa ülkelerinin kendi aralarında bir işbirliği içinde olmalarını, birbirlerini desteklemelerini ve eksiklerini kapatmalarını söylemişti. ABD tarafından herhangi bir açık olması halinde durumun telafi edileceği sözü verilmişti (Armaoğlu 1993: 444).

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde yayınlanan “Truman Doktrini” Türk Dış Politikası açısından çok önemlidir. İngiltere Türkiye’ye sağladığı askeri ve ekonomik yardımı kesme kararı alarak, Türkiye ve Yunanistan’a yaptığı yardımları kesmeyi planladığını ve Yunanistan’daki askerlerini de çekeceğini Amerika’ya bildirdi. Bu gelişme sonrası Amerika Birleşik Devletleri, Yakın ve Ortadoğu sınırlarından çekilen İngiltere’ nin yerine geçmeyi uygun gördü ve İngiltere’nin bu sorumluluğunu almayı teklif etti (Bağcı, 2007:5).

12 Temmuz 1947 tarihinde Paris’te; Avusturya, Danimarka, Belçika, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre, Türkiye, İngiltere ve Fransa’dan oluşan 16 Avrupa ülkesi temsilcileri, Avrupa’nın ihtiyaçlarını belirlemek ve karşılamak amacıyla ABD’nin de desteği ile Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatını kurdu. (Ertem, 2009: 391). ABD, bu program üzerine 3 Nisan 1948’de Dış Yardım Kanunu çıkararak, ilk yılda 6 milyar dolarlık bir ekonomik destekte bulundu. (Ertem, 2009: 391) Truman Doktrini ve Marshall Planı, ABD’nin almış olduğu ilk tedbirlerdi. Ancak ABD, 1948 ‘den itibaren Sovyetlerin saldırgan tutumunun artması üzerine, daha etkili bir mücadele ve “Sovyet yayılmasını durdurmak” amacı ile 4 Nisan 1949’da, 12 Batı ülkesi ile Kuzey Atlantik Paktı, NATO’yu kurdu. Bu pakta göre ise içlerinden birisine yapılmış saldırı hepsine yapılmış sayılacaktı (Armaoğlu 1993: 449).

Truman Doktrini ile 1947-1949 yılları arasında Amerika tarafından Türkiye’ye yapılan toplam yardım 152,5 milyon dolar civarında idi. Alınan bu yardımın 147,5 milyon dolarlık kısmı hava, kara ve deniz kuvvetlerinin yenilenmesi için, geri kalanı yol yapım çalışmaları maliyeti olarak 5 milyon dolar belirlenmiştir. 1947-1951 yılları arasında Amerika tarafından Türkiye’ye yapılan askeri yardımının toplamı 400 milyon dolar civarındadır (Oran, 2002: 534-535).

Türkiye'nin bu dönemki dış politika hedefleri arasında; Ortadoğu'da istikrar ve güvenliğin sağlanması, Arap- ve İsrail devletlerinin arasındaki sorunu çözme, Komünizme karşı güvenli bir sınır oluşturma, ekonomik ve siyasal alanlarda savaş sonrası durumunu Batı ile işbirliği içerisinde sorunların çözümüne yönelik olmuştur. Türkiye'nin askeri açıdan gücünün artırılmasını öngören Truman Doktrini bu sayede Türkiye'nin SSCB'ye karşı gücünü koruyabileceğini savunmaktaydı. Türkiye'nin öncelikli olarak ekonomik açıdan desteklenmesi düşüncesi Amerika'nın Türkiye'ye ekonomik destek kararı netleşmiştir. Truman Doktrininin açıklanması ile Türkiye'nin önde gelen devlet adamlarının düşüncelerine göre; *"Bu yardımlar sayesinde artık Türkiye dünya politika sahnesinde daha aktif bir rol izleyebilirdi. Türkiye'nin güvenliği açısından (SSCB tehdidine karşı) çok önemli bir adım atılmıştı. Ayrıca savaş sonrası ortaya çıkan bir süper güçten Türkiye'nin yardım almaya başlaması, Türk dış politikasının bir başarısıydı"* (Güven, 2007:63).

Türkiye'ye yapılan askeri malzemenin bakımı ve yedek parça ihtiyacının ABD'den sağlanması, Türkiye'yi ekonomik açıdan olumsuz etkiledi. Öncelikli olarak temin edilen 100.000.000 dolarlık savaş artığı askeri malzemelerin bakımı ve yedek parçaların ithalatı için yılda 143.000.000 dolar para harcandı (Erhan, 2001:534). Doktrin kapsamında yapılan ekonomik yardım Türkiye açısından beklenen faydayı sağlamadı. Truman Doktrini içeriğinde bulunan askeri açıdan ekonomik olarak verilen destek bir netice oluşturmak yerine, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalan silahların yardım adı altında Türkiye'ye geri verilmesi ile ekstra masraf oluştu. Ortaya çıkan masraflar sonucu Türkiye'nin gideri arttı ve dolar birikimi azaldı. Zaman içerisinde ABD ile ithalatın artması ve dış ticaret açığı Türkiye'yi ekonomik açıdan dışa bağımlı hale getirdi. Truman Doktrini ile Türkiye askeri ve ekonomik açıdan zarar gördü (Güven, 2007:63).

ABD ile Sovyet Rusya arasında II. Dünya Savaşı sonrasında yapılan anlaşmaya göre Kore; ABD, Sovyet Rusya, İngiltere ve Çin'in ortak vesayetinde bir statüde bulunacaktı. 1945 yılında Potsdam Konferansı'nda, Sovyet Rusya'nın Uzak Doğu savaşına katılma durumu ortaya çıkınca askerî harekât için Kore toprakları 38. enlem çizgisiyle ikiye bölündü. ABD'nin Hiroshima ve Nagasaki'ye atom bombası atmasının ardından, Sovyetler harekete geçti ve Kuzey Kore topraklarına askeri güçlerini göndermesi ile Kore topraklarının fiilen ikiye ayrılmasına neden oldu. İki devlet anlaşamayınca, 10 Mayıs 1948'de ABD güney Kore'de seçim düzenledi ve Syngman Rhee'nin başkanlığında Güney

Kore Cumhuriyeti kuruldu. Sovyetler de bir seçim yaptı ve 9 Eylül 1948'de Çin'de de Mao'nun önderliğinde Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştu. (Çavdar 2000: 35)

Çin'de, Komünist rejimin etkin olması ile Sovyetlerin Asya kıtasındaki durumunu güçlendi ve Asya üzerindeki ABD hâkimiyetini kırmak amacı ile 25 Haziran 1950'da Kuzey Kore güçleri, 38. enlemi geçerek Güney Kore'ye saldırdı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, bu durumu barış kararının hiçe sayılması olarak değerlendirerek, silahla karşılık verdi. Bu karar üzerine Komutanlığına, General Mac Arthur'un getirildiği, çeşitli devletlerden askerlerin oluşturduğu bir Birleşmiş Milletler Gücü meydana getirildi (Bulut, 2018:188; Armaoğlu 1993:455). Amerika Birleşik Devletleri'nin talebi ile toplanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde, Kuzey Kore'nin yapılan anlaşmayı bozduğunu ve barışın yeniden sağlanması için Kore Cumhuriyeti'ne yardım edilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Güney Kore Hükümeti Kuzey Kore'nin barışı bozan bu hamlesine karşı hazırlıksız yakanmış olsa da hemen cepheye asker gönderme kararı aldı. ABD Başkanı Truman, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlardan sonra Amerika'nın Güney Kore'yi yalnız bırakmayacağını belirtmiştir (Oran, 1994:42).

Kuzey Kore'nin bu hareketi Batı dünyasının tepkisine yol açtı. Türk basını tarafından desteklenen Kore mevzusunda Rusya'nın suçlu olduğu belirtmiştir. Amerika'nın Kore konusundaki kararlı tavrı Türkiye tarafından desteklenerek şöyle ifade edilmiştir: *"Kore harbine sebep olanlar, tahrik edenler, destekleyenler, beş yıldır ilk defa, hesaplarında yanılmıştır. Bu deneme Amerika'nın ilgisini çekmiş, Kore'nin hudutlarını aşan bir siyasetin belirmesine sebep olmuştur. Her tecavüzün, karşısında Amerika'yı bulacağına ve Amerika'nın her tecavüzü karşılayacak kuvvette olmak için her türlü fedakârlığı göze aldığına kimsenin şüphesi kalmamıştır. Kore saldırısı, bu açıdan dünya sulhu için hayırlı olmuştur denebilir* (Durak, 2015:326). Ayrıca konu hakkında Başbakan Menderes: "NATO'ya kabul edilmemize de köprü olabilir", sözleriyle bu konunun Türkiye açısından önemini vurgulamıştır (Güven, 133:2007). Menderes Hükümetinin aldığı önemli karar ile İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya da Kore'ye asker göndermişlerdir (Bağcı 1990: 27).

Türkiye, 25 Temmuz 1950'de Kore'ye 4500 kişilik askeri bir destek sağladı. Kore savaşının başlamasından kısa bir süre sonra Ankara'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın başkanlığında Bakanlar Kurulu, toplanmış ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Tryg ve Lie'ye şu telgraf çekilmiştir: *"Birleşmiş Milletler Paktından doğan taahhütlerine ve Güvenlik Konseyinin kararlarına uymayı vecibe bilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti,*

Kore hakkında yardım talebini mutazammın 15 Temmuz 1950 tarihli telgrafınızı bu zihniyet içinde ve itina ile tetkik etmiştir. Cumhuriyet Hükümeti bu tetkik neticesinde mezkur kararları dünyanın şimdiki şartları içinde umumi barış hizmetinde müessir ve fiili bir şekilde icra mevkiine vaaz etmekteki lüzum ve ehemmiyeti müdrük olarak Kore'de hizmet etmek üzere 4500 mevcutlu silahlı bir savaş birliğini Birleşmiş Milletler emrine vermeye karar vermiştir". Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi muhalefet partileri ve daha birçok siyasi kesim tarafından tepkiyle karşılanmıştır (Durak, 2015:329).

Türkiye savaş boyunca Kore'ye 6.000'den fazla askeri destek sağladı. 27 Temmuz 1953'te imzalanan anlaşma süresine kadar Türkiye açısından askeri bilanço da ağır oldu. Askerlerin 721'i şehit, 2.147'ü yaralı, 234'ü esir ve 175'i kayboldu. Türk askerlerinin Kunuri (26-30 Kasım 1950) muharebesinde üstün bir mücadele göstererek, Amerikan askerlerine göz kırpmadan yardım etmesi büyük bir fedakârlık örneğidir. Bu olay Amerika tarafından Türkiye' ye minnettarlık duymasını sağladı (Sezgin, 1995:96).

Figaro: "Türkler Kunuri'de, şanlı tarihlerine layık bir kahramanlık göstermişlerdir. Türkler, muharebelerde şanlı dövüşmeleriyle bütün dünyanın hayranlığını kazandılar."

G.G. Murtin İngiliz Korgeneral: "Türkler uzun müddet düşman karşısında çarpışırken ve ölürlen, İngiliz ve Amerikalılar da geri çekiliyorlardı. Cepaneleri tükenen Türkler, süngü takarak düşmana saldırdılar ve göğüs göğse müthiş bir boğuşma başladı. Türkler çarpışa çarpışa ve yaralı arkadaşlarını sırtlarında taşıyarak çekilmeye muvaffak oldular. Pyongyang'da başları yukarıda olarak, bir geçit resmi yaptılar."

Washington Tribune: "4500 asker ateş hattının ortasında, harikalar yaratmasını bilmiştir. Türklerin fedakârlıkları, ebediyen akıllardan çıkmayacaktır."

Sözleriyle Türk askerinin Kore'deki başarısı ve fedakârlığı kutlanmış, tarihi bir zaferin başarısı ulusal basında bu sözlerle ifade edilmiştir (Albayrak, 2004:220).

Kore Savaşı, hem bölgesel hem de küresel açılarından tarihi olarak önemli bir yere sahiptir. Kore Savaşı, Soğuk Savaş'ın ilk sıcak çatışması olarak tarihe geçmiştir. Kore savaşı ile Türkiye, Atatürk döneminden beri izlemekte olduğu "Yurtta barış dünyada barış" anlayışı ile hareket etmiş ve dış politika hedefine uygun bir tavır sergilemiştir. Türkiye güvenlik endişelerini ortadan kaldırmak amacı ile birkaç defa başvuru yaptığı ve üye olamadığı NATO'ya girebilmek amacı ile bu savaşı fırsat olarak görmüştür (Albayrak, 2004:220).

3.3. NATO

Türkiye, Cumhuriyetin kuruluş dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren İslami kimliğinin yanı sıra geleneksel yönetim anlayışını değiştirmeye çalışmıştır. Batıya yönelen ulus devlet anlayışına doğru şekillenen yeni politikalar, Türkiye Cumhuriyeti tarafından hemen uygulamaya konulmuştur. Aynı dini topluluk anlamına gelen ümmet kavramı yerine ulus ve ulus devlet kavramı, Cumhuriyetin temelini oluşturmuştur. Nitekim 1920'lerden itibaren batılılaşma ve modernleşme yönünde değişim hedeflenmiştir. Türkiye, 1940'ların sonu ve 1950'lerin başından itibaren ekonomik işbirliğinin yanında güvenlik anlaşmaları ve kaygılarıyla Batı Avrupa'nın demokratik devletleri ve kuruluşları ile bağlantılar kurmuştur. Sovyet tehdidine karşı, Türk dış politikasının asıl hedefi, ülkenin birliğini ve bağımsızlığını koruma düşüncesiydi. Hatta bu sebeple Türkiye, Sovyet tehdidinden dolayı batıya dönük bir politika izlemiştir (Ekici, Baharçiçek, 2016:150).

1949 yılında NATO' nun kurulması, Türkiye açısından demokratik, siyasi kimlik ve güvenlik gibi birçok açıdan fayda sağlayacaktı. Nitekim Türkiye'nin NATO' ya üye olması uluslararası siyasette Türkiye'yi çok daha önemli bir konuma getirecekti. Demokrat Parti, NATO'yu savunduğu liberal ekonomik düzenin ve demokrasinin garantörü gibi görmekteydi. 1950'de Amerika'nın Soğuk Savaş'taki siyasetini belirleyecek olan Millî Güvenlik Konsey'inin hazırladığı rapora göre, Sovyet tehdidine karşı Amerika için her "hür ülke" nin yok olması demek, daha sonraki "hür ülke" lerin de yok olması anlamına gelmekteydi. Amerika Sovyetlere karşı nükleer üstünlüğünü yitirdiği için Türkiye'ye ihtiyaç duymaktaydı. Türkiye, NATO üyeliği için diplomatik açıdan baskın olarak, aleyhine gelişmiş olan dengeleri lehine döndürmeyi başaracaktır (Yanık, 2012: 38-40).

4 Nisan 1949 tarihinde Kanada, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika Lüksemburg, İtalya, Danimarka, Norveç, Portekiz ve İzlanda arasında Kuzey Atlantik Anlaşması imzalanarak, 24 Ağustosta yürürlüğe girecek olan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) kuruldu. NATO'nun kuruluş amacı: SSCB'yi çevrelemek, Batı Avrupa ülkelerini kapitalist dünya ekonomi sistemi içinde tutmak, ABD'yi Avrupa içinde tutmak ve hem Avrupa'da hem Avrupa dışında yeni sosyalist devrimlerin gerçekleşmesini önlemektir (Türkeş, 2004: 381-382).

NATO'nun kuruluşu, Türkiye'de dönemin CHP hükümeti ve Demokrat Parti tarafından memnuniyetle karşılandı. CHP iktidarının son günlerinde 11 Mayıs 1950'de

NATO'ya üyelik başvurusu yapıldı. Ancak başvuru reddedilince, söz konusu memnuniyet hayal kırıklığına dönüştü. 22 Mayıs itibarıyla CHP'nin başlattığı NATO'ya katılım sürecini Demokrat Parti devam ettirdi. Türkiye'nin Kore savaşında 4500 askerini Amerika'ya destek amacı ile göndermesinin ardından Ağustos 1950'de ikinci başvuru yapılmış, ancak NATO Bakanlar konseyi tarafından başvurunun reddedilmesi bir kez daha Türkiye'yi hayal kırıklığına uğrattı. Türkiye'nin NATO üyeliği başvurularının geri çevrilmesinin altında yatan bazı sebepler vardı; ABD, Yunanistan ve Türkiye'nin de bulunduğu Akdeniz Paktı'nın oluşturulma fikri, İngiltere'nin de Türkiye, Yunanistan, İtalya ve Mısır'ın da olduğu bir Ortadoğu Komutanlığı projesi örgütü kurma isteği, Norveç ve Danimarka NATO'nun savunma ittifakı fikrinde olmadığını siyasal, kültürel ve sosyal açıdan birbirine benzeyen devletlerin bir araya gelmesinin gerektiğini belirtmesidir. Ayrıca İran'da 1951'de Musaddık'ın iktidara gelip petroleri kamulaştırması, Arap dünyasında Batı karşıtı Baas Hareketi'nin gelişmesi, Arap ve Fars dünyasının Sovyet yanlısı bir politika izlemeye başlaması Amerika ve Batı Avrupa açısından Türkiye'nin öneminin daha da artmasında etkili olmuştur. ABD'nin Sovyet yayılcı politikası karşısında çevreleme politikası için hava üslerine ihtiyaç duyması ve Türkiye ile bağlantı kurulmasının gerekliliği Türkiye'nin NATO üyeliğini etkileyen bir başka faktördür (Sancaktar, 2011:34-35)

16-20 Eylül 1951 de yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında Türkiye ve Yunanistan 18 Şubat 1952'de resmen NATO'ya katıldı (Sancaktar, 2011:34-35). 1951 yılı Kasım ayında Sovyetler Birliği, Türk hükümetine NATO'ya katılma konusunda bir protesto notası verdi. Bu nota ile Atlantik'le bağlantısı olmayan Türkiye'ye davetin veya NATO'ya katılmanın emperyalist devletler tarafından saldırgan amaçlarla Sovyet sınırlarında askeri üslerin kurulması için Türkiye'nin topraklarından faydalanma isteği taşıdığını belirtmiştir. Türkiye, NATO'ya üyeliğinin Sovyetler tarafından oluşturulan tehdide karşılık güvenlik anlamında olduğunu, herhangi bir saldırganlık amacı taşımadığını ifade etmiştir (Ekici, Baharçiçek, 2016:162).

NATO'ya kabul edilen Türkiye, kapitalist Batı ittifakının Ortadoğu'ya yönelik emperyalist politikalarına ve SSCB'ye yönelik çevreleme stratejisine hizmet etti. NATO'ya katılım ile birlikte Türkiye'ye verilen askeri, teknolojik ve ekonomik yardımlar arttı. Bu yardımlar Türkiye'nin askeri kapasitesini geliştirmiş ancak, Batıya özellikle de ABD'ye askeri, teknik ve ekonomik anlamda bağımlı olmasını arttırdı. Türkiye'nin NATO'ya katılması, komşularıyla olan ilişkilerini de olumsuz etkiledi (Sancaktar,

2011:36). Ortadoğu'da yeni ve güçlü bir ülke olan Türkiye, ideolojik etkilere karşı mücadele edecekti. Kars yakınındaki sınır ve Ağrı Dağı komünist gücün Sovyetler Birliği'nin 1921 sınırlarının ötesine asla genişleyemediği tek yön olarak kaldı. Türkiye Karadeniz sahilleri boyunca uzanan elektronik istasyonlara sahipti. Bu istasyonlar Orta Asya'da atom bombası test yerlerine ve Sovyet füze fırlatma yerlerine en yakın olmalarından dolayı, Türkiye NATO'da güçlü güney kanadında Anti Sovyet savunmaya katkı sağlamıştır. Batının güvenliği açısından Türkiye'nin önemi büyüktür. Türkiye Ortadoğu'ya doğru uzanan Sovyet tehdidini önleyen bir etken olmuştur (Ekici, Baharçiçek, 2016:162-163).

1952-1960 dönemi arasında ABD ile 54'ten fazla anlaşma yapıldığı tahmin ediliyor. Nitekim ikili anlaşmalar çerçevesinde birkaç anlaşmaya değinmek gerekirse: *Ortak Güvenlik Antlaşması*: 7 Ocak 1952'de gönderilen, 10 Mart 1954'te kabul edilen anlaşma içeriğine göre Türkiye, ABD'nin askeri girişimlerini destekleyecekti. *NATO Kuvvetleri Statüsü Sözleşmesi*: 25 Ağustos 1952'de imzalanan bu sözleşme 20 Mart 1954'te imzalanan sözleşmeye göre ABD'nin Türkiye'de askeri tesisler ve üsler kurması ve askeri personel bulundurması kabul edildi. Sözleşme'nin 7. Maddesine göre, ABD personeli resmi görev dışında suç işlerse Türkiye tarafından yargılanacaktır. Resmi görev sırasında yapılan eylemler, ABD yasalarına aykırı ise ABD tarafından, Türk yasalarına aykırı ise Türkiye tarafından yargılanacaktır. ABD personelinin resmi görev sırasında gerçekleştirdiği eylem veya eylemler, hem ABD hem Türk yasalarına göre suç teşkil ediyorsa yargılama ABD tarafından yapılacaktır. Aynı maddeye göre; suç teşkil eden eylemin, resmi görev sırasında mı yoksa resmi görev haricinde mi gerçekleştirildiğine ABD makamı (Amerikan Askeri Yardım Kurulu) karar verecektir. *Askeri Tesisler Anlaşması*: 23 Haziran 1954'te imzalanan ve uygulanan anlaşma ile Amerikan hava, kara ve deniz kuvvetlerinin Türkiye'yi kullanmasına izin verildi. Amerikan askeri uçaklarının Türkiye'deki askeri havaalanlarını kullanmaları, kurulacak üslere Türk hükümetin izni alınarak malzeme, teçhizat, akaryakıt ve ikmal maddeleri yerleştirilmesi, ortak kullanılacak üs ve tesislerin masraflarının iki ülke arasında paylaşılması kararı alındı. Bu anlaşmaya dayanılarak zaman içinde Türkiye'de 90'ın üzerinde askeri ve sivil nitelikte Amerikan tesisi kuruldu. *Vergi Muafiyetleri Anlaşması*: Askeri Tesisler Anlaşması'na paralel olarak 24 Haziran 1954'te imzalanan bu anlaşmayla, ortak savunma için ABD tarafından yapılacak masraflardan vergi alınmamasına karar verildi. *Atom Enerjisi Anlaşması*: 10 Haziran 1955'te imzalanan ve 14 Aralık 1956'da imzalanan anlaşmaya göre Türkiye,

ABD'nin vereceği bilimsel yardımlar yoluyla nükleer araştırma merkezleri kurabilecektir. Böylece Türkiye, nükleer enerji ve araştırmalar alanında da ABD'ye bağımlı hale gelmiş oldu. *Türk-Amerikan Güvenlik İşbirliği Anlaşması*: 5 Mart 1959'da imzalanan ve 9 Mayıs 1960'ta meclis tarafından onaylanan anlaşmaya göre ABD, Türkiye'ye yönelik bir saldırı durumunda, Türk hükümetinin (meclisin değil) talebiyle, silahlı güç kullanmak da dâhil olmak üzere her türlü yardım ve işbirliğine hazır olacaktır. ABD ayrıca, Türkiye'nin ulusal bağımsızlık ve bütünlüğünün korunması için ve Türk ekonomisinin gelişmesi için askeri ve ekonomik yardımlar vermeye devam edecektir. Bu ikili anlaşma, ABD Kongresi'nin 9 Ocak 1957'de onayladığı ve Türkiye'nin 22 Mart 1957'de resmen katıldığı/kabul ettiği Eisenhower Doktrini çerçevesinde yapıp uygulamaya konuldu (Sancaktar, 2011:37-40).

ABD ile imzalanan ikili anlaşmalar ve Amerikalı uzmanların görüşleri doğrultusunda yapılan ekonomi alanındaki düzenlemeler, Truman Doktrini, Marshall Planı ve NATO'ya katılma gibi siyasi adımlar Türkiye'nin askeri ve ekonomik açıdan ABD'ye bağımlı hale gelmesine neden oldu. Türkiye'nin bağımsızlık adına almış olduğu dış politika gerçekleri yok sayılmış oldu. 27 Mayıs 1960 darbesine kadar yürürlükte kalan 1924 Anayasası'nın 26. maddesine göre; devletlerle sözleşme, anlaşma ve barış yapma yetkisi TBMM'ye aittir. Ancak imzalanan anlaşmaların çoğu meclis onayı alınmadan yapıldı. Bu da "hukuk devleti" ve "ulusal iradenin egemenliği" gibi siyasal ve modern ulus devletinin ilkelerinin hiçe sayıldığına göstergesidir. Çünkü anayasa ihlal edilirken, "ulusal irade"nin temsil edildiği yasama yetkisi sınırlandırılmış oldu (Sancaktar, 2011:37-40).

3.4. BAĞDAT PAKTI

Soğuk Savaş döneminde ABD'nin Ortadoğu'daki hedefi bölgeyi Sovyetler Birliği'nin etkisinden uzaklaştırmak ve komünizmin etkisini önlemektir. Truman Doktrini ile Ortadoğu üzerindeki etkisini artırmaya başlayan ABD, David D. Eisenhower'ın dönemi ile Ortadoğu'da doğrudan hâkimiyet kurmaya çalışmıştır (Serbest, 2016:402).

Amerikan Dışişleri Bakanı John F. Dulles'ın, 10 Mayıs 1953'te Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaretinin sonrasında Ortadoğu savunması konusunda "Kuzey Kuşağı" kavramı üzerinde durmuştur. Ortadoğu'daki gezi sonrası Dulles, Sovyet tehdidinin devam ettiğini ve Ortadoğu'daki ülkelerin çoğunluğunun Batılı güçlerle ortak bir savunma örgütü içerisinde bir araya gelmek istemedikleri kanaatine varmıştır. Bu nedenle Sovyetler Birliği ile sınır olan "Kuzey Kuşağı" ülkeleri içinden işbirliği yapılabilecek en güçlü ülke olarak

Türkiye görülmekteydi. Dulles'e göre, Türkiye "Kuzey Kuşağı"nın oluşturulmasında önder olabilecek bir ülkediydi (Serbest, 2016:404).

Türkiye'nin NATO'ya girmesinden sonra ABD, Türkiye'ye Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini sıcak tutması yönünde öneride bulunmuştur. Nitekim ABD'nin bu tavrının arkasında yatan sebep, Türkiye'nin Ortadoğu'da önderlik yapabileceğine inanması ve bu yönde Türkiye'ye destek sağlamasıydı. Türkiye'nin Ortadoğu siyasetinde pasif olduğunu vurgulayan ABD, Ortadoğu üzerindeki etkisini artırmak üzere Türkiye'ye ihtiyaç duymaktaydı. 1950 yılının başlarında Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Türkiye'nin bölgedeki İslam ülkeleri tarafından lider olarak kabul edildiğini düşünmekteydi. Köprülü'ye göre, Amerikalılar "lokomotif politikası" ile Türkiye'nin öncülüğünde Ortadoğu'daki Arap ülkelerinin Batı'nın yanına çekilebileceğine inanıyordu. (Bağcı, 1990: 48) Türkiye tarafından üstlenilen bu rol, Demokrat Parti (DP) iktidarı dönemindeki ekonomik politikalar nedeniyle Amerikan desteğine ihtiyaç duyar hale geldi. Türkiye, Amerika'nın yardımına karşılık, Ortadoğu'da Amerikan etkisinin artmasına destek olarak cevap vermeyi planlıyordu. (Serbest, 2016:405; Kaştan, 2012:56)

ABD'nin Ortadoğu için hedeflediği yeni politika Türkiye açısından bir fırsat olarak görülmüştür. Türkiye, böylece özellikle Batı'ya olan bağlılığını ön plana çıkartarak Batı'nın savunma politikaları için önemli olduğunu kanıtlama çabasındaydı. Türkiye, Batı'nın çıkarlarını bölgede savunarak 1954'ten itibaren bozulmaya başlayan ekonomik koşullarını, ABD'nin sağlayacağı yardımlarla düzeltmeyi de amaçlamaktaydı (Yeşilbursa, 2011: 88).

Türkiye'nin üstlendiği bu sorumluluk zorlu bir sürecin başlayacağına işaret ediyordu. Nitekim Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Batı dünyasının bir parçası olabilmek amacı ile uzak durduğu Arap ülkelerine yaklaşmak kolay olmayacaktı. Aslında II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin Ortadoğu'da yaşanan olayların içinde olması da, Batı kaynaklı politikanın devamı niteliğindediydi (Serbest, 2016:405).

Arap ülkeleri arasında Türkiye ve Batı ile ilişkileri iyi olan ülke Irak'tı ve Türkiye'nin de Irak ile yakın ilişkileri vardı. Menderes tarafından 6-12 Ocak 1955 tarihleri arasında Irak'a yapılan ziyaret olumlu geçmişti. Ancak Arap devletlerini de kurulması planlanan savunma işbirliğine kazandırmak amacıyla, 14 Ocak 1955 tarihinde Menderes Şam'a giderek, Başbakan Faris el Khoury ile görüşmelerde bulunmuş, ardından da Lübnan'ın başkenti Beyrut'a geçmiş, fakat her iki ülke de kurulacak Türkiye-Irak Paktına

dâhil olma konusunda tereddütlü yaklaşmıştır. Türkiye'nin bu paktın kurulması için öncülük yapması İsrail'i de rahatsız etmiş, çıkarlarına zarar geleceği düşüncesi ile rahatsızlık duymuştur (Bostancı, 2013:176; Gürel, 1979:87).

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1955 Kasım ayı başlarında Ürdün Kralı ile görüşmüş ve Ürdün'ü Türk-Irak Anlaşmasına sıcak baktığını söylemiştir. Aslında Ürdün, İngiltere ve Irak'la ilişki içinde olduklarını ve Bağdat Pakti'na katılmalarının gereksiz olacağı fikrindeydiler. Zaten Mısır tarafından onaylanmayan bu pakta dâhil olmak istemiyorlardı. Kendilerine bir şey kazandırmayacağını düşünüyorlardı. Ayrıca Ürdünlüler, hem Mısır ve Suudi Arabistan'ın iç işlerine karışıp propaganda yapmalarından da şikâyetçiydiler. Türkiye ise Ürdün'ün Pakta katılması için ve Türk Dışişleri Bakanı, Ürdün'ün Bağdat Pakti'na katılması ile elde edeceği kazanımları şöyle özetlemiştir: “Türkiye, olası bir İsrail saldırısına karşı müttefik olarak Ürdün'ü koruyacak ve Filistin meselesinde herhangi bir karar verildiğinde bu kararın Filistin'in lehine olmasını garanti edecekti. Yine, Türk Dışişleri Bakanı, Kral Hüseyin ile yaptığı ve Ürdün Başbakanı ve Adalet Bakanı'nın da hazır bulunduğu görüşmede, Kral'ın Pakta katılma konusunda ikna olduğunu ancak, bu katılımdan dolayı maksimum çıkar peşinde olduğunu bildirmişti. Sonuç olarak Ürdün, bu savunma işbirliğine istekli yaklaşmakta fakat Mısır ve Suriye'den çekindiği için, üye olmaya cesaret edememiştir. Kahire Radyosu 25 Ocak'taki bir yayınında; “*İsrail dostu Türkiye ile imzalanacak bir ittifakın, Arap dünyasına ihanet olacağını*” açıklamıştı. 30 Ocak'ta düzenlenen Kahire Konferansı'nda, Mısır, Suudi Arabistan ve Suriye bu pakta katılmayı son defa reddetmişlerdir (Bostancı, 2013:176).

24 Şubat 1955 tarihinde Bağdat'ta Menderes ile Nuri Said önderliğinde, Bağdat Pakti'nin kurulmasını sağlayan Türkiye-Irak Karşılıklı İşbirliği Antlaşması (CENTO) imzalandı. Sovyet tehdidine karşı oluşturulan savunma işbirliği olan bu belge, tam bir ittifak antlaşması sayılamaz. Çünkü Antlaşmanın 1. Maddesine göre; taraflardan birine bir saldırı halinde iken diğerinin herhangi bir yardım taahhüdünden söz edilmemektedir. Ancak Antlaşmanın 1. maddesindeki “savunma için işbirliği” kavramının, bir saldırı halini de öngörmesi hususunda, taraflar sözlü bir mutabakata varmışlardı. BM yasasının 51. maddesine göre yapılan ve Bağdat Pakti olarak bilinen bu antlaşmaya göre; üye devletlerin savunma ve güvenlik konularında işbirliği yapmaları, birbirlerinin içişlerine karışmamaları ve beşer yıllık sürelerle yenilenebilmek üzere, beş yıl süre ile geçerli olacağı gibi koşullara yer verilmişti. Arap ülkelerinin katılmasını sağlamak amacıyla önemli bir taviz verilmiş ve antlaşmanın 5. Maddesinde yer alan maddeye göre; bu antlaşmaya ancak Arap Birliği

üyeyi olan veya “taraf larca kesinlikle tanınan” devletlerin katılabileceği belirtilmiştir. Bu madde, Pakta İsrail’in alınmasını engellemek amacıyla Irak tarafından konulmuştu. Çünkü o sırada İsrail hiçbir Arap devleti tarafından tanınmamış ve hiçbir Arap devletiyle de barış yapmamıştı (Bostancı, 2013:176).

ABD ve İngiltere’nin etkisiyle oluşturulan Bağdat Paktı’nın ana hedefi bir yandan Sovyet etkisini azaltmak ve diğer yandan Arap devletlerini bu paktın içine çekmekti. Türkiye’nin bu konuda üstlendiği rol İsrail’le olan ilişkilerin sekteye uğramasına yol açtı. Bu nedenle iki ülkenin diplomatik temsilciliklerinin orta elilikten büyükeliliğe yükseltilmesi durumu askıya alındı ve 1953’te hazırlanan Kültür Anlaşması taslağı iptal edildi. (Sırım,2019:355-360, Bölükbaşı, 2001: 246).

Yaşanan bu gelişmeler İsrail açısından hoş karşılanmayarak rahatsızlık duyulmasına kadar ilerledi. Çünkü İsrail Türkiye-Irak ilişkisinden memnun olmamıştı. Bağdat Paktı’nın 5. maddesinde yer alan hüküm, tam da bunu doğruluyordu. İsrail Dışışleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamaya göre Pakt, “İsrail’e karşı” bir hareket olarak değerlendirildi ve İsrail büyük tepki gösterdi. Paktın “İsrail’e karşı Arap duygularını teşvik edeceği ve Arap saldırganlığını arttıracakđı” öne sürüldü. (Sırım,2019:355-360; Kürkçüoğlu, 1972:67).

Bütün bu olalar neticesinde İsrail Mart 1955’te verdiği bir nota ile Türkiye’nin politikasını belirlemesini istedi. Türkiye İsrail’le olan ilişkilerinde bir değeriklik olmadığını belirtse de bu cevap İsrail için yeterli olmadı. İsrail, Bağdat Paktı’nın İsrail’e karşı kurulmuş bir pakt olduğu iddiaları ile yaşanan gerginliğe arttırmaya devam etti. Yaşanan gelişmeler Türkiye-İsrail arasındaki diplomatik ilişkileri derinden etkileyerek, zayıflamasına ve Ankara’daki İsrail elçiliğinin fonksiyonunun gözlem seviyesine indirgenmesine sebep oldu (Sırım, 2019:355-360; Erhan ve Kürkçüoğlu, 2001: 645).

Bağdat Paktı’nın kuruluş sürecinde Orta Doğu devletleri ikiye bölünmüşlerdi: Batı’yla işbirliğe içindeki devletlerin önderliğini Türkiye, Batı’ya karşı siyasal ve ekonomik bağımsızlıklarını korumaya çalışan devletlerin önderliğini ise Mısır yapıyordu. Dolayısıyla Orta Doğu’nun siyasi haritasını belirleyecek bir güç mücadelesi söz konusuydu. Bu mücadelede Türkiye sadece Batı kaynaklı savunma örgütlenmesinin öncülüğünü yapmakla kalmadı. Özellikle 1954’te başlayan Cezayir bağımsızlık savaşı boyunca BM’de Batılılarla aynı politikayı izleme konusunda gösterdiği özen, Türkiye’yi

“emperyalizmin Orta Doğu’daki temsilcisi” olarak algılanmasına sebep oldu. (Sırım,2019:355-360; Oran, 2009: 621).

21 Nisan 1956’da da Mısır, Suudi Arabistan ve Yemen arasında savunma antlaşması imzalandı (Armaoğlu, 2007:527-528). Ortadoğu’da iki kutuplu savunma anlaşmaları ve siyasî birleşmelere yol açacak olan Bağdat Paktı; “Arap dünyasını birleştirmek bir yana, her iki blokun dışında kalan Ürdün ve Lübnan göz önüne alındığında, bölgeyi üç parçaya ayırmış oluyordu.” Bu bölünmede en az ABD ve İngiltere kadar payı olan Sovyet Rusya’nın lideri Nikita Kruşçev’e göre ise, Bağdat Paktı ile Türk-Sovyet ilişkilerine gölge düşmüştü (Albayrak, 2005:28).

3.5. SÜVEYŞ SAVAŞI

Soğuk savaş dönemi yaşanan gelişmeler, akabinde 1956 yılı itibariyle ortaya çıkacak Süveyş krizinin nedenleri arasında gösterilebilir. Nitekim Orta Doğu petrolünün üretim ve dağılım kanallarını etkileyen bu olay, dönemin en önemli gelişmelerinden biri olarak Süveyş Krizi’ ne dönüşmüştür. Kriz döneminde Süveyş Kanalı ve Irak petrol boru hattı kapalı tutulmuştur. Boru hattının kapatılması Orta Doğu petroleri ve dünya petrol piyasası açısından önemli sonuçlar doğurmuştur (Gürel, 1979: 91).

Tarihi süreç açısından bakıldığında Fransız bir şirket tarafından inşa edilen Süveyş Kanalı 17 Kasım 1869 yılında dünya deniz ticaretine açılmıştır. Kanalin açılışından itibaren “kanaldan serbest geçiş” prensibi uygulanmıştır. Fransızlar tarafından işletilen kanal üzerinde, Mısır Hükümetinin de hisseleri bulunmaktadır. Mısır 1875 yılında yaşadığı ekonomik kriz nedeniyle kanal hisselerini İngiltere’ye satmıştır. Bu tarihten itibaren Süveyş Kanalı’nı, Fransız-İngiliz ortaklı şirket işletmeye başlamıştır. 1882 yılında Mısırın İngilizler tarafından işgal etmesi İngilizlerin Süveyş Kanalı üzerindeki hâkimiyetinin artmasına neden oldu. Bu olay konunun uluslararası platformda değerlendirilmesine sebep oldu. 1888 yılında imzalanan İstanbul Anlaşmasına göre, Süveyş Kanalı, savaşta ve barışta uluslararası bütün ticaret ve savaş gemilerine açık bir konuma getirildi. II. Dünya Savaşı’nda İngiltere 1936 yılında Mısır’la imzaladığı anlaşma şartlarına göre Mısır’a 20.000 kadar askerî güç göndermiş ancak savaş sonrası da askerî güçlerini Rusya tehdidine karşı geri çekmemiştir. İngiltere’nin Mısır’dan askerlerini çekmemesi Mısır Hükûmeti ve halkı tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştır (Armaoğlu, 1983: 493).

1945 yılında Mısır ve İngiltere arasında görüşmeler doğrultusunda ve 1949 yılı Eylül ayına kadar İngiltere Mısır’dan askerî güçlerini kademeli bir şekilde çekmeyi kabul

etmiştir. Mısır ve İngiltere arasında başka bir krize neden olan, iki ülkenin ortak yönetimindeki Sudan'ın bağımsızlık meselesi ülkeler arası gerginliğin başlamasına neden oldu. Mısır tarafından antlaşma kabul edilmeyerek, Süveyş Kanalı sorunu ve Sudan anlaşmazlığı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine bildirilmesine rağmen, bir sonuç alınamamıştır (Uslu, 2000:109).

ABD, İngiltere, Fransa ve Türkiye, Ortadoğu savunması için 13 Ekim 1951'de Mısır Hükümeti'ne NATO'ya bağlı bir "Ortadoğu Komutanlığı" kurulmasını önermişler ancak Mısır'dan ret cevabı almışlardır. (Soysal,2000: 489) Mısır'ın Süveyş'te uluslararası statünün kurulmasını öneren bir projeyi kabul etmesi mümkün değildi. Çünkü o tarihte Mısır, 1936 tarihli Mısır-İngiliz anlaşmasının süresinin bittiğini açıklamaya hazırlanıyordu (Uslu, 2000:109). Bu proje ile yeniden İngilizlere bağlanması söz konusu olamazdı. Dolayısıyla batının çıkarları için hazırlanan Ortadoğu Komutanlığı önerisi amacına ulaşamamıştı. Türkiye Fransa ve Amerika'nın da içinde olduğu "Orta Doğu Komutanlığı" ittifakı İngiltere tarafından oluşturularak, Orta Doğu'nun savunması ve Süveyş Kanalındaki gücünü artırmak amaçlanmıştır.

1952 ihtilali sonrasında Süveyş Kanalı üzerindeki hâkimiyeti zayıflayan İngiltere, 19 Ekim 1954 yılında Kahire'de Mısır ile yeni bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma hükümlerine göre Süveyş Kanalı ve çevresindeki İngiliz güçleri kademeli olarak geri çekilmeyi kabul etti. Anlaşma maddeleri içinde Türkiye'ye 7 yıl içinde Arap Birliği üyelerinden biri ya da dış güçler tarafından bir saldırı olursa, İngiltere silahlı kuvvetleriyle birlikte askeri üssünü aktif hale getirme hakkına sahip olabilecekti. Maddenin amacı, İngiltere'nin herhangi bir Sovyet tehlikesi karşısında Türkiye'ye gelebilecek saldırı karşısında savunmasını güçlendirmesi anlamına geliyordu. Nasır'a anlaşmanın bu maddesine çok olumlu bakmasa da kabul ederek şöyle demişti: "*Anlaşmadaki Türkiye şartını, uygun bulduğumdan değil, müzakerelerin akamete uğramaması için kabul ettim.*" (Çakır, 2017:66). Nasır, Kahire'de halkına karşı seslenerek: "*Mücadelemizin ilk safhası tamamlandı, yeni safha başlamak üzere*" ifadeleriyle çelişkili söylemlerini ifade etmişti. Nasır'ın İngilizleri Süveyş'ten uzaklaştırması, Irak ve Suriye dışında tüm Arap dünyasındaki batı etkisine karşı durması, Arap milliyetçiliğinin lideri olarak görülmesini sağladı (Çakır, 2017:7).

Türk-Mısır ilişkileri, II. Dünya Savaşı sonrasında daha ılımlı bir hal aldı. Ancak Türkiye, Sovyet tehlikesine karşı İngilizlerin Süveyş kanalı üzerindeki hâkimiyetinin devam etmesi fikrindeydi. Ocak 1954'te Mısır tarafından Türkiye'nin Kahire Büyükelçisi

Hulusi Tugay'ın dokunulmazlığı kaldırılıp sınır dışı etmesi ilişkilerin gerilmesine yol açtı. Menderes, Mısır ile iyi geçinme ve iyi ilişkiler kurma düşüncesinde olduğu için yaşanan bu olay iki ülke arasında krize dönüşmeden halledilmiştir. DP yönetimi, özellikle olumlu atmosferden yararlanarak Mısır'la ilişkilerini geliştirmek istiyordu. Kasım 1954'te TBMM'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın yıllık konuşmasında; Türkiye'nin İngiliz-Mısır Antlaşması'ndan ve özellikle de antlaşmada Türkiye'ye değinilmesinden memnuniyet duyduğu ifade edilmişti. Başbakan Menderes de planlanan savunma paktı konusunda Nasır ile uzlaşmaya varmak için bir dizi girişimlerde bulunacaktı. Nasır, Türkiye'nin Batı ile işbirliği yaparak savunma paktı oluşturma çabaları devam ettiği sürece görüşmeyi kabul etmeyecekti. 1955 yılında Türkiye-Irak anlaşması sonrası kabul edilen Bağdat Paktı ile Mısır ile ilişkileri daha da kötüye gitmiştir. Nasır'ın tepkisine sebep olan Bağdat Paktı, İngiltere'nin katılımı ve ABD'nin de diplomatik desteği ile Batı ile Mısır arasındaki en büyük sorun haline gelmişti (Çakır, 2017:68).

Dulles ve Eden Ortadoğu siyasetindeki karışıklığı çözmek ve Arap-İsrail çatışmasını sona erdirmek amacı ile 1955 yılında bir proje üzerinde çalıştılar. Alpha Planına göre İsrail ve Ürdün Mısır sınırında işgal ettiği bazı topraklardan çekilecek (birkaç mil) bunun karşılığında her iki ülkeye de Anglo-Amerikan hibesi ve kredisi sağlanacaktı. Nasır'ın İsrail ile barış çabaları Alpha Planı ile de başarılı olamadı (Oran, 2006:142).

Tel Aviv Büyükelçisi Sir John Nicholls 1954 sonbaharında: “*Bölgenin enfeksiyon merkezi İsrail'dir. İngiltere İsrail'in hesaplarına güvenmemeli, savaş riskini alarak İngiltere'nin bölgedeki çıkarlarına zarar verebilirler.*” ifadelerini Londra'ya rapor ederken, İsrail'in bölgedeki tutumunu sert bir şekilde eleştirmekteydi. İngiliz dışişleri, İsrail'in bölgedeki saldırgan ve uzlaşmaz tavırlarından rahatsızlık duyarak İngiltere'nin İsrail karşısında tedbirli olması gerektiğini söylüyordu (Armaoğlu, 1991:128).

ABD'den Mısır'a silah satışı için Nasır başvuru yaptı ancak, Amerikan senatosunun muhalefeti ve ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in, Nasır'a karşı olumsuz düşünceleri başvurunun sonuçsuz kalmasına neden olmuştur. ABD'nin Mısır'a silah satmamasının bir başka nedeni ise Filistin sorununa karşı Ortadoğu'ya uygulanan silah ambargosudur. ABD, İngiltere ve Fransa 25 Mayıs 1950'de yayınladıkları ortak bir bildiriyle Ortadoğu'ya silah ambargosu uygulamaya başlamışlardır (Armaoğlu, 1991:128). ABD'nin silah sağlamayı reddetmesi üzerine Mısır, Sovyetler Birliği'ne yönelmiş ve görüşmelere başlamıştır. Silah satışı konusunda Mısır'la Çekoslovakya ayrıca görüşmelerini gizli olarak sürdürürlerken, ABD Dışişleri Bakanı Dulles 30 Ağustos 1955'te yaptığı bir konuşmada, resmi olmayan

ancak güvenilir kaynaklardan ABD'nin edindiği bilgiler çerçevesinde Sovyetler Birliği'nin Mısır'a silah sağlamayı önerdiğini söylemiştir (Armaoğlu, 1991:141).

27 Eylül 1955 günü Nasır, Batıların Mısır'a silah satmayı reddetmesi üzerine Çekoslovakya ile bir anlaşma yaparak bu ülkeden silah satın alacağını ve aldığı silahların karşılığını pamuk ve pirinç ile ödeyeceğini de açıklamıştır. Türkiye ise Mısır'ın silah alışverişine ABD tarafından tepki verilmediğini görünce bu durumdan rahatsızlık duyarak, Ortadoğu'nun Sovyet etkisine girdiğini düşünmüştür (Serbest, 2017: 697).

Yahudiler Filistin'den Araplara kalan kutsal ve tarihi toprakları almak ve Yahudileri bu bölgede bir araya getirme amacındayken, Araplar ise Filistin'i, kutsal Kudüs topraklarını Yahudilerden temizleme düşüncesindeydiler. Arap liderliği hayali ile hareket eden Nasır, doğu-batı arasındaki rekabetten faydalanarak her iki taraftan sermaye ve yardım almayı amaçlamıştır. Mısır, su sorununa çözüm olarak, Nil Nehri üzerinde yapılacak baraj fikrine yönelmişti. Mısır, Sovyetlere pamuk satıp silah alma planını saklayarak, Asuan Barajı için ABD ve İngiltere'den alacakları maddi yardım karşısında Süveyş'in millileştirilmesini ertelemişti (Koç, 2005:133). Mısır'ın 1956 Mayıs'ında Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkiler kurması Amerikan kamuoyunun tepkisine yol açtı (Serbest, 2017:699). Mısır'ın amacını anlayan devletler baraj yapımı için verdikleri mali desteği kesince, Nasır 26 Temmuz 1956'da Süveyş Şirketi'ne el koyduğunu açıklayarak planını uygulamaya başlamıştır (Koç, 2005:133). Nasır, Süveyş Kanalı'nı millileştirerek sömürgeci devletlerin kanaldaki 86 yıllık egemenliğine 26 Temmuz 1956'da son vermiş oldu (Şahin, 2012:115).

Nasır'ın Süveyş Kanalına el koymasının ardından İsrail, Mısır kontrolündeki Gazze sınırını işgal etti. Bu olay Nasır tarafından paktla koordineli yapılmış bir eylem olarak algılandı. (Çakır,2017:68) İsrail Devleti sınır çatışmaları ile Arapları biktirmek, sindirmek ve onları barışa mecbur bırakarak kendi amaçlarını gerçekleştirmek için politikasını bu yönde devam ettirmiştir. Gazze'de askerden arındırılmış bölgeden Mısır topraklarına girerek baskın yapan İsraili askerler, 40 kadar Mısırlı askeri öldürmüşlerdir (Koç, 2005:131). İsrail barış görüşmeleri yerini uzun süreli çatışma hazırlıklarına bırakırken; yaşanan olaylar Süveyş Krizi'nin içinden çıkılmaz bir hal almasına neden oldu. 26 Temmuz 1956'da Mısır'ın Süveyş Kanal Şirketi'ni ulusallaştırması Batılı ülkeler tarafından büyük bir tepkiyle karşılandı. Çünkü Batılı devletler için bu karar, Akdeniz'deki dengenin bozulması ve Uzakdoğu bağlantılarının kısıtlanması anlamını taşıyordu. Aynı zamanda petrol taşımacılığında önemli sorunların çıkmasına yol açtı. Krizden önce,

Avrupa petrol gereksiniminin %75'i Ortadoğu'dan sağlanmakta ve bunun % 50'si Süveyş Kanalı'ndan geçmekteydi. İngiltere petrol gereksiniminin % 85'ini Süveyş Kanalı yolu ile sağlamaktaydı. Mısır'ın aldığı karar ile birlikte büyük bir petrol krizleri yaşandı. Batılı ülkeler çözüm olarak Batı yarıkürenin petrolüne yönelince o dönemde petrol fiyatları oldukça yükseldi (Taşhan, 1973:14).

Türkiye ve Demokrat Parti ve CHP, Londra Konferansı'nda alınan karar ile ABD, İngiltere ve Fransa'nın aldığı karar ile "kanalın uluslararası denetim altına alınması" düşüncesini onayladı. Savaş başlayınca Türkiye, Mısır'a yönelik gerçekleştirilen silah kullanımını "uluslararası hukukun ihlali" olarak değerlendirdi. Bir süre sonra Türkiye, savaşın sorumlusu olarak Mısır'ı suçladı. Demokrat Parti tarafından Nasır suçlanarak, krizin sorumlusu olarak görüldü. Türkiye, İsrail'e karşı tepkisini de büyükelçiyi görevden alarak gösterdi. Ancak İsrail ile olan işbirliği ilişkilerinin devam etmesini istedi. Fransa'nın "kanalın uluslararası denetim altına alınması" düşüncesi Türkiye tarafından gizli bir şekilde desteklendi. Savaşın başlaması ile Türkiye, Mısır'a yönelik silah kullanımını eleştirerek, "uluslararası hukukun ihlali" şeklinde yorumladı. Ancak Türkiye, savaşın sorumlusu olarak Mısır'ı gördüğünü açıkladı. Türkiye'nin bu konudaki ikili tavrı Araplar tarafından olumsuz karşılandı ve Türkiye'ye yönelik güvenlerinin sarsılmasına neden oldu (Kürkçüoğlu, 2005:627).

İsrail'in kurulmasından sonra Arap dünyasındaki en büyük kriz Süveyş'in millileştirmesi oldu. Bu millileştirme Arap dünyasında Batı emperyalizmine karşı meydan okuma olarak algılanınca Batı ile işbirliği içinde olan devletler açısından tehdit oluşturdu. Bu sebeple Irak'ın Nasır'a karşı daha sert bir tutum takınması Suudi Arabistan'ın rahatsız olmasına neden oldu. Arap dünyasındaki tepkileri gören Lübnan da Nasır'ın yanında yer almadı ancak ona karşı bir tutum da göstermedi. Bu devletler Nasır'ın meydan okumasına karşı tarafsız kaldılar ancak Nasır'ın Arap dünyasındaki lider konumunun da bozulmasını istiyorlardı. Bu amaçla Arap liderler Kasım ayında yapılan toplantıda, Mısır'ın yanında yer aldıklarını bildirmelerine rağmen içten içe Nasır'ın devrilmesini bekliyorlardı. Batı için çok önemli bir yere sahip olan Süveyş kanalının Nasır tarafından millileştirilmesi, Batı emperyalizmine karşı oluşan bir başkaldırı hareketiydi (Duman, 2005:322).

İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a saldırısı uluslararası platformda büyük bir tepkiye neden oldu. ABD ve SSCB her iki ülkeyi kınamışlardır. Artan uluslararası baskılar sonucunda İngiltere ve Fransa Mısır'dan çekileceklerini söylemiş, İsrail de Sina

yarımadasını boşaltmış ve böylece Süveyş kanalının millileştirilme süreci tamamlanmıştır (Kürkçüoğlu, 2005:628).

3.6. EISENHOWER DOKTRİNİ

1952 yılında, Dwight Eisenhower, ABD'nin yeni başkanı seçildi. ABD Başkanı General Eisenhower, Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler ve Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi sonucunda SSCB'yi çevreleme politikasını devam ettirmiştir. Cumhuriyetçiler, Truman'ın izlediği dış politikanın kendisini aldatmaktan başka bir şey olmadığını ileri sürdüler (Erkan, 2010:190). Amerikan halkının tehdit politikasıyla ilgili hayal kırıklıklarını açıkça kendi lehlerine kullandılar. Kanal'ı millileştiren Mısır'a karşı İngiltere, Fransa ve İsrail'in savaş açması sonrası bölgedeki Batı aleyhtarlığı arttı ve buna karşılık SSCB de bölgedeki etkinliğini artırma çalışmaları ABD Başkanı Eisenhower'ı rahatsız etmişti. Eisenhower bölge ülkelerinin sempatisini kazanmak ve bölgeyi SSCB etkisinden korumak için Kongre'den bazı konularda yetki istemiştir (Yılmaz, 2016:219).

Sovyet tehdidinin yanı sıra Ortadoğu'da artan Arap milliyetçiliği bölgedeki dengeleri alt üst etmişti. ABD, Ortadoğu'da milliyetçilik akımını kontrol altına alabilmek için çalışmalar yapmaya başladı. Amerikan stratejisinin birinci amacı Ortadoğu ulusalcılığıyla Sovyetler Birliği'nin buluşmasının önlemektir. İkinci olarak; bölge petrolünün Avrupa'ya ABD kontrolünde akması ve denetiminin ABD tarafından sağlanması, Sovyet Blok'una ise kapalı tutulmasıydı. Üçüncü olarak; Batı'ya yakın ülke, rejim ve kesimler cesaretlendirilerek desteklenmeli Amerika'nın güvenini kazanmalarını sağlamaktı (Yılmaz, 2016:219).

5 Ocak 1957 yılında Başkan Eisenhower yaptığı konuşmasında Kongre 'den bazı isteklerde bulundu. Bu istekler Eisenhower yönetimine, Ortadoğu'ya askeri ve ekonomik yardım içerikli bir bildiri idi. ABD bu doktrin ile bölgede komünizm tehdidine karşı herhangi bir devlete yardım amaçlı askeri güç kullanma yetkisini elde etti. Eisenhower Doktrinini önce Lübnan'da Ürdün'de uygulanmıştır (Yetener, 2007:102). Türkiye ise doktrin karşısında Bağdat Paketi'nin zayıflamasına karşı ABD'yi uyarmıştır. ABD Eisenhower doktrinini ile temelde iki konuya yoğunlaşmıştır. Birincisi Orta doğunun, o dönemde bilinen petrol rezervlerinin üçte ikisini barındıran ve Avrupa, Asya ve Afrika devletlerinin büyük çoğunluğunun petrol ihtiyacını sağlayan ülke olması olmuştur. Diğer önemli konu ise Ortadoğu'nun üç büyük dinin doğduğu yer olması gerçeğidir. Bu bölge kutsal bölgeler

içinde yer almıştır (Oran, 2002: 566). ABD Başkanı Eisenhower bölgedeki SSCB'den kaynaklanan komünist tehlikenin farkındadır. Bu bölgede yaşanacak sıkıntıların ABD'yi ve hedeflerini olumsuz etkileyeceğini düşünmüştür ve diğer yandan dini duygulara seslenerek Ortadoğu'nun önemini vurgulamıştır (Yılmaz, 2016:219).

ABD Başkanı Eisenhower bütün bu sebeplerden dolayı ABD Kongresi'nden yetkiler istemiştir. Eisenhower Doktrini Kongre tarafından bazı küçük değişikliklerle kabul edildi ve 7 Mart'ta da Başkan tarafından imzalanarak yürürlüğe girdi. Ortadoğu'da askeri yardım ve işbirliği programları hazırlamak ve bunlardan yararlanmak isteyen tüm ülkeler ile işbirliği yapma yetkisine sahip olmak, komünizm tehdidinden gelebilecek her türlü saldırıya karşı her türlü yardım işbirliğine girebilmek ve 1958-1959 döneminde Ortadoğu'da ekonomik ve askeri yardımların nasıl kullanılacağına karar verebilmek gibi yetkiler tanınmıştır (Oran, 2002:566). ABD için önemli bir kazanım olmuştur, Çünkü bu doktrin ile almış olduğu yetkiler sayesinde askeri müdahale imkânına sahip olan ABD, Ortadoğu ülkelerinin bağımsızlıklarını korumak için askeri ve ekonomik işbirliği projeleri geliştirme fırsatı bulmuştur (Yılmaz, 2016:219).

Bağdat Paktı üyeleri Türkiye, İran, Irak ve Pakistan başbakanları yayınladıkları ortak bildiriyle doktrin için memnuniyetini belirttiler. ABD'nin bölgedeki etkisinin artması İngiltere'yi memnun etmedi. Lübnan, Libya, Türkiye, Irak ve İran doktrine katıldıklarını resmen açıkladılar. Arap dünyası doktrine karşı olumsuz yaklaştılar. İsrail de Arap dünyasının daha fazla düşmanlığını kazanmamak amacı ile doktrine katılmadı. Türkiye doktrine, Mart 1957'de katılmıştır. ABD ile birlikte ortak yayınlanan bildiride, ABD'nin kesin ve değişmez amacının ahlak kurallarının hüküm süreceği bir dünyada adil bir barışın kurulması olduğu vurgulanarak, Ortadoğu'nun komünizme karşı güvenlikte olmasının, ABD ve Ortadoğu uluslarının ortak çıkarı olduğu ifade edilmiştir (Yılmaz, 2016:220, Oran, 2002: 568).

ABD'nin Soğuk savaş döneminden beri bölge üzerindeki emelleri için Türkiye'ye duyduğu ihtiyaç daha da artmış ve Türkiye'deki Amerikan askeri üslerine özel bir önem verilmiştir. 1954'te kurulan İncirlik üssü geliştirilmiş ve Türkiye'ye askeri destek arttırılmıştır. 1954 yılından sonra bazı nedenlerden dolayı Amerika'nın Türkiye'ye yaptığı ekonomik yardımlar, yeniden artmıştır. Türkiye ile doktrini benimsemeyen Arap ülkeleri ve onları destekleyen SSCB'yle arasında gergin bir süreç başlamıştır. Nitekim bu gerginlik 1957 yılında Suriye ile savaşın eşiğine gelmesine yol açmıştır. Türkiye NATO amaçları dışında ilk kez topraklarındaki Amerikan üslerinin Ortadoğu'ya müdahale edebilmeleri

için kullanılmasına izin vermiştir. 1958'de Lübnan ve Ürdün olaylarına müdahale edilmek için, İncirlik üssünden faydalanılmıştır (Yılmaz, 2016:220; Oran, 2002: 568).

3.7 TÜRKİYE-İSRAİL ÇEVRESEL PAKTI

ABD'nin Ortadoğu politikası ile oluşan paktlar ve siyasi politik etkinin hissettirilmesi amacıyla bölge siyasetindeki aktif hareketleri, Mısır, Suriye ve Irak'ta yaşanan gelişmeler, İsrail'in Bağdat Pakti'na itirazları ve Süveyş bunalımı sebebiyle soğumaya başlayan Türkiye-İsrail ilişkileri, yeniden düzelmeye başladı. Mısır, Suriye ve Irak'ta yaşanmakta olan gelişmeler Türkiye ve İsrail'in yakınlaşmasını sağladı (Erdoğan,2005:445-446). Mısır'da Nasır yönetiminin başlaması ile Arap milliyetçiliği politikasının benimsenmesi ve SSCB ile yakın ilişkiler kurulması İsrail'in hoşuna gitmiyordu. Suriye'nin de Sovyet askerî desteğini alması da Türkiye açısından tehdit oluşturmaktaydı. Rusya'nın amacı ABD'nin İsrail'e verdiği desteği, kendi lehine kullanarak Ortadoğu'da Suriye, Irak ve Mısır'a yaptığı yardımları arttırarak İsrail'e karşı Arap devletlerini desteklemek ve İsrail'in boşluğuna düşmesini sağlamaktı (Erdoğan, 2005:445-446).

İsrail ve Türkiye arasında 1958 yılında, Irak Devrimi ile Lübnan ve Ürdün'de mevcut rejimleri değiştirme yönelik girişimler sonrasında, yeni bir yakınlaşma yaşanmıştır. 1957 yılında Türkiye ile Suriye arasında yaşanan gerginlik, 1958 Şubat'ında Mısır ve Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmeleri, Lübnan ve Ürdün'de mevcut yönetimleri devirmeye yönelik Nasırcı ayaklanmalar ve Temmuz 1958'de General Abdülkerim Kasım önderliğinde gerçekleşen darbe sonrasında Irak'ın Bağdat Pakti'ndan ayrılması, Ankara'nın güvenlik endişelerini artırdı. Nasır rejimi, tüm Arap dünyasını etkileyen bir güce sahip olarak ve Irak'ın yeni yönetimini desteklediğini açıklamıştı. Bu gelişmeler Türkiye'yi yeniden İsrail'e yakınlaştırmaya başladı (Erdoğan, 2005:445-446).

Irak Devrimi'nin Ankara'da meydana getirdiği sonuçlar, Ortadoğu politikasında önemli sonuçlara neden oldu. Irak yönetiminin değişimi Bağdat Pakti'nin sona ermesi anlamına geliyordu. Amerika Irak'taki gelişmeler akabinde yeni politik arayışları, ABD'nin araya girip ilgili taraflar üzerine baskı kurmasıyla birlikte, İsrail-Türkiye-İran arasında, istihbarat işbirliği konusunda, yeni bir pakt kuruldu. ABD'nin etkisinde gelişen olaylar neticesinde İsrail ve Türkiye görüşmeleri sonrası yeni gelişmeleri beraberinde getirecekti (Dursunoğlu, 2000:36). Aslında Türkiye Batı yanlı politika anlayışının gereksinimi olarak, İsrail ile olan ilişkisinde kabullenen taraf olmak zorunluluğunda

kalmıştır. Nitekim İsrail ile Batı sisteminin içinde dengeli ve yakın bir ilişki kuran Türkiye'nin İsrail'le yakınlığı, bu dönemde tercihten daha çok zorunluluk olmuştur (Bacık, 2010:7).

İsrail Başbakanı David Ben Gurion, Mısır'da Nasır ile artan Arap milliyetçiliği politikası ve SSCB ile yakın ilişkiler kurulması ile İsrail'in Ortadoğu'daki güvenliğinin tehlike altında olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle İsrail Başbakanı Arap Devletlerinin hareket alanını daraltmak ve bölgede Amerikan etkisini artırmak amacı ile yeni bir pakt oluşturdu ve "Çevresel Pakt" adını verdi. Ben Gurion'un amacı oluşturduğu bu pakta Arap devletlerine yakın olan Etiyopya, İran ve Türkiye'yi pakta dahil etmektir. Ona göre; "*iç hilalde yaşayan Müslüman Arapların düşmanlığı ancak dış hilalde yaşayan Müslüman Türklerin dostluğuyla dengelenebilirdi*" (Köni, 1994:47). Ben Gurion Etiyopya ve İran'la güvenlik işbirliği anlaşması imzaladı. İki ülke ile anlaşma imzalamasının ardından Türkiye'ye yöneldi. Paktı olumlu karşılayan Türkiye, 28 Ağustos 1958'de Çevresel Pakta katılmıştır. Bu pakta katılmasının en önemli nedeni, İran'ın Bağdat Pakti'nden ayrılmasının ardından güneyde algıladığı tehdidin büyümesi olmuştur. (Yılmaz, 2016: 224)

Türkiye'nin Pakta dâhil olmasının nedenleri arasında Suriye ile 1957 yılında yaşadığı kriz, 1958 Irak darbesiyle müttefikini kaybetmiş olması ve ABD'nin Türkiye'yi İsrail'le Pakta zorlaması sayılabilir (Bengio, 2009:85). Türkiye'nin öncelikleri ve İsrail'in bölgede güvenebileceği bir güç olarak Türkiye'ye ihtiyacı olması, Türk-İsrail ilişkilerini Ortadoğu'nun geniş diplomatik ve stratejik ilişkiler kurmasında etkili olmuştur (Fuller, 2010:224).

Ankara'dan İsrail'e yollanan bir istihbarat raporu, Türkiye Genelkurmayı İkinci Başkanı Refik Tulga'nın İsrail maslahatgüzarına: "*Türk Genelkurmayının İsrail'e yakınlık duyduğunu ve İsrail'i her koşulda desteklemeyecek herhangi bir üst düzey Türk Subayı tanımadığını*" ifadesi ile askeri üst düzeyler tarafından Çevresel Pakt'ın desteklediğini vurgulanmaktadır (Bengio, 2009:85).

Başbakan Ben Gurion'un, beraberinde Dışişleri Bakanı Golda Meir, Dışişleri Müsteşarı Şimon Peres ve İsrail Genelkurmay Başkanı Zvi Zur ile birlikte 28 Ağustos 1958 günü Menderes ile görüşmek üzere Ankara'ya gittiler. Arap devletlerinin Türkiye'ye karşı, ziyareti kullanmaması için ziyaretin resmi gerekçesi; uçağın motorundaki bir arıza nedeniyle zorunlu bir iniş olarak gösterildi (Erdoğan, 2005:446).

29 Ağustos 1958’de gerçekleşen gizli görüşmede, David Ben-Gurion ile Menderes’in başkanlık ettiği üst düzey heyetler arasında, “Radikal Arap milliyetçiliği ve Sovyetler Birliği’ne karşı” iki ülkenin askeri, diplomatik ve güvenlik alanlarında örtülü işbirliği yapması kararlaştırıldı. Görüşmelerde Dışişleri Bakanının özel danışmanı (Reuven Shiloah) tarafından hazırlanan listede; *“Diplomatik alanda gerek hükümetler, gerekse kamuoyları katında ortak çalışmalar yapılması kararlarının yanı sıra, ekonomik alanda dış ticaret hacminin artırılması için önlemler alınması konusunda anlaşmaya varılacağı; güvenlik alanında ise istihbarat paylaşımı, acil durumlarda karşılıklı yardımlaşma için ortak planlama yapılması, üzerinde anlaşmaya varılacağı”* ifade etmiştir. Çevresel Pakt’ta birçok alanda işbirliği konuları görüşülmüş olsa da daha çok askeri alanda etkili olacaktı (Özcan, 2005:21).

Çevresel Pakt’ın kurucusu olan Ben Gurion, Pakt ile ilgili olarak: *“Nasırcı-Sovyet dalgaya karşı Ortadoğu’nun dış çemberinde yer alan bazı devletlerle ilişkilerimizi sıkılaştırmaya, güçlendirmeye başladık... “Amacımız Nasır yoluyla artan Sovyet nüfuz ve yayılmasına karşı durabilecek bir ülkeler grubu organize etmek. Bunun resmi bir ittifak olması da gerekmez”* diyordu. İsrail’in Ankara’daki maslahatgüzarı Moshe Alon, Menderes’in iktidara gelmesiyle ilişkilerin bozulmaya başladığını; Süveyş Buhranı ve Bağdat Paktı’nın ise bu süreci arttırdığını söylemiştir. Türkiye’nin Menderes döneminde, Türkiye-İsrail ilişkilerindeki dış faktörlerin tepkisini çekmemek için pakta dâhil olduğu halde açıklanmadığı kanaatindeydi. Başbakan Menderes’in iktidarının ilk yıllarından itibaren, Arap Devletleri ile kendilerinden önceki dönemde yaşanan olumsuz tabloyu tersine çevirmek istediği bilinmekteydi. İsrail, Demokrat Parti’nin durumun farkında olarak; Menderes’in ABD’nin isteğine kayıtsız kalamayacağını da farkındaydı. Bu çerçevede ABD’deki Yahudi lobisinden destek alan İsrail, Türkiye ile gayri resmi gözükten Çevresel Paktı hayata geçirebilmişti (Bengio, 2009:63).

29-30 Ağustos 1958 görüşmelerinden sonra, gizli üst düzey ziyaretlere devam edilecektir. Askeri delegasyonlar ilk kez 15 Ekim 1958’de bir araya gelerek bir askeri işbirliği anlaşması üzerinde çalışmaya başlayacaktır. İsrail askeri çevreleri tarafından “çok yakın” ve “özel ilişki” olarak nitelendirilen işbirliğine İsrail genelkurmayı “Merkava” kod adını verecektir (Bengio, 2009:52; Özcan, 2005:22).

Türkiye-İsrail ilişkilerinin Süveyş bunalımından önceki sıcaklığına yeniden kavuşması Çevresel Pakt’ın olumlu bir sonucudur (Kürkçüoğlu, 1972:648). Askeri işbirliği konuları arasında istihbarat paylaşımı, görüş alışverişi ve savunma sanayi alanında teknik

bilgi değişimi yapılması gibi konular sıralanmaktadır. Türk diplomatlar, bu dönemde iki ülkenin yakın bir istihbarat değişimi, gerçekleştirdiğini ve buna örnek olarak iki ülke askeri yetkililerinin Suriye'yi hedef alan bir ortak harekât planı hazırlamış olduklarını ifade etmiştir. Nisan 1959'da, İsrail Genelkurmay Başkanı Haim Leskov'un Ankara'ya yaptığı gizli ziyaret ile plan netleştirilmiş oldu. Plana göre; hava ve deniz kuvvetlerinin katılımıyla gerçekleştirilecek ortak bir harekât kararı alınmıştı. Planın hazırlanmasında, İsrail Genelkurmayı, harekâtlar bölümünün başında bulunan İzak Rabin etkili olmuştur. Söz konusu planın varlığı; gerek İsrail, gerekse Türk askeri kaynakları tarafından doğrulanmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetlerine, İsrail askeri malzemesi ihraç edilecek, bunun karşılığında ise İsrail, Türkiye'den askeri güç sağlayacak ve böylece İsrail Türkiye'nin diplomatik desteğini sağlamış olacaktı (Özcan, 2005:22).

1958'den 1960'lı yılların ortalarına kadar geçen süreçte; İsrail, Türkiye'ye tarım alanı ve teknik konularda destek olmuş, askeri görüşmeler ve ortak planlamalar gerçekleştirmiştir. Dönemin İsrail Genelkurmay Başkanı Haim Laskov ve Türk Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun karşılıklı olarak ziyaretlerde bulunmuşlardır. Çevresel Pakt'ın sonuçları itibariyle, Türkiye'den daha çok İsrail'e faydalı olmuştur. Nitekim İsrail, kendisine bölge içinde ekonomik ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı bir destek bulmuştur. Ankara, İsrail'e eğitim uçuşları konusunda bir eğitim sahası sağlamıştır. Türkiye'nin İsrail'den beklentisi ABD'deki Yahudiler aracılığı ile Washington'un alacağı ekonomik kararlarda ve Kıbrıs politikalarında Türkiye lehine karar çıkmasının sağlamasıydı. 1963 ve 1964 yıllarında ABD ile yaşanan Kıbrıs sorununda; İsrail ile ilişkiler Türkiye'nin lehine bir karara yol açmamıştır (Uzer, 2011:143).

İsrail ve Türkiye birbirlerinin desteğe ihtiyaç duyduğu alanlarını kapatacaklardı. Buna yönelik; Askeri anlaşma ve istihbarat paylaşımının dışında ekonomik olarak, İsrail'in sahip olmadığı; fakat Türkiye'nin sahip olduğu toprağa dayalı zenginlik, İsrail'in tekniği ile birleştirilecekti. Ayrıca Türk endüstri ve tarımının gelişmesinde İsrail'in uzmanlığının kullanılması sağlanacaktı (Duman, 1995:260). İsrail-Türkiye ilişkilerinin altın çağı olarak ifade edebilecek sekiz yıllık dönemde, iki taraf arasında ticari anlaşmalar da ihmal edilmiyordu. 18 Mart 1960'da Türkiye ile İsrail arasında ticaret anlaşması imzalanarak ittifak sağlamlaşıyordu. Üstelik siyasi gelişmelere bağlı olarak politik ilişkiler değişirken ticari ilişkiler genellikle bu durumdan etkilenmiyordu.

SONUÇ

Paylaşılabilen toprak olan Ortadoğu, sahip olduğu zenginlikleri ile yıllarca tarih sahnesinde mücadelelere sebep olan bir coğrafya olmuştur. Tarih öncesi çağlardan beri Ortadoğu coğrafyasında bulunan Filistin çeşitli sebeplerden dolayı göç alan verimli topraklara sahip olan bir ülkedir. Nitekim temelleri çok eskilere dayanan ve XX. yüzyıl ile artarak devam eden Yahudiliğin doğuşu ve Siyonizm kavramları da bu coğrafya ile doğrudan ilişkilendirilebilir.

Hz. İbrahim (Abraham) zamanında Filistin'e yerleşen Yahudiler, Mezopotamya ile Akdeniz sahillerini içine alan, "Yeşil Hilal" olarak adlandırılan tarıma elverişli alanlarda yaşamışlardır. İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar ilkel bir topluluk olarak hayvancılık ile geçimlerini sürdüren Yahudiler, kendilerini Filistin'in en eski kavimi olarak görmekteydiler. Ancak Yahudilerden önce bölgede birçok kavmin yaşadığı kanıtlanmıştır. Yahudilerin, Tanrı tarafından seçilmiş kavim oldukları iddiası, onları kutsal kitap Tevrat'ta adı geçen Arz-ı Mev'ud ve Arz-ı Mukaddes topraklarına ulaşma arzusuna yöneltmiştir.

Köleliğe karşı çıkan Yahudiler bölgeye hakim olan diğer milletler tarafından zulüm, baskı sürgün, katliamlar ile göç ettikleri ülkelerde yaşam mücadelesi verirken, onları ayakta tutan tek düşünce "Siyonizm" olmuştur. Nitekim Yahudilerin kutsal gayesinin siyasal bir terim olarak resmiyete kavuşması Theodor Herzl sayesinde olmuştur. Bu dönem Ortadoğu'da temellerinin atıldığı ve çetin mücadelelerin yaşandığı, hesaplaşmaların olduğu, bir dönem olarak görülmektedir. 1900 yılı önce Roma tarafından kutsal topraklardan sürülerek diaspora ile çeşitli bölgelere göç eden Yahudiler açısından tekrar Filistin topraklarına dönme umudu canlanmış olmuştur. XIX. yüzyıl sonlarında antisemitizm ile tüm dünyada Yahudilere karşı olumsuz bir tutum gelişmiştir. Avrupa'daki Yahudi düşmanlığı antisemitizm ile daha da artmış ve Yahudilerin Siyonizm ile taçlanan siyasi emellerinin gerçekleşmesi Filistin topraklarına göç etmeleri ile neticelenmiştir. Balfour Deklarasyonu ile Avrupa'dan Filistin'e büyük Yahudi göçleri başlamıştır. Yahudilerin Filistin topraklarına göçü, Filistin'de yaşayan halkın tepkisine yol açmış, 1921 yılı itibariyle Filistin'de büyük Arap ayaklanmalarının başlamasına neden olmuştur.

1936-1939 yılları arasında Araplar tarafından, uluslararası bir ayaklanma başlatılmıştır. Yahudilerle Arapların aynı devlet içinde yer almasının mümkün olamayacağını, Filistin'in bölüştürülmesi gerektiğini öneren Peel Raporu'na göre Filistin'in bağımsızlığı yok sayılmıştır. İngiliz Sömürge Bakanı MacDonald tarafından hazırlanan ve MacDonald Beyaz Kitabı olarak bilinen belge, İngiltere tarafından dönemin

sıkıntılarını gidermek amaçlı hazırlanmıştır. Filistin topraklarının üçe bölünerek, Arap ve Yahudiler arasında paylaşılma fikri, taraflar tarafından reddedilmiştir.

1940 yılında İngiltere'nin Arap yanlısı politikasına karşı Yahudiler, ABD ile iş birliği yapmıştır. Bu bağlamda 11 Nisan 1942 tarihinde "Bilmonre Programı" ile Filistin'de Yahudi Devleti kurulacağı ve Filistin'e olan Yahudi göçünün sınırlandırılmayacağı kararı alınmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası işbirliğini güçlendirmek ve "barış ve güvenliği" sağlamak amacıyla 1945'te Birleşmiş Milletler kurulmuştur.

1948-1958 tarih aralığında önemli olaylar yaşanmıştır. 1948 tarihinde İsrail Devleti'nin kuruluşu ile Ortadoğu'nun güç dengesi değişmeye başlamış ve Soğuk Savaş'ın bu coğrafyaya da hükmettiği görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgedeki müttefik kararı, Türkiye ile İsrail'in yakınlaşmasında büyük önem taşımıştır. 1948 yılı itibarıyla başlayan büyük Arap isyanı, çok sayıda Filistin halkı açısından kanlı bir son olmuştur. 1948 savaşı Filistin topraklarının paylaşılması ve ortaya çıkan Filistin mültecileri sorunu açısından büyük önem taşır. Filistin tarafından terk edilen topraklar, İsrail tarafından hızla Yahudi yurdu haline getirilmeye başlanmıştır. Filistinlilere yapılan büyük zulüm tarihe unutulmayacak şekilde kazanmıştır.

Türkiye'nin bu dönem Ortadoğu politikası Batı yönelimli dış politikanın uzantısı şeklindedir. 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulması ile Türkiye'nin bu yıllardaki en önemli meselesi; kendisi için tehdit oluşturan Sovyetler Birliği'ne karşı, Batıdan destek almaktı. II. Dünya Savaşında tarafsız olan Türkiye, Sovyet tehdidine karşı desteğini aldığı Batı dünyasının kendisini yalnız bırakmasından korkuyordu. Nitekim Türkiye içinde bulunduğu siyasi konjonktür ile şekillenen politikası doğrultusunda, Batı dünyasının takdirini kazanmak ve siyasi-politik düzen içerisinde güçlü bir ülke profili oluşturmak amacı ile İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olmuştur. Akabinde Türkiye, İsrail konusunda temkinli politika izlemeyi sürdürmüştür. Türkiye, İsrail karşısındaki tedirginliğinde, haksız değildi çünkü SSCB tehlikesine karşı kuruluş aşamasında desteklediği İsrail'in, Batı'nın Ortadoğu'daki bir aracı konumuna geldiğini düşünüyordu.

Türkiye'nin İsrail'le ilişkilerinin iyi olduğu zamanlarda, Arap ülkeleri ile sorunlar yaşaması; Arap ülkeleri ile iyi olduğu zamanlarda ise İsrail'le çeşitli sorunlar yaşaması, İsrail politikasının getirmiş olduğu bir zorunluluk olmuştur. Türkiye'nin uluslararası dengelemlere ve kendi çıkarlarına göre zaman zaman Batı'nın uzantısı olan İsrail'i

desteklemesi Ortadoğu'da bulunan sınır komşuları tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Söz konusu Türkiye'nin siyasi açıdan ABD tarafından bölgede mihenk taşı olarak görülmesi, ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik planların başında gelmektedir.

1949-1958 tarihleri arasında NATO üyesi olan Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılması, özellikle de Batı Savunma tarafında yer alması, oldukça önemli bir olaydır. Bu gelişme Türkiye-ABD ilişkilerinin üst seviyelere çıkmasını sağlamıştır.

Türkiye'nin Amerika ve NATO birliğine dâhil olma arzusu ile başlattığı İsrail'le ilişkiler; tanınmanın ardından girdiği çıkmazlar ve zaman zaman yaşanan gerginlikler, Amerika'nın bilgisi ve kontrolü altındaydı. Türkiye bu dönemde Batı ile ilişkiler çerçevesinde İsrail ile temaslarını sürdürme amacındaydı. Araplar ve İsrail arasında her iki taraf açısından önemli olan Filistin davasının desteklenmesi, sınır komşuları ve tarihi bağları olan Arap devletleri ile siyasi ve ekonomik açıdan ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayan Türkiye, bu amaçlarını gerçekleştirirken İsrail ile ilişkilerinin bozulmamasını istiyordu. Türkiye Arap-İsrail çatışmasına karşı denge politikası izlemiştir. Nitekim Türkiye-İsrail ilişkileri, Ortadoğu siyasetinin yönelimi olarak ve karşılıklı çıkarların bir ürünü sayılabilir.

Türkiye ile İsrail ilişkileri bu dönemde ekonomik, politik ve askeri alanda olmak üzere çok kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilir. Genel olarak Türk-İsrail ilişkisinin temelinde dalgalanmalar içeren bir politika, zaman zaman siyasi zorunluluk ve sebepler dolayısı ile tamamen kopması mümkün olmayan süreci kaçınılmaz kılmıştır.

1958 yılında imzalanan ve kamuoyundan gizlenen Çevresel Pakt anlaşması günümüze uzanan Türk-İsrail ilişkisine önemli bir etki yaptığı görülmektedir. İsrail ve Türkiye'nin bölgedeki çıkarları göz önünde bulundurulacak olduğunda, yaşanan dönemin şartları doğrultusunda her iki ülke açısından bölgedeki siyasi istikrar, refah ve barış açısından ilişkilerin yok olmasının mümkün olmadığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 030.10.265-788-22. 12.10.1939
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 030.10.266-793-49, 08.12.1947
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 30.10.131-942-5, 14.11.1949
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 30.18.01.134-102-17, 25.12.1953
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 30.18.1.2.123-64-8. 04.08.1950
Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 30.18.1.2. 118-108-3, 24.03.1949
Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], A.MTZ.04/72-53, 11.07.1319
Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], HR. SYS. 410-4, 22-11-1917
Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], HR.HMŞ.İŞO., 219-74, 28.02.1302
Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], HR.HMŞ.İŞO., 193-59, 04.04.1329
Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], İ. HUS., 91-2, 01.07.1319
Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], Y. PRK. TŞK., 6-50, 01.03. 1319

I. II. TBMM Zabıt Cerideleri

- T.B.M.M.Z.C., Dönem IX, C. 3, 15. XII 1950 T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1950
T.B.M.M.Z.C., Dönem IX, C. 4, 24. 01. 1951, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1951

II. MÜRACAAT ESERLERİ

Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, (1976). İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi.

III. GAZETELER

- Cumhuriyet Gazetesi**, (28 Nisan 1948)
Cumhuriyet Gazetesi, (15 Mayıs 1948)
Cumhuriyet Gazetesi, (18 Mayıs 1948)
Cumhuriyet Gazetesi, (20 Mayıs 1948)
Resmi Gazete, (1 Nisan 1949)

III. TELİF ESERLER

III. I. Kitaplar

- Acar, İ. (1989). *Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu*, Ankara: TTK.
Arı, T. (2005). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset Savaş ve Diplomasi*, İstanbul: Alfa.
Armaoğlu, F.(2005). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995). İstanbul: Alkım.
Armaoğlu, F. (1994). *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948- 1988*, Ankara: İş Bankası.

- Bengio, O. (2009). *Türkiye-İsrail Hayalet İttifaktan Stratejik İşbirliğine*, Filiz Kaynak Dişkaya (Çev.). İstanbul: Erguvan.
- Bacık, G. (2010). *Türkiye, İsrail: Geleneksel Dengenin Dinamikleri*, İstanbul: Zirve Üniversitesi.
- Bağcı H. (2007). *Türk Dış Politikasında 50'li Yıllar*, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı.
- Besalel, Y. (2001). *Yahudi Tarihi*, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın.
- Christian, C. – Joséphine L. (2003). *Filistinliler 1948–1988 Fedai Nesli: Silahlı Mücadeleden Özerkliğe*, Sezai Arusoğlu, (Çev.). Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Chomsky, N. (1993). *Kader Üçgeni, ABD, İsrail ve Filistinliler*, Bahadır Sina Sener Çev), İstanbul: İletişim.
- Çevik, H. (2005). *Kadim Toprakların Trajedisi Uluslararası Politikada Ortadoğu*, Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2014). *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul: Küre Yayıncılık.
- Dugin A. (2005). “*Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım*”, Vügar İmanov (Çev.). 4. Baskı. İstanbul: Küre.
- Dursunoğlu, A. (2000). *Stratejik İttifak Türkiye-İsrail İlişkilerinin Öyküsü*, İstanbul: Anka Yayınları.
- Erdoğdu H. (2005). *Büyük İsrail Stratejisi*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayın.
- Fuller G. E. (2010). *Yeni Türkiye Cumhuriyeti*, Mustafa Acar (Çev.). İstanbul: Timaş.
- Fromkin, D. (1993). *Barışa Son Veren Barı- Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? ,1914-1922*, İstanbul: Epsilon.
- Goldschmidt, A. (1991). *A Concise History Of The Middle East*, , Oxford: Westview Pres.
- Goodman, P. (1945). Chaim Weizmann (Der.); *A Tribute on His Seventeenth Birthday*, M. Lutfullah Karaman (Çev.). London.
- Göze, E. (1995). *Siyonizmin Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdülhamit*, İstanbul: Boğaziçi.
- Güngör, Ö. (1998). Der: Faruk Sönmezoğlu; *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar*, İstanbul: Der Yayın.
- Hale, W. (2003). *Türk Dış Politikası 1774-2000*, Petek Demir (Çev.). İstanbul: Mozaik.
- Halloum, R. (1989). *Belgelerle Filistin*, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Hasgüler, M., Uludağ M.B. (2004). *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*, Ankara: Alfa.
- Hourani, A. (2005). *Arap Halkları Tarihi*, Yavuz Alogan (Çev.). İstanbul: İletişim.
- Hollstein, W. (1975). *Filistin Sorunu Filistin Çatışmasının Sosyal Tarihi*. Cemal E. Ertuğ(Çev.). İstanbul: Yücel Yayınları.
- Johnson, P. (2000). *Yahudi Tarihi*, Çev. Filiz Orman, İstanbul: Pozitif.

- Kara, İ. (2006). *HAMAS: Bir Direnişin Perde Arkası*, İstanbul: Ra Kitap.
- Karaman, M.L. (1992). *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*, İstanbul: İz.
- Kocabaş, S. (1987). *Vaad Edilmiş Toprak Filistin İçin Mücadele Türkiye ve Siyonizm*, İstanbul: Vatan Yayınları.
- Kürkçüoğlu, Ö. (1972). *Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası 1945-1970*, Ankara: Simurg.
- Okuyan, S. (2008). *Aslan ve Androcles Filistin Gölgesinde Abdülhamit ve Theodor Herzl*, İstanbul: Selis Kitaplar.
- Öke, M.K. (2002). *Siyonizm'den Uygarlık Çatışmasına Filistin Sorunu*, İstanbul: Ufuk Yayın.
- Öke, M.K. (1990). *Kutsal Topraklarda Masonlar, İhanetler, Komplolar, Siyonistler, Aldanmalar*, İstanbul: Çağ.
- Öke, M.K. (2012). *Siyonizm ve Filistin Sorunu, (1880-1923)*, İstanbul: Kırmızı Kedi Kitabevi.
- Özcan, G. (2005). *"Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi"*, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı, İstanbul: Tesev Yayınları.
- Özmen, S. (2006). *İsrail ve Etnik Dini Çatışmalar*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özcan, M. (2003). *"Filistin-İsrail Barış Süreci Ve Türkiye"*, Filistin Çıkmazından Çözüme, Ahmet Davutoğlu (Ed.), İstanbul: Küre Yayınları.
- Peköz, M. (2007). *Küresel Güçlerin Ortadoğu Stratejileri*, İstanbul: Kalkedon.
- Sander, O. (1998). *Siyasi Tarih (1918-1994)*, Ankara: İmge.
- Soysal İ. (1999). *"Çağdaş Türk Diplomasisi, 200 Yıllık Süreç"*, Ankara 15-17 Ekim 1997, Sempozyuma Sunulan Tebliğler, Ankara: TTK.
- Soysal, İ. (2000). *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları, 1945-1990, C.2*, Ankara: TTK.
- Taylor, A.R. (1992). *İsrail'in Doğuşu*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Turan, Ö. (2002). *Düşman Kardeşler (Siyonizm, İsrail ve Filistin Direniş)*, İstanbul: Yaydağ.
- Turan, Ö. (2003). *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*, İstanbul: Yeni Şafak.
- Uslu, N. (2000). *Türk-Amerikan İlişkileri*, Ankara: 21.Yüzyıl Yayınları.
- Uçarol, R. (1994). *Siyasi Tarih (1799-2001)*, İstanbul: Filiz.
- Yıldırım, A., Şimşek, H.(2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara:Seçkin.
- Yılmaz T. (2015). *Uluslararası Politikada Ortadoğu*, Ankara: Barış Platin Yayınevi.

III. II. Makaleler

- Akgündüz, A. (1987). “II. Abdülhamit’in Yahudilerin Filistin’e Yerleşmesini Yasaklayan Bir İradesi”, TDTD, S.3, İstanbul.
- Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Albayrak M. (2005). “Türkiye’nin Orta Doğu Politikaları(1920-1960)”, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, C.III, S. 2, Elazığ.
- Asaf, H. (2004). *Ortadoğu’da Devlet ve Terör*, Taha Cevdet (Çev.). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Ataöv, T. (1970). *Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek*, SBF Dergisi, Ankara Üniversitesi.
- Avcı, Y. (2006). (Ed.), Anzerlioğlu Y. *Siyon’dan Siyonizm’e: Politik Bir İdeolojinin Dini Temelleri ve Fikirsal Gelişimi*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi Yıl: 2 Sayı:3.
- Aydın, M. (2000). “Diyalog Açısından İlahi Dinlerin Birbirlerine Yaklaşımı”, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
- Bozkurt, G. (1993). *Osmanlı-Yahudi İlişkilerine Genel Bir Bakış*’, Belleten, Ağustos C.LVII.
- Bulut S. (2008). “Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları; 1. ve 2. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO üyeliği ve Balkan Politikası”, Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu D. Sayı 41. Ankara
- Dursun, D. (1995).Ortadoğu Neresi, “Filistin Sorununun Ortaya Çıkışı”. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ediz, İ. (2015). *Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Filistin’de Toplum ve Siyaset 1919-1922* Türkiye Ortadoğu çalışmaları dergisi Cilt, 2 Sayı, 2.
- Ekici, S. Baharçipek, A. (2016). *NATO’ya Üyelik Sürecinde Türkiye ABD İlişkileri*, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 11.
- Erhan Ç. “ABD ve NATO’yla İlişkiler,” Türk Dış Politikası, Cilt I, Baskın Oran (Ed.), İstanbul, 2001.
- Ertem, B. (2009). “Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini Ve Marshall Planı”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Erhan Ç.- Kürkçüoğlu Ö. (2001) “1945-1960 Filistin Sorunu ve İsrail’le İlişkiler”, Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I, İstanbul.
- Fırat, M. Kürkçüoğlu, Ö. (2005). “Orta Doğu’yla İlişkiler: Arap Devletleriyle İlişkiler, içinde *Türk Dış Politikası*” Cilt I. Baskın Oran (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Galanti, A. (1995). *Türkler ve Yahudiler*, İstanbul: Gözlem Basın Yayın.
- Gönlübol M.-Ülman H. (1961). “Birleşmiş Milletler Kuvveti; Süveyş ve Kongo Olayları”, *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, Cilt:16, Sayı: 1.

- Gürel S.Şükrü. (1979). *Orta Doğu Petrolünün Uluslararası Politikadaki Yeri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Inbar, E. (2001). *Türk-İsrail Stratejik Ortaklığı*, Suna Ercan, Özgül Erdemli (Çev.). Ankara, 2001.
- Kaştan, Y. (2012) Ortadoğu’da Arap İsrail Mücadeleleri ve Türkiye. Tarih ve Medeniyetler Tarihi, 4.
- Koç M.B. (200). *İsrail Devleti’nin Kuruluşu ve Bölgesel Etkileri 1948- 2006*, İstanbul: Günizi Yayıncılık.
- Kocabaş, S. (1991). “İsrail Devletine Giden Yolda Siyonim-Osmanlı Devleti İlişkileri”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, S.56, İstanbul.
- Köni H. (1994). “Mısır, Türkiye İsrail Üçgeni”, Avrasya Dosyası Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi İsrail Özel, Cilt 1, Sayı 3, Sonbahar.
- Kızıloğlu, S. (2012). “İsrail Devleti’nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişimi”, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Kırıkkale.
- Lange N.D (1997). (Ed.), *The Illustrated History of the Jewish People*, Aurum Press., London.
- Lewis, B. (2006). *The New Anti-Semitism, The American Scholar*, Volume 75 No. 1, Winter.
- Lewis B. (1973). *Semites and Antisemites, Islam in History: Ideas, Men and Events in the Middle East*, The Library Press.
- Levi, A. (1999). *Türkiye Cumhuriyeti’nde Yahudiler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Liel, A; Yirik, C. (2010). “*Türkiye-İsrail İlişkileri*”, İstanbul: İKÜ Yayınevi.
- Lochner, Louis P. (1948). *The Goebbels Diaries 1942-43*, Garden City NY. Doubleday&Co, 1948.
- Oran, B.(Ed.) (2018). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar Cilt I: 1919-1980*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. (1994). *Lozanın Azınlıkların Korunması Bölümünü Yeniden Okurken* Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi.
- Özcan, G. (2005). “50. Yılı Biterken Türkiye-İsrail İlişkileri”, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, İstanbul.
- Pappe, I. (2007). *Modern Filistin Tarihi*, Nuri Plümer (Çev.). Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları
- Cohen, R. (1999). *Diaspora and the nation–state: from victims to challengers, Migration, Diasporas and Transnationalism*, S. Vertovec ve R.Cohen (Ed.), Massachusetts, Edward Elgar Pub.
- Sancaktar, C. (2011). *Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası’na Marksist Yaklaşım*, Bilge Strateji, Cilt 3, Sayı 5.

- Serbest B. (2016). “Bağdat Paktı’nın Kuruluş Süreci ve Gelişiminde Türkiye’nin Rolü”, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 3.
- Sezgin Y. (1995). *Kore Savaşına Girişimizin Türk Dış Politikamıza Etkisi*, Ankara.
- Sharon, M.S. (1992). “Türkiye Yahudileri”, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Shlaim, A. (2003). “Interview with Abba Eban, II March 1976,” Israel Studies.
- Soy, H. B. (2007). “Birinci Dünya Savaşı’ndan İkinci Irak Savaşına Orta Doğu: Medeniyetler Çatışması mı, Çıkar Mücadelesi mi?”, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı 41, 117-145, 2007.
- Taşhan, S. (1973). *Petrol İhtiyaçlar, Buhranlar ve Politikalar, Dış-Politika-Foreign Policy*, 3(2).
- Tür Ö. (2007). “Türkiye ve Filistin 1908 – 1948: Milliyetçilik, Ulusal Çıkar ve Batılılaşma”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 62, Sayı:1.
- Türkeş, M. (2004). “NATO Bağlamında ABD-Türkiye İlişkilerinde Devamlılık ve Değişim içinde Türk Dış Politikasının Analizi”, Faruk Sönmezoğlu (Ed.) İstanbul.
- Uzer, U. (2011). “Türkiye-İsrail İlişkilerinde Bunalım”, Ortadoğu Etütleri, Cilt 2, Sayı 2, Ocak.
- Yanık, Lerna K. (2012). “Atlantik Paktı’ndan NATO’ya: Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Türkiye’nin Konumu ve Uluslararası Rolü Tartışmalarından Bir Kesit”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 34.
- Yaşar, F. T; Özcan S.A; Kor Z.T. (2007). *Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin*, İstanbul: İHH Yayınları.
- Yetkin, Ç. (1992). *Türkiye’nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yetener, M. (2007). “Adnan Menderes Biyografisi ve Dış Politika Vizyonu” Demir, A.F. (Ed.). Türk Dış Politikasında Liderler. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yavuz M.H. (2001). “İkicilik (Duality): Türk-Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu (1947–1994), (Der. Faruk Sönmezoğlu), *Türk Dış Politikasının Analizi* (içinde), İstanbul:Der Yayınları.
- Yeşilbursa, B. K. (2010). *Demokrat Parti dönemi Türkiye’nin Ortadoğu Politikası* (1950-1960).
- Webster, Donald E. (1939). *The Turkey of Atatürk*, Philadelphia.

III. III. TEZLER

- Akbıyık, S. (2010). *Babil Esaretinin Yahudiler Üzerindeki Sosyal, Kültürel ve Dini Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Aras, İ. (2010). “Filistin İsrail arasındaki temel sorunlar ve Uluslararası Hukuk” Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Balcı, A. (2004). *Filistin Sorunu Bağlamında İsrail’in Soğuk Savaş Dönemi Ortadoğu Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

- Duman, S. (1995). “*Filistin Sorunu ve Türkiye'nin İsrail Politikası*” (1947-1967), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve Tarihi Enstitüsü. Ankara.
- Kurt, A.O. (2006). *Babil Sürgünü Sonrası Ezra Önderliğinde Yahudiliğin Yeniden Yapılandırılması*, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Ömer, Y. (2014). *Yahudi Diasporası İletişim Stratejisi: ABD Örneği, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı*, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Tutu, Eylül. (2015). *Renin, İsrail Filistin Sorununda Semboller, Söylemler ve Kimlik: Konstrüktivist Bir Analiz*, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Şahin Mert. (2012) *Kuruluş Dönemi Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1958)*, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

III. IV. İNTERNET

- Deveci C. (2017) *Herbert Samuel Dönemin’de Filistin’e Yahudi Göçleri (1920-1925)* SDÜ, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 42. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/398729>. (25.05.2017)
- Şenay B. (2002). *Yahudi-Hıristiyan İlişkileri Tarihi ve Antisemitizm Oryantalizm İlişkisi*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/143929>. (14.02.2018)
- Yılmaz M.S. (2017). *Bir Terimin Arkeolojisi: Antisemitizmin Teolojik ve Politik Tarihi*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/15092018> (15.09.2018)
- Öndegelen Savaş Suçlarının Mahkemesi*, 1943, Vol. XXIX. <http://www.projetaladin.org/holocaust/tr/40-soru-40-cevap/basic-questions-about-the-holocaust.html> (25.01.2019)
- İsrail Devleti’nin Kuruluşu ve Arap İsrail Savaşı Yahudilerin Filistin’e göç etmesine karşı Araplar tarafından düzenlenen bir gösteri. (<http://www.dunyabulteni.net/haber/173583/turkiye-israil-devletini-nasil-tanimisti>) (18.03.2019)
- İsrail Devleti'nin Türkiye tarafından tanınmasına dair resmi gazetede yayınlanan karar*. <http://www.dunyabulteni.net/haber/173583/turkiye-israil-devletini-nasil-tanimisti>) (19.03.2018)
- Yılmaz H. *Adnan Menderes Dönemi Türkiye Ortadoğu İlişkileri, Birey ve Toplum Der.* 2016. Cilt 6. Sayı 12. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/305749> (08.02.2019)
- (<https://www.aydinlik.com.tr/turkiye-nin-israil-i-tanimasi-ozgurluk-meydani-mart-2018-1>). (01.04.2019)
- (<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/israil.htm>). (01.04.2019)
- (https://www.altayli.net/turkiyenin-israil-ile-iliskileri-1948-2001.html#_edn15). (01.04.2019)

[http://www.siirt.edu.tr/dosya/personel/yakincagda-ortadogu-tarihi-filistin-meselesi-ve-israilin-kurulusu\)-siirt-20181059131774.docx](http://www.siirt.edu.tr/dosya/personel/yakincagda-ortadogu-tarihi-filistin-meselesi-ve-israilin-kurulusu)-siirt-20181059131774.docx). (01.04.2019)

(<https://www.turkcebilgi.com/yahudiler>). (01.04.2019)

(<http://www.projetaladin.org/holocaust/tr/40-soru-40-cevap/basic-questions-about-the-holocaust.html>) (01.04.2019)

(<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/israil.htm>). (01.04.2019)

EKLER

EK 1. Arşiv Belgesi

SUBLIME PORTE
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES.

Le Secrétaire Général	Le Chef de Bureau	Le Rédacteur.
--------------------------	----------------------	---------------

Telegramme
S. E. Tschékal

Ferrah Bey
Washington.

N^o C^e 24849
N^o S^e 91
le 20 Avril 1899

Objet

4 11
709 - 81

HR.SYS 410/4 Zurich (1stfboe)

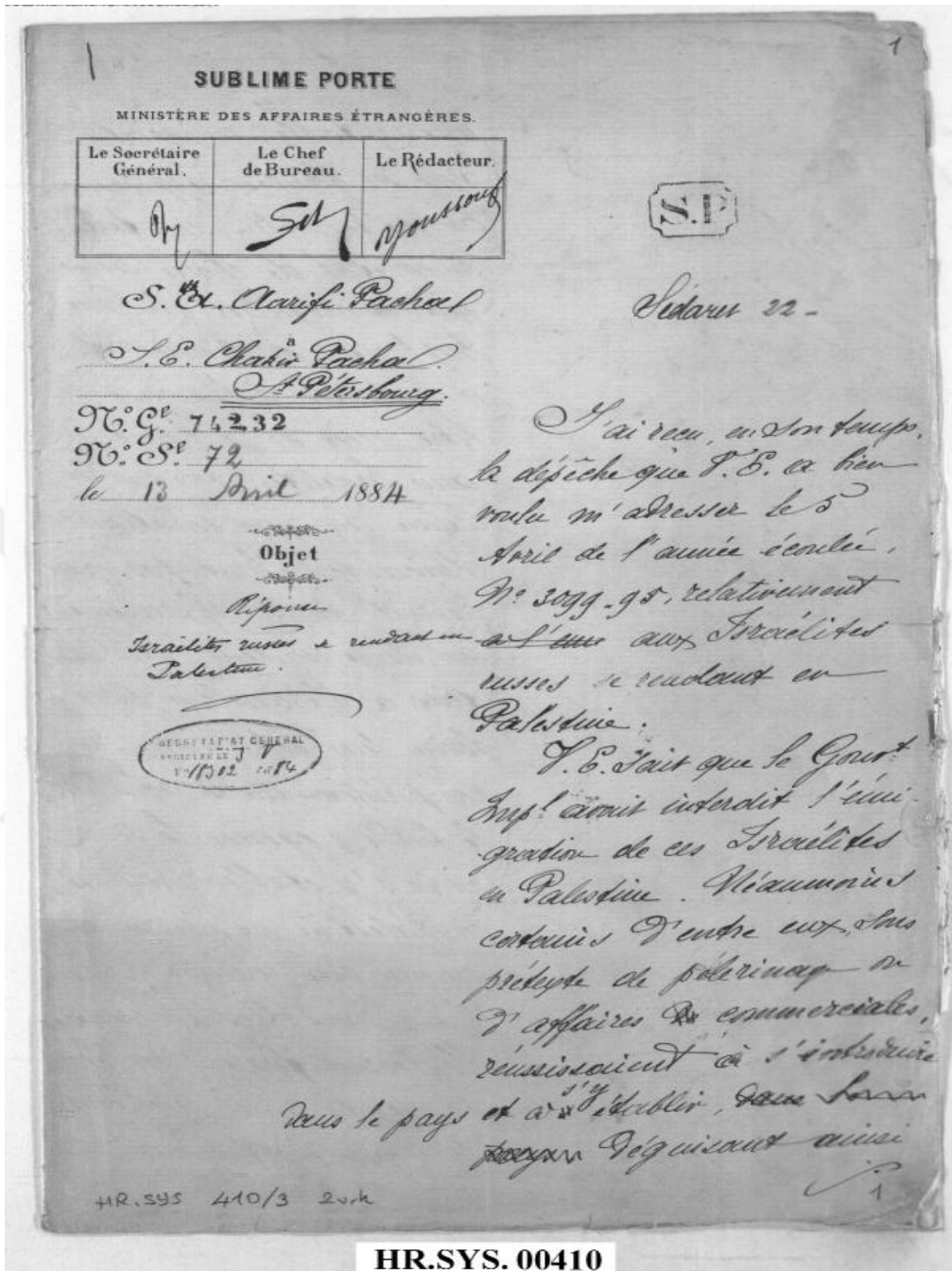
SP

Après nos recherches, nous laissons savoir la faimée société sévite israélite "Beau brin" appelé en hébreu "Avad Hind" de Taugru, aurait son siège principal en Amérique. Versant par le 24 Août dernier, un Congrès sioniste composé de 200 délégués s'est tenu à Bâle en Suisse. Il avait décidé de réunir une somme de 100.000.000 de dollars pour former créer une grande colonie israélite en Palestine, au moyen d'une contribution annuelle de 25 cents par tête à

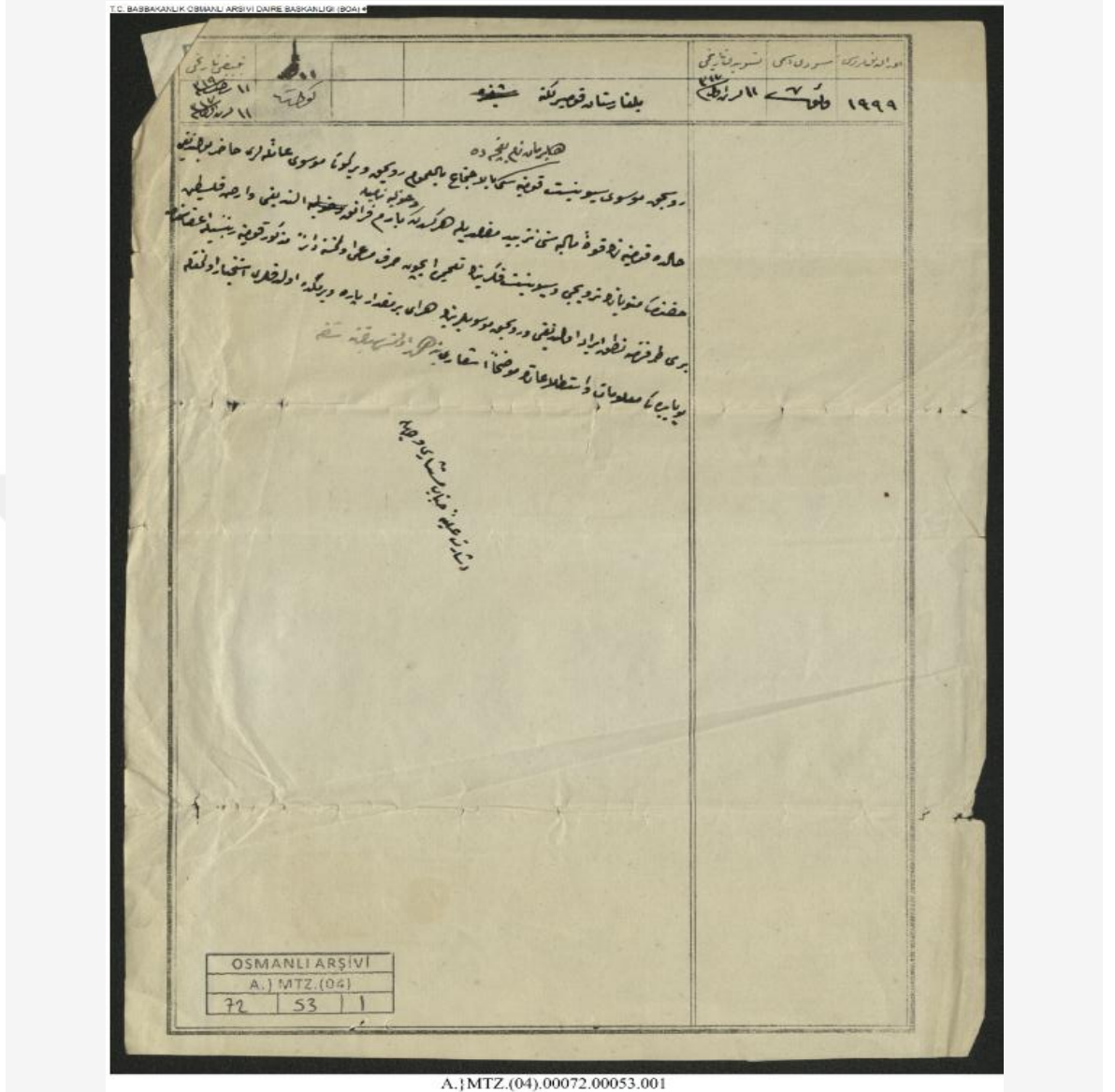
1

HR.SYS.00410

EK 1. Yahudilerin yıllık bir vergi vasıtasıyla Filistin'de büyük bir koloni kurma projesi. 22.11.1917

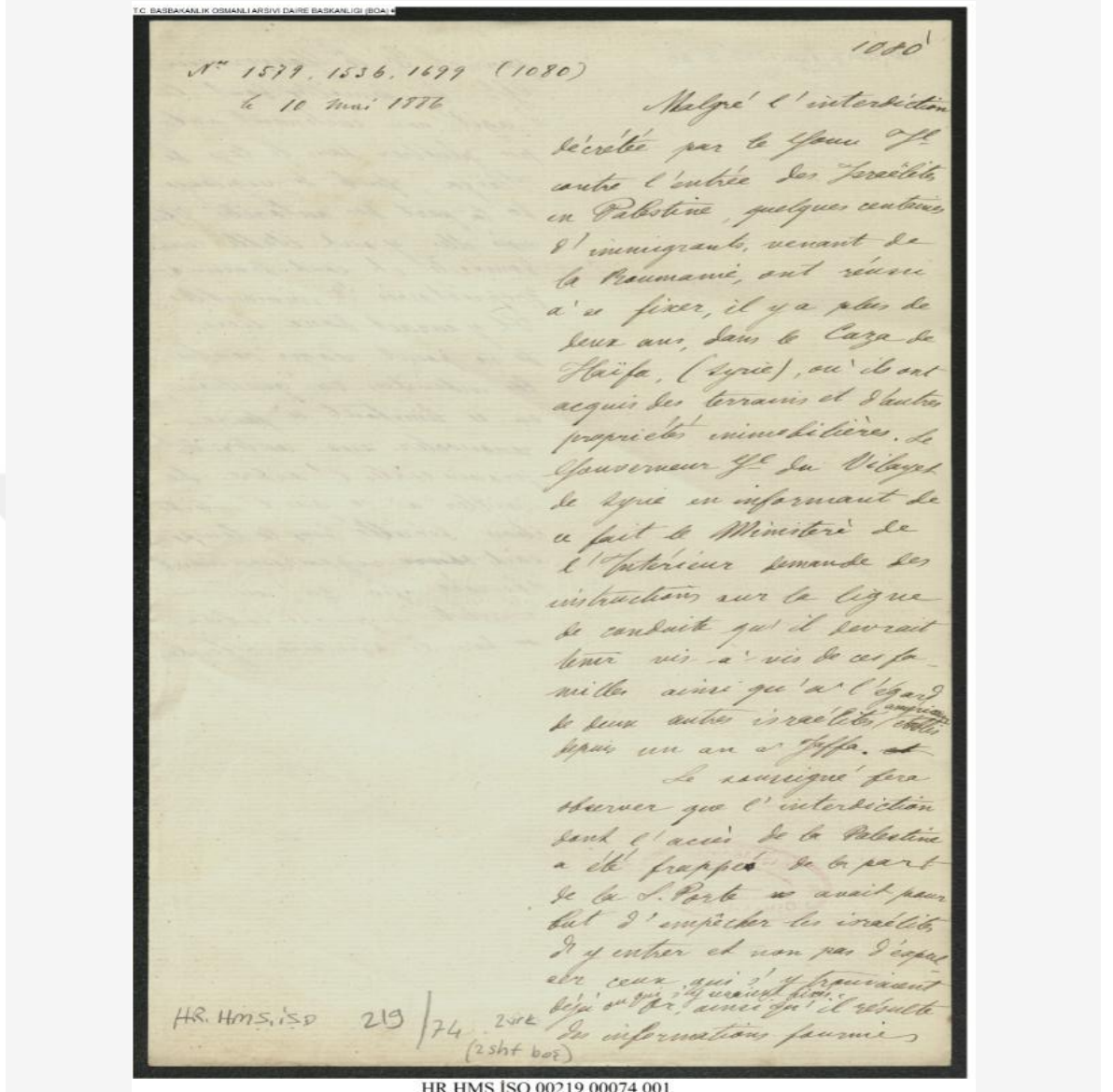

EK 3. Arşiv Belgesi

EK 3. Rusçuk'ta Musevi Siyonist komitesince düzenlenen toplantıda Museviliğin ve Siyonizm'in yaygınlaştırılması çabaları 11.07.1319

EK 4. Arşiv Belgesi

EK 4. Filistin'e Yahudi göçünün engellenmesi konusunda Osmanlı Hükümeti'nce çıkarılan kararnameye rağmen Romanya'dan gelen yüzlerce Yahudi göçmenin Hayfa'ya yerleşerek toprak sahibi olmayı ve mal mülk edinmeyi başardıkları. 28.02.1302

EK 5. Arşiv Belgesi

بَاب عالی حقوق مشاورلکی

۲۹۶

استمداد ملول (ایجابی)

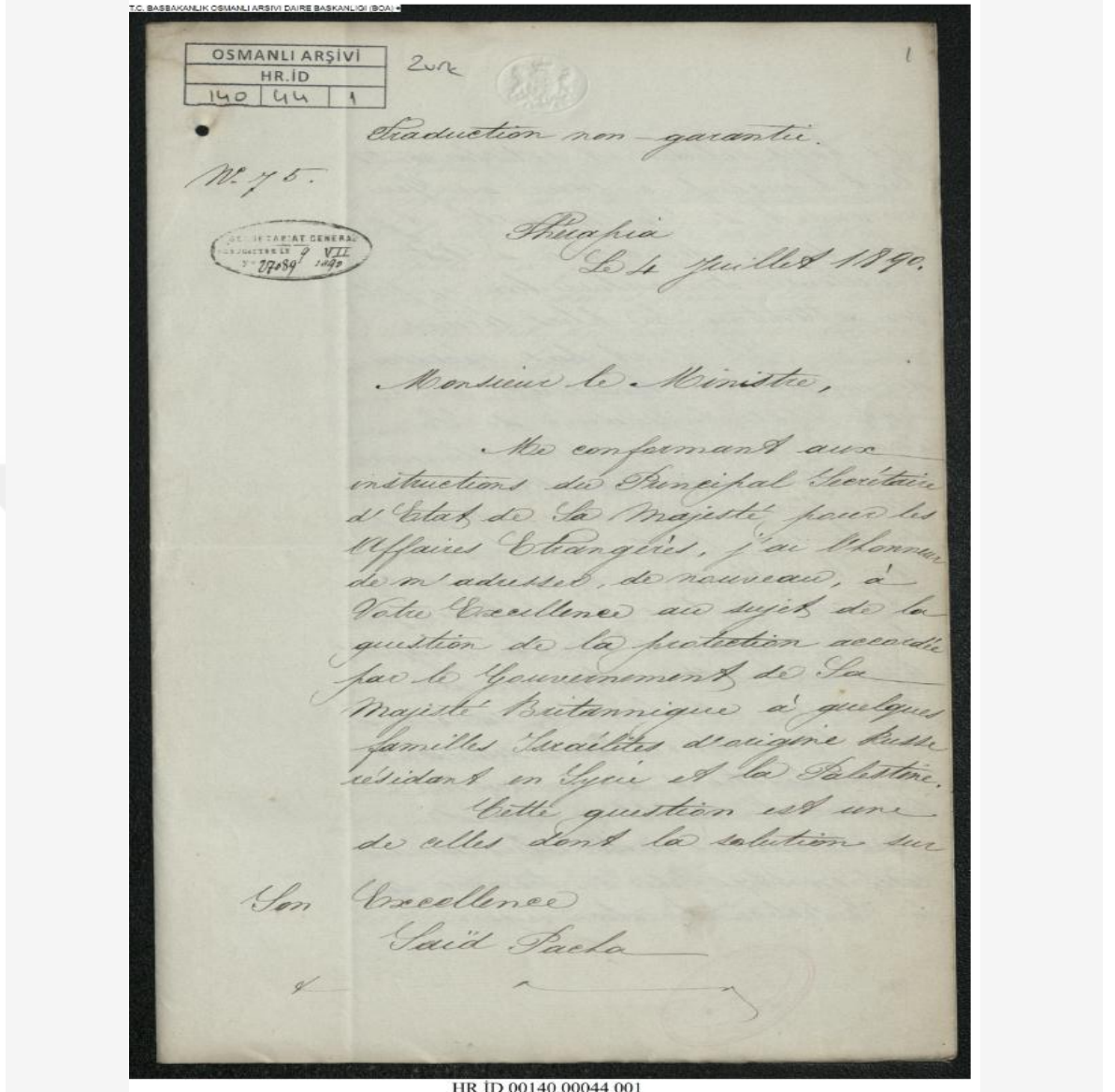
نومرد	تاریخ	نوع مسوده	معاونین	مدیر	مشاور	مشاور
۶۶۴۴	۲۹/۱۰/۱۳۲۹	در کتبا - توضیح	کاتبه			
۶۶۴۵						
۶۶۴۶						
۶۶۴۷						
۶۶۴۸						
۶۶۴۹						
۶۶۵۰						
۶۶۵۱						
۶۶۵۲						
۶۶۵۳						
۶۶۵۴						
۶۶۵۵						
۶۶۵۶						
۶۶۵۷						
۶۶۵۸						
۶۶۵۹						
۶۶۶۰						
۶۶۶۱						
۶۶۶۲						
۶۶۶۳						
۶۶۶۴						
۶۶۶۵						
۶۶۶۶						
۶۶۶۷						
۶۶۶۸						
۶۶۶۹						
۶۶۷۰						
۶۶۷۱						
۶۶۷۲						
۶۶۷۳						
۶۶۷۴						
۶۶۷۵						
۶۶۷۶						
۶۶۷۷						
۶۶۷۸						
۶۶۷۹						
۶۶۸۰						
۶۶۸۱						
۶۶۸۲						
۶۶۸۳						
۶۶۸۴						
۶۶۸۵						
۶۶۸۶						
۶۶۸۷						
۶۶۸۸						
۶۶۸۹						
۶۶۹۰						
۶۶۹۱						
۶۶۹۲						
۶۶۹۳						
۶۶۹۴						
۶۶۹۵						
۶۶۹۶						
۶۶۹۷						
۶۶۹۸						
۶۶۹۹						
۶۷۰۰						

۲ urk
(3 shf boz)

HR.HMŞ.İŞO.00193.00059.001

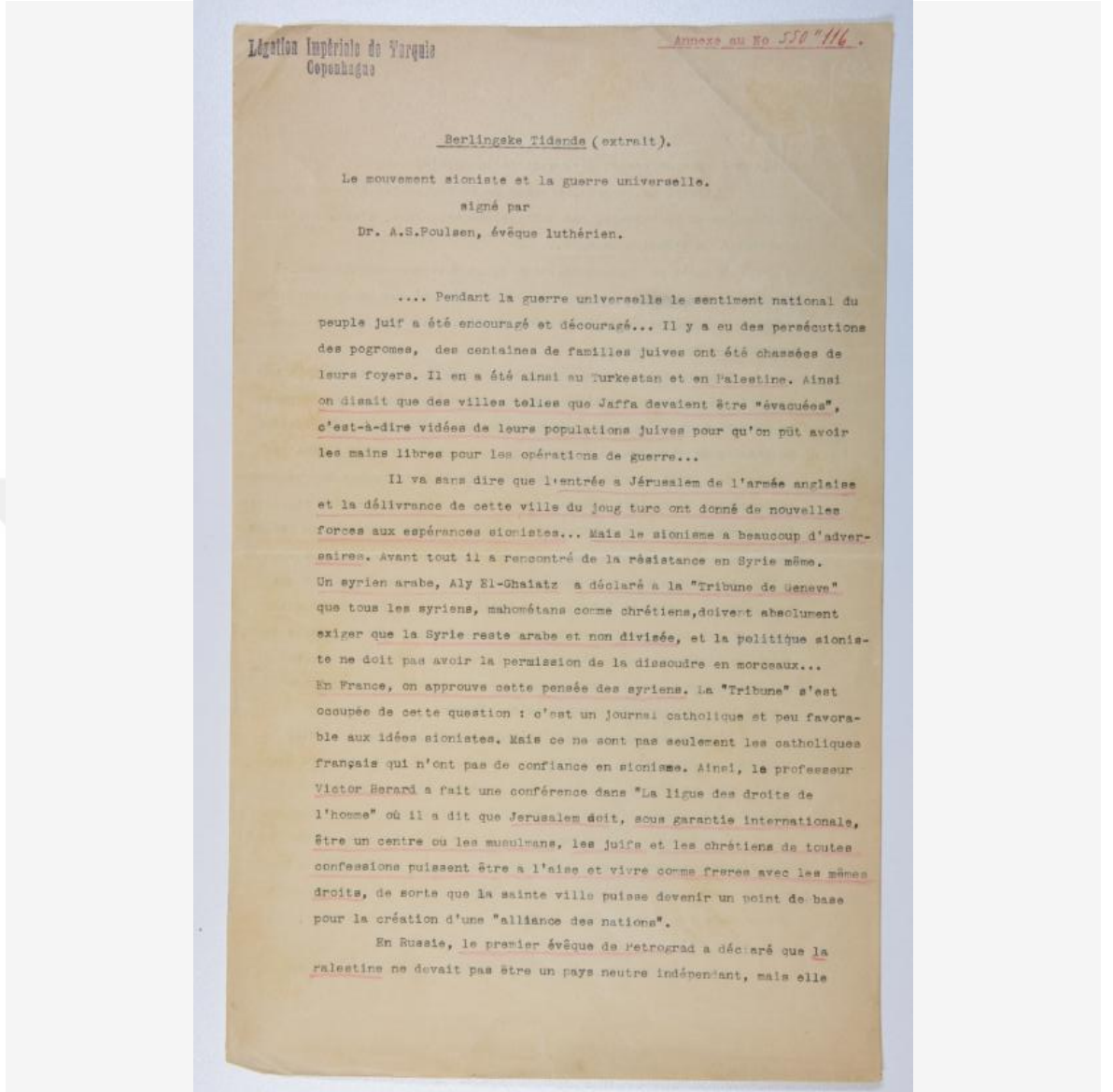
EK 5. Musevilerin Filistin'de arazi satın almalarının engellenmesi. 4.04.1329

EK 6. Arşiv Belgesi

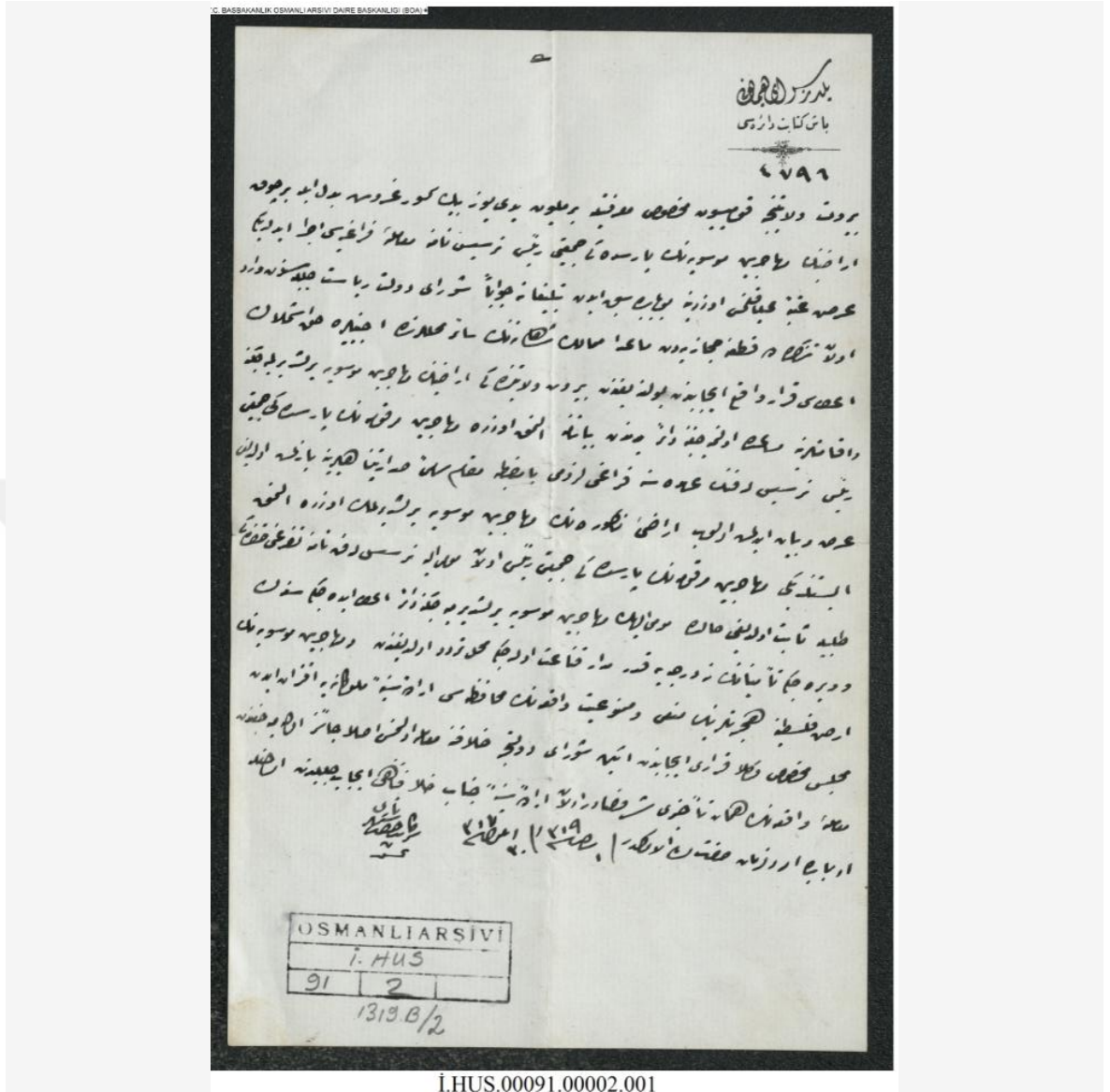
EK 6. Suriye ve Filistin'e yerleşmiş Rusya asıllı Yahudilerin İngiltere tarafından himayesi.
(Dahiliye; muhaceret; Fr.) 04-07-1890

EK 7. Arşiv Belgesi

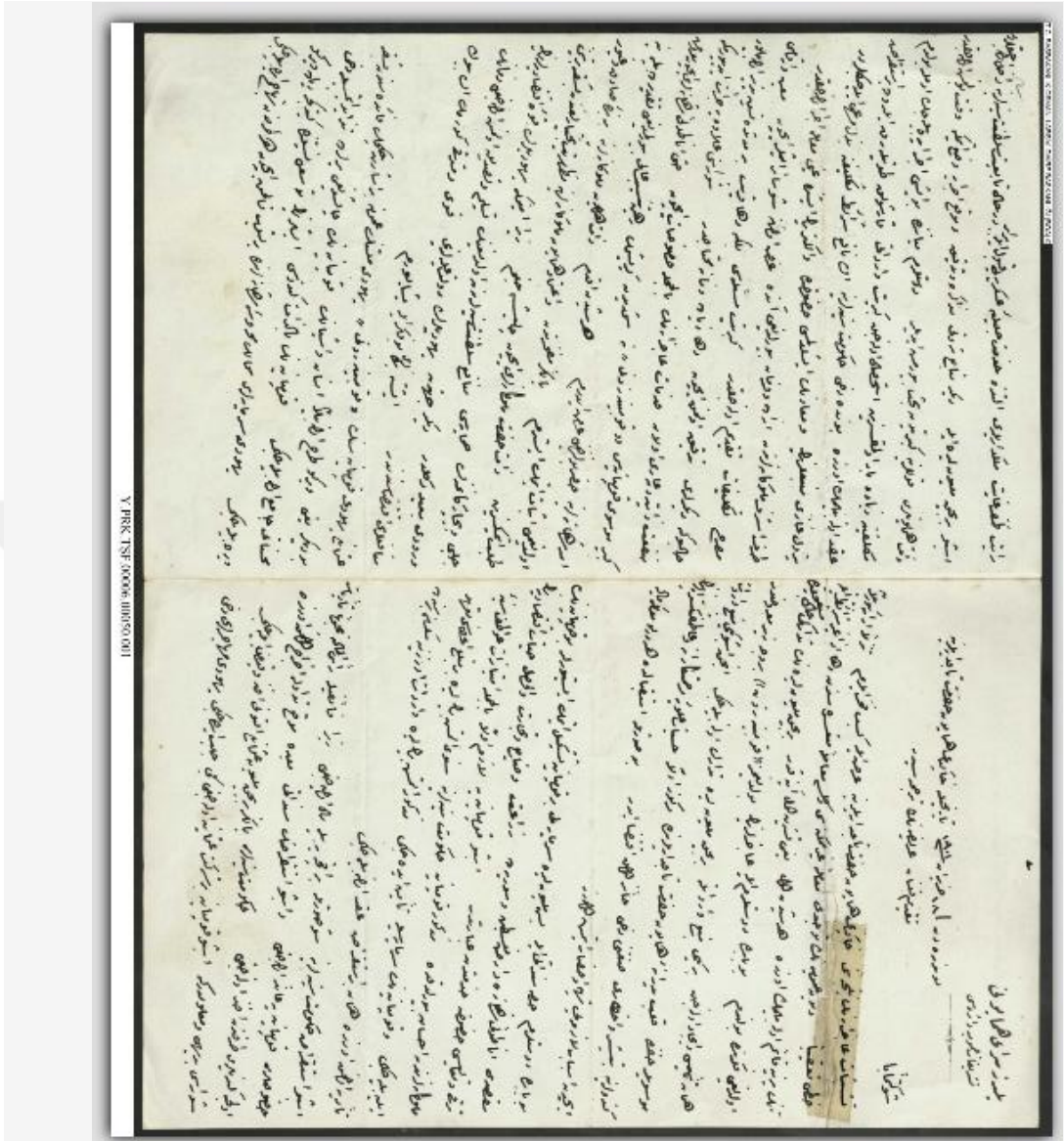

EK 7. Kudüs'ün Türk hâkimiyetinden İngilizlerin eline geçmesiyle Siyonizm ideallerinin gerçekleşme aşamasına gelmesi, Filistin'e yahudi transferi ve bu transferde öncelik dilleri almanya olan Galiçya, Ukrayna, Romanya Musevilerinin olacağı ve Kudüs'ün statüsü hususlarıyla ilgili Luteriyan Piskopos Dr. A.S. Pulsen imzasıyla Berlingske Tidende'de çıkan "Siyonist Hareketi ve Harbi Umumi" başlıklı makale. (FR.,EHT) 31-05-1918

EK 8. Arşiv Belgesi

EK 8. Musevi göçmenlerin Filistin topraklarına hicretlerinin engellenmesi ve bu yasağın korunması. 01-07-1319

EK 9. Theodor Hezl'in Anadolu, Suriye ve Filistin'in iktisadi bakından kalkınması için kurrmayı düşündükleri Yahudi şirketine dair İkinci Abdülhamit' den imtiyaz talebi.101-03-1319

EK 10. Arşiv Belgesi

U. No. 5805 / 6565
H. No. 6411
Lef :
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

Yüksek Başbakanlığa

Kudüs Konsolosluğumuzdan alınan bir telgrafta İsrail Hükümetince, Lozan'daki Heyeti Murahhasa Reislerinden Elyas Sasson'un Ankara Orta Elçiliğine tayini için agraman istendiği bildirilmektedir.

Verilen malûmata göre : Mr. Sasson Filistin Yahudi Ajansında yirmi seneye yakın bir zaman Arab İşleri kısmı Şefi olarak hizmet etmiş, Lake Success'de toplanan Birleşmiş Milletler Umumî Heyeti Toplantısında da aynı sıfatla mezkûr Ajansı temsil etmiştir. İsrail Hükümetinin kuruluşundan beri Orta Şark Dairesi Müdürlüğünde bulunmaktadır. Elyevm Lozan'da toplanan Uzlaştırma Komisyonu çalışmalarına İsrail Heyeti Yardımcı Başkanı olarak iştirâk etmektedir.

Keyfiyetin Cumhurbaşkanımıza arzı ile bu tayine muvafakat buyurdıkları takdirde emirlerinin Bakanlığımıza tebliğine delâlet buyurulması Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtipliğinden rica edilmiştir.

En derin saygılarımla arz ederim.

Dışişleri Bakanı

N. Sadak

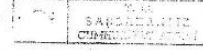
16.11.1949

EK 10. İsrail'in, Ankara Elçiliği'ne tayin edilecek olan Elyas Sasson için Cumhurbaşkanlığı'ndan izin isteği. 14.11.1949.

EK 11. Arşiv Belgesi

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayı
4
2038

KARARNAME

5/11/1953 tarihli ve 4/1731 sayılı kararname ile verilen salâhiyete istinaden, Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında 17/Aralık/1953 tarihinde imzalanan ılığık 4/Temmuz/-1950 tarihli Ödeme Anlaşmasına Ek Protokolün tasdiki; Dağıtları Vekâletinin 22/12/1953 tarihli ve 67741/457 sayılı yazısı üzerine, 5949 sayılı kanunla müddeti uzatılan 4582 sayılı kanunun I inci maddesine tevfikan, İcra Vekilleri Heyetince 25 / 12 / 1953 tarihinde kararlaştırılmıştır.

RESİDUMHUR

C. Beyaz

17	102	134	01	18	030
----	-----	-----	----	----	-----

Başvekâlet
U. Menderes

Devlet Vekili
P. İnönü

Devlet Vekili
P. İnönü

Adalet Vekili
Ö. C. Cengiz

Milli Servis Vekili
M. C. Cengiz

İçişleri Vekili
F. C. Cengiz

Dışişleri Vekili
F. C. Cengiz

Malîye Vekili
Ö. C. Cengiz

MİH Eğitim Vekili
M. C. Cengiz

Bayındırlık Vekili
K. C. Cengiz

Em. ve T. Vekili
K. C. Cengiz

Sa. ve S. Y. Vekili
K. C. Cengiz

G. ve Tekel Vekili
K. C. Cengiz

Tarım Vekili
K. C. Cengiz

Ulaştırma Vekili
K. C. Cengiz

Çalışma Vekili
K. C. Cengiz

İletişim Vekili
K. C. Cengiz

EK 11. Türkiye ile İsrail arasında imzalanan 4.7.1950 tarihli ödeme anlaşmasına Ek Protokolün onaylanması 25.12.1953

EK 12. Arşiv Belgesi

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayıs
3
11669

KARAR

10/3/1950 tarihli ve 3/10855 sayılı kararla verilen yetkiye dayanılarak Türkiye Cumhuriyet Hükümeti ile İsrail Devleti arasında 4/7/1950 tarihinde Ankara'da imzalanan İlişik Modüs Vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının onayması, Dışişleri Bakanlığının 25/7/1950 tarihli ve 74489/339 sayılı yazısı üzerine 5589 sayılı kanunla süresi uzatılan 4582 sayılı kanunun birinci maddesine göre Bakanlar Kurulunca 4 / 8/1950 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

C. Bayar

030 38 01 82 43 44 45

Başbakan *A. Memmed* Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı ve F.E.B.V. *S. Bayar* Devlet Bakanı *A. Bayar* Adalet Bakanı *M. Bayar*
Millî Savunma Bakanı *A. Memmed* İçişleri Bakanı *A. Memmed* Dışişleri Bakanı *A. Memmed* Maliye Bakanı *A. Memmed*
Millî Eğitim Bakanı *A. Memmed* Bayındırlık Bakanı *A. Memmed* Ekon. ve Ticaret Bakanı ve Dışiş. B.V. *A. Memmed* İst. ve So. Y. Bakanı *A. Memmed*
G. ve Tekel Bakanı ve F.E.B.V. *A. Memmed* Tarım Bakanı *A. Memmed* Ulaştırma Bakanı *A. Memmed* Çalışma Bakanı *A. Memmed* İşletmeler Bakanı *A. Memmed*

EK 12. 3/10855 sayılı Kararla verilen yetkiye dayanılarak Türkiye ile İsrail arasında imzalanan geçici anlaşma ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının onaylanması. 04.08.1950

EK 13. Arşiv Belgesi

T. C.
BAŞBAKANLIK
MÜAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayıs
3
10855

KARAR

İsrail Hükümeti ile bir modüs vivendi ve bir ticaret ve ödeme anlaşması akdi için müzakereler yapmak ve tesbit edilecek metinleri Hükümet adına imza etmek üzere Dışişleri Bakanlığı Unamî Kâtip İktisadî İşler Buevini Fatin Rüştü Zorlu'ya yetki verilmesi; adı geçen Bakanlığın 8/3/1950 tarihli ve 63026/138 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 10/3/1950 tarihli toplantısında karar - laştırılmıştır.

CULHURBAŞKANI

İsmail İnönü

Başbakan İ. İnönü	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı M. S. Hüyük	Devlet Bakanı -	Adalar Bakanı K. Karaduman
Millî Savunma Bakanı C. İnönü	İçişleri Bakanı E. İnönü	Dışişleri Bakanı N. Sadak	Maliye Bakanı M. Ö. Arı
Millî Eğitim Bakanı T. Başbakan	Bayındırlık Bakanı S. İnan	Ek. ve Ticaret Bakanı S. İnönü	Sa. ve S. Y. Bakanı M. Ö. Arı
C. ve Tekel Bakanı D. H. Bursalı	Tarım Bakanı C. İnönü	Ulaştırma Bakanı S. İnönü	Çalışma Bakanı S. İnönü
			İşletmeler Bakanı S. İnönü

430 18 07 2 132 23 14

EK 13. İsrail Hükümeti ile bir modüs Visendi ve bir ticaret ve ödeme anlaşması akdi için müzakereler yapmak ve tespit edilecek metinleri Hükümet adına imza etmek üzere Fatin Rüştü Zorlu'ya yetki verilmesi. 10.03.1950.

EK 14. Arşiv Belgesi

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayı:
8942

KARAR

İsrail Devletinin derhâl tanınması ; Dışişleri Bakanlı-
ğının 24/3/1949 tarihli ve 36670/115 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar
Kurulumun 24/3/1949 tarihli toplantısında kararlaşdırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

İsmet İnönü

Başbakan <i>S. Gümralıoğlu</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı <i>M. Celal</i>	Devlet Bakanı <i>...</i>	Adalet Bakanı <i>...</i>
MİHİ Savunma Bakanı <i>...</i>	İçişleri Bakanı <i>E. Rıza</i>	Dışişleri Bakanı <i>N. Sadık</i>	Maliye Bakanı <i>B. Akıncı</i>
MİE Eğitim Bakanı <i>T. Bayraktar</i>	Sayışlar Bakanlığı <i>S. Levent</i>	Fin. ve Ticaret Bakanı <i>...</i>	Sa. ve S. Y. Bakanı <i>...</i>
G. ve Tekel Bakanı <i>...</i>	Tarım Bakanı <i>...</i>	Ulaştırma Bakanı <i>...</i>	Çalışma Bakanı <i>...</i>

050 18 01 02 118 102 3

EK 14. İsrail Devleti'nin tanınması. 24.03.1949

EK 15. Yeni Sabah Gazetesi 15 Mayıs 1949

EK 15. Yeni Sabah Gazetesi'nin 15 Mayıs 1949 tarihli nüshasında İsrail Devleti'nin Kuruluş haberi.

EK 16. İsrail Devleti'nin Türkiye tarafından tanınmasına dair resmi gazetede yayınlanan karar.

T.C. Resmî Gazete

Kurulduğu tarih: 7 Ekim 1926-1920

Mare ve yan işleri için Baskıhanesi Kaplıca ve Mektepleri Dava No 1000-10/1000 Mektepli Çarşar	1 NİSAN 1949 CUMA	Sayı : 7171
---	----------------------	-------------

Bakanlar Kurulu Kararları

Karar Sayısı: 826				Karar Sayısı: 842			
İsrail Devleti'nin başlı Tercan Devletine de topraklı bölge olarak topraklı Tercan Bakanlığının 21/3/1949 tarihli ve 3707-1097-1029/12908 sayılı yazısı üzerine, 4783 sayılı kanunun 10 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulunun 21/3/1949 tarihindeki kararlarıdır.				İsrail Devletinin derhal tanınması; Dışişleri Bakanlığının 24/3/1949 tarihli ve 35970/115 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 24/8/1949 tarihindeki toplantısında kararlanmıştır.			
21/3/1949				24/8/1949			
MEMURBASKANI İSMET İNÖNÜ				CUMHURBAŞKANI İSMET İNÖNÜ			
Başbakan S. GÖRALPAY	Devlet Bakanı Bakan Yardımcısı K. ERİM	Devlet Bakanı N. SUMER	Azınlık Bakanı F. SIKIMEN	Başbakan S. GÖRALPAY	Devlet Bakanı Bakan Yardımcısı K. ERİM	Devlet Bakanı N. SUMER	Azınlık Bakanı F. SIKIMEN
Mülkiyet Bakanlığı N. ÇAKIR	İçişleri Bakanı K. ERİNGÖL	Dışişleri Bakanı N. SAKAR	Maliye Bakanı İ. R. AKSAL	Mülkiyet Bakanlığı N. ÇAKIR	İçişleri Bakanı K. ERİNGÖL	Dışişleri Bakanı N. SAKAR	Maliye Bakanı İ. R. AKSAL
Mülkiyet Bakanlığı T. RENGÖZÜ	Bayındırlık Bakanı S. ADALAN	Ehli ve Tıbbi Bakan C. S. BARLAS	Sağ ve S. Y. Bakanı Dr. K. RAYIZIZ	Mülkiyet Bakanlığı T. RENGÖZÜ	Bayındırlık Bakanı S. ADALAN	Ehli ve Tıbbi Bakan C. S. BARLAS	Sağ ve S. Y. Bakanı Dr. K. RAYIZIZ
G. ve Tıbbi Bakan Dr. F. S. BÜRGE	Ticaret Bakanı C. ORAL	Ulaştırma Bakanı Dr. K. SAKAR	Çalışma Bakanı R. S. SIKER	G. ve Tıbbi Bakan Dr. F. S. BÜRGE	Ticaret Bakanı C. ORAL	Ulaştırma Bakanı Dr. K. SAKAR	Çalışma Bakanı R. S. SIKER

TEBLİĞ

Osman Devleti'nin başlı Tercan Devletine de topraklı bölge olarak topraklı Tercan Bakanlığının 21/3/1949 tarihli ve 3707-1097-1029/12908 sayılı yazısı üzerine, 4783 sayılı kanunun 10 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulunun 21/3/1949 tarihindeki kararlarıdır.

Bu karar İsrail Devleti'nin başlı Tercan Devletine de topraklı bölge olarak topraklı Tercan Bakanlığının 21/3/1949 tarihli ve 3707-1097-1029/12908 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 21/3/1949 tarihindeki toplantısında kararlanmıştır.

Genelkurumun başlı Tercan Devletine de topraklı bölge olarak topraklı Tercan Bakanlığının 21/3/1949 tarihli ve 3707-1097-1029/12908 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 21/3/1949 tarihindeki toplantısında kararlanmıştır.

İsrail Devletinin derhal tanınması; Dışişleri Bakanlığının 24/3/1949 tarihli ve 35970/115 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 24/8/1949 tarihindeki toplantısında kararlanmıştır.

İsrail Devletinin derhal tanınması; Dışişleri Bakanlığının 24/3/1949 tarihli ve 35970/115 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 24/8/1949 tarihindeki toplantısında kararlanmıştır.

İsrail Devletinin derhal tanınması; Dışişleri Bakanlığının 24/3/1949 tarihli ve 35970/115 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 24/8/1949 tarihindeki toplantısında kararlanmıştır.

EK 16. Karar Sayısı: 8942-İsrail Devleti'nin derhal tanınması Dışişleri Bakanlığının 25/3/1949 tarihli ve 35970/115 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulunun 24/8/1949 tarihli toplantısında kararlanmıştır. (<http://www.dunyabulteni.net/haber/173583/turkiye-israil-devletini-nasil-tanimisti->)

EK 17. "Filistin'de büyük Arab taarruzu".

EK 18. Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 1948.

EK 18. Filistin'de büyük Arap taarruzu.

KAPITÜLASYON No. 86 İstanbul

25 inci yıl Sayı : 8532

KURUCUSU : YUNUS NADİ
Telgraf ve mektup adresi: Cumhuriyet, İstanbul — Posta kutusu 1454
Telefonları: Umumi Merkez Numarası 24296, Yaz İşleri 24295, 24

Arab Orduları Dün Gece

Mısır ordusu iki kasabayı ele geçirdi, ileri harekât devam ediyor

Amerika yeni kurulan Yahudi devletini dün resmen tanıdı

Arab devletlerine mensub kuvvetler doğu, kuzey ve güneyden olmak üzere üç koldan Filistine girdiler

Saman alevi gibi...

Amerika ile Sovyet Rusya arasındaki anlaşmazlıklar ortadan kaldırmak üzere, Washingtonu Moskova'ya yaptırımla tehdit eden, siyasi alanda büyük bir sürpriz olmuştur. Bu teşebbüsün Sovyetler Birliği tarafından vakitsiz ve Amerikan habersiz olarak neşir ve işçisi ile Molotov'un verdiği cevap, dünyayı ikaz bir sürprizle karıştırdı. Bu da iki devlet arasında görüşmeler vukubulacağı yolundaki ümitin bir saman alevi gibi parlayıp sönmüş olmasıdır.

Amerika, aradaki anlaşmazlığı ve gerginliği müzakere yoluyla halletmek için gösterdiği iyi niyetin, Bolşevikler tarafından sistimsal edildiğini görünce az çok bir hayal kırıklığına uğramış olmalıdır.

Bolşevikler, mülüm karakterleri itibarıyla, Amerikanın bu teşebbüsünü second-ec istismara kalkınmalar ve Amerikanın Sovyet Rusya ile müdafiden çekindiği için anlaşma yolları aradığını kendi halk kitlelerine, peşlerine ve başka memleketlerdeki komünist hareketlerine göstererek söze prestij ve satvet propagandası yapmak istemişlerdir. Fakat bu hareketlerinin, medeni ve demokratik dünya muvacehesinde kendi alemlerine bir netice vermediğini düşünmüşlerdir. Çünkü harekâtla ilham edip durdukları Amerikanın barışseverliğini ve silahla müdafiden çekmeden Sovyet Rusya ile anlaşma yollarını aradığını alelacele bütün dünyaya ilân etmişlerdir. Sovyet Rusyaya idare edenler, kurmuşlardır ama, güllerini perdeleyen ilharımlar, onları sil ve muntoktan ayırmakla ve ters manzara ile yapmaya sevk etmektedir. Bu gibi hareketler yüründükçe ki üç yıl önce bugünlükte dünyayı nazırlardan, fesatlerden ve Jason emperyalizminden kurtarmakta büyük hizmetleri görülmüş bir kahraman silâhli editör Sovyet Rusya, silâhli eski atalarının hepsinden beter bir barış, ızam ve medeniyet düşmanı telâki etmektedir.

Amerika, kendi teşebbüsünün vakitsiz ve mücahedesiz ifşasından hoşnut olmadığı gibi, Sovyet Rusya tarafından

Londra 14 (H.B.C.) — Filistin İngiliz mandata bu geceyarısı sona erdik. Geceyarısına bir iki dakika geçerken Arab orduları Filistin topraklarına girmeğe başladılar.

Orji idaresinin ilân edilmiş olduğu Mısırda mülhim tedbirler alınmıştır. Geceyarısı Kabirde gazeteler ilâvelerle havadis negetmişlerdir.

B.B.C. muhabiri John Nixon bu hususta şunları bildiriyor:

«Bu husus ilâvelerle hayâletli bir görü. Mısır orduları Filistine üç koldan girmişler ve iki kasabayı ele geçirmişlerdir.

Mısır kuvvetleri Elaga istilâmetine geçmişlerdir. Bu 5 kilometre mesafede Filistin topraklarında harekât devam ediyorlar. Diğer Arab memleketlerinde de şerif idare ilân edilmiştir. Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak kuvvetlerinin de hareketlere giriştikleri bildirilmektedir.»

Arab plânı

John Nixon, Arab plânını şöyle anlatmaktadır:

«Tasarruflar doğu, kuzey ve güneyden yapılmaktadır. Doğudan Filistine girmiş olan Mavera-ül-Urdün kuvvetlerini, bundan bir kaç gün önce o bölgeye yerleşmiş olan Irak orduları desteklemektedir.»

Filistin ve Arab ordularının hareket istikametlerini gösterir harita

Kuzeyden Suriye ve Lübnan birlikleri harekete geçmişlerdir. Mısır orduları da senubdan Filistin

— Arkas Sa, 3, Sü. 2 de —

Yahudi devletinin ilânı

Kurulan hükümetle solcular ekseriyette

Hükümet bir beyanname ile İsrail devletinin kurulduğunu bildirdi

Tel-Aviv 14 (a.s.) — İsrail devletinin doğuşu, bugün Tel-Avivede toplanan Yahudi Milli Konsortiyeleri tarafından förende ilân edilmiştir.

Konsey, Yahudi İsrail devletinin kurulmasına, cilt beşerhannasıyla tasdikini şöyle demektedir:

— Arkas Sa, 3, Sü. 2 de —

Rusyada yeni temizleme

Almanyadaki Rus subaylarından 89 u Moskova'ya çağırıldı

Gromyko da «Pek uzun bir tatil devresi geçirmek üzere» Moskova'ya dönüyor

EK 21. Yahudi Devleti' nin ilanı.

Arab Orduları Dün Gece Filistin'e

Mısır ordusu iki kasabayı ele geçirdi, ileri harekât devam ediyor

Amerika yeni kurulan Yahudi devletini dün resmen tanıdı

Arab devletlerine mensub kuvvetler doğu, kuzey ve güneyden olmak üzere üç koldan Filistine girdiler

Saman alevi gibi...

London 14 (U.B.C.) — Filistinde İngiliz mandata bir gece boyunca sarsın ordu hareketleri bir iki dakika geçerken Arab orduları Filistin topraklarına girmeğe başladılar.

Ordu Filistin'in ileri sahnesinde Mısır ordusu sığınakları ele aldılar.

Geceyarın Kaldırımların ortasında ilerde harekât negetmektedir.

B.B.C. muhabiri John Nixon bu hususta şunları bildirdi:

«Bu husus Filistin'de kopye edilmiştir. Mısır orduları Filistine iki koldan giriyor ve iki kasabayı ele geçirmişlerdir.

Mısır kuvvetleri Eliaş ve Hama'ya doğru ilerliyor.

«Bu 9 kilometre mesafede Filistin topraklarında kuzeyden ileriye ilerliyor. Diğer Arab kuvvetleri, ileride de ordu ileriye ilerliyor.

«Uzun, Suriye, Lübnan ve Irak kuvvetleri de harekâta girişmişlerdir.

«Arab planı John Nixon, Arab ilanı için açıkladığıdır.

«Tasarruflar da bu kuzey ve güneyden yapılmaktadır.

Dünyanın Filistine girişini alan Mısır ve Irak kuvvetleri, bundan bir kaç

Filistin ve Arab ordularının hareket alanları gösteren harita. Kuzeyden Suriye ve Lübnan birlikleri harekâta girişmiştir.

Yahudi devletinin ilanı

Kurulan hükümetle solcular ekseriyetle

Hükümet bir koynanname ile İsrail devletinin kurulduğuna bildirdi.

Tel-Aviv 14 (U.B.C.) — İsrail devletinin doğuşu, bugün Tel-Aviv'de toplanan Yahudi Millî Kurumu üyeleri tarafından resmen ilan edildi.

Konsey, Yahudi İsrail devletinin kurulmasına, şükretme ve tebrik etme kararına imza attı.

— Arifan Sa. 2. S. 2. de —

Rusyada yeni temizleme

Almanyadaki Rus subaylarından 89 u Moskova'ya çağırıldı

Hükûm nihay

Yeni b...
dün g...
satı...
Mecliste dün...
verdiği...
gürültü...

Ankara, 14 (T.C.) — Bakanlar Kurulunun 14 gün vaktinin ortasında toplanışının ardından, hükümetin bir koynanname ile İsrail devletinin kurulduğuna bildirdi. Konsey, Yahudi İsrail devletinin kurulmasına, şükretme ve tebrik etme kararına imza attı.

EK 22. “Yahudi Devleti ’nin ilanı”.

hürriyet

KURUCUSU: YUNUS NADI
Sali 18 Mayıs 1948

24 nisan'da Şehadet-
hane'de 87 Nolu kur-
suyel dükkandan ay-
zıp bir dala gittiği
miyan karabulutlu
Abbas oğlu...
liyesi...
eğitilmiş bilgin ve...
herin...
adına...
rica ederim ve...
memnun edeceğim...
Kariyer... Pehlivan

Ruslar da yeni Yahudi devletini tanıdılar

Arablar ilerlemeye devam ediyorlar fakat iki taraf arasında kat'î neticeli savaşlar henüz başlamadı

Mısır kuvvetleri Yafaya 35 mil mesafede, Kral Faruk cepheye gitti, Yahudi hükümeti harab olan Tel-Aviv'i terk ediyor

(Arkadaşımız Ömer Rıza Doğrul bildiriyor)

San 17 — Bütün Filistin cephesinden gelen haberler, Arab ordularının stratejik hareketlerini ve katli neticeye bir an evvel varmak için gayret sarf ettiklerini bildirmektedir.

Güney hududundan gelen haberler il-
zerinde bilhassa durmaktadır. Çama-
şetini kendilerine karargah ittihaz et-
miş olan Mısır birlikleri Medinalı da ele
geçirmişler ve Yafa istikametinde ileri
hükümetlerine devam etmişlerdir.

Güney cephesindeki Mısır ordu bir-
likleri bugün Majeste Kral Faruk ta-
rifiyle saflarına almıştır.

Mısır ordularının sahil şerhinden sü-
retilen hareketleri Filistin gıdelerinde
teklemlenmiş olan bu gıdelerin bedel-
lerini varmasına da mani olabilecektir.
Yahudilerin kullandıkları silahlar,
— Arkadaşlar, 3. S. 1 de —

Mısır Kralı Faruk, askeri manevralarda

Rusyanın tanıma kararı

Molotov'un Yahudilere verdiği cevap

Amerika, Güvenlik Konseyinden harbe nihayet vermesini istedi

Londra, 17 (B.B.C.) — Moskova hükümeti, yeni Yahudi hükümetini resmen tanımıştır.

EK 24. Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 1948.

EK 24. "Filistin'de büyük Arap taarruzu".

B : 14 4.12.1950 O : 1

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına
Dünya sâhîni kurtmak ve korumak ve bu suretle medenî insanlık âleminin emniyet ve huzurunu sağlamak yolunda birleşen Birleşmiş Milletler ocakları saflarında parlayan ve bütün dünyada bayraktıklar yaratan sâingâhleriyle **Kore**'de şanlı tarihimize yeni bir hamaset ve gâsamet dostum daha katın Plevne, Çanakkale ve Dumlupınar kahramanlarımızın yüğit evlatlarına Meclisimizin yüreğinden minnet ve şükran duyularının bir kere daha duyurulmasına karar verilmesini teklif ediyorum.

Ankara	Manisa	Erzurum
O. Ş. Çiğdemli	F. İlker	E. Nutku
Kocaeli	Erzurum	Ankara
M. Yılmaz	B. Dülger	Salâhaddin Adil
Balıkesir	Erzurum	Çanakkale
A. Kalıpsızoğlu	M. Zeren	S. Esdik
Tokad	Traşon	Kütahya
F. Çubuk	M. Geloğlu	S. Nasıhoğlu
Kocaeli	Erzurum	Çanakkale
S. Önel	S. Erduman	Ö. H. Mart
Bolu	İstanbul	Tokad
I. Güler	A. Hamdi Başar	A. Gürkan

Tokad	Gümüşane	Samsun
H. Okarın	V. M. Koçtürk	H. Uzer
Sivas	Afyon K.	Çankırı
N. Erdemir	A. Güler	K. Arar
Tokad	Tokad	Ankara
H. Keyutürk	N. T. Tepeoğlu	Ö. Bilen
Afyon K.	Elişoğlu	İzmir
A. Tan	Ş. Yasman	A. Tekin
Samsun	Tunceli	Ankara
M. Çelepli	H. Aydın	M. Bayramoğlu
Bolu	Bolu	Niğde
K. Kozak	V. Yöntem	F. Reer
Gümüşane	Antalya	Bolu
H. Tokdemir	Nasrî Ş. Nabel	Z. Donuzman
Antalya	Bolu	Ankara
I. Sabaşı	M. Dayoğlu	R. Eren
Ankara	Ankara	Konya
H. Bulgarlı	F. Seyhan	P. Brand
Amasya		
H. Keçy		

BASKAN — Önergemi yüksek meclisinizin kabulüne arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... İrtifakla kabul edilmiştir. (Şiddetli alkışlar).
Gânderne geçiyorum efendim.

4. — BAŞKANLIK DİVANININ KAMUTAYA SUNUŞLARI

1. — Erzurum Milletvekili Fehmi Çobanoğlu ve Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Dügünsel'in, Türkiye Cumhuriyeti Kuvvetli Sanayi Kanununa 88 nci maddesinin yorumlanmasına dair olan önergesinin geri verilmesi hakkında önergeyi (4/79)

1. XII. 1950

Yüksek Başkanlığa

Türkiye Cumhuriyeti Kuvvetli Sanayi Kanununa 88 nci maddesinin yorumlanması hakkında 4/47 sayılı önergemizi geri almak istiyoruz. İstihden işlemin yapılmasına müsaade buyurulmasını saygılarıyla arz ederiz.

Bingöl Milletvekili	Erzurum Milletvekili
F. F. Dügünsel	Fehmi Çobanoğlu

BASKAN — Geri verilmiştir.

2. — İstanbul Milletvekilleri Mükerrem Saral ve Hüsnü Yaman'ın, Türk Ceza Kanununa 481 nci maddesinde yazılı (ayrı mahkemeye) süzünün yorumlanmasına dair olan önergesinin geri verilmesi hakkında önergeyi (4/80)

Yüksek Başkanlığa

Türk Ceza Kanununa 481 nci maddesinin yorumlanması hakkındaki önergemizi geri alıyoruz.

Gereken muamelelerin yapılmasını rica ederim.
İstanbul Milletvekili Hüsnü Yaman
İstanbul Milletvekili Mükerrem Saral

BASKAN — Geri verilmiştir efendim.

5. — SORULAR VE CEVAPLAR

1. — Bardur Milletvekili Mehmet Özbek'in, 2. İnce ve bucağında köylerinin Asitözü ve İnce suları hakkındaki sorusuna İçişleri Bakanı Râşidaddin Karslıoğlu'nun sözlü cevabı (6/81)

B. M. Meclisi Sayın Başkanlığına

1. Büyük, II. İnce, bucağı ve köylerimizin henüz harita ve imar planları yapılmamış, imar da sâbil olduğuna ve gelişigüzel devâm edip

— 159 —

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında imzalanan Modüs vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının onanması hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilân : 31 . I . 1951 - Sayı : 7722)

No.
5707

Kabul tarihi
24 . 1 . 1951

BİRİNCİ MADDE -- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında 4 Temmuz 1950 tarihinde Ankara'da imzalanan Modüs vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları kabul edilmiş ve onanmıştır.

İKİNCİ MADDE — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer

ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürüttür.

27 Ocak 1951

MODÜS VİVENDİ

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetiyle İsrail Devleti Hükümeti aşağıdaki hususları kararlaştırmışlardır :

Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti;

a) Seyrisefain konusunda,

b) İthalât ve ihracattaki Gümrük resimleri, bu resimlerin tahsil şekli, gümrüklenmeye mütaallik kaideler, muameleler ve mükellefiyetler hususunda, birbirlerine karşılıklı olarak en ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesini uyguluyacaklardır.

En ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesi;

1. Hudut ticaretini kolaylaştırmak maksadıyla, yüksek âkid taraflardan biri tarafından, hudut memleketlerine bahşedilmiş veya edilebilecek imtiyazlara,

2. Yüksek âkid taraflardan biri tarafından akdedilmiş veya edilecek bir gümrük birliğinden mütevellit istifadelere, uygulanmayacaktır.

İşbu Modüs Vivendi imzası gününde hüküm ifade etmeye başlayacak ve Türkiye ile İsrail Devleti arasında bir Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması yürürlüğe girinceye kadar meriyette kalacaktır.

Bununla beraber, âkid taraflar işbu Modüs Vivendiyi altı ay evvel haber vermek suretiyle her zaman feshedebilirler.

Ankara'da 4 Temmuz 1950 tarihinde Fransızca iki nüsha olarak yapılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına
Fatin Rüştü Zorlu

İsrail Devleti Hükümeti adına
Eliahu Sasson

EK 26. Türkiye Cumhuriyeti ve İsrail Devleti Hükümeti arasında imzalanan Modüs vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının onaylanması hakkında kanun.

İsrail Devleti Hükümeti ile 4 Temmuz 1950 de imzalanan vesikular üç tane dir:

1. — Modüs Vivendi :

İki Hükümetin seyrisefain ve gümrük mevzuatı konusunda birbirlerine karşılıklı olarak birbirlerine karşılıklı olarak en ziyade müvafık ve uygun şartları ayarlayacaklarıdır. Bu Modüs Vivendi, imzası tarihinde yürürlüğe girip iki memleket arasında bir Ticaret ve seyrisefain anlaşması imzalanıncaya kadar mer'iyette kalacaktır. Bununla beraber âkid taraflar istenirse altı ay evvelden haber vermek şartıyla bu Anlaşmayı feshedebilirler.

2. Ticaret Anlaşması:

İki memleket arasında yapılacak mal mübadelelerinin her iki memlekette yürürlükte bulunan genel ithalât ve ihracat rejimlerine göre yapılmasını âmir olan bu Anlaşma kliring esasına müstenit olup hususi takas işlerine yer verilmemiş ve her hangi bir liste eklenmemiştir.

Ticaret Anlaşması imzası gününde yürürlüğe girip 4 Mayıs 1951 tarihine kadar muteber olacaktır. Bu tarihten iki ay önce âkidlerden biri tarafından feshi ihbar edilmediği takdirde birer senelik müddetler için kendiliğinden yenilenmiş sayılacaktır.

3. Ödeme Anlaşması:

Ticaret Anlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra iki memleket arasında yapılacak ticari mübadelelere mütaaslik ödemelerin tesviyesini kolaylaştırmak maksadıyla imzalanmış olan Ödeme Anlaşması Ticaret Anlaşmasıyla aynı yürürlük süresini haizdir. Bu Anlaşmaya göre mal bedelleriyle iki memleketin yetkili makamlarınca müsaade edilen diğer bileşimle ödemeler Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasında açılan ve A. B. D. dolârı ile tutulan bir hesap kanalından yapılacaktır. Bu hesapta her iki taraf için de karşılıklı olarak 840 000 dolârlık bir borçlanma haddi derpiş olunmuştur.

Abdi hesabın alacaklı veya borçlu bakiyesi bu miktarı aşığı takdirde bu aşın miktar borçlu tarafca müvakkat veya katî mahiyette döviz terki suretiyle ödenecektir. Anlaşma süresinin hitamında hesapta bir bakiye kaldığı takdirde, bu bakiye borçlu tarafca altı ay zarfında mal ihracı suretiyle tesviye olunacaktır. Bu müddetin sonunda kalacak bakiye ise dolâr olarak ödenecektir.

Yukarıda enişleri arzolunan bu Anlaşmalar memleketimiz menfaatlerine uygun mütalâa edilmiş olduğundan, onanmaları için ilişik kanun tasarıları hazırlanmıştır.

Dışişleri Komisyonu raporu

T. B. M. M.
Dışişleri Komisyonu
Esas No. 1/68
Karar No. 12

15 . XII . 1950

Yüksek Başkanlığa

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında 4 . VII . 1950 tarihinde imzalanan Modüs Vivendi ile Ticaret ve Ödeme anlaşmalarının onanması hakkında Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca 4 . VIII . 1950 tarihinde Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan Kanun tasarısı ile gerekçesi ve ilişikleri Yüksek Başkanlığınızdan Dışişleri Komisyonuna havale edilmiş olmakla, Komisyonumuzun 5 . XII . 1950 tarihli toplantısında Dışişleri Bakanlığı temsilcilerinin huzuru ile ince-

lendi.

Esasen, bu anlaşmaların 5589 sayılı Kanunla süresi uzatılan 4582 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulunca 4 . VIII . 1950 tarihli ve 3/11669 sayılı kararla onanmış olduğu görülmüştür.

Komisyonumuz, yaptığı görüşmeler sonunda, kanun tasarılarının millî menfaatlerimize uygun olduğu neticesine varmış ve tasarıyı aynen kabul etmiştir.

Adı geçen tasarı ve ilişikleri Ticaret Komis-

(S. Sayısı : 49)

	Sayfa		Sayfa
7. — Kars Milletvekili Esat Oktay'ın, Ardahan'da bir sağlık merkezi açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığundan sözlü sorusu (6/147)	342	ret komisyonları raporları (1/64)	345,349; 350,359,362
5. — Görüşülen işler	342	5. — Türkiye - Belçika Ödeme Anlaşmasının 9 ncu maddesinin değiştirilmesi için teati olunan mektupların onanması hakkında Kanun tasarısı ve Dışişleri ve Ticaret Komisyonları raporları (1/66)	345,349,350, 363,366
1. — Radyoloji, radyum ve elektrikle tedavi ve diğer fizyoterapi müesseseleri hakkındaki 3153 sayılı Kanununun 7 nei maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair Kanun tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu raporu (1/102)	342,344	6. — Damga Resmî Kanununun 32 nei maddesine 3765 sayılı Kanunun 5 nei maddesiyle eklenen 79 neu numaranın değiştirilmesi hakkında Kanun tasarısı ve Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları (1/73)	345; 346,349,350,367,370
2. — Türkiye ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği arasındaki Ödeme Anlaşması süresinin uzatılmasına dair olan mektupların onanması hakkında Kanun tasarısı ve Dışişleri ve Ticaret Komisyonları raporları (1/65)	344,349,349,351,354	7. — Balıkesir Milletvekili Müfit Erkuymen ile Rize Milletvekili İzzet Akçal'ın, Adliye Harç Tarifesi Kanununun 98 nei ve 99 neu maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun teklifi ve Adalet ve Bütçe Komisyonları raporları (2/44)	346,347
3. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında imzalanan Modüs vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının onanması hakkında Kanun tasarısı ve Dışişleri ve Ticaret Komisyonları raporları (1/68)	344,345,349,349,355,358	8. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Hükümeti arasında münakit Veteriner Sözleşmesinde değişiklik yapılması hakkında teati olunan mektupların onanmasına dair Kanun tasarısı ve Dışişleri ve Tarım Komisyonları raporları (1/104)	347,348,349,350,371,374
4. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Almanya'daki Amerika, Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Fransa İşgal Bölgeleri Askerî Hükümetleri arasındaki Ödeme Anlaşmasına bazı cari tediyelerin ilavesine dair olan mektupların onanması hakkında Kanun tasarısı ve Dışişleri ve Ticaret		9. — 4598 sayılı Kanununun 5049 sayılı Kanunla değiştirilen 6 nei maddesinin (B) fıkrasının 3 sayılı bendinin yorumlanmasına dair Başbakanlık tezkeresi ve Bütçe Komisyonu raporu (3/98)	348,349

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Birinci Oturum

Zonguldak Milletvekili Hüseyin Balık'ın, Zonguldak Limanı hakkındaki sorusuna, İşletmeler Bakanı cevap verdi.

Diyarbakır Milletvekili Nâzım Önen'in, Cumhuriyetin ilânından 1949 senesi nihayetine kadar memurların ikametleri için Hükümet, mahalli idareler ve belediyeler tarafından ne kadar mesken yaptırıldığına ve bunlarla demirbaş eşyalarına sarf olunan paralara, tahsilât ve vergi nis-

petlerine ve bu binalardan kaçınan kimlerin ikametlerine tahsis olunduğuna dair sorusu, İçişleri Bakanı oturumda hazır bulunmadığından, gelecek Birleşime bırakıldı.

Balıkesir Milletvekili Ali Fahri İğeri'nin Manyas Gölüne ait tesisatın yeni mültezim tarafundan bugüne kadar yaptırılmaması sebebine ve eski mültezimden alınan teminat akçesine dair olan sorusuna, Maliye Bakanı cevapladı.

Balıkesir Milletvekili Ali Fahri İğeri'nin,

B : 34 24 . 1 . 1951 O : 1

MUHİDDİN ERENER (İzmir) — Muhterem arkadaşlar; gündemin burdan evvelki maddesi vesilesiyle öğrenmiş bulunuyoruz ki, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Merkezi Hükümette değildir. Şu dakikada bu kanunun müzakeresi sırasında Bakanlığın memur ettiği bir kimsenin de burada hazır bulunduğunu görüyoruz. Bu bakımdan, İhtizük hükümlerine göre bu görüşmenin, Bakanın veya göndereceği memurun huzuru ile müzakere edilmesi için, gelecekte Birleşime bırakılmasını teklif ediyorum. (Doğru sesleri).

BAŞKAN — Geçen Birleşimde bu tasarı gündemde mevcuttu, fakat bakan burada bulunmadığından dolayı bir defaya mahsus olmak üzere müzakeresi bu Birleşime bırakılmıştı. Bu defa da bakan burada hazır değildir. Heyeti umumiyeniz arzu ederseniz, kararınıza iktiran ederse yine tehir edebiliriz. Yani Meclis serbesttir, tehir etmek için bir mecburiyet yoktur. Çünkü ikinci defa görüşmedir. Yüksek Heyetiniz burada geniş takdir hakkına sahiptir, arzu buyurulursa bu hak kullanılır ve bu tasarrının görüşmesini bir hafta sonraya bırakabiliriz.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MÜKERREM SAROL (İstanbul) — Arkadaşlar; tasarımı reddeden Komisyonun Sözleşli olmağın bakımından, Muhiddin Bey arkadaşımızın teklifini yerinde bulmaktayım. İhtizük buna mâni ise de, yani Meclisi serbest bırakıyorsa da, bakanın bu mesele etrafında Yüksek Heyetinize serdedecek bazı mütalâaları olabileceğinden, tensip buyurulursa, bakanın noktai nazarını dñlemek üzere, kendilerinin bulunacakları bir Birleşime tehirini rica ederim.

BAŞKAN — Ohalde yüksek reyiniz arz ediyorum; raporun görüşülmesinin Sağlık Bakanının avdetine tehirini isteyenler lütfen ellerini kaldırsınlar... Hemen şimdi görüşülmesini isteyenler... Sağlık Bakanının avdetine bırakılması kabul edilmiştir.

2. — *Türkiye ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği arasındaki Ödeme Anlaşması sürecinin uzatılmasına dair olan mektupların onanması hakkında kanun tasarısı ve Değişleri ve Ticaret Komisyonları raporları (1/65) [1]*

[1] Birinci görüşmesi 30 ncu Birleşim tutanağındadır.

BAŞKAN — Efendim, tasarrımın ikinci görüşülmesidir. Maddelere geçiyoruz.

Türkiye ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği arasındaki Ödeme Anlaşması sürecinin uzatılmasına dair teati edilen mektupların onanması hakkında Kanun

MADDE 1. — Türkiye ile Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliği arasında münakit 2 Aralık 1948 tarihli Ödeme Anlaşmasının, 25 Şubat 1950 Protokolündeki değişiklikle birlikte ve 1 Temmuz 1950 tarihinden geçerli olmak üzere bir yıl süre ile uzatılması hususunda Belçika Elçiliği ile teati edilen mektuplar kabul edilmiş ve onanmıştır.

BAŞKAN — Değişirge yoktur. Maddeyi reyî âlinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

BAŞKAN — Maddeyi reyiniz arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Bu kanun Bakanlar Kurulu yürütür.

BAŞKAN — Maddeyi reyî âlinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Kanun tasarrımın tümünü açık oya arz ediyorum.

3. — *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında imzalanan Modüs Vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının onanması hakkında kanun tasarısı ve Değişleri ve Ticaret Komisyonları raporları (1/68) [1]*

BAŞKAN — İkinci müzakeresidir. Maddelere geçiyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında imzalanan Modüs Vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının onanması hakkında Kanun

MADDE 1. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında 4 Tem-

[1] Birinci görüşmesi 30 ncu Birleşim tutanağındadır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Eda TAŞDEMİR
Doğum Yeri ve Yılı : Kocamustafapaşa, 1988
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : edakup@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı

ÖZÜÇETİN, Y., KUP Eda; “Meclis Celse Zabıtlarında Tarih Temelli Metaforlar Üzerine Bir İnceleme (1920-1923)”, *II. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu / 2 nd International Symposium on History Education*, Karadeniz Technical University, Fatih Faculty of Education, Building C, (C Blok) / Trabzon, 14-16 Haziran 2012.

MÖVSÜMLÜ C., KUP Eda; “(Turana Doğru) Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı Döneminde Kafkaslar ve Orta Asya Siyaseti” *Uluslararası Sarıkamış Sempozyumu* (3 Ocak 2013).

Eda KUP; “Misak-ı Milli”, T.C. Kırşehir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ahi Evran Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Konferans Salonu, (04.03.2010). (Özüçetin, Y., “Kuva-yı Milliye ve Milli Mücadelede Kırşehir”, Panel, Oturum Başkanı)

Program sunumları tarafımdan yapılmıştır. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Konferans Salonu “Atatürk’ün Kırşehir’e Gelişinin 91. Yıldönümü” , Panel, Konuşmacılar; Doç. Dr. Yaşar Özüçetin, Yrd. Doç. Dr. Uğur Özcan, Yrd. Doç. Dr. Veli Ünsal.(24 Aralık 2010).

Program sunumları tarafımdan yapılmıştır. (10 Kasım Atatürk’ü Anma”, Panelistler Doç. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Öğretim Üyesi, Yrd. Doç. Dr. Bülent KARA Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, Ahi Evran Üniversitesi, MYO Konferans Salonu, (10 Kasım 2010)).

KUP Eda, “Yakın Dönem Kırşehir Tarihinin Tüm Safhalarının Tanığı Mustafa Karagüllü’nün Anlattıkları”, ÖZÜÇETİN Y., (Editör), *KIRŞEHİR (Siyasî Tarihi ve Kırşehir Tarihî Bibliyografyası)*, ISBN:978-605-149-514-9 Kırşehir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gökçe Ofset Matbaacılık, Ankara, 2014.

